

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN MEKÂNSAL ETKİSİ:
ISPARTA ÖRNEĞİ**

Beyza TEKEDAR

**Danışman
Prof. Dr. Erkan POLAT**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
ISPARTA - 2019**

© 2019 [Beyza TEKEDAR]

TEZ ONAYI

Beyza TEKEDAR tarafından hazırlanan "Sürdürülebilir Kentsel Dönüşümün Mekânsal Etkisi: Isparta Örneği" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü **Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak başarı ile savunulmuştur.

Danışman

Prof. Dr. Erkan POLAT
Süleyman Demirel Üniversitesi

Jüri Üyesi

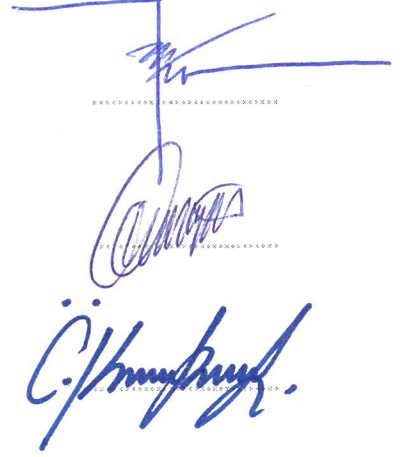
Doç. Dr. A. Mustafa AYTEN
Abdullah Gül Üniversitesi

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Özer KARAKAYACI
Konya Teknik Üniversitesi

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Şule Sultan UĞUR

TAAHHÜTNAME

Bu tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek tezde yer aldığını beyan ederim.

Beyza TEKEDAR

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ	v
ÇİZELGELER DİZİNİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı	2
1.2. Çalışmanın Kapsamı	3
1.3. Çalışmanın Materyal ve Yöntemi	3
2. KAYNAK ÖZETLERİ	6
3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	19
3.1. Sürdürülebilirlik kavramı	19
3.1.1. Sürdürülebilirliğin boyutları	23
3.1.2. Tarihsel süreçte sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı.....	31
3.2. Dünyada ve Türkiye’de Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Kavramı.....	37
3.3. Kentsel Dönüşüm.....	56
3.3.1. Kentsel dönüşümün boyutları	58
3.3.2. Kentsel dönüşümün hedefleri	63
3.3.3. Kentsel dönüşümün yöntemleri	66
3.3.4. Kentsel dönüşümün tarihsel gelişimi	72
3.3.5. Kentsel dönüşümün uygulama ilkeleri	75
3.3.6. Kentsel dönüşümün uygulama alanları	80
3.3.7. Kentsel dönüşümün hukuki boyutu	90
3.4. Kentsel Dönüşümün Tarihsel Gelişimi	98
3.4.1. Dünyada kentsel dönüşümün tarihsel gelişimi	98
3.4.2. Türkiye’de kentsel dönüşümün tarihsel gelişimi.....	109
3.5. Dünya’dan ve Türkiye’den Kentsel Dönüşüm Uygulamaları	126
3.5.1. Dünyadaki başarılı kentsel dönüşüm uygulamaları	127
3.5.2. Türkiye’deki başarılı kentsel dönüşüm uygulamaları	130
3.5.3. Isparta ölçeğindeki kentlerde uygulanan başarılı kentsel dönüşüm projeleri	136
3.6. Uygulanan Projelere Yönelik Genel Değerlendirme.....	139
3.7. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm.....	142
3.7.1. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm göstergeleri	155
4. ISPARTA KENT MERKEZİNE AİT ARAŞTIRMA BULGULARI	157
4.1. Isparta İlinin Genel Özellikleri.....	157
4.2. Isparta Kent Merkezinin Tarihsel Gelişimi	159
4.3. Isparta Kent Merkezindeki Kentsel Dönüşüm Uygulamaları	166
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	174
KAYNAKÇA.....	180
EKLER.....	198
ÖZGEÇMİŞ.....	236

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN MEKÂNSAL ETKİSİ: ISPARTA ÖRNEĞİ

Beyza TEKEDAR

Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Erkan POLAT

Kentlerin planlanmasında değişim ve dönüşüm kavramları olmazsa olmazlardandır. Süreç içerisinde kentsel mekânların dönüşümü, değişimin ana araçlarından biri haline gelmiştir. Sürdürülebilirlik açısından konuya bakıldığında ise kentsel dönüşümün özünde bu kavramla yarıştığı ve bazen çatıştığı görülür.

Bu çalışmanın amacı sürdürülebilirlik ve kentsel dönüşüm arasındaki sosyal, ekonomik, çevresel bağınların, mekânsal boyutta incelenmesidir. Böylece kentsel dönüşümün birçok farklı boyutunun olduğu, hedeflerin farklılaştığı ve yöntemsel açıdan da farklı özelliklerinin olduğu görülecektir. Çalışmanın diğer bir amacı da Türkiye'nin orta ölçekli kentlerinden olan Isparta'da, kent merkezinde uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin kentsel sürdürülebilirliğin sağlanmasındaki rolünü ortaya koymak ve mekânsal etkisini açıklamaktır. Isparta kent merkezinde uygulanan kentsel dönüşüm çalışmalarının, kentsel planlara entegre edilmediğinin ve yapılan uygulamaların kentsel dönüşüm değil, bir toprak dönüşümü olduğu görülmektedir.

Böylece sürdürülebilirlik ve kentsel dönüşüm kavramları etrafında geliştirilen kavramsal çerçeve ile sürdürülebilir kentsel gelişme ilkeleri doğrultusunda dünyadan, Türkiye'den ve Isparta gibi orta ölçekli kentlerde uygulanan kentsel dönüşüm örnekleri ile çalışma alanı olan Isparta kent merkezinde uygulanan projeler incelenmiştir. Alansal inceleme ile tezde ortaya konan kavramsallaştırmaların, büyük ölçekli kentlerde nasıl değerlendirildiğine dair ipuçları vermesi yönünden önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Kentsel Dönüşüm, Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm, Isparta

2019, 236 sayfa

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

THE SPATIAL EFFECT OF SUSTAINABLE URBAN TRANSFORMATION: THE CASE OF ISPARTA

Beyza TEKEDAR

**Süleyman Demirel University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Urban and Regional Planning**

Supervisor: Prof. Dr. Erkan POLAT

The concepts of change and transformation are essential in urban planning. Over the course of the time, the transformation of urban places has become one of the main means of change. Analyzed from a sustainability perspective, it can be seen that urban transformation are essentially in competition and sometimes contradicting with this concept.

The aim of this research is to investigate the social, economic and environmental links between sustainability and urban transformation in a spatial dimension. Thus, it will be seen that urban transformation has multiple different dimensions, its goals become differentiated and it has different features in terms of methodology. Another objective of this study is to reveal the role of the urban transformation projects implemented in Isparta province, one of the medium scaled province of The Republic of Turkey, in ensuring urban sustainability and to explain its dimensional effects. It is seen that the urban transformation works implemented in the city center of Isparta are not integrated in urban planning and the actions taken are not urban transformation but a land transformation.

Therefore, projects implemented in Isparta city center, samples from the World, Turkey and medium scale cities as Isparta, the study area, were analyzed with a conceptual framework that was developed in line with sustainability and transformation concepts and sustainable urban development principles. The conceptualizations put forward with spatial analysis in this thesis is important in that it will give clues as to how to evaluate these conceptualizations in large scale cities.

Keywords: Sustainable, Urban Transformation, Sustainable Urban Transformation, Isparta

2019, 236 pages

TEŞEKKÜR

Bu araştırma için beni yönlendiren, karşılaştığım zorlukları bilgi ve tecrübesi ile aşmamda yardımcı olan değerli Danışman Hocam Prof. Dr. Erkan Polat'a ve tezimin her aşamasında beni yalnız bırakmayan aileme sonsuz sevgi ve saygılarımı sunarım.

Beyza TEKEDAR
ISPARTA, 2019

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1.2. Tez akış şeması.....	5
Şekil 2.1. Türkiye’de “sürdürülebilirlik”, “kentsel dönüşüm” ve “sürdürülebilir kentsel dönüşüm” başlıklarıyla yapılan lisansüstü çalışmalar.....	7
Şekil 2.2. Türkiye’de “sürdürülebilirlik”, “kentsel dönüşüm” ve “sürdürülebilir kentsel dönüşüm” başlıklarıyla yapılan makale çalışmaları	10
Şekil 2.3. “Sustainability”, “urban transformation” ve “sustainable urban transformation” başlıklarıyla hazırlanan makale çalışmaları.....	14
Şekil 3.1. Sürdürülebilirliğin üç boyutu.....	23
Şekil 3.2. Hart’a göre sürdürülebilirlik.....	24
Şekil 3.3. Üç sütunlar modeli.....	24
Şekil 3.4. İççe sürdürülebilir gelişme.....	25
Şekil 3.5. Üç halkalı sürdürülebilirliğin boyutları.....	25
Şekil 3.6. Sürdürülebilir yerleşimlerin 8 ana ilkesi	35
Şekil 3.7. Kentsel dönüşüm uygulamalarının yıllara göre değişimi.....	72
Şekil 3.8. Sürdürülebilir gelişme ilkeleri doğrultusunda hesaplanan toplam değerler	127
Şekil 3.9. Kentsel dönüşüm sonrası Londra Dokları ve Thames Nehri.....	128
Şekil 3.10. Kentsel dönüşüm projesi uygulanmadan önce Beyrut	128
Şekil 3.11. Kentsel dönüşüm projesi uygulandıktan sonra Beyrut	129
Şekil 3.12. Liverpool Kuzeybatı Bölgesi Kentsel Dönüşüm Projesi şeması.....	130
Şekil 3.13. Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Gelişim Projesi	132
Şekil 3.14. Karatay Kent Merkezi ve Eski Garaj Uygulama sonrası.....	133
Şekil 3.15. Rene Danger Planında ağaçlandırılacak alan olarak belirlenen Kadifekale	133
Şekil 3.16. LeCorbusier Planında ağaçlandırılacak alan olarak belirlenen Kadifekale	134
Şekil 3.17. Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi.....	135
Şekil 3.18. Uşak Uşak Eski Tabakhane Deri Sanayi Bölgesi’nin uygulama öncesi ve sonrası.....	137
Şekil 3.19. Niğde Efendibey Kentsel Dönüşüm Projesi uygulama öncesi	137
Şekil 3.20. Niğde Efendibey Kentsel Dönüşüm Projesi vaziyet planı	138
Şekil 3.21. Samsun Saathane Meydanı Projesi	139
Şekil 3.22. Sürdürülebilir kentsel dönüşümde 3E dengesi.....	143
Şekil 3.23. Sürdürülebilir kentsel dönüşümde sosyal altyapı sistemi planlama.....	147
Şekil 3.24. Sürdürülebilir kentsel dönüşümde alt sistemi planlama	148
Şekil 3.25. Sürdürülebilir kentsel yenileme yaklaşımının kavramsal çerçevesi.....	149
Şekil 3.26. 46 Kentsel tasarım unsurunun seçilmesindeki teorik çerçeve.....	153
Şekil 4.1. Türkiye ve Isparta ilçe sınırları haritası.....	157
Şekil 4.2. 1/25.000 ölçekli ÇDP’na göre Isparta kent merkezi.....	158
Şekil 4.3. Prof. Ölsner ve Kemal Ahmet Aru tarafından hazırlanan Isparta imar planı.....	159
Şekil 4.4. 1968 yılında hazırlanan Isparta imar planı.....	160

Şekil 4.5. 1976 yılında hazırlanan Isparta imar planı.....	161
Şekil 4.6. Dampo tarafından hazırlanan imar planının gelişme etapları.....	162
Şekil 4.7. Dampo tarafından yapılan imar planın 1., 2. ve 3. Etapları.....	162
Şekil 4.8. Dampo tarafından yapılan imar planın 4. ve etapları.....	163
Şekil 4.9. Günümüz Isparta imar planı	165
Şekil 4.10. Isparta kent merkezindeki kentsel dönüşüm projeleri alanları....	167
Şekil 4.11. Isparta kent merkezindeki riskli yapılar	168
Şekil 4.12. Gülistan mahallesi kentsel dönüşüm alanları.....	168
Şekil 4.13. Karaağaç Mahallesi Kentsel Tasarım Projesi ve Hisar-Emre- Sülübey-Emre Mahalleleri Kentsel Tasarım Projeleri'ne ait plan	171
Şekil 5.1. Kentsel dönüşüm ve sürdürülebilir kentsel dönüşüm kavramlarının gelişimi.....	178
Şekil 5.2. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm çözümlemesi.....	179

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 3.1. Sürdürülebilirlik kavramının kullanıldığı-iliskilendirildiği- tanımlandığı gelişmeler.....	22
Çizelge 3.2. UNCSD tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik için ekonomik göstergeler.....	26
Çizelge 3.3. UNCSD tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik için çevresel göstergeler.....	28
Çizelge 3.4. UNCSD tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik için sosyal göstergeler	30
Çizelge 3.5. Sustainable Cities'e göre sürdürülebilir kent ilkeleri.....	33
Çizelge 3.6. PROPOLİS sürdürülebilirlik kriterleri	36
Çizelge 3.7. KENTGES'te yer alan sorunlar, stratejiler, hedefler	55
Çizelge 3.8. Kentsel dönüşümün amaçları	65
Çizelge 3.9. Kentsel yenileme tanım matrisi	68
Çizelge 3.10. Kentsel dönüşümün yıllara göre değişimi.....	73
Çizelge 3.11. Zarar görebilirlik değişkenleri ve grupları.....	85
Çizelge 3.12. 6306 sayılı kanun ve 5393 sayılı kanunun 73.maddesinin karşılaştırılması	91
Çizelge 3.13. Türkiye'de dönemlerine göre kentsel dönüşüm uygulamaları .	109
Çizelge 3.14. Dönemlerine göre Avrupa ve Türkiye'de yaşanan kentsel dönüşümü tetikleyen nedenler.....	126
Çizelge 3.15. Sürdürülebilir gelişme ilkeleri doğrultusunda hesaplanan toplam değerler	140
Çizelge 3.16. Kentsel yenileme sürecinde sürdürülebilir kentsel gelişme ilkeleri	144
Çizelge 4.1. Yıllara göre 6306 sayılı kanun gereği riskli yapılara yazılan yıkım ruhsat sayısı.....	167
Çizelge 4.2. Hisar-Emre-Sülübey-Emre Mahalleleri Kentsel Tasarım Projeleri'ne ait arazi kullanımı	170
Çizelge 4.3. Isparta kent merkezinde uygulanan TOKİ çalışmaları.....	172

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	:Avrupa Birliği
DPT	:Devlet Planlama Teşkilatı
ILO	:International Labour Organization [Uluslararası Çalışma Örgütü]
SCP	:Sustainable Citys Programme [Sürdürülebilir Şehirler Programı]
SDC	:Sustainable Development Commision [Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu]
STK	:Sivil Toplum Kurumları
TOKİ	:Toplu Konut İdaresi
UNCED	: United Nations Conference Environment and Development [Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansının]
UNCSD	:United Nations Commision Sustainable Development [Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu]
UNDP:	:The United Nations Development Programme [Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı]
UNEP	:United Nations Environment Programme [Birleşmiş Milletler Çevre Programı]
UN-HABİTAT	:United Nations Human Settlements Programme [Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı]

1. GİRİŞ

Kentler, tarih boyunca dinamik yapıya sahip yerleşimler olmuştur. Küreselleşme olgusu ekseninde gelişen ekonomik, çevresel ve sosyal değişimler, kentlerdeki değişim ve dönüşüm süreçlerini yansıtmıştır.

Sanayi Devrimi sonrasında kentlerin çöküntü ve sağlıksız alanlar haline gelmesi, 1850'li yıllarda sağlıklı ve yaşanabilir kentler yaratma amacıyla kentsel dönüşüm çalışmalarının ilk adımlarının atılmasına vesile olmuştur.

2.Dünya Savaşı sonrasında yaşanan ekonomik, çevresel ve sosyal sorunlar kentler üzerinde baskı kurmuş ve kentlerde bazı çöküntülerin yaşanmasına neden olmuştur. İşte bu noktada kentsel dönüşüm hamleleri tekrar başlamıştır. 1950'li yıllarda kentlerin yıkılıp tekrar inşa edilmesi yönteminin kullanılması, yerini ileriki yıllarda kentsel yenileme, yeniden geliştirme ve yenileme yöntemlerine bırakmıştır.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de artan sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlar kentler üzerinde değişimin ve dönüşümün gerçekleşmesinde ana faktörler olmuşlardır. Ülkemizde yaşanan kentsel dönüşüm süreçleri, dünyada yaşanan süreçlere göre daha sancılı geçmiştir. Ülkemizde izlenen yanlış kentleşme politikaları, ekonomiye ve ranta odaklanan projeleri ortaya çıkarmış, sosyal ve çevresel boyut görmezden gelinmiştir. Günlük müdahaleleri barındıran bu projeler, kentlerin sosyal, çevresel ve ekonomik açıdan ayrışmasına sebep olmuştur. Kentlerde yaşanan bu bozulma ve ayrışmalar, kentler ile sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir gelişme kavramları arasında ilişkinin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Buna yönelik ilk adım 1987'de Ortak Geleceğimiz raporu ile atılmıştır. Ardından 1992 yılında gerçekleşen Rio Konferansı ve Gündem 21 raporları dünya çapında geleneksel kent planlama modellerinin terk edilerek sürdürülebilir kent modellerinin gelişmesine olanak sağlamıştır. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm kavramı da son yıllarda gelişen ve çalışmaları hala devam etmekte olan yeni ve karmaşık bir kavramdır.

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm, sürdürülebilir kentsel gelişimi sağlamanın bir aracı olarak da görülmektedir. Fakat ülkemizde gerçekleşen kentsel dönüşüm projelerinin büyük çoğunluğu sürdürülebilirliği göz önünde bulundurmayan, toprağı dönüştürerek rant odaklı çözümler olarak dikkat çekmektedir. Bu durumda ise ne kentsel dönüşümden ne de sürdürülebilirlikten bahsetmek olanaksız hale gelmektedir.

Tez çalışması kapsamında sürdürülebilirlik ve kentsel dönüşüm kavramları doğrultusunda teorik çerçeve ortaya konulmuş, Dünya’da ve Türkiye’de kentsel dönüşüm projeleri incelenmiş, sürdürülebilir kentsel gelişim ilkeleri çerçevesinde en başarılı olan kentsel dönüşüm örnekleri ortaya konulmuştur. Araştırma alanı olan Isparta kent merkezindeki çalışmalar ışığında, orta ve büyük ölçekli kentlerdeki dönüşüm projelerine ilişkin çıkarımlarda bulunulmuş ve kentsel dönüşümün işleyişi, eksikleri ve hataları ortaya çıkarılmıştır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Sürdürülebilir kentsel dönüşüme ilişkin çalışmalar ülkemizde son yıllarda uygulanmaya başlanmış olsa da, bu kavram yeterince ve doğru anlaşılamamıştır. Bilhassa yabancı literatürdeki kaynakların, Türkçe literatüre kazandırılması ve ülkemizde hâkim olan kentsel dönüşüm anlayışı içinde değerlendirilmesi önemli bir yer teşkil etmektedir.

Çalışmanın amacı;

- Sürdürülebilir kentsel dönüşüm kavramını ve yöntemini Türkçe literatüre kazandırmak
- Kentsel dönüşüm ve sürdürülebilirlik kavramları üzerinden yola çıkarak, Isparta kent merkezinde gerçekleşen kentsel dönüşüm projelerinin sürdürülebilir kentsel gelişime ve mekâna etkisini değerlendirmektir.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Belirlenen amaç doğrultusunda, sürdürülebilir kentsel dönüşümü Isparta kent merkezi üzerinden örnekleyerek, mekânsal etkilerini değerlendirmek tezin ana konusudur. Çalışmanın kapsamını;

- Sürdürülebilir kentsel dönüşümün anlaşılması ve ülkemizde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarından farkının ortaya çıkarılması;
- Sürdürülebilir kentsel dönüşüm yaklaşımı, sürdürülebilir kentsel gelişme ilkeleri doğrultusunda dünyadan, Türkiye’den ve Isparta gibi orta ölçekli kentler üzerinde irdeleme yapılması;
- Isparta kent merkezindeki gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarının sürdürülebilir kentsel gelişme ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmesi;
- Ortaya çıkan bulgular ile Isparta kent merkezi üzerinden Türkiye’deki büyük ve orta ölçekli kentlerde yapılan uygulamalara yönelik genel bir değerlendirmeye gidilmesi oluşturmaktadır.

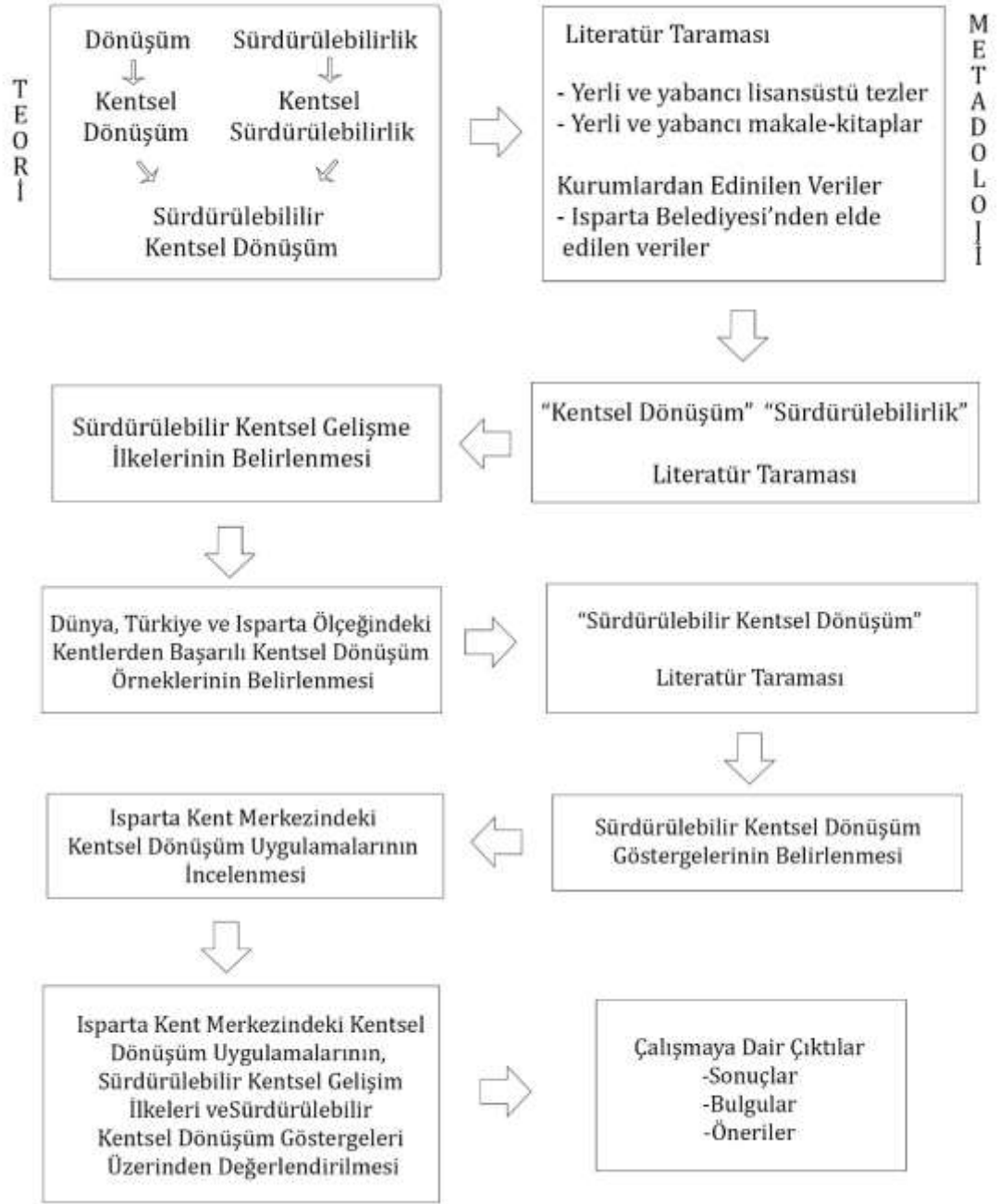
Tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, giriş ile birlikte çalışmanın amacı, kapsamı, materyal ve yöntemi, ikinci bölüm ise literatür özetlerini içermektedir. Üçüncü bölümde sürdürülebilirlik, kentsel dönüşüm ve sürdürülebilir kentsel dönüşüme yönelik kavramsal çerçeve ile sürdürülebilir kentsel dönüşüm göstergeleri yer almaktadır. Dördüncü bölümde Isparta kentine dair genel bilgiler ile Isparta kent merkezinde gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamaları incelenmiştir. Beşinci bölümde ise sonuç değerlendirilmesi ve geleceğe dönük öneriler elde edilmiştir.

1.3. Çalışmanın Materyal ve Yöntemi

Tez çalışması kapsamında öncelikle konuya yönelik yerli ve yabancı literatür tarama çalışması yapılmıştır. Günümüze değin yapılan yüksek lisans ve doktora

tezleri ile yerli-yabancı makaleler, ilgili kurum ve kuruluşlardan edinilen raporlar ve gerekli belgeler incelenmiştir.

Kentsel dönüşüm ve sürdürülebilirlik kavramları kavramsal yönlerden incelenerek, sürdürülebilir kentsel dönüşüm kavramı irdelenmiştir. Bu amaca yönelik, sürdürülebilir kentsel dönüşümün kavramsal çerçevesi belirlenmiş; ekonomik, sosyal, çevresel boyutları saptanmış, sürdürülebilir kentsel gelişme ilkeleri ve sürdürülebilir kentsel dönüşüm göstergeleri belirlenmiştir. Araştırmada betimsel bir metod kullanılmış olup karma yöntemle sürdürülebilirlik ve kentsel dönüşüm bir arada değerlendirilmiştir. Lee'nin oluşturduğu sürdürülebilir kentsel gelişme ilkeleri dünya, Türkiye ve Isparta ölçeğindeki kentlerde uygulanan kentsel dönüşüm projeleri için başarı kriteri oluşturmuştur. Oluşturulan bu kriterler, gerekli literatür taramasının ardından az etkiden çok etkiye doğru 1,3 ve 5 puan olmak üzere etki değerine göre puanlanmıştır. Verilen puanlar sonucunda en başarılı örnekler tespit edilmiştir. Isparta kent merkezinde gerçekleşen kentsel dönüşüm projeleri, sürdürülebilir kentsel gelişme ilkeleri ve literatürden derlenerek belirlenen sürdürülebilir kentsel dönüşüm göstergeleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme, sürdürülebilir kentsel dönüşüm göstergelerinin uygulanan projeler üzerindeki etkisinin bilinmesi ve bilinmemesi durumuna göre irdelenmiştir. Değerlendirme sonucunda, Isparta kent merkezinde gerçekleşen kentsel dönüşüm projelerinde sürdürülebilirlik kavramının sorgulanmasını destekler olması beklenmektedir.

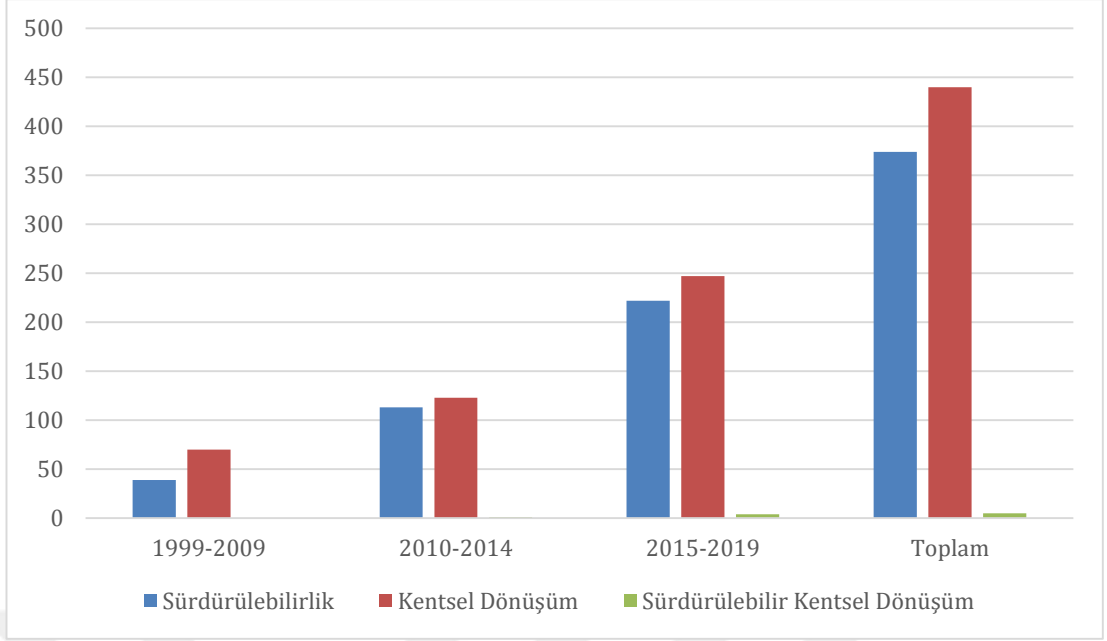
Şekil 1.1. Tez akış şeması

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Çalışmaya ilişkin literatür araştırması, “sürdürülebilirlik”, “kentsel dönüşüm” ve “sürdürülebilir kentsel dönüşüm” kavramları üzerinden yapılmıştır. Ülkemizde yayınlanan lisansüstü tezler, makaleler ve kitaplar incelenmiştir. Ayrıca dünyada sürdürülebilirlik, kentsel dönüşüm ve sürdürülebilir kentsel dönüşüm kavramlarının şehir planlama disiplini ile ilgili yayımlanan lisansüstü tezler, makaleler, kitaplar ve raporlar incelenmiştir. Ülkemizde yayımlanan lisansüstü tez çalışmaları Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi, makale çalışmaları Yükseköğretim Akademik Arama, yurtdışında yayımlanan çalışmalar ScienceDirect veri tabanlarından, kitaplar ve raporlar ise Google Search veritabanından taranmıştır.

Lisansüstü Çalışmalar

“Sürdürülebilirlik”, “kentsel dönüşüm” ve “sürdürülebilir kentsel dönüşüm” anahtar kelimeleri ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanından lisansüstü tezler taranmıştır. Ülkemizde sürdürülebilirlik ile ilgili yapılan ilk lisansüstü tez çalışması 1999 yılında şehir ve bölge planlama anabilimdalında “İstanbul Konut Alanlarında Mekânsal Sürdürülebilirlik” başlıklı yüksek lisans tezidir (Kundak, 1999). Kentsel dönüşümle ilgili yapılan ilk lisansüstü çalışması 1999 yılında sosyoloji anabilimdalında “Kentsel Dönüşüm Sürecinde Gerilimler, Dinamikler ve Karanfilköy” başlıklı yüksek lisans tezidir (Arıkanlı, 1999). Şehir ve Bölge Anabilimdalında ise 2004 yılında hazırlanan “Kentsel Tarih Araştırmalarında Bilgi Teknolojilerinin Kullanımıyla Yeni Bir Yöntem Geliştirilmesi” başlıklı doktora tezidir (Akbulut, 2004). Sürdürülebilir kentsel dönüşüm ile ilgili yapılan ilk lisansüstü çalışma 2010 yılında mimarlık anabilimdalında hazırlanan “Participative Action as Temporary Intervention: A Tool For Sustainable Urban Transformation” başlıklı doktora tezidir (Mutman,2010). Şehir ve bölge planlama anabilimdalında ise 2018 yılında “A Framework For Socially Sustainable Urban Transformation: Sulukule Case Study” başlıklı yüksek lisans çalışmasıdır (Durand, 2018).

Şekil 2.1. Türkiye’de “sürdürülebilirlik”, “kentsel dönüşüm” ve “sürdürülebilir kentsel dönüşüm” başlıklarıyla yapılan lisansüstü çalışmalar (UTM, 2019)

“Sürdürülebilirlik” anahtar kelimesi üzerine Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veritabanında; işletme alanından 16, mimarlık alanından 12, ekonomi alanından 8 ve diğer alanlarla birlikte 53 doktora tezi; mimarlık alanından 77, işletme alanından 48, şehir ve bölge planlama alanından 21 ve diğer alanlarla birlikte 302 yüksek lisans tezi ile toplamda 355 lisansüstü tez çalışması bulunduğu saptanmıştır.

“Kentsel dönüşüm” anahtar kelimesi üzerine kamu yönetimi alanından 14, mimarlık alanından 12, şehir ve bölge alanından 9 ve diğer alanlarla birlikte 72 doktora tezi; şehir ve bölge planlama bölümünden 92, mimarlık bölümünden 64, kamu yönetimi bölümünden 54 ve diğer alanlarla birlikte 387 yüksek lisans tezi ile toplamda 479 lisansüstü tez çalışması bulunduğu saptanmıştır.

“Sürdürülebilir kentsel dönüşüm” anahtar kelimesi üzerine ise inşaat mühendisliği, kamu yönetimi ve mimarlık alanlarında birer adet olmak üzere 3 doktora tezi; inşaat mühendisliği ve şehir bölge planlama bölümlerinden birer adet olmak üzere 2 adet yüksek lisans tezi ile toplamda 5 lisansüstü tez çalışması bulunduğu saptanmıştır.

Çahantimur (2007), sürdürülebilirliğin ihmal edilen sosyokültürel boyutunun ekolojik sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik bir gereklilik olduğunun belirtildiği çalışma, sürdürülebilirliği konut alanlarında sosyokültürel bakış açısıyla incelemiştir. “Sürdürülebilir kentsel gelişme-kültür-konut alanları” arasındaki ilişkiyi dönüşümsel yaklaşımla irdelemiş, konut alanlarında sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanabilmesine yönelik model geliştirmiş, senaryo yazım yöntemi ve geri beslemeli tahmin tekniği ile Bursa kentinde yer alan konut alanında uygulamıştır.

Üstün (2008), kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmasında bireylerin hak ve özgürlüklerine yönelik getirdiği sınırlamalar, kurumlar arasındaki yetki karmaşası ve yetkilerin sınırlandırılması konusunda ortaya çıkan kentsel dönüşüm ve hukuk arasındaki ilişki incelenmiş; kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmasında ortaya çıkabilen/çıkabilecek olan mülkiyet hakkının sınırlandırılması, idarenin takdir yetkisini kullanması ve yerel katılım sorunları üzerine incelemeler yapılmış ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Sakaklı (2012), değişen, gelişen ve dönüşen fiziki mekânı hedef alan kentsel dönüşüm uygulamalarının sosyal ve ekonomik mekândaki etkilerinin saptanması, ulusal ve uluslararası ölçeklerdeki kentsel dönüşüm modellerinin başarılı yönlerinin matematiksel modellemelerle karşılaştırılması ve ülkemizde gerçekleşen en başarılı kentsel dönüşüm projesinin belirlenmesi amacıyla birbirinden farklı ülkelerde uygulanmış ve başarıya ulaşmış kentsel dönüşüm uygulamaları ve başarılı olmalarını sağlayan kriterler matematiksel modellerle incelenmiştir. Sosyal, ekonomik ve matematiksel modellerle desteklenen, uluslararası ölçekte metropoliten kentlere uygulanabilecek olan çözüm ortaya konulmuştur.

Günerhan (2012), ekonomi ve toplumun doğal kaynaklarla devam edebileceğini, bu noktada kentlerin sağlıklı yaşam alanları olarak gelecek nesillere aktarılabilmesinin doğal alanların korunması ile mümkün olacağının vurgulandığı çalışmada, İzmir ilinin yaşadığı kentleşmenin ekolojik ve doğal denge üzerindeki olumsuz etkisine irdelenmiştir. Sürdürülebilir kent ve doğal

alanların ilişkisinin kurulduğu çalışmada, İzmir il bütünü için hazırlanan harita ve veri tabanı ile merkezi ve yerel yönetime yol gösterici olmak, plan kararları alınırken doğal alanların göz önüne alınması amaçlanmıştır.

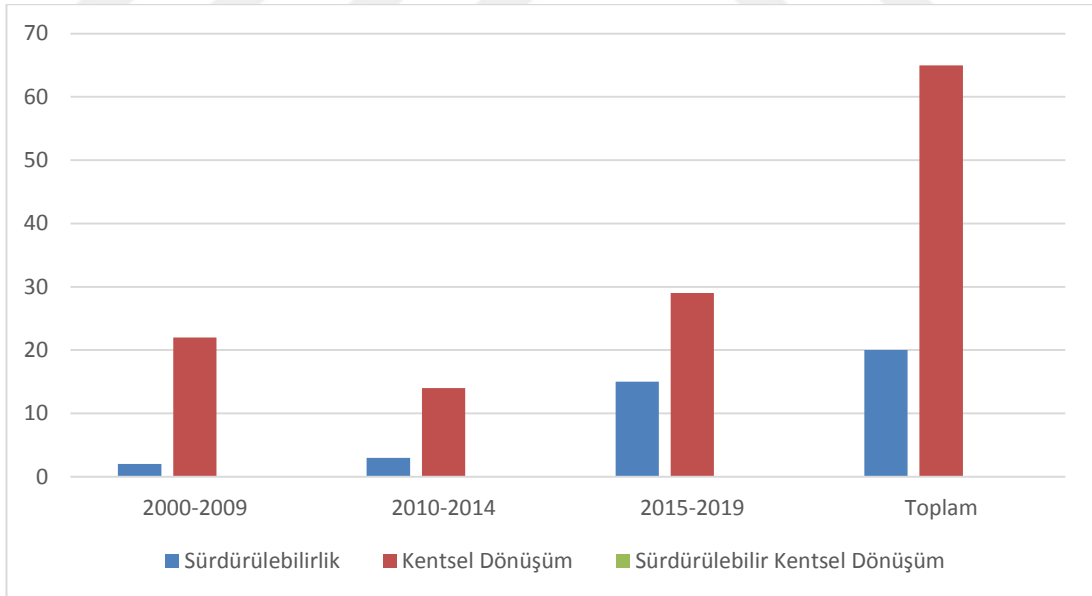
Erzene (2013), İstanbul metropolünün örneklendiği çalışmada, ülkemizde gerçekleşen kentsel dönüşüm çalışmalarının yapısal, biçimsel ve bütünsel açıdan sistematik bir çalışma yönteminin eksik olduğu belirtilmiş, çalışma sonucu ortaya konulan modelle, ülkemizin kentsel dinamiklerine özgü, yasal açıdan uygulanabilir nitelikte olan, ekonomik, toplumsal, kültürel ve sosyal sorunları çözebilen, aktörlerin ve süreçlerin tanımlandığı, şeffaf ve bilgilendirici nitelik taşıyan, sistematik ve bütüncül model ortaya çıkarılmıştır.

Lee (2008), dünyadaki diğer gelişmiş ülkeler gibi fiziksel çevre koşullarının ve halkın yaşam standartlarının iyileştirilmesi Hong Kong'da da önemli yer tutmaktadır. Mevcut uygulamalarının eksikliklerinin belirlenmesi, sürdürülebilir kentsel dönüşüm projesine nasıl ulaşılacağı amacıyla başlatılan çalışma, Hong Kong'da kentsel tasarım yoluyla yürütülecek olan kentsel dönüşüm projelerinin planlanmasında sürdürülebilir yaklaşım geliştirmek, kentsel tasarım ilkelerini belirlemek, sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasında ilişki kurmak, sürdürülebilir kentsel dönüşüme katkıda bulunan temel faktörleri belirlemek ve uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin sürdürülebilirlik düzeyini değerlendirmeye yönelik model sunmuştur. Çalışmada sürdürülebilirlik kavramı, sürdürülebilir kentsel gelişim ve sürdürülebilir kentsel gelişimi sağlayan kentsel tasarım ilkeleri belirlenmiştir. Elde edilen modelle, Hong Kong'da sürdürülebilir kentsel dönüşüm projeleri değerlendirilmiştir. Ayrıca önerilen model, gelecekte yapılacak olan kentsel dönüşüm projelerinin, kentsel sorunları çözümleyebilmesini, ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerinin önceden tahmin edilerek müdahale edilmesini de sağlaması öngörülmüştür.

Makaleler

Yükseköğretim Akademik Arama veritabanından “sürdürülebilirlik”, “kentsel dönüşüm” ve “sürdürülebilir kentsel dönüşüm” anahtar kelimeleri ile

veritabanından bulunan “bilim alanlarını filtrele” seçeneği ile şehir ve bölge planlama disiplini seçilmiş ve bu alandaki makalelere erişilmiştir. Ülkemizde “sürdürülebilirlik” ile ilgili ilk makale ziraat alanından 1996 yılında yapılan “Sulu Tarımda Sürdürülebilirlik Sorunları” adlı çalışmadır (Baştuğ, 1996). Şehir ve bölge planlama alanından ise 2009 yılında “Sürdürülebilirlik Bağlamında Üniversite Kampüs Alanlarında Ulaşım Erişebilirlik Kavramları ve Örnekleri” adlı makaledir (Ayten, 2009). “Kentsel dönüşüm” ile ilgili ilk makale, hukuk alanından 2003 “Kentsel Dönüşüm ve Uygulanma Şekilleri” başlıklı makaledir (Çolak, 2003). Şehir ve bölge planlama alanından ise 2005 yılında “Sürdürülebilir ve Turizm Eksenli Bir Kentsel Dönüşüm Hedefine Doğru Eminönü Tarihi Kent Merkezi” ile “Kentsel Dönüşüm Süreçlerinde Aktörler, Beklentiler, Riskler” başlıklı makaleler olduğu görülmüştür (Giritlioğlu, 2005; Sönmez, 2005). “Sürdürülebilir kentsel dönüşüm üzerine ilgili ilk makale ise şehir ve bölge planlama disiplininden 2017 yılında “Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm İçin Performans Göstergeleri/Indicators for Sustainable Urban Regeneration” başlıklı makale olduğu saptanmıştır (Ulubaş ve Buldurur, 2017).

Şekil 2.2. Türkiye’de “sürdürülebilirlik”, “kentsel dönüşüm” ve “sürdürülebilir kentsel dönüşüm” başlıklarıyla yapılan makale çalışmaları (Yükseköğretim Akademik Arama, 2019)

Bayram (2001), ekolojik dengenin kentteki mevcut kaynakların hızla tüketilmesi, atıkların çevreye verilmesi ve bunların hızla yayılması sonucunda olumsuz yönde

etkilendiğine değinilen çalışmada, kentlerin işleyişinde yeni bir bakış açısı ortaya koyan sürdürülebilir kentsel gelişmenin, kaynakların etkin kullanımı, atıkların değerlendirilmesi, kentsel alanların planlanmasında yerel halkın da söz sahibi olması ile gerçekleşeceğini belirtmiştir. Türkiye’de kentlerde sürdürülebilir kentsel gelişmenin uygulanabilirliğine değinilen çalışma, buna yönelik öneriler geliştirmiştir.

Oktay (2001), sürdürülebilirliğin gelişmiş çevrenin hedeflerine ulaşmasına yönelik küresel politikalarla şekillendiğini, kentsel sürdürülebilirliğin ise kentin kaynak kullanımının ve katı atıklarının azalması, yaşanılabilirliğin ise artmasıyla gerçekleştirileceğini belirten çalışma sürdürülebilirlikle yaşanılabilirlik arasında sıkı bir ilişki kurmuştur. Bu iki kavramın ana tema olduğu İsveç Çevre ve Mekânsal Planlama Araştırması Konseyi öncülüğünde gerçekleşen “Kentsel Peyzajda Yaşam” temalı Uluslararası Kentsel Bilgi ve Uygulama Bütünleşmesi Konferansı irdelenmiştir. Her iki kavram bağlamında Kopenhag, Portland, Toronto ve Curitiba’da gerçekleşen uygulamalar incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Elde edilen göstergeler ile yaşam kalitesi yüksek kentler yaratmak adına gerekli bilgiler hazır hale getirilmiştir.

Bozdoğan (2005), çalışmada sürdürülebilir gelişme kavramının tarihsel süreci incelenmiştir. Sürdürülebilir gelişme kavramının tanımını, kapsamını, ortaya çıkışını ve gelişimini açıklayan çalışma, Dünya Koruma Stratejisi ve Birleşmiş Millet Çevre Programı Çalışmaları, Brundtland Raporu, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, Sürdürülebilir Gelişme Komisyonu, Avrupa Birliği 5.Eylem Programı, Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimler Konferansı, Rio+5 Forumu ve Dünya Sürdürülebilir Gelişme Konferansı hakkında bilgilere yer vermiştir.

Akkar (2006), kentsel dönüşüm kavramını, hedeflerini ve kavramın farklı biçimlerinin dünyadaki çalışmalar ışığında tanımlanmasını amaçlayan makale, 1990 yılı sonrasında gerçekleşen kentsel dönüşüm projelerini irdeleyerek, ülkemizde gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamalarındaki öncelikli ilke ve süreçleri tartışmıştır. Ataöv ve Osmay (2007), ülkemizde gerçekleşen kentsel

dönüşüm projelerinin yapısal, bağlamsal, sosyo-ekonomik ve uygulama yaklaşımlarındaki değişimler ve dinamikler çerçevesinde tarihsel bir bakış açısıyla incelenmiştir. Bu inceleme ile ülkemizde gerçekleşen kentsel dönüşümü anlayabilmek ve müdahale edebilmek için gerekli kavramsal çerçeve oluşturulmuştur.

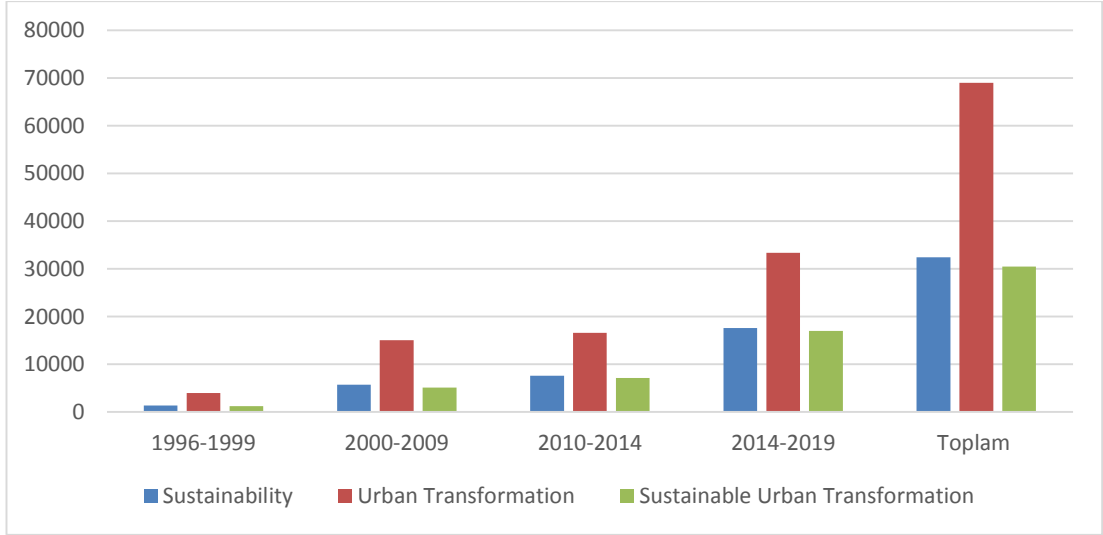
Karakurt (2009), sürdürülebilirlik kavramının temelinde ekonomik ve teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan çevre sorunlarını önleme ve ekosistemin korunmasına odaklandığını, kent kavramı ile ilişkilendirilmesinin yeni bir gelişme olduğunu belirten çalışma, sürdürülebilirlik kavramını Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN), Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, BM Çevre ve Kalkınma Konferansı, Habitat II Zirvesi, Stockholm BM İnsan ve Çevresi Konferansı, Avrupa Sürdürülebilir Kent ve Kasabalar Konferansı, Avrupa Kentsel Şartı ve Avrupa Kentsel Haklar Bildirgesi çerçevesinde incelemiştir. Sürdürülebilir kentleşme anlayışının; doğal kaynakların korunup ve iyileştirilip, sosyal ve ekonomik amaçla bütünleştirilerek; sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlerin kendi aralarında ilişkili ve dengeli biçimde gelişmesini sağlayarak ve aktörlerin katılımının sağlanarak ulaşabileceğini ortaya koymuştur.

Çetin (2012), Cumhuriyet dönemi ile birlikte ulus-devletin parçası olarak inşa edilen kentlerin yıllar içindeki mekânsal yapısındaki dönüşümünü inceleyen çalışma Isparta'nın da dâhil olduğu dört İç Batı Anadolu ilini kapsamaktadır. Isparta'nın 15.yüzyıldan Cumhuriyet dönemindeki mekânsal gelişimi ile Isparta için hazırlanan Cumhuriyet dönemindeki ilk planlardan olan Olsner ve Aru planı incelenmiştir.

Keleş (2013), doğal kaynakların kirlenme ve tükenme tehlikesiyle kaldığımızı, yeniden üretilmeyecek ve sınırlı miktarda olan doğal kaynakların gelecek nesillere aktarılmasına yönelik, koruma-kullanma dengesinin gözetilmesi ve sürdürülebilir kılınmasının sağlanmasının vurgulandığı çalışma, teknik ve bilimsel niteliğiyle çevre üzerine karar alma süreçlerine halkın bilinçli bir şekilde katılım sağlamasını ve çözüme ilişkin katkıda bulmasını hedeflemekte ve 100 soru ve cevap şeklinden oluşmaktadır.

Ulubaş ve Hamurcu (2017), çalışmada kentsel dönüşüm süreçlerinin sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda ilerlemesine yönelik olarak göstergeler belirlenmiştir. Tematik başlıklar altında performans göstergeleri listelenmiş ve sürece yönelik önerilen stratejilerle pekiştirilmiştir.

Uluslararası makaleleri taramak için Elsevier Science Yayınevi'nin ScienceDirect isimli veritabanı kullanılmıştır. "Sustainability", "urban transformation" ve "sustainable urban transformation" anahtar kelimeleri; "publication title" üzerinde "Landscape and urban planning" ve "cities" başlıkları seçilerek taratılmıştır. Veritabanı, sadece 1996 yılından günümüze kadar yapılan çalışmaları göstermektedir. "Sustainability" anahtar kelimesi üzerine ilk çalışma 1996 yılında enerji politikaları disiplininin "The Energy Sector in Southern Africa: A Preliminary Survey of Post-Apartheid Challenges" isimli makaledir. Şehir ve bölge planlama disiplininin ise 1996 yılında "Designing Forest Management to Control Spatial Structure of Landscape" başlıklı makaledir. "Urban transformation" anahtar kelimesi üzerine ilk çalışma 1996 yılında coğrafya disiplininin "Urban Struggles and the Transformation of the Apartheid Local State: The Case Of Community and Civic Organizations in Durban" başlıklı makale olmuştur (Maharaj, 1996). Şehir ve bölge planlama disiplininin ise ilk makale 1996 yılında hazırlanan "Tropical Landscape Characterization and Analysis for Forest Rehabilitation Planning Using Satellite Data and GIS" başlıklı makaledir (Apan, 1996). "Sustainable urban transformation" anahtar kelimesi üzerinde yapılan ilk çalışma ise enerji disiplininin 1996 yılında "The Energy Sector in Southern Africa: A Preliminary Survey of Post-Apartheid Challenges" başlıklı makaledir (Eleri, 1996). Şehir ve bölge planlama disiplininin ise 1996 yılında hazırlanan "Denationalization of Urban Physical Development: The Experiment in the Shenzhen Special Economic Zone, China" başlıklı makaledir (Zhu, 1996).

Şekil 2.3. “Sustainability”, “urban transformation” ve “sustainable urban transformation” başlıklarıyla hazırlanan makale çalışmaları (Science Direct Veri Tabanı, 2019)

Harris (2000), çalışmada sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarının sentezlendiği takdirde sürdürülebilir kalkınmanın başarıya ulaşacağını vurgulanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma üzerine daha kesin bir tanımlamanın; sürdürülebilirliğin sosyal ve ekolojik yönlerinden ziyade neoklasik ekonomi teorisinden destek alan katkısız sürdürülebilirlik yaklaşımı ile fosil yakıta alternatif olarak nükleer güç kullanmayı tercih eden, istenmeyen sonuçlar doğurabilecek teknolojik düzenlemelere yönelen üretim yönelimli sürdürülebilirlik düşüncesinden oluşan iki sınır noktadan kaçınarak oluşturulması gerektiği önemsenmiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın genel prensiplerinin ve ihtiyaçlarının açıklandığı çalışmada; sosyal, ekonomik ve çevresel boyutun günümüz modern teknolojisi ve geleneksel aklın birleştiği, ekonomik, politik, sosyal teorilerdeki geleneklerin ise ihmal edildiği yeni bir görüşe ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Finco ve Nijkamp (2001), sürdürülebilirlik kavramının küresel ölçekten yerel ölçeğe dek gözlemlendiği çalışma, çevre sorunlarının kentsel boyutunu vurgulamaktadır. Kentsel sürdürülebilirlik kavramı kentsel kirlilik sorunu çerçevesinde irdelenmiş, analitik ve politik kavram olarak savunulmuştur. Kentsel sürdürülebilirlik kavramına yönelik güçlü-zayıf sürdürülebilirlik,

mutlak-göreceli ayrılma ve mekânsal ekolojik ayak izi yaklaşımlarının önemi belirtilmiştir.

Ng, Cook ve Chui (2001), Hong Kong'daki kentsel dönüşüm uygulamalarına yönelik yaşanan gelişmelerin açıklanarak farklı stratejiler ve alternatiflerin oluşturulduğu çalışmada, öncelikle Hong Kong'un arazi kullanım planlaması incelenmiş ardından çok boyutlu kentsel yeniden yapılandırma süreçlerinin fiziksel ve ekonomik çözümlerin ötesine geçen mekanizmalar gerektirdiği vurgulanmıştır. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm üzerine bir dizi ilke ve strateji sunan çalışma, insan merkezli ve mekâna özgü olan bu kavramın çeşitli süreçler, önlemler ve uygulama stratejilerinin oluşması gerektiğini belirtmiştir.

Premius (2004), Hollanda'nın kentsel dönüşüm politikalarında değişikliğe gittiğini, eskiden savaştan önceki kentlere yoğunlaşan, ticari ve konut alanları üzerinde değişimi sağlayan kentsel dönüşüm anlayışının geliştirilen politikalarla birlikte savaş sonrası kentlere yoğunlaştığını, farklılaşan konut talebine hitap eden ve temelinde fiziksel mekândaki dönüşümün ekonomik, sosyal ve güvenlik boyutlarıyla da ilişkilendirildiği belirtilmiştir. Eski ve yeni kentsel dönüşüm politikalarına yönelik genel bir bakış sunan ve ortaya çıkan ikilemlerin tespit edildiği çalışmada başarılı kentsel dönüşüm uygulamalarına yönelik önerilere yer verilmiş ve bu önerilerin sadece Hollanda için değil diğer Avrupa içindeki ve dışındaki ülkeler için de geçerli olduğu vurgulanmıştır.

McDonald, Malys ve Maliene (2009), geçtiğimiz birkaç on yılda İngiltere kentlerinin sosyal ve ekonomik baskılara maruz kaldığını, bunun sonucunda yoksul hanelerin yaşam standartları en düşük kentsel mahallelerde yoğunlaştığını ve İngiltere Hükümetlerinin kentlerin yaşadığı bu değişime yönelik çeşitli mekanizmaların ve politikaların geliştirildiği belirtilen çalışmada, yenileme projelerinin uygulamaya konmasındaki amacın sürdürülebilir topluluklar ve alanlar oluşturma olduğunu vurgulanmıştır. Çalışmada Birleşik Krallık Hükümetinin 2003 yılında uygulamaya koyduğu Sürdürülebilir Topluluk Planı ile Yenileme Programının Sürdürülebilir Toplulukları Planı ile uyumu üzerine yönetim, ulaşım, hizmetler, çevre, eşitlik, ekonomi, konut ve yapı

evre, toplum ve kültürden oluşan 8 temel bileşeni ile ilgili anket uygulanması yapılmış, elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Zheng (2014), kentsel dönüşüm, planlama ve sürdürülebilirlik kavramlarını kapsayan çalışma, 1990-2012 yılları arasındaki sürdürülebilir kentsel dönüşüm konusundaki 81 makalenin eleştirel incelemesini sunmuştur. Çalışmada planlama alt sistemi ve kentsel dönüşümün arasındaki ilişki incelenmiş, kentsel dönüşüm sürecinin temelindeki mekanizma ortaya çıkarılmış ve kentsel sürdürülebilirliğe yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Kitaplar

“Sürdürülebilirlik/Sustainability”, “kentsel dönüşüm/Urban transformation”, “sürdürülebilir kentsel dönüşüm/Sustainability urban transformation” anahtar kelimeleri üzerinden, “Google Search” veritabanından, şehir ve bölge planlama disiplini ile ilişkili yerli ve yabancı kitaplar taratılmıştır.

Tekeli (2001), çalışmada evre hareketi içinde ortaya çıkıp, yaygın olarak kabul gören ve siyasal sebepler yüzünden içeriğinin sürekli değiştiği ahlak ilkesi olarak tanımlanan sürdürülebilirlik kavramı, 1977’de yazılan “Sürdürülebilir Toplum” kitabından “Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu”na kadar tarihsel süreç içinde incelenmiştir. Küresel ve toplumsal politikalar doğrutusunda geliştiği vurgulanan kavramın irdelemesi yapılmıştır. Kavramın evre ahlakı içindeki yeri ve nasıl yorumlandığı; evre ve toplum unsurlarında hangi durumlarda sürdürülebilirlik ilkesinin uygulanabileceği; sürdürülebilirliğin hangi koşullarda ve hangi stratejilerle gerçekleşeceği; sürdürülebilirliğe ulaşmada izlenecek yollar hakkında stratejiler ortaya koymuştur.

Tang (2002), kentsel dönüşümün ekonomik perspektifi üzerinden değerlendirilen çalışma tarihsel süreç içinde Hong Kong’daki kentsel bozulmaları incelemiş, kentsel gelişim ve devlet arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Bununla birlikte kentsel dönüşüm uygulamalarına yönelik Arazi Geliştirme şirketi (LDC)

ve Kentsel Yenileme Otoritesi (URA) tarafından geliştirilen stratejiler tartışılmış ve değerlendirme yapmıştır.

Mengi ve Algan (2003), İngilizce’de yer alan sustainable development sözcüğünün, Türkçe karşılığı olarak sürdürülebilir kalkınma yerine sürdürülebilir gelişme olarak tercih edildiği kitapta, sürdürülebilir gelişme ve bölge yönetimi kavramları arasında ilişki kurulmuştur. Sürdürülebilir gelişmenin kavramsal yapısı incelenmiş, ekonomik ve sosyal yönleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Kavramın, Çevre ve Kalkınma Konferansı ve Johannesburg Zirvesi’nde ele alınış biçimi değerlendirilmiş, bölgesel ölçekteki sürdürülebilir gelişme politikaları incelenmiştir. Akdeniz deneyimi üzerinden bölgesel düzeyde sürdürülebilir gelişme incelenmiştir. Kitabın “Avrupa Birliğinde Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme” bölümünde, AB’ye ilişkin politikalar çevre sorunlarına yönelik politikalarla ilişkilendirilmiştir. Türkiye’de gerçekleşen GAP, DAP ve DOKAP örnekleriyle bölgesel sürdürülebilir gelişme anlayışının ülkemizdeki değerlendirilmesi yapılmıştır.

Rui (2003), Çin’de yaşanan kentleşmenin kendine özgü karakteri ile ortaya çıkan Wuhan kentinde yer alan bir mahalleye yönelik, kentsel dönüşüm uygulamalarındaki fiziksel durumu değerlendirmek için değişkenler ve göstergeler tespit edilmiştir. Yapılan bu tespitler, CBS haritası üzerinden analiz edilmiştir. Yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarının sadece fiziksel faktörlerle ilişkili olmadığı; yasal, sosyal, ekonomik problemlerin de çözüme kavuşmasının fiziksel sorunlara katkıda bulunacağı vurgulanmıştır.

Rydin (2004), sürdürülebilir temelli kent planlarının oluşmasına yönelik stratejilerin geliştirildiği çalışmada, sürdürülebilirlik kavramının kavramsal yönü üzerinde durulmuş ve geçmişte ortaya konulan analizler değerlendirilmiştir. Sürdürülebilir planlamanın gerçekleşmesi için ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlardaki gelişmelerin sağlanıp, politikalarla desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Planlama kararlarında yer alacak olan çevresel adalet konularının sosyal boyutla da doğrudan ilişkili olduğu vurgulanmıştır.

Kocabaş (2006), kent bütününün, semtin ya da mahallerin eskimesinden dolayı ortaya çıkan sorunların çözümüne ilişkin uygulamaların yeni gündeme geldiğinin belirtildiği çalışmada, alanlardaki yenileme, canlandırma, soylulaştırma ve dönüştürmenin ekonomik, toplumsal, kültürel ve planlama ile yaşadığı sorunların bu alandaki gelişmeler üzerinde caydırıcı etki bıraktığını gözlemiştir. İngiltere ve Türkiye'deki yenileme ve canlandırma örnekleri üzerinden değerlendirme yapan yazar, kamu görevlilerin neler yapması gerektiğine dair bilgiler verirken, yerel düzeydeki katılımcılığı öne çıkaran örnekleriyle kent ekonomisinin canlanmasına, toplumsal ve kültürel yapısının planlı biçimde geliştirilmesine ve yerel demokrasinin güçlenmesine yönelik katkı sunmaktadır.

Özden (2008), 2000 yılından sonra yaşanan gelişmeler ile yerel yönetim reformu ve imar mevzuatı kapsamında oluşturulan yasal düzenlemelerin kentsel yenileme ve kentsel dönüşüm üzerinde doğrudan etki etmektedir. Değişen mekânı artık yeni ilkeler, politikalar ve değişen güç dengeleri etkilemektedir. Bu noktadan yola çıkan çalışma, kentsel yenileme kavramını dönemlere ayırarak kavramsal boyutları ile incelemiş, yasal-yönetimsel boyutunu tartışmış ve Batılı ülkeler ile ülkemizde gerçekleşen uygulama örnekleri verilmiştir.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Tez çalışması kapsamında öncelikle sürdürülebilirlik ve kentsel dönüşüm kavramları irdelenmiş ve kavramsal çerçeve çıkarılmıştır. Bu bilgiler ışığında ise sürdürülebilir kentsel dönüşüm kavramına yönelik kavramsal çerçeve oluşturulmuştur.

3.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Sürdürülebilirlik, çevresel bozulmaların arttığı dünyamızda gittikçe önemi artan ve tartışılan konulardan biri olmuştur. Sürdürülebilirlik, başta çevre olmak üzere ekonomi ve sosyal bilimler disiplinlerince de kullanılmıştır. Her disiplin kendi öğretilerine göre bu kavramı tanımlamaktadır.

Sürdürülebilirliğin sosyal disiplin üzerinde vurgusu dünyada yaşanan kaynakların eşitsiz kullanımı, cinsiyet eşitsizliği, dışlanma gibi sorunların tartışılması üzerinedir (Yıldız, 2016:7). Ekonomik boyutu ile ilişki ise Hicks'in gelir tanımı üzerinden kurulmaktadır. Hamilton'a göre iktisadın sürdürülebilirliğinin başlangıç noktası Hicks'in gelir tanımıdır. Hicks'e göre gelir, bir kişinin veya bir ulusun belirli zaman dilimi içinde tüketeceği ve o zaman diliminin sonunda refah yönünden yine de en baştaki kadar iyi durumda olacağı en yüksek miktardır. Buna göre gelir, en yüksek sürdürülebilir tüketim olmakla birlikte tüketimi belirli zaman dilimi içinde sürdürebilmek, tüketime konu olan mal ve hizmet akışını sağlamak için gereken sermayenin de üretici potansiyelinin korunmasından geçmektedir. Kısaca sürdürülebilirliğe iktisat disiplini çerçevesinden yaklaşıldığında kavramın, kaynak dağılımındaki etkinlik, teknolojik ilerleme ve sermaye türlerinin ikame edilebilirliği, kısıtlı kaynakların büyüme üzerindeki etkisi üzerinden açıklandığı görülmektedir (Yeni, 2014:187).

Tekeli (1999:729)'ye göre *"Sürdürülebilirlik çevre hareketi içerisinde ortaya çıkan, oldukça yaygın olarak kabul gören ve içeriği siyasal süreç içinde, sürekli olarak yeniden belirlenmeye çalışılan bir ahlak ilkesidir"* olarak tanımlanan kavram, İngilizce'de "sustainability" olarak karşılık bulmaktadır.

Kentbilim Terimleri Sözlüğü'nde *“Çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açamayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özveride bulunmaksızın, ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci dünya görüşü”* olarak yer almaktadır (Keleş, 1998:112).

Çakmanus ve Özbalta (2008:185)'ya göre *“Emisyonların ve diğer atıkların artması, doğal kaynakların azalması, hava ve su kirliliğinin artması, ekolojik dengenin bozulması gibi olumsuzlukları azaltmak için fosil tabanlı yakıtları kullanan sistemlerin verimliliğinin ve yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının arttırılmasına çalışılmaktadır. Bu süreç sürdürülebilirlik olarak tanımlanmaktadır”*.

Bir başka tanımda ise sürdürülebilirliğin toplum ve insan odaklı olmasının üzerinde durulmuştur. Buna göre planlama disiplinine yön veren kavramlardan olan sürdürülebilirlik ekonomik, sosyal ve çevresel ihtiyaçların, gelecek kuşaklara olumsuz etki bırakmadan karşılanmasının amaçlanmasıdır (Oktay, 2007). Timmer (1991:320)'e göre ise *“Sürdürülebilirlik, ekonomik büyüme ve insan iyiliğinin, bütün sistemlerin temeli olan doğal kaynaklara bağlı olduğunu kabul eder.”*

Sürdürülebilirlik kavramının tanımı küresel ölçekte ilk belge niteliği taşıyan International Union for Conservation of Nature (IUCN) tarafından 1982 yılında *“insanların kalkınmayı sağlamak için yararlandıkları ekolojik kaynakların (kara, deniz ve atmosfer) tükenmeden tekrar kullanılabilmesini garanti altına alabilmeleri”* olarak tanımlanmıştır.

Sürdürülebilirlik kavramının ilk kez nerede ve nasıl kullanıldığına yönelik kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat bu düşüncenin Ortaçağ'a hatta Yunan mitolojisine dayandığı bazı kaynaklar tarafından iddia edilmektedir. O'Riordan (1998)'a göre sürdürülebilirlik, Yunan mitolojisindeki yeryüzü tanrıçası olan Gaia tarafından ortaya çıktığını belirtmektedir. Literatürde 1804 yılında yayınlanan General View of Agriculture of Hertfordshire isimli kitapta

sürdürülebilirlikle ilişkilendirilecek görüşler yer almaktadır. 19.yüzyılın başlarında Almanya Baden Bölgesinde yer alan Karaormanları'nın yok edilmesini önlemek amaçlı çıkarılan yasada da sürdürülebilirlikle doğrudan bağlantı kurulabilecek maddeler üzerinde durulmuştur. Pigou'nun 1912 ve 1920 yıllarında ekonomi üzerinde yazdığı kitapta da sürdürülebilirliğe dair bilgiler yer almıştır. Yazara göre insan refahı; doğa, insan tarafından üretilen maddelere ve bilgi birikimine dayanmaktadır. Yine 1950'lerde Gordon, Scott ve Schafer yazdıkları kitapta balıkçılık sektörü ile sürdürülebilirlik arasında bağlantı kurmuşlardır (Bozdoğan, 2005:1013-1014).

Rachel Louise Carson tarafından 1962 yılında yazılan "*Silent Sprint*" adlı kitap sanayileşmenin çevre kirlenmesi üzerindeki etkisi konusunu işlemiş ve tüm dünyada ses getirmiştir. 1968'de Roma Kulübünün Massachusetts Teknoloji Enstitüsüne yaptırdığı yaptığı araştırma, ekonomik gelişme ve çevre arasındaki ilişkiyi ele almış ve çevre konusunun tekrar gündeme gelmesini sağlamıştır (Bozdoğan, 2005:1015). 1960'lı yıllarda dünya gündeminde kalkınmacı ideolojinin hâkim olmasıyla birlikte 1970'li yıllarda ise çevre hareketleri ön plana çıkmıştır (Tekeli, 1996:26).

1973 yılında Schumacher yazdığı "*Küçük Güzeldir*" adlı kitapta, ekonomik ve toplumsal düşünce yapısının verdiği zararlardan bahsetmiş, ekonomik süreklilik kavramı üzerinde durmuştur. 1974 yılında Roma Kulübüne sunulan diğer raporda da geleceğe yönelik kaygılardan bahsedilmiştir (Bozdoğan, 2005:1016). Sürdürülebilirlik kavramını ilk kez 1977'de Dennis Pirages "*Sürdürülebilir Toplum*" kitabında kullanmıştır. Ardından Dennis Hayes'in "*Sürdürülebilir Topluma Doğru İlk Adımlar-Onarımlar, Yeniden Kullanım, Geri Kazanımlar*" kitabı yayınlanmıştır (Tekeli, 2001:729).

Kavram, 1992'de Rio'da gerçekleşen Çevre ve Kalkınma Konferansıyla tüm dünya tarafından benimsenen ilke konumuna gelmiştir (Tekeli, 2001:729). 20.yüzyılın ikinci yarısı itibari ile dünyada önemini artan kalkınma politikaları, sürdürülebilirliğin çevresel boyutu üzerinde etkili olmuştur (Keleş, 2013:108).

Çizelge 3.1. Sürdürülebilirlik kavramının kullanıldığı-ilişkilendirildiği-tanımlandığı gelişmeler

Antik Yunan	Yeryüzü Tanrıçası Gaia
1804	General of View of Agriculture of Hertfordshire
19. yy başları	Almanya'da ormanların yokolmasını engellemek üzere çıkan yasa
1912-1920'li yıllar	A.Pigou'nun ekonomi üzerine yazdığı kitap
1950'ler	Gordon, Scott ve Schafer'in balıkçılık üzerine yazdığı kitap
1962	Carson'un " The Silent Sprint" adlı çevre kirliliği üzerine yazdığı kitap
1968	Roma Kulübünün MIT' e yaptırdığı Limits to Growth adlı araştırma
1973	Schumacher'in ekonomi üzerine yazdığı kitap
1974	Roma Kulübünün MIT'e yaptırdığı ikinci araştırma
1977	Pirages'in "Sürdürülebilir Toplum" ve "Sürdürülebilir Topluma Doğru İlk Adımlar-Onarımlar, Yeniden Kullanım, Geri Kazanımlar" kitapları

Sürdürülebilirlik kavramıyla ilişkili bir başka kavram ise “sürdürülebilir gelişme”dir. Sürdürülebilir gelişme kavramının uluslararası boyutta tartışılarak kavramsallaşması uzun bir süre almıştır. 1970’li yıllar itibariyle kavram hakkında küresel ve ulusal ölçekte gerekli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Sürdürülebilir gelişme kavramının temelleri 1972 yılının haziran ayında toplanan Stockholm’de atılmıştır. Stockholm Bildirgesi (UN, 1972)’nde taşıma kapasitesinin ve kaynakların korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasının önemi vurgulanmış ve ekonomik, sosyal ve çevresel gelişmenin kalkınma ile ilişkisi kurulmuştur. Bildirge kapsadığı içerikler bakımından sürdürülebilir gelişme kavramının temel özelliklerini oluşturmuştur.

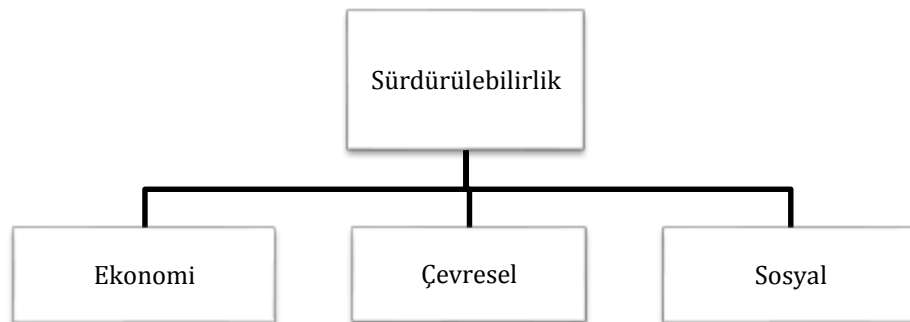
1978’de Rio’da düzenlenen konferansta “*Sürdürülebilir gelişme yolunda doğal kaynakların gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında yeninde dağılımı, tüm dünya yurttaşlarının eşit erişimi ve tüm paydaşların arasında bir katılım stratejisi oluşturma düşüncesiyle somut yollar sunulması amaçlanmıştır.*” (Finco ve Nijkamp, 2001:293). Rio Konferasında kavramın gelişmesi için; siyasi, ekonomik

ve sosyal alanda alınan kararlarda ve uygulamalarda merkezi yönetim ile birlikte yerel yönetim birimlerinin, sivil toplum örgütlerinin, özel sektör kuruluşlarının ve bireylerin ortak katılımının ve girişimlerinin gerekli olduğu vurgulanmıştır. Rio Konferansı sonucu oluşturulan Gündem 21, sürdürülebilir gelişme kavramının küresel, uluslararası ya da ulusal ölçekte yer almasına dair düzenlemeler içermektedir (Mengi ve Algan, 2003:25). Gündem 21 belgesi ile de yönetim anlayışının önemi ortaya çıkmıştır.

Sürdürülebilir Gelişme, WCED (1987) tarafından yayınlanan Our Common Future aynı zamanda Brundtland Raporu olarak da anılan raporda *“Günün gereksinimlerini karşılarken gelecek nesillerin kendi gereksinimlerini karşılama yeteneklerini ortadan kaldırmayan gelişme”* olarak tanımlanmıştır. Keleş’in Kent Bilim Terimleri Sözlüğü (1998:112)’nde ise kavram *“Çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özveride bulunmaksızın ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci bir dünya görüşü ”* olarak belirtilmiştir.

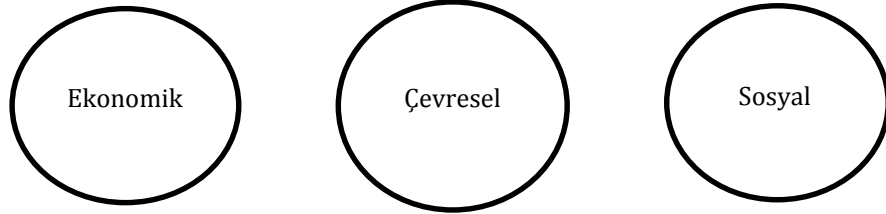
3.1.1. Sürdürülebilirliğin boyutları

Sürdürülebilirlik kavramı, farklı disiplinlerin kesiştiği bir konudur. Sürdürülebilirlikle ilgili çalışmalar, kavramın kullanıldığı yere ve amaca yönelik üç farklı boyutun olduğunu belirtmektedir. Bunlar; ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlardır.

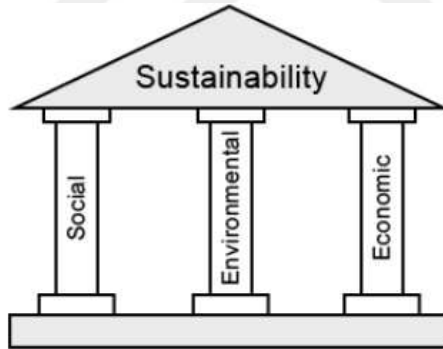
Şekil 3.1. Sürdürülebilirliğin üç boyutu (Berg, 1992)

Sürdürülebilirliğin boyutlarına ilişkin çeşitli ilişkilendirmeler yapılmıştır. Buna yönelik yapılan çalışmalardan ilki 1987 yılında hazırlanan Brundtland Raporu'ndan öncesine aittir. Bu çalışmaya göre, sürdürülebilirliğin üç boyutu bilinmekte fakat ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlar arasında ilişkilendirme yapılmamaktadır.

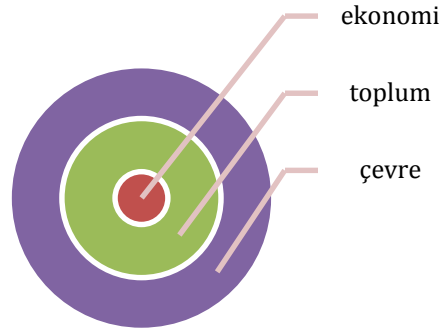
Şekil 3.2. Hart'a göre sürdürülebilirlik

Literatürde yaygın olarak kullanılan diğer çalışma ise “*üç sütunlar modeli*” olarak adlandırılmaktadır. Model; sürdürülebilirliğin üç şartı olarak sosyal, ekonomik, çevresel boyutları görmekte ve bu üçayağın birlikte çalışması ile başarıya ulaşılacağını belirtmektedir.

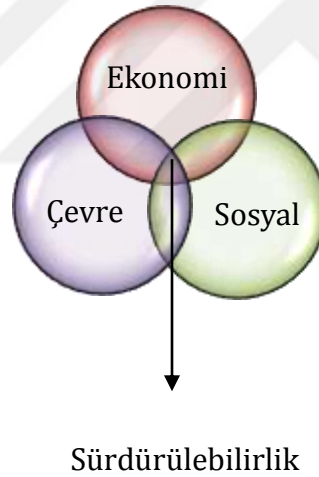
Şekil 3.3. Üç sütunlar modeli (United Nations World Summit, 2005)

Diğer bir çalışma ise “*iç içe sürdürülebilir gelişme*” adı verilen; ekonominin toplumun içinde, ekonomi ve toplumun ise çevrenin içinde olduğu modeldir. Bu modelde ekonominin topluma ve çevreye, toplumun da çevreye bağlı olduğu görülmektedir. Fakat çevre, ekonomi ve toplumdan bağımsız devam edebilmektedir. Bu model “Russian Doll” olarak da anılmaktadır. Modelde, çevresel boyutun, ekonomik ve sosyal boyut için önşart olduğu görülmektedir (Rydin, 2004:3).

Şekil 3.4. İçiçe sürdürülebilir gelişme (Hart, 1999; Giddings vd,2002)

Bir diğer modelleme ise Rydin'e aittir. Rydin'in oluşturduğu modellemede çevresel, ekonomik, sosyal süreçlerin aynı anda işletildiği görülmektedir. Bu modelde ekonomi, çevresel ve sosyal boyutlar eşit bir halka ile simetrik biçimde iç içe geçmiş ve kesişim noktası sürdürülebilirlik olarak adlandırılmıştır.

Şekil 3.5. Üç halkalı sürdürülebilirliğin boyutları (Berg, 1992; Rydin, 2004:3)

Sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu

Ekonomik sürdürülebilirliğin temellerini 1900'lü yıllarından başında Pigou atmıştır. Pigou, insanlığın refahını insan kaynakları ve bilgi birikimine, doğaya, insan tarafından üretilen maddelere dayandırmıştır. Buna göre, belirtilen üç öğeden birinin zayıflaması durumunda, diğer öğeleri tölere edecek ve gelecek kuşaklara aktarılabilir. Doğal kaynakların özel bir öneme sahip olmadığı

görüş literatürde “zayıf sürdürülebilirlik” olarak yer bulmaktadır (Bozdoğan, 2005:1014). Doğal kaynakların tükendikleri takdirde yenilenemeyip üretilmeyeceğini savunan ve doğal kaynaklara özel bir önem veren görüş ise “güçlü sürdürülebilirlik” adıyla literatürde yer almaktadır. (Daly, 1991:35).

Harris (2000:5-6)’e göre ekonomik yönden sürdürülebilirliğin sağlanması için üç şart bulunmaktadır. Bunlar; mal ve hizmet üretimini sağlamak, dış borçları azaltmak, tarımsal ve endüstriyel üretimi olumsuz etkileyen nedenlerin ortadan kalkmasıdır. Ekonomik sürdürülebilirlik, sahip olunan mevcut kaynakların verimli biçimde kullanılmasına yönelik oluşturulan stratejileri içermektedir. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (UNCSD,1996) tarafından ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik göstergeler belirlenmiştir. Sürdürülebilirliğin ekonomik boyutunda ana temanın ekonomik yapı ve tüketim yapısı olduğu görülmektedir (Çizelge 3.2). Ekonomik göstergeler atık tüketimi ve yönetimi, ticaret, mali durum, malzeme tüketimi, enerji kullanımı ise alt tema olarak yer almaktadır. Ekonomi göstergeleri incelendiğinde sürdürülebilir ekonomideki amacın, mevcut kaynakların en iyi şekilde kullanılması olduğu görülmektedir. Mevcut kaynakların en iyi şekilde kullanımı ise gelir ve istihdamda artışa ve ekonomi göstergelerinde iyileşmeye neden olması beklenmektedir.

Çizelge 3.2. UNCSD tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik için ekonomik göstergeler (UNCSD, 2007)

Ekonomik Göstergeler		
Tema	Alt Tema	Gösterge
Ekonomik Yapı	Ekonomik Göstergeler	Kişi başına GSMH
		GSMH’da yatırımların oranı
	Ticaret	Mal ve hizmetlerde ödemeler dengesi
	Mali Durum	Borçların GSMH’ya oranı
		GSMH’nın yüzdesi olarak alınan dış yardımlar

Çizelge 3.2. UNCSD tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik için ekonomik göstergeler (UNCSD, 2007) (Devam)

Tüketim Yapısı	Malzeme Tüketimi	Malzeme kullanım yoğunluğu
	Enerji Kullanımı	Kişi başına yıllık enerji tüketimi
		Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım oranı
		Enerji kullanımı yoğunluğu
	Atık Tüketimi ve Yönetimi	Sanayi ve belediyelerin katı atık üretimi
		Tehlikeli atık üretimi
		Radyoaktif atıkların yönetimi
		Atıkların geri dönüşümü ve yeniden kullanımı

Sürdürülebilirliğin çevresel boyutu

Çevresel sürdürülebilirlik, 1960'lı yıllardaki kalkınmacı ideolojinin neden olduğu sorunlarla, 1970'li yıllardan bu yana gelişen çevre hareketleri temelinde gelişen bir kavramdır. Kalkınmacı ideoloji görüşüne göre, çevresel sorunlar çözümü daha sonra ele alınması gereken bir konu olup, *“tepki ve tedavi”* stratejisi olarak adlandırılmıştır (Bozdoğan, 2005:1014-1015).

Daly (1991:37), çevresel sürdürülebilirliği üç başlık etrafında temellendirmiştir. Bunlar; yenilenebilir kaynaklar, yenilenemeyen kaynaklar ve çevre kirliliğidir. Ekolojistler ise kavramı, ekosistemin esnekliğini korumak olarak tanımlanmışlardır (Harris, 2000:13). Başta küresel ısınma, çevre kirliliği ve doğal kaynakların hızlı bir biçimde tükenmesi sorunlarına cevap vermesi hususunda karşımıza çıkan çevresel sürdürülebilirlik, Harris (2000:6) 'e göre kaynağın sabit tutulması, yenilenebilir kaynak sistemlerinin israfından kaçınılması ve yenilenemeyen kaynakların sadece yatırımlarla yerine konulduğu kaynakları tüketmesi ile mümkün olabilecektir.

UNCSD'nin çevresel sürdürülebilirlik üzerine hazırladığı çizelgede; atmosfer, toprak, okyanus-deniz-kıyı, su ve biyolojik çeşitlilik olmak üzere 5 ana tema bulunmaktadır (Çizelge 3.3.). Alt temalar ise iklim değişikliği, şehirleşme, ozon tabakasının bozulması, çölleşme, hava kalitesi, tarım, orman, su kalitesi, su miktarı, kıyı, balıkçılık, ekosistem ve türlerle ilgili verilerden oluşmaktadır. Çizelge 3.3 incelendiğinde çevresel göstergelerin, doğal kaynakların korunmasını, çevre değerlerinin yükseltilmesini hedeflediği görülmektedir. UNCSD (2007)'nin oluşturduğu bu göstergelerden yola çıkarak çevresel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için; iklim değişikliğine yönelik tedbir alınması, ozon tabakasının korunması, doğal ortamın korunması, canlıların korunması, kirliliklere karşı önlem alınması, tarım topraklarının kimyasallardan korunması ve koruma-kullanma dengesine duyarlı şehir planlarının oluşturulması gerekmektedir

Çizelge 3.3. UNCSD tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik için çevresel göstergeler (UNCSD, 2007)

Çevresel Göstergeler		
Tema	Alt Tema	Gösterge
Atmosfer	İklim Değişikliği	Sera gazı emisyonu
	Ozon Tabakasının Bozulması	Ozona zarar veren maddelerin tüketimi
	Hava Kalitesi	Şehirlerde hava kirliliğinin yoğunlaşması
Toprak	Tarım	Ekilebilir alanlar
		Gübre kullanımı
		Tarım kimyasallarının kullanımı
	Orman	Ormanlık arazi yüzdesi
		Ağaç kesme yoğunluğu
	Çölleşme	Çölleşmeden etkilenen alanlar
	Şehirleşme	Şehir yerleşim alanlarının genişliği

Çizelge 3.3. UNCSD tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik için çevresel göstergeler (UNCSD, 2007)

Okyanus, deniz ve kıyı	Kıyılar	Kıyılarda alglerin yoğunlaşma oranı
		Kıyı bölgelerinde yaşayan nüfusun oranı
	Balıkçılık	Önemli türlerin yıllık avlanma oranı
Su	Su Miktarı	Yeraltı sularının yıllık kullanım oranı
	Su Kalitesi	Sudaki organik materyal düzeyi
Biyolojik Çeşitlilik	Ekosistem	Önemli ekosistemlerin alanı
		Koruma altına alınan alanların oranı
	Türler	Önemli türlerin varlığı

Sürdürülebilirliğin sosyal boyutu

Literatür incelendiğinde, sürdürülebilirliğin ekonomik ve çevresel boyutunun öne çıktığı, sürdürülebilirliğin sosyal boyutunun gözardı edildiği görülmektedir. 2002’de yayınlanan Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Bildirgesi sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik olarak ülkelerin üretim ve tüketim kalıplarının değerlendirilmesini, yoksulluğun tamamiyle ortadan kaldırılması ya da en az noktaya getirilmesine dair taahhütler bulundurmaktadır (UN, 2002).

Sosyal açıdan sürdürülebilirlik, sistemdeki tüm bireylerin, sağlık-eğitim-cinsiyet eşitliğinin, politik anlamda hesap verebilirliğin, şeffaflığın, katılımın ve sosyal hizmetlerin yeterli anlamda gerçekleştirilmesini kapsamaktadır (Harris, 2000:6). Sosyal sürdürülebilirlik UNCSD (2007) tarafından belirlenen göstergeler incelendiğinde; ana temaların eşitlik, sağlık, eğitim, barınma, güvenlik ve nüfus olduklarını görülmektedir (Çizelge 3.4). Alt temalarını ise yaşam koşulları, fakirlik, ölüm oranı, cinsiyet eşitliği, beslenme durumu, hijyen durumu, içme suyu, sağlık hizmetleri, eğitim düzeyi, okuryazarlık, suç ve nüfus değişimi gibi veriler oluşturmaktadır. Temalar ışığında oluşturulan göstergeler

incelendiğinde, kişilerin toplumda hangi imkân ve şartlarda yaşadıklarını, bu şartlar dâhilinde nasıl davranış sergilediklerine dair bilgileri ortaya koyduğu görülmektedir. Tez çalışması kapsamında Bölüm 3.3.1’de kentsel dönüşüm uygulamalarının sosyal boyutuna değinilmiştir. Kentsel dönüşüm uygulamalarında sosyal dışlanma, yerinden edilme ve işsizlik sorunlarının yaşanması sosyal sürdürülebilirlik kavramının önemini birkez daha vurgulamaktadır.

Çizelge 3.4. UNCSD tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik için sosyal göstergeler (UNCSD, 2007)

Sosyal Göstergeler		
Tema	Alt Tema	Gösterge
Eşitlik	Fakirlik	Fakirlik sınırının altında yaşayan nüfus
		Gini gelir eşitsizliği endeksi
		İşsizlik Oranı
	Cinsiyet eşitliği	Ortalama kadın işçi ücretinin erkek işçi ücretine oranı
Sağlık	Beslenme Durumu	Çocukların beslenme durumu
	Ölüm Oranı	Doğumda yaşam belirtisi
		5 yaş altı çocuk ölüm oranı
	Hijyen Durumu	Yeterli kirli su atık hizmeti alan nüfusun oranı
	İçme Suyu	Temiz içme suyu bulabilen nüfus
	Sağlık Hizmetleri	Temel sağlık hizmeti alabilen nüfusun oranı
		Bulaşıcı çocuk hastalıklarına karşı aşılama
		Doğum kontrol yöntemlerinin kullanılma oranı

Çizelge 3.4. UNCSO tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik için sosyal göstergeler (UNCSO, 2007) (Devam)

Eğitim	Eğitim Düzeyi	İlkokul mezunu çocuk sayısı
		Lise mezunu yetişkin sayısı
	Okuryazarlık	Yetişkin okuryazar oranı
Barınma	Yaşama Koşulları	Kişi başına düşen yaşam alanı
Güvenlik	Suç	100.000 kişi başına kayıtlı suç oranı
Nüfus	Nüfusun Değişimi	Nüfus artış oranı

Sürdürülebilirliğin 3 farklı boyutunun; çevresel yaşam ve sosyal yaşam kalitesini arttırmaya, ekonomi kabiliyetin de sağlanmasını amaçlandığı görülmektedir. Sürdürülebilirliğin başarıya ulaşması için bu üç sistemin de birbiri ile uyumlu şekilde çalışması gerekmektedir.

3.1.2. Tarihsel süreçte sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı

Sürdürülebilirlik kavramı; çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarının mekânla entegre olmasıyla sürdürülebilir kentleşme ve sürdürülebilir kentsel gelişme kavramları ortaya çıkmıştır.

Sürdürülebilir kent kavramına ilişkin olarak Marvin ve Guy tarafından iki tür görüş ortaya atılmaktadır. Bunlardan ilki olan tekilci görüşe göre, çevresel göstergelerin ön plana çıkmakta ve kentsel dinamikler fiziksel ölçütlere indirgenmektedir. İdeal kente ulaşabilmek için bu göstergeler dâhilinde planlar ve stratejiler gerçekleştirilmelidir. Çoklu görüşe göre ise, sürdürülebilir kente ulaşmanın odak noktasının teknik uygulamalardan çok, kentin gelişimine yön veren kentsel aktörler ya da çıkar gruplarının olduğunu belirtmektedir. Kentsel aktörler tarafından farklı grupları görüşleri alınarak, kentin gelişiminin aşağıdan yukarıya doğru ilerleyen politikalarla ortaklıklar kurularak gerçekleşeceği vurgulanmaktadır (Türker, 1999).

Sürdürülebilir kentler hakkında üzerinde hemfikir olunmuş bir tanım bulunmamakla birlikte Ertürk (1996:175) kavramı, *“insan gereksinmelerine günümüz kentlerinden daha iyi yanıt veren ve kent sistemlerinin gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanmasını engellemeyecek bir biçimde geliştirilmesini sağlayan kent”* olarak tanımlamaktadır. Alberti (1996:383) ise *“kent sakinlerinin ihtiyaçlarının yerel ve küresel kaynaklar üzerinde sürdürülebilirliğe uygun olmayan girişimler olmaksızın karşılanması”* olarak belirtmiştir. A.B.D.’deki ‘Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Başkanlık Konseyi’nin raporunda sürdürülebilir kentler, *“Sosyal refah, ekonomik fırsatlar ve çevre kalitesi arasında dinamik karşılıklı destekleme ve denge oluşturabildiği için gelişen topluluklar”* olarak tanımlamaktadır. Avrupa Komisyonu (2006) kentsel sürdürülebilirliği, *“hem kentler içinde yaşanan hem de kentlerin neden olduğu sorunları çözmek”* olarak açıklamıştır (Akçakaya, 2016:53).

Wheeler (2004)’a göre, sürdürülebilirlik olgusu çevresinde gelişen sürdürülebilir kentleşme yaklaşımı; ekonomik gelişme, nüfus, çevre koruma, eşitlik ve çevresel adalet, kentsel tasarım, arazi kullanım planlaması, konut, ulaşım, restorasyon, enerji ve malzeme kullanımı, yeşil mimarlık ve yapılaşma konularını içermelidir. Tek bir sürdürülebilir kent modeli olmamasından dolayı, tek bir tanımın da yapılmasının zor olduğunu belirten Palabıyık (2005:617), sürdürülebilir kenti fiziki, sosyal ve ekonomik yönden yüksek yaşam kalitesi sağlamasıyla beraber, sürdürülebilir sosyal tabanda kentsel politikaların içselleştirildiği kent veya kentsel alanlar olarak belirtmiştir. Kavram hakkında yapılan tanımlamalar ışığında sürdürülebilir kentler; kentin kendini devam ettirebildiği, mekânsal koşulların iyileştiği, doğal kaynakların verimli kullanılmasına karşın doğal kaynaklara minimum zarar verilerek sağlandığı özelliklerle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Sürdürülebilir kenti; temiz çevre, toplumsal eşitlik, güçlü ekonomi ve katılım ilkeleri ekseninde gelişimini sürdüren kent olduğunun belirtildiği *“Sustainable Cities”* çalışmasında yazarlar ilkeleri, daha az ve daha fazla sürdürülebilir yaşam bakımından kategorize etmiştir (Çizelge 3.5).

Çizelge 3.5. Sustainable Cities'e göre sürdürülebilir kent ilkeleri (Bayram, 2001:257)

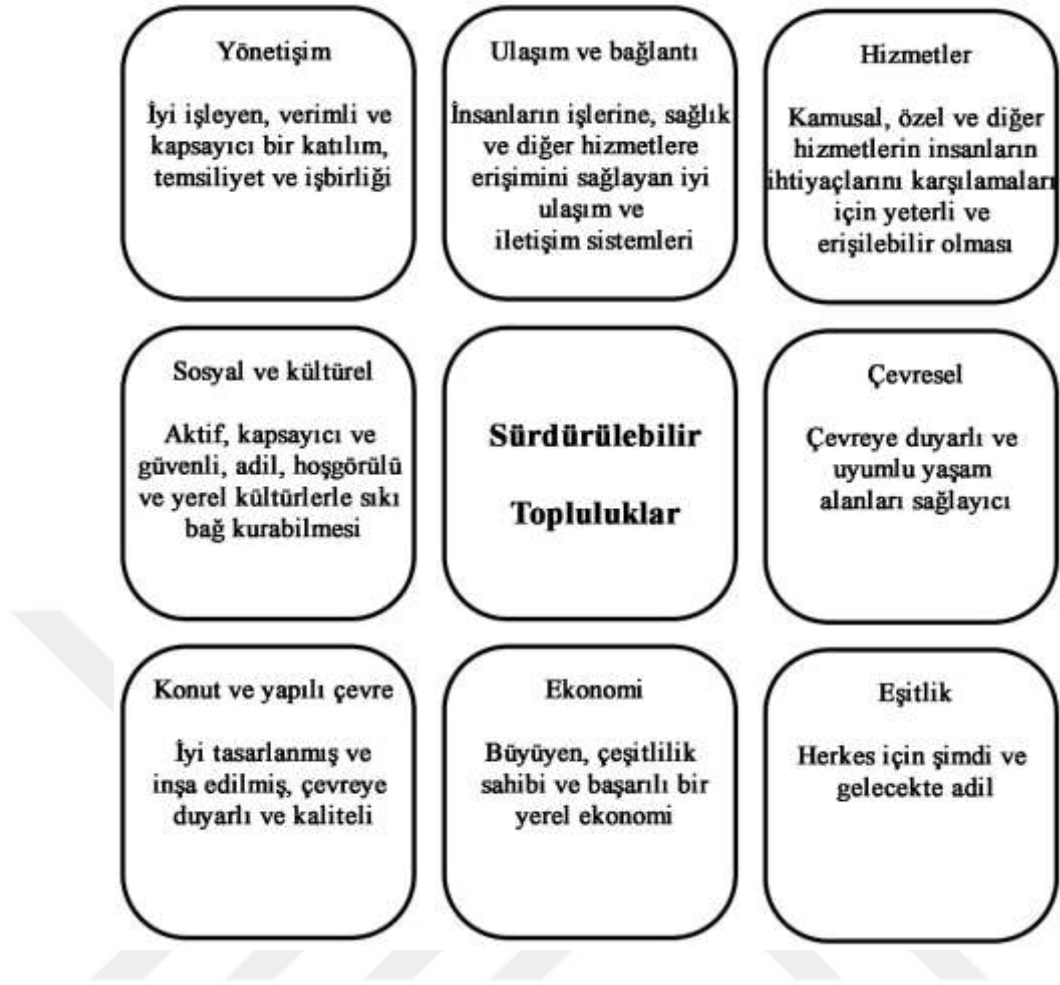
İlkeler	Daha az sürdürülebilir yaşam	Daha fazla sürdürülebilir yaşam
Güçlü	Rekabet, vergi düzenlemeleri, kamu yatırımları, büyük sanayinin işçi alması, belirli iş alanlarının devamlılığı, cezaların ve düzenlemelerin değişimi	Stratejik işbirliği, işgücünün yeteneklerinin geliştirilmesi, bilginin temel olması, çekici ortamların yaratılması
Temiz çevre	"Çok fazla" olan kaynakların kullanılması, kullanımların ayrışması, mekânda yayılma	Kaynakların korunması ve kirliliğin önlenmesi, karışık kullanım; ulaşım sistemiyle uyumlu parkların ve koruma alanlarının oluşturulması, yüksek yoğunluk
Toplumsal Eşitlik	Gelirli grupları ve ırkları arasında farklılığın artması, özel hizmetler, bireysel müşteriler	İşgücüne stratejik yatırımlar, kamu ve özel sorumluluk açısından olanakların oluşması, aile ve topluluklara birleşmiş hizmetler
Katılım	En az düzeyde toplumsal katılım, merkezi yönetim	Toplumsal katılımın özendirilmesi, yerel özerklik, farklı yetki alanları arasında işbirliği

Sürdürülebilir kentler ekonomik, çevresel ve toplumsal ilerlemeyi halkın katılımı ile dengelemeyi başaran bir kent olduğu için kentlerin veya insanların yerleşmelerinin taşıma kapasitesinin üzerine çıkmaması gerekmektedir. Bununla birlikte sürdürülebilir kentsel gelişim kentsel mekânlar ile mekânların içinde bulunan eylemlerin ve kentlilerin, çevre ile bütünlük sağlayarak varlığını dengeli biçimde sürdürülebilmesi ve kentte üretilen değerlerin sonraki kuşaklara aktarılması olarak açıklanmaktadır (Günerhan, 2012:6).

Başka bir yaklaşım ise sürdürülebilir kentsel gelişim ilkelerini üç kategoriye ayırmaktadır. Birincisi çevresel ilkelerdir ve çevresel değerlerde koruma-

kullanma dengesinin gözetilerek, yenilenebilen ve geri dönüşümü mümkün olan kaynakların kullanımının önemi vurgulanmaktadır. İkincisi ise toplumsal ve ekonomik ilkelerdir. Bu ilke kentlilerin, kentsel alan kullanımının ve hizmetlere erişiminin sağlanması ile çevresel politikaların toplum tarafından kabul edilerek halk katılımının sağlanması kapsamaktadır. Üçüncüsü ise yönetim ilkeleri olmakta ve çevre politikalarının hazırlanmasını, uygulanmasını ve farklı politikalarla uyumlu hale getirilmesi yönünü içermektedir (Bayram, 2001:257-258). Ulusoy ve Vural (2001:12) ise, sürdürülebilir kentleşmenin sağlanması için altı ilkenin gerekliliğini belirtmiştir. Bunlar doğal habitatın korunması, planlı kentleşmenin sağlanması, alan tasarrufu sağlayıcı gelişmelerin sağlanması, su kaynaklarının korunması, geri dönüşüm programların uygulanması ve motorlu araç kullanımının teşvik edilmemesidir.

Tanımı gereği, sürdürülebilir topluluklar sürdürülebilirliği desteklemek için planlanan ve inşa edilen yerlerdir. Birleşik Krallık Hükümeti, sürdürülebilirlik konusunda “*Umbrella*” programı önermiştir. Bu program sürdürülebilir toplulukların oluşturulmasında gerekli olan konuları içermekte ve 8 ilke içermektedir (McDonald ve ark, 2009:53). Birleşik Krallığın oluşturduğu programa göre sürdürülebilir yerleşimlerin sekiz ana ilkesi şöyledir;

Şekil 3.6. Sürdürülebilir yerleşimlerin 8 ana ilkesi (Mcdonald vd, 2009:53)

Kentsel sürdürülebilirlik konusu ile ilgili bir diğer çalışma da Avrupa Çevre Ajansı tarafından yapılmıştır. 1995 yılında yapılan bu çalışmada 5 kentsel sürdürülebilirlik ilkesi belirlenmiştir. Bunlar (PROPOLİS, 2004:30) ;

1. Çevresel kapasite: Kentler, doğal çevrenin elverdiği şekilde tasarlanmalı ve yönetilmelidir
2. Çevrilebilme: kentsel çevreye yönelik planlama müdahaleleri mümkün olduğunca kentle uyumlu olmalı, nüfus ve ekonomik faaliyetlerindeki değişiklikleri engellemeden yeni çevresel talepler oluşturmalıdır
3. Esneklik: Şehir dış streslerden kurtulmalıdır.
4. Etkinlik: kaynaklardan maksimum fayda elde edebilmek adına çevresel verimlilik ve ekonomik verimlilik sağlanmalıdır.

5. Eşitlik: kentsel yerleşim alanları için kaynaklara ve hizmetlere yönelik erişim eşit olmalıdır.

Avrupa Çevre Ajansı'na göre belirtilen ikinci ve üçüncü ilkeler, birinci ilke ile doğrudan ilişkilidir. Böylece bahsi geçen ilkeler sürdürülebilirliğin çevresel, ekonomik ve sosyal 3 unsuruna dönüşmektedir. Belirtilen ilkeler ışığında kentlerin sürdürülebilir kılınması için aşağıdaki hedeflere ihtiyaç vardır; (PROPOLİS, 2004:30)

1. Yer ve doğal kaynak tüketiminin minimuma indirilmesi
2. Kent akışını rasyonalize ederek etkin şekilde yönetme
3. Kent nüfusunun sağlığını koruma
4. Kaynaklara ve hizmetlere eşit erişim hakkı sağlama
5. Kültürel ve toplumsal çeşitliliği koruma

AB Araştırma Projesi kapsamında hazırlanan “*Planning and Research of Policies for Land Use and Transport for Increasing Urban Sustainability (PROPOLİS)*” çalışması sürdürülebilirliğe ilişkin göstergeler içermekte ve kentsel sürdürülebilirliğe ilişkin altyapı oluşturmaktadır. PROPOLİS sosyo-kültürel, çevresel ve ekonomik yönden belirlediği kriterler ve içerikleri tabloda şöyle yer almaktadır;

Çizelge 3.6. PROPOLİS sürdürülebilirlik kriterleri (PROPOLİS, 2004:46-47)

Göstergeler	Tema	Gösterge
Çevresel göstergeler	-Küresel iklim değişikliği	-Ulaşım kaynaklı sera gazları
	-Hava kirliliği	-Ulaşım kaynaklı asitleşen gazlar -Ulaşım kaynaklı uçucu organik bileşikler
	-Doğal kaynakların tüketimi	-Mineral petrol ürünlerinin tüketimi, taşınması -Arazilerin kaplanması Yeni inşaatlar için ek gereksinimler
	-Çevresel kalite	-Açık alanların parçalanması -Açık alanların kalitesi

Çizelge 3.6. PROPOLİS sürdürülebilirlik kriterleri (PROPOLİS, 2004:46-47)
(Devam)

Göstergeler	Tema	Gösterge
Sosyal göstergeler	-Sağlık	-Yaşama çevresinde ulaşım kaynaklı - PM'ye maruz kalma -Yaşama çevresinde ulaşım kaynaklı NO ₂ 'ye maruz kalma -Trafik gürültüsüne maruz kalma -Trafik ölümleri -Trafik yaralanmaları
	-Eşitlik	-Ekonomik karın dağıtımında eşitlik -PM'ye maruz kalmada eşitlik -NO ₂ 'ye maruz kalmada eşitlik -Gürültüye maruz kalmada eşitlik -Ayrışma
	-Fırsatlar	-Konut standardı -Kent merkezinin canlılığı -Çevreleyen bölgenin canlılığı -Arazi kullanımından elde edilen - üretkenlik kazancı
	-Erişilebilirlik ve trafik	-Trafikte harcanan toplam zaman -Toplutaşım hizmeti düzeyi ve yavaş türler -Kent merkezine erişilebilirlik -Hizmetlere erişebilirlik -Açık alanlara erişebilirlik
Ekonomik göstergeler	-Ulaşımın elde edilen toplam ulaşım kullanıcı faydaları -Ulaşım operatör faydaları -Hükümetin ulaşımın kazancı -Ulaşım dışsal kaza maliyetleri -Ulaşım dışsal sera gazı maliyetleri -Ulaşım dışsal gürültü maliyetleri net kazanç	-Ulaşım yatırımı maliyetleri

3.2. Dünyada ve Türkiye’de Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Kavramı

Tez çalışması kapsamında sürdürülebilirlik kavramının ilk kez tartışıldığı 1972 yılında düzenlenen Stockholm Konferansı’ndan KENTGES Eylem Planı’nın hazırlandığı süre içindeki gelişmeler incelenmiştir.

İnsani Çevre Konferansı (Stockholm Konferansı)

Öteden beri ekonomiye verilen öncelik, 1970’li yıllara kadar çevre teknolojilerinde üretim teknolojileri kadar gelişmenin yaşanmamasına neden olmuştur. Buna bağlı olarak çevre sorunlarının önüne geçilememiş, doğal çevre tahrip olmaya devam etmiştir (Kaypak, 2011:23)

1970’li yıllarda çevre sorunları büyümeye devam ederken aynı zamanda çevresel farkındalığın dünya ölçeğine taşıdığı ve tartışıldığı yıllar olmuştur. 1972 yılında sürdürülebilirlik kavramının ilk kez tartışıldığı Stockholm Konferansı düzenlenmiştir. İsveç’in başkenti Stockholm’de gerçekleştirilen bu konferans 26 maddeden oluşmakta ve konferansın düzenlendiği tarih olan 5 Haziran günümüzde Dünya Çevre Günü olarak kutlanmaktadır. Bu konferans sürdürülebilir kentsel gelişmenin ilk adımlarının atıldığı konferans olarak bir başka öneme sahiptir. *“Report of The United Nations Conference on The Human Environment”* isimli raporda yer alan 15. ve 16. madde bu açıdan dikkat çekicidir. Raporda yer alan (UN,1972:5) 15.madde *“çevre üzerinde olumsuz etkilerden kaçınmak; çevresel, toplumsal ve ekonomik yönden maksimum kazanım sağlanmasını ve bunların planlamaya uygulanması gerektiğini”* 16.maddede ise *“nüfus artış oranları ve aşırı nüfus yoğunlaşmalarının çevreye olumsuz etkilerinin ve kalkınmayı engellemesinin önüne geçmek için, demografik politikaların hükümetler tarafından uygulanması gerektiği”*dir maddeleri ile kentlerin insanca yaşamı sağlayabilmesine yönelik vurgu yapılmaktadır

Raporda yer alan bu maddeler kent planlama anlayışının, kentsel gelişimin temelini çevresel, ekonomik ve sosyal boyutların oluşturduğunu, yüksek ve düşük nüfus yoğunluklarına yönelik önlemler alınması gerektiğini vurgulamış ve sürdürülebilir kentsel gelişim sürecinin esaslarını oluşturmuştur (Yazar, 2006:24).

Habitat-I

Hükümetlerin, gelişmekte olan dünyadaki hızlı kentleşmenin yarattığı etkiler ile sürdürülebilir yerleşimlere olan gereksiniminden dolayı BM Genel Kurulu'nca 1976'da Vancouver'de Habitat-I konferansı düzenlenmiştir (UN, 1976). Habitat-I Bildirgesi, sorunlara insan hakkı olarak yaklaşmış, amaçları ve ilkeleri ortaya koymuştur. Birey ve toplum düzeyinde, insanların temel gereksinimlerinin, yeterli konut, yaşanabilir, cazip ve etkin yerleşimler ve gerekli hizmetlerin insan onuruna yakışır biçimde sağlanması insan hakkı olarak ele alınmıştır. İlk kez bu konferansta konut, inşaat ve planlama bütüncül bir yaklaşımla belirtilmiştir (Güler ve Çobanoğlu, 1997:10).

Bu dönemdeki uluslararası ortamda kentleşme ve etkilerinin nadiren yankı bulmakta olup; barınma ve kentleşmenin birlikte değerlendirilmesi gereken konular olduğu tespit edilmiş ve BM İnsan Yerleşmeleri Merkezi'nin kurulması konferansın önemli çıktıları olmuştur (UN, 1976). 1978 yılında kurulan BM İnsan Yerleşimleri Merkezi, HABİTAT Merkezi olarak da bilinmekte olup, aşağıdaki 6 amaca hizmet etmektedir; (Güler ve Çobanoğlu, 1997:11)

1. Yerleşme politika ve stratejileri
2. Yerleşme planlaması
3. Kurumlar ve yönetim
4. Konut altyapı ve kentsel hizmetler
5. Toprak
6. Toplum katılımının sağlanması

Ortak Geleceğimiz Raporu

Sürdürülebilirlik kavramının ve çevre sorunlarının tartışıldığı bir diğer çalışma ise Brutland Raporu (Ortak Geleceğimiz Raporu)'dur. Bu rapor 1983 yılında oluşturulan The World Commission on Environment and Deveploment (Dünya Çevre ve Kalkınma Kurulu) tarafından hazırlanıp, 1987 yılında sunulan Ortak Geleceğimiz isimli raporda; yoksulluk ve çevre tehdidi, doğal kaynakların aşırı

tüketimi, hızlı nüfus artışı, kentlerin kontrolsüz büyümesi sorunlarının üzerinde durulması ve özümün yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, doğal kaynakların bilinçli tüketimi, nüfus artışının önlenmesine yönelik müdahalelerle sürdürülebilir kentsel gelişime yönelik ilk adımlar atılmıştır (Emrealp, 2005:13).

BM Çevre ve Kalkınma Konferansı (Rio Zirvesi)

Brezilya'nın Rio de Janerio kentinde 1992 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferans toplam 172 ülkenin katılımıyla gerçekleşmiştir. Konferansta sürdürülebilirlik kavramı vurgulanmakla birlikte aynı zamanda çevre sorunları ve mücadele konusu tartışılmıştır.

UNCED (1992) tarafından hazırlanan raporda yer alan ilk maddeye göre sürdürülebilir kalkınma *“Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeksizin, günümüzün ihtiyaçlarını karşılayan bir gelişme”* olarak tanımlanmış; öncelikli olarak yoksulların ihtiyaçlarını karşılamayı ve teknoloji ile toplumsal örgütlenmenin, çevrenin mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinin önemi üzerinde durmuştur. Tüm bunlar da sürdürülebilir kentsel gelişim kavramı üzerinde, 7.maddede yer alan *“Nüfusun gelişmesi, yoksulluğun yaygın olduğu alanlardaki kaynaklar üzerindeki baskıyı arttırabilir ve yaşam standartlarındaki yükselişi yavaşlatabilir. Sorun sadece nüfus büyüklüğünden ve kaynakların dağılımından ibaret olmasa da, sürdürülebilir kalkınma ancak demografik gelişmelerin ekosistemin değişen potansiyeli ile uyum içinde olması durumunda mümkün olabilir”* amacıyla yansımıştır. Buna göre, yoksullar başta olmak üzere tüm insanların yaşam kalitesinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Rio Zirvesi sonrasında oluşturan Gündem 21 Belgesi de sürdürülebilir kentsel gelişim kavramına dair bazı konulara değinmiştir. Emrealp (2005:16)'in anlatımı ile *“İnsanlığın bir dönüm noktasında olduğuna dikkat çeken Gündem 21 ile temel gereksinimlerin karşılanması, yaşam standartlarının iyileştirilmesi, ekosistemlerin daha iyi korunması ve yönetimini ve daha güvenli bir geleceğe giden yapı taşların*

döşenmesini sağlayacak küresel ortaklık kavramı gündeme getirilmiştir.” Gündem 21’in hedefi geliştirmekte olan ülkelerde yoksulluğun giderilmesi ekonomik büyüme ile sosyal kalkınma konularında kentlerin katkısının arttırılmasıdır. Bu amaçların gerçekleşmesi için, kentlerin ulusal ve küresel rollerine bakış açısının radikal olarak değiştirilmesiyle mümkün olacağı da komisyon kararlarında yer almaktadır (Güler ve Çobanoğlu, 1997:17).

İnsan Yerleşimleri Birleşmiş Milletler Konferansı (Habitat II)

Habitat-I’den 20 yıl sonra İstanbul’da 1996 yılında düzenlenen Habitat-II konferansı, kentleşen dünyada herkes için yeterli konut ve sürdürülebilir insan yerleşimleri oluşturulması konusunda küresel eylem planı kabul etmişlerdir (UN, 1996).

Habitat II toplantısı kentleşme, konut ve yerleşme sorunlarının dünya ölçeğinde görüşüldüğü, daha yaşanılabilir, sürdürülebilir ve hakça çözümler için ulusal ve küresel politikaların belirlendiği bir toplantı olmuştur (Güler ve Çobanoğlu, 1997:31). Bu toplantıda katılımcı ülkelerin kendi ulusal rapor ve eylem planlarını, kent ve konut göstergelerinin de dâhil edildiği kent yaşamına dair birçok öge içeren göstergelerle hazırlaması istenmiştir. Bu kriterler ışığında kentsel göstergeler aşağıdaki gibi oluşmuştur (Güler ve Çobanoğlu, 1997:19);

1. Yoksulluk, istihdam ve verimlilik
2. Sosyal gelişme
3. Altyapı
4. Ulaşım
5. Çevre yönetim,
6. Yerel yönetimler
7. Konut göstergeleri

Binyıl Kalkınma Zirvesi

2000 yılında 147 devlet veya hükümet başkanı ve 189 ulus temsilcilerinin BM öncülüğünde toplandığı, “*Binyıl Kalkınma Hedefleri*”nin kabul edildiği Binyıl Kalkınma Zirvesi düzenlenmiştir. Binyıl Kalkınma Hedefleri, 21.yüzyılda aşırı yoksulluk ve açlığı ortadan kaldırılmasına dayanmaktadır. Binyıl Kalkınma Hedefleri aşağıdaki gibidir (UN, 2000);

1. Aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması
2. Herkesin temel eğitim almasının sağlanması
3. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve kadının güçlendirilmesinin teşvik edilmesi
4. Çocuk ölümlerinin azaltılması
5. Anne sağlığının iyileştirilmesi
6. HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele edilmesi
7. Çevre ve doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması
8. Kalkınma için küresel işbirliğinin geliştirilmesi

Ülkelerin, Binyıl Kalkınma Hedefleri doğrultusunda 2015 yılına kadar çalışmalar yapmaları ve hem kendi ülkelerinde hem de küresel anlamda kalkınmaya katkı koymaları beklenmiştir (UN, 2015).

Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg Zirvesi)

2002 yılında gerçekleşen Güney Afrika Cumhuriyetinin Johannesburg kentinde Johannesburg Zirvesi gerçekleşmiştir. Johannesburg Konferansı, önceki konferanslara göre daha çok katılımcının ilgi gösterdiği bir konferans olmuştur. Konferansta, ülkelerin ulusal sürdürülebilir kentsel gelişim stratejilerinin hazırlanması konusunda son durumun değerlendirilerek, Gündem 21’in uygulanmasında karşılaşılan problemlerin tartışılması, öneriler geliştirilmesi, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörlerin edindikleri deneyimlerden daha fazla yararlanılması konuları üzerinde durulmuştur (Bozdoğan, 2005:1024).

Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi sonucunda Uygulama Planı ve Siyasi Bildiri belgeleri ortaya çıkmıştır. Uygulama Planı 153 maddeden oluşmakta olup, “...yoksulluğun bertaraf edilmesi, tüketim ve üretim modellerinin değiştirilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınmasının doğal kaynak temelini koruması ve yönetilmesi, küreselleşen dünyada sürdürülebilir kalkınma, sağlıklı ve sürdürülebilir kalkınma, gelişmekte olan küçük ada devletlerinin sürdürülebilir kalkınması, Afrika’nın sürdürülebilir kalkınması, diğer bölgesel inisiyatifler, uygulama araçları ve sürdürülebilir kalkınma için kurumsal yapı...” ana başlıklarından oluşmaktadır (UNCED, 2002).

Johannesburg Zirvesi, Uygulama Planı’nda yer alan “9.e. Enerji sektöründe ekonomik, sosyal ve kurumsal açıdan gerekli koşulların sağlanmasına yardımcı olacak ulusal enerji politikalarının ve düzenleyici çerçevelerin geliştirilmesi; böylece kırsal kesimde, kent varoşlarında ve kentsel alanlarda sürdürülebilir kalkınmaya ve yoksullukla mücadeleye katkıda bulunacak güvenilir, mali açıdan makul, ekonomik açıdan gerçekçi, toplumsal açıdan kabul edilebilir ve çevre-duyarlı enerji hizmetlerine erişimin sağlanması” maddesi ile kırdaki kentte yenilenebilir enerji tüketiminin vurgusunu yapmıştır (UNCED, 2002). 11.maddede ise 2020 yılına kadar minimum 100 milyon gecekondulunun yaşam alanlarında iyileşmenin sağlanmasına yönelik şartlara yer vermiştir. Bu şartlar şöyledir (UNCED, 2002);

- a) Hanedeki kadına özel önem verilerek, kırsal ve kentsel yerleşmelerdeki yoksulların toprağa ve mülke, yeterli barınma imkânlarına ve temel hizmetlere erişimlerinin iyileştirilmesi
- b) Gelişmekte olan ülkelere finansal ve teknolojik yardımlarla, yoksullara yönelik yeterli ve güvenli konutların inşasını sağlayacak düşük maliyetli ve sürdürülebilir malzemelerle uygun teknolojilerin temini; bu sırada söz konusu nüfus kesimlerinin kültürel özelliklerinin, yaşanılan yerin ikliminin, özel toplumsal koşulların ve doğal felaket gibi tehditlerin göz önüne alınmasına

- c) Uygun ulusal politikalar, kadınlara ve erkeklere tanınacak eşit fırsatlar aracılığıyla kentsel yoksulların yararlanabildikleri istihdam, kredi ve gelir imkânlarının arttırılmasına
- d) Mikro girişimler ve enformel sektöre ilişkin gereksiz formalitelerin ve diğer engellerin ortadan kaldırılması
- e) Gecekondu-varoş ıslah programlarını kentsel imar planları çerçevesinde geliştirmeleri ve başta yoksullar olmak üzere geniş kesimlerin konut mevzuatı konusundaki bilgilere ulaşmalarını sağlayabilmeleri için yerel yönetimlerin desteklenmesi

Johannesburg Zirvesi genel itibariyle kentsel sürdürülebilirliğin oluşturulması için içerdiği politikaları kapsamı bakımından önem göstermektedir.

Sürdürülebilir Şehirler Programı

Sürdürülebilir Şehirler Programı (SCP, 2001), BM-HABİTAT ve UNEP'i desteklemek adına; 1.aşamasını 2001'de, 2.aşamasını da 2002-2007 yılları arasında gerçekleştiren bir hareket olmuştur. *"SCP'nin odağı, Kentsel Çevre Planlamasını (EPM) paketleyen bir tesis ve yönetim yaklaşımları ile teknoloji ve bilgi birikimi ile EPM kapasite geliştirme altyapısı-kolaylaştırıcı daha geniş kapsamlı etki için alt-bölgesel kaynak ağlarını kolaylaştırmaktır. Yaklaşım olarak; kentsel çevreye yönelik yerel kapasitelerin güçlendirilmesini, EPM etkinliklerinin çoğaltılması ve ölçeklendirilmesini etkinleştirmesini ve EPM desteği için kurumların harekete geçmesini benimsemiştir"* (UN, 2001).

SCP, belediyeler ve yerel ortaklarını kendine hedef edinmekle birlikte UN-HABİTAT, UNEP, UNDP, ILO ve Dünya Bankası, Hollanda, Japonya, Fransa, Danimarka ve Birleşik Krallık'tan dış destek almaktadır. SCP ile;

1. Şehir kalkınmasına geniş tabanlı paydaş katılımı stratejileri
2. Kapsayıcı süreçler yoluyla katılımcı problem çözme ve yoksul yanlısı yönetim
3. Yerel kaynakların ve taahhütlerin harekete geçirilmesi

4. Kapasite geliştirme ve destek için bir çerçeve çizilmesi
5. Kentsel planlamada çevresel kaygıların yaygınlaştırılması
6. UNEP'in Gündem 21'in amaçlarını, HABİTAT Gündemi, Kentler ve Diğer İnsan Deklarasyonu Yerleşme ve Milenyum Deklarasyonunu kentler üzerinde uygulanmasına yardımcı olacağı öngörülmekle birlikte, SCP sürdürülebilir kentlerin oluşmasında önemli bir yer tutmaktadır (UN, 2001).

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı

15 Ekim 1985'te Avrupa Konseyi tarafından imzaya sunulan ve 1988 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Özerklik Şartı 42 ülke tarafından imzalanmıştır. Şart, 31 madde ve 3 ana bölüm içermektedir. İlk bölümde, özerk yerel yönetim kurumlarının dayandığı temel ilkeler; 2.bölümde Şart'ı onaylayan devletlerin yükümlülük ve sorumluluklarıyla ilgili kurallar; 3.bölümde ise uygulama ve yürürlük koşulları ile ilgili kuralları kapsamaktadır (Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Özerklik Şartına İlişkin Bilgi Notu, 2011).

Ülkemiz, Yerel Özerklik Şartı'nı 1988 tarihinde imzalamış ve 3723 sayılı yasa ile de onaylamıştır. Fakat Türkiye'nin Yerel Özerklik Şartı'na dair çekince koyduğu bazı maddeler bulunmaktadır. Bu maddeler şöyledir (Keleş, 1995:17-18);

- Yerel yönetimlere kendilerini doğrudan ilgilendiren konularla ilgili planlama ve karar alma süreçleri içinde, olanaklar ölçüsünde, uygun bir zamanda ve biçimde danışılması (md. 4, prg. 6.),
- Yerel yönetimlerin yönetsel örgüt yapılarının kendileri tarafından kararlaştırılabilmesi (md. 6, prg. 1.),
- Yerel olarak seçilmiş kişilerin görevleri ile bağdaşmayacak işlev ve faaliyetlerin kanunla veya temel hukuksal ilkelere göre belirlenmesi (md. 7, prg. 3.),
- Yerel denetime, ancak yönetsel denetimle korunmak istenen yararlarla orantılı olması durumunda izin verilmesi (md. 8, prg. 3.),

- Yerel yönetimlere kaynak sağlanmasında, hizmet maliyetlerindeki artışların mümkün olduğunca hesaba katılması (md. 9, prg. 4.),
- Yeniden dağıtılan kaynakların yerel makamlara tahsisinin nasıl yapılacağı konusunda kendilerine uygun bir biçimde danışılması (md. 9, prg. 6.),
- Yapılacak mali yardımların, yerel yönetimlerin kendi politikalarını uygulama konusundaki temel özgürlüklerini ortadan kaldırmaması (md. 9, prg. 7.),
- Yerel yönetimlere ortak çıkarlarının korunması ve geliştirilmesi için birliklere üye olma ve uluslararası yerel makamlar birliklerine katılma hakkının tanınması (md. 10, prg. 2.),
- Yerel yönetimlerin, kanunla muhtemelen öngörülen koşullar içinde başka devletlerin yerel yönetimleri ile işbirliği yapabilmesi (md. 10, prg. 3.),
- Yerel yönetimlerin kendilerine anayasa veya yasalar tarafından tanınmış olan yetkileri ve özerk yönetim ilkelerini koruyabilmeleri için, yargı yollarına başvurma hakkının tanınması (md. 11)

Avrupa Kentsel Şartı

1992’de Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı, 20 maddelik bir bildirge ve 13 maddelik şart ilkelerinden oluşmaktadır. Avrupa Kentli Hakları Bildirgesi, Avrupa yerleşimlerinde yaşayan kent sakinlerine 20 maddelik hak vermiştir. Bildirgeye göre bu haklar; ekonomik kalkınma, istihdam, finansal yapı, sürdürülebilir kalkınma, sağlıklı bir çevre, sağlık, konut, güvenlik, mal ve hizmetler, doğal zenginlikler ve kaynaklar, kaliteli mimari ve fiziksel çevre, belediyeler arası işbirliği, dolaşım, spor ve dinlence, kültür, kültürlerarası kaynaşma, işlevlerin uyumu ve katılımıdır (COE, 1992). Avrupa Kentsel Şartı ilkeleri 13 maddelik şart ve ilkelerden oluşmaktadır.

Avrupa Kentsel Şartı, kent olgusunun gereğince kabul edilmesine dair önemli bir adım olmakla birlikte, kent sorunları üzerine temel belge niteliği taşımıştır. Avrupa Kentsel Şartı’nın ardından imzalanan Avrupa Kentsel Şartı-2 ise, Avrupa Yerel Yönetimlerini sürdürülebilir kentler ve kasabalar inşa etmeye zorlayan

Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto, kentsel yaşama dair yeni bir alternatif sunmuştur. Avrupa Kentsel Şartı-2, kentlerin ve kasabaların kentsel sorunların çözümüne yönelik ilkeler ve kavramlar bütününe içermekte; yerel yönetimlerden, paylaştıkları Avrupa değerlerini esas alarak, kamu politikalarında ileri düzeyde dayanışma ilkelerini, etik yönetişimi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini uygulamak istemektedir (TMMOB Mimarlar Odası, 2008).

Avrupa Sürdürülebilir Kent ve Kasabaları Şartnamesi

27 Mayıs 1994 yılında Danimarka'nın Aalborg kentinden imzalanan bu şartname "Aalborg Şartnamesi" olarak da bilinmektedir. Sürdürülebilir kentleşme üzerine gerçekleşen oluşumların başında gelen Aalborg Şartnamesi; sürdürülebilirliği, yerel karar verme sürecinin tüm alanlarını kapsayan denge arayışlı, yerel ve yaratıcı bir süreç olarak tanımlamaktadır. Ayrıca doğanın taşıma kapasitesine uygun yaşam koşulları, sosyal adalet, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik arayışlarında, sürdürülebilir gelişmenin, kentlere ve kasabalara önemli bir yol gösterici olduğunu işaret ettiği görülmektedir (Karakuzulu, 2010:400).

Şartname 3 kısımdan oluşmaktadır. Bunlardan ilki Uzlaşma Deklarasyonu, ikincisi Avrupa Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar Kampanyası, üçüncüsü ise Yerel Gündem 21 Süreçlerine Katılmak Üzere Sürdürülebilir Yerel Eylem Planlarıdır. Birinci kısım (Aalborg Charter, 1994);

- Avrupa'da kasabaların ve kentlerin rolü
- Sürdürülebilirlik kavramı ve ilkeleri
- Sürdürülebilirliğe yönelik yerel stratejiler
- Sürdürülebilirlik, yaratıcı, yerel ve denge arayan süreçtir
- Müzakere yolu ile sorunların çözümü
- Sürdürülebilir kentsel ekonomi
- Kentsel sürdürülebilirlik için sosyal eşitlik
- Sürdürülebilir arazi kullanımı
- Sürdürülebilir kentsel hareketlilik kalıpları
- Küresel iklime karşı sorumluluk

- Ekosistemin zehirlenmesinin önlenmesi
- Yerel özerklik
- Temel aktörler olarak vatandaş ve toplum katılımı
- Sürdürülebilirliğe yönelik kentsel yönetim uygulama araçları

Şartnamenin 2.kısmı, otoriteler arası işbirliğinin güçlendirilmesi ve Avrupa Sürdürülebilir Kentler Kampanyası'nın teşvik edilmesini içermektedir. Kampanyanın başlıca faaliyetleri (Aalborg Charter, 1994);

- Avrupa kentleri ve kasabaları arasındaki karşılıklı desteğin kolaylaştırılması ve sürdürülebilirliğe yönelik politikaların geliştirilmesi ve uygulanması
- Yerel ölçekte iyi örnekler hakkında bilgi toplamak ve yaymak
- Diğer yerel yönetimlerde sürdürülebilirlik ilkesini teşvik etmek
- Aalborg Şartnamesine daha fazla imza toplamak
- Her yıl "Sürdürülebilir Şehir Ödülü" düzenlenmesi
- Avrupa Komisyonu'nun politika önerilerini formüle etmek
- Sürdürülebilir Kentler Raporuna girdi sağlamak
- Yerel politikacıları ve Avrupa Birliği mevzuatının bu yöndeki uygulamaları yönünde destek vermek

Üçüncü kısmında ise, Yerel Gündem 21 sürecinin geliştirilmesi üzerinde durmuştur (Aalborg Charter, 1994)

Avrupa Kıtasının Sürdürülebilir Mekânsal Gelişmesi İçin Rehber İlkeler

Bölgesel Planlamadan Sorumlu Bakanlar Konferansı (CEMAT), 1970 yılından itibaren her iki ya da üç yılda bir üye ülke bakanları ile toplantılar yapmaktadır. 2000 yılında Hannover'da yapılan 12.toplantının sonrasında "Avrupa Kıtasının Sürdürülebilir Mekânsal Gelişimi İçin Rehber İlkeler" kabul edilmiştir. İlkeler, insan hakları ve demokrasinin mekân boyutuna vurgu yapmakla birlikte 9 başlık altında şöyle yer almaktadır (DPT vd., 2007) ;

1. Bölgelerin daha dengeli sosyal ve ekonomik gelişmesi ve rekabetin arttırılması ile bölgesel uyumun desteklenmesi
2. Kentsel fonksiyonların meydana getirdiği gelişmenin teşvik edilmesi ve kent-kır arasındaki ilişkiyi geliştirmesi
3. Daha dengeli erişilebilirliğin desteklenmesi
4. Bilgiye erişimin geliştirilmesi
5. Çevresel zararın azaltılması
6. Doğal kaynaklar ve doğal mirasın korunması ve geliştirilmesi
7. Kalkınmanın bir faktörü olarak kültürel mirasın geliştirilmesi
8. Güvenliği korurken enerji kaynaklarının geliştirilmesi
9. Yüksek nitelikli, sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi
10. Doğal afetlerin etkilerinin sınırlandırılması

Avrupa Mekânsal Gelişim Perspektifi

Avrupa Birliği Gelişim Perspektifi, 1999 yılında hazırlanmış dengeli ve çok merkezli yeni bir kentsel sistem oluşturularak, kent-kır ilişkilerinin bu sistem etrafında tekrar kurgulanmasını, altyapı ve bilgiye erişimde eşitliğin garanti altına alınmasını ve etkin yönetim doğal çevre ve kültürel mirasın korunmasını ve sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemektedir. Hedefin gerçekleşmesine yönelik, bölgeler arası işbirliği programları yapısal fonlar ve kentsel yönetim araçları geliştirilmiştir. Bu doküman, 20 yıldır artan mekânsal planlama politikalarının üye ülkelerin yetkili bakanları tarafından üzerinde anlaşıldığı yaklaşımı kapsamaktadır. 1999 yılında oluşturulan Avrupa Birliği Mekânsal Gelişim Perspektifi 3 temel hedeften oluşmaktadır. Bunlar (Kaya Altay, 2005:83);

1. Ekonomik ve sosyal uyum
2. Ekonomik kaynakların ve kültürel mirasın korunması ve yönetimi
3. Avrupa Birliği Bölgesinde daha dengeli bir rekabetçiliğin benimsenmesi.

Avrupa Birliği Mekânsal Gelişim Perspektifi, mekânsal gelişim açısından ise aşağıdaki alt başlıkları içermektedir (Kaya Altay, 2005:83);

1. Çok merkezli mekânsal gelişim ve yeni bir kır-kent ilişkisi

2. Bilgiye ve altyapıya erişimde eşitlik
3. Doğal ve kültürel mirasın iyi yönetimi

Lille Eylem Programı

1998 yılı AB belgesinde "*Avrupa Birliğinde Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Eylem Çerçevesi*" ile büyük benzerlik gösteren "*Lille Eylem Programı*", Avrupa Komisyonu ve üye devletlerin politikaları arasında bağlantılar kurup, ilişkilerini güçlendirmeyi amaçlamıştır. Lille Eylem Programı, Avrupa kentsel politika hedeflerini daha somut hale getirebilmek adına 9 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler şöyledir(Lille Action Programme, 1998);

1. Kentsel gelişmede kasaba ve şehirlerin rolü üzerine daha iyi bir onay
2. Ulusal ve topluluk düzeyindeki kent politikalarının, özellikle bütünleşmiş ve sonuç odaklı kentsel kalkınma stratejilerinin yeni bir yaklaşımı
3. Vatandaşların katılımını iyileştirerek ve sivil katılımı arttırarak ayrımcılıkla mücadele önlemleri
4. Dezavantajlı mahallelerde toplumsal, etnik ve ayrımcı dışlamalarla mücadele tedbirleri
5. Hem mahalle hem kent seviyelerindeki kentsel bölgeye yönelik entegre ve dengeli bir kentsel gelişimin teşvik edilmesi
6. Kentsel dönüşüm ve özellikle de dezavantajlı alanlarda ekonomik yaşama katkıda bulunan kamu ile özel sektör arasındaki ortaklık kurulması
7. Avrupa'daki işbirliğinin arttırılması ve iyi uygulamalar hakkındaki bilgi paylaşımı
8. Kentsel politika alanlarına yönelik araç olarak kullanılmak üzere modern bilgi teknolojilerinin kullanılması
9. Bağlantılı olguların bilgisini derinleştirmek için kentsel politika alanlarının daha ayrıntılı analizlerinin yapılması

Rotterdam Kent Müktesebatı (Urban Acquis)

Rotterdam Kent Müktesebatı, 2004 yılında farklı Avrupa ülkelerinin katılımı ile Hollanda AB Konseyi Başkanlığı öncülüğünde düzenlenen bakanlar toplantısı sırasında kabul edilmiştir. Bu belge, Lille Eylem Programının hedeflerine yönelik ortak kent politikasının temelini oluşturan stratejik ve operasyonel temel ilkeleri barındırmaktadır (Rotterdam Urban Acquis, 2004). 5 bölümden oluşan Kentsel Müktesebat aşağıdaki ilkeleri kabul etmektedir (EU, 2004);

Öncelikleri;

- a) Ekonomik rekabet gücü, çevre kalitesinin ve sosyal uyumun dengeli olması
- b) Kentlerin yaşanabilir, seçim yapılabilir ve kültürel kimliklerinin bulunduğu yerler olmalarını

Başarılı Kentsel Politikanın Mekanizmaları;

- c) Ulusal, bölgesel ve yerel sektör politikalarının daha bütünleştirici olması
- d) Belli başlı kentsel programlarla ortak olarak, şehirleri etkileyen hizmetleri ve şehirlerin özel durumlarını dikkate almalı
- e) Şehirler için politikalar uzun vadeli olmalı
- f) Üstten gelen liderlik, alt seviyedeki toplulukların güçlenmesi ile dengelenmeli
- g) Farklı hükümetler arasındaki anlaşmalar, ortaklıklar ve güven ortamının oluşmasını sağlamalı

İlgili Grupların Katılımcıları;

- h) Kentlerdeki kamu, özel ve topluluk ortakları yapıcı ilişkiler kurmalı
- i) Ortaklıklar seçilen yerel yönetimin demokratik hesap verebilirliği ile dengelenmeli

- j) Vatandaşların katılımı, vatandaşların sahipliğini teşvik etmek için uzmanlarla diyaloga dayalı olmalı

Mekân Dengesine Ulaşmak;

- k) Politikalar şehirlerdeki belirli ihtiyaç veya fırsat alanlarına uzun vadede yoğunlaştırılmalı
- l) Yoksul bölgelerdeki sosyal zorluklar daha geniş bölgedeki ekonomik fırsatlarla bağlantılı olmalı
- m) Şehirler ve bölgeler arasında kurumsal işbirliği teşvik edilmeli
- n) Büyük, küçük ve orta ölçekli kentler arasında, kentsel ağların ve işlevsel işbirliklerinin oluşturulması teşvik edilmelidir.

İyi Uygulamaların, Politika Gelişiminin ve Kapasitenin Desteklenmesi;

- o) İyi uygulamalar yaygınlaştırılmalı
- p) Uygulamaların başarılarını belirlemek için politikalar değerlendirilmeye tabi olmalı
- q) Mesleki, toplumsal ortakların ve yerel yönetimlerin yenilenme becerileri arttırılmalı

Avrupa'da Sürdürülebilir Topluluklar Üzerine Bristol Mutabakatı

İngiltere'nin Bristol kentinde 2005 yılında "*Sürdürülebilir Topluluklar Üzerine Bristol Mutabakatı*" kabul edilmiştir. Bristol Mutabakatı, sürdürülebilir toplumları ve önkoşulları tanımlamıştır. Bristol Mutabakatına göre sürdürülebilir yerleşmelerin 8 ana özellik şöyledir (EU, 2005);

1. Aktif, kapsayıcı, güvenli
2. İyi idare
3. İyi ulaşım
4. İyi hizmet
5. Çevreye duyarlılık

6. Canlı
7. İyi tasarlanmış ve inşa edilmiş
8. Herkese adil

Leipzig Beyannamesi

“Leipzig Beyannamesi”; Lille Eylem Programı, Rotterdam Kent Müktesabı ve Bristol Mutabakatına dayanmaktadır. 2007’de Almanya’da kabul edilen beyanname Avrupa kentlerinin sürdürülebilir kalkınması için 2 temel sunmaktadır. Bunlar entegre olmuş kentsel kalkınma politikasının uygulanması ve özellikle yoksul kent mahallelerinin kentin geneline dahil edilmesidir. Leipzig Beyannamesi 9 ilkeden oluşmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir (Leipzig Charter, 2007);

1. Bütünleşmiş kentsel gelişme politikaları yaklaşımlarından daha fazla yararlanma
2. Bölgedeki yoksul mahallerin kente bütün olarak dâhil edilmesi
3. Yüksek kaliteli kamusal alanların oluşturulması
4. Altyapı ağlarının modernize edilmesi ve enerji verimliliğinin artırılması
5. Proaktif inovasyon ve eğitim politikaları
6. Fiziksel çevreyi iyileştirmek için stratejiler oluşturmak
7. Yerel ekonominin ve yerel işgücü piyasası politikalarının güçlendirilmesi
8. Çocuklar ve gençler için proaktif eğitim ve öğretim politikaları
9. Etkin ve uygun fiyatlı kentsel ulaşımın teşvik edilmesi

Dünya genelinde çalışmalar yapan organizasyonlar ise; Birleşmiş Milletler Çevre Programı (United Nations Environment Programme, UNEP), Sürdürülebilir Kentler Programı (Sustainable Cities Programme), Avrupa Sürdürülebilir Kentler Kampanyası (European Sustainable Cities and Towns Campaign), Yerel Çevre Girişimcileri Uluslararası Konseyi (International Council for Local Environmental Initiatives, ICLEI), Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Komitesi (United Nations Committee of Human Settlements, UNCHS), Sürdürülebilir Kentler Ağı (Network on Sustainable Cities, APEC), Yerel Otoriteler Milletler Arası Birliği

(International Union of Local Authorities, IULA), olarak sıralanmaktadır (Çahantimur, 2007:32).

KENTGES

Ülkemizde sürdürülebilir kentsel gelişmeye yönelik çalışmalar 1980'li yıllardan sonra başlamıştır. Önceki yıllarda da görülen göç, kentsel rantlar gecekondulaşma, kültürel ve doğal varlıkların kötü kullanımı, kentsel yoksulluk, tarım ve mera topraklarının kullanımı, doğal afetler, 2B arazileri, kıyılardaki yapılaşmalar bu dönemin sorunları olmuşlardır (Güler ve Turan, 2013:257-258).

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından 2007 yılında hazırlanan raporda, ülkemizdeki sürdürülebilir kentleşmenin sağlanmasını önleyen iki grup sorunun olduğu belirtilmiştir. Bu sorunlar teknik alanlar ile ekonomik sosyal ve kurumsal alanlardır. Bu sorunların aşılmasında, sürdürülebilir kentsel gelişme ilkesini odağına alan eylem planı olarak KENTGES sunulmuştur (Güler ve Turan, 2013:258).

Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı'nın ön hazırlık çalışmaları 2007 yılında başlamış, Yüksek Planlama Kurulu kararı ile 2010 tarihinde resmi gazetede yayınlanmıştır (T.C. Resmi Gazete, 4 Kasım 2010, sayı:27749). Kısa adı Kentsel Gelişme Stratejisi (KENTGES) olan "Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı" sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde mekânsal planlamanın alan, tema ve boyutlarını kapsamakta, mekâna yönelik sektörleri bütünleşik bir yaklaşımla ilişkilendirerek, temel ulusal politikalarla uyumu sağlamaktadır. Ayrıca kentleşme, yerleşme ve mekânsal planlamaya ilişkin değerler sistemini ve ilkelerini benimseyen bir anlayıştan hareketle, ulusal düzeyde referans çerçeve belgesi niteliği taşıyan bir strateji dokümanı olarak ele alınmaktadır (Kentges Eylem Planı, 2010). Plan'ın temel amacı yerleşimlerin ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarının güçlendirilmesi, yaşanabilirlik düzeyinin, mekân ve yaşam kalitesinin yükseltilmesine ilişkin yol haritası oluşturmaktır (Kentges Eylem Planı, 2010). Çizelge3.7'de, KENTGES'in kente dair belirlediği sorunları, sorunlara yönelik stratejileri ve hedefleri içermektedir.

Çizelge 3.7. KENTGES'te yer alan sorunlar, stratejiler, hedefler (KENTGES Eylem Planı, 2010)

Sorunlar	Stratejiler	Hedefler		
1. Kentsel sorunlar ve kentlerde kontrolsüz büyüme.	1.Mekânsal planlama sisteminin yeniden yapılandırılması	1.Mekânsal planlama sistemini güçlendirmek	8.Mekânsal planlarda açık ve yeşil alanları sistem bütünlüğü içinde geliştirmek	15.Göç veren yerleşmeleri ve kırsal kesimi güçlendirerek göçü yönlendirmek
2. Kırsal gelişme ve göçler.	2.Yerleşmelerin mekân ve yaşam kalitesinin artırılması	2.Yerleşmelerde sürdürülebilir mekânsal gelişme sağlamak	9.Doğal ve kültürel varlık ve değerlerin korunmasını sağlamak	16.Kentlerde toplumsal dayanışmayı, bütünlüşmeyi ve hoşgörüyü arttırmak
3. Kaçak yapılaşma ve gecekondu.	3.Yerleşmelerin ekonomik ve toplumsal yapılarının güçlendirilmesi	3.Sürdürülebilir ve çeşitlendirilmiş arsa ve konut üretimini ve sunumunu gerçekleştirmek	10.Sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarla bütünlük bir kentsel yenileme ve dönüşümü sağlamak	17.Muhtaçların ve dezavantajlı grupların kentsel hizmetlerden yararlanabilmesi için gerekli önlemleri almak
4. Afetlere dayanıksız kentleşme.		4.Merkezi iş alanlarının, alt merkezlerin ve mahalle merkezlerinin sürdürülebilir politikalarla geliştirilmesini ve canlandırılmasını sağlamak	11.Afet ve yerleşme risklerini azaltmak	18.Mekânsal planlama süreç ve kararlarında katılım ve denetimi sağlamak
5. Kentsel altyapı ve çevre sorunları.		5.Sürdürülebilir Kentsel Ulaşım Sistemini Oluşturmak	12.Yaşam ve mekan kalitesi yüksek, güvenli yerleşmeler oluşturmak	19.Kent kültürünü, kentlilik bilincini, aidiyet duygusunu geliştirmek ve kentli hakları konusunda farkındalık oluşturmak
6. Kentsel ulaşım sorunları.		6.Kentsel altyapı plan, proje ve yatırımlarını mekânsal planlarla bütünlüştürmek	13.Kent kimliğini korumak ve geliştirmek	
7. Planlama sisteminden kaynaklı sorunlar.		7.Yerleşmelerde sosyal donatı ve hizmetlerin dengeli dağılımını sağlamak	14.Kentlerde çevre duyarlı bir yaşam	
8. Yerel yönetimlerin kapasitelerine ilişkin sorunlar.				
9. İklim değişikliği.				
10. Kentsel dönüşüm.				
11. Sürdürülebilir kent formu ve enerji verimliliği.				

3.3. Kentsel Dönüşüm

Kentsel Dönüşüm kavramını daha iyi anlayabilmemiz için öncelikle kent ve dönüşüm kavramlarının açıklanması gerekmektedir.

Kent, tarih boyunca birbirinden farklı birçok anlama sahip dinamik bir kavram olmuştur. Nüfus büyüklüğüne, nüfus yoğunluğuna ya da ekonomik özelliklerine göre, çeşitli kriterler doğrultusunda birbirinden farklı kent tanımları yapılmasına karşın, günümüzde kabul edilmiş tek bir kent kavramının tanımı bulunamamaktadır.

Kentin literatürde Keleş (1973:7) tarafından “...içinde yaşayanların çoğunluğunun tarım dışı iş-dallarında çalıştığı, nüfus yoğunluğuna sahip, insanların barınmadan, eğlenmeye tüm ihtiyaçlarının karşılandığı ve sürekli bir toplumsal gelişim gösteren, bütünleşme derecesinin yüksek olduğu” yerler olarak ya da; tarım yerine sanayi ve hizmetler sektörünün varlığının ön plana çıktığı; büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme yönünden belirli bir seviyeyi geçmiş yerleşim birimi olarak tanımlandığı görülmektedir (Tekeli, 2014:16-19).

Bir diğer kavram olan ‘dönüşüm’ kelimesi Türk Dil Kurumu (2017:248) tarafından “Olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme, tahavvül, inkılap, tarnsformasyon” olarak tanımlanmıştır. İngilizcede yer alan ‘regeneration’ kelimesi; yeniden teşekkül, yeniden doğma anlamlarına gelmektedir. İngilizcede ‘urban regeneration’ kavramı bazı Türkçe kaynaklarda kentsel yenileme olarak tercüme edilmektedir. Fakat İngilizcede kentsel yenileme, ‘urban renewal’ olarak karşılık bulmaktadır.

Kısacası dönüşümü, mevcut halinden bir başka şekle girme halidir. Kentsel dönüşüm genel olarak, çöküntüye uğramış ya da atıl durumdaki mekânın ekonomi, sosyal ve çevresel şartlarının iyileştirilmesi amacıyla uygulanan plan bütünüdür. Kentsel dönüşüm hakkında, kavramın ön plana çıkardığı vizyon, amaç, hedef ve stratejiler doğrultusunda birçok farklı tanımlar yapılmıştır.

Bunlardan bir kısmı şu şekildedir;

Linchfield (1992:20), kentte meydana gelen bozulmaları anlama gereksiniminden ortaya çıkan, kentsel dönüşüm uygulamaları sonrasında elde edilen sonuçlara ilişkin uzlaşma olarak; Roberts (2008:9), dönüşüm alanının fiziksel, toplumsal ve çevresel şartlarının, kapsamlı ve bütünlük planlarla iyileştirilmesi olarak; Thomas (2003:43), kentsel sorunların ekonomik, çevresel ve sosyal şartlar üzerinden kalıcı çözümlerini sağlayan kapsamlı vizyon ve eylem olarak açıklanmıştır.

TÜBA Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü'ne göre kentsel dönüşüm, *“Belediyelerce, kentin yıpranan ve özelliğini yitirmeye yüz tutmuş, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarında sit alanı olarak tescil ve ilan edilen kent bölgeleri ile bu bölgelere ait alanlarının, kentin gelişimine uygun olarak yeniden yapım ya da özüne uygun biçimde yenilenerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve toplumsal donatı alanları oluşturulması, doğal afet risklerine karşı önlemler alınması, kentin tarihsel kültürel dokusunun yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması amacıyla gerçekleştirilen eylemlerin tümü”* olarak yer almaktadır.

Bayram (2007:8) ise *“TOKİ ve büyükşehir belediyeleri başta olmak üzere birçok belediyeyi şu veya bu ölçekte, gecekonduların iyileştirilmesinden başlayıp, uluslararası sermayenin ve gayrimenkul yatırım ortaklarının dahi ilgisini çeken büyük projeler”* şeklinde tanımlamıştır. Kocabaş (2006:10), kavramı kentsel yenileştirme olarak ele almış ve *“...toplum tabanlı yenileştirme aracılığı ile en yoksul mahallelerde yaşayan vatandaşların koşullarının iyileştirilmesi ve aynı zamanda doğal ve yapılaştırılmış tarihi çevrenin korunması ve kentsel alanların çevresel performanslarının iyileştirilmesine ilişkin ölçüler aracılığı ile kentsel yapılaşmanın/ gelişmenin olumsuz çevresel etkisini azaltan, kent ve kasabaların ekonomik yarışabilirliğini destekleyen ortaklık tabanlı eylem programlarını uygulamayı hedefleyen, bütünleştirilmiş kamu sektörü öncülüğünde yürütülen süreç”* olarak belirtmiştir.

Kentsel dönüşüm kavramı üzerine tanımlar, vizyonlar, amaçlar, stratejiler ve yöntemler her ülkede hatta kentte değişkenlik göstermektedir. Literatür incelendiğinde bu kavram üzerine hem fikir olunmuş tanım görülmemektedir. Kentsel dönüşüm, kent imgesi oluşturmak ve kentsel alana ekonomik, toplumsal, fiziksel, çevresel açılardan kapsamlı-bütünleşik yaklaşımlarla iyileştirilmek adına farklı ölçeklerde yapılan müdahaleler bütünüdür.

3.3.1. Kentsel dönüşümün boyutları

Kentsel dönüşüm tanımından yola çıkılarak, kavramın sadece fiziksel mekân ile birlikte sosyal ve ekonomik anlamda iyileştirmeleri barındırdığı görülmektedir. Buna göre kentsel dönüşüm yerel halk ile bu halkın sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri, dönüşüm yapılacak alanın fiziksel dinamikleri ile yasal-yönetmelik çerçevesinin sınırları ve ekonomik imkânlar dâhilinde gerçekleşen bir uygulamadır.

Bu bilgiler ışığında kentsel dönüşümün ekonomik, sosyal, yasal/yönetmelik ve fiziksel/tasarım olmak üzere birbiri ile ilintili 4 boyutu bulunmaktadır.

Sosyal boyut

Sanayi Devrimi ile birlikte gerçekleşen hızlı nüfus artışı, tarım sektörünün artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayamamasına, yaşam standartlarının yükselmesine ve tüketim mallarında talep artışına neden olmuştur. Bu durum yoğun göçlerin yaşanmasına, kent ve kırsal arasında kontrolsüz büyümeye, sağlıksız ve sosyal açıdan da birbirinden kopuk kentlerin oluşmasına yol açmıştır. Şehir Planlama disiplininin sadece fiziki mekânın planlanması değil bununla birlikte sosyal açıdan da yerel halkın ihtiyaçlarının dikkate alındığı stratejiler bütünü olduğu göz önünde bulundurulduğu takdirde, kentsel dönüşüm uygulamalarında sosyal boyut bir hayli önem taşımaktadır.

Kentsel dönüşüm üzerinde rol oynayan etkenlerden biri yerel halktır. Çünkü kentsel dönüşüm, yerel halkın gereksinimlerini karşılamayı, ekonomik ve sosyal

şartlarının iyileştirilmesini, yerelin temsil gücüyle projeye yön verilmesi gibi beklentileri içermektedir. İnformel sektörde çalışan ve düşük gelire sahip yerel halk ile gelir düzeyi yüksek ve mülk sahipleri ya da kiracılar, kentsel dönüşümdeki sosyal boyutun öznelerini oluşturmaktadır.

Kırdan kente göç eden halkın eğitim, sosyo-ekonomik ve bilinçlilik durumu kentsel dönüşüm projelerinin doğrudan etkilediği gecekondu bölgelerinde açıkça görülmektedir. Hemşehricilik olgusunun bir hayli önem taşıdığı bu alanlarda, belirli bölgeden göç eden yurttaşlar genelde aynı bölgede yaşamayı tercih edip kümeleştikleri görülmektedir. Buna bağlı olarak da memleketlerinin gelenek görenekleri gibi kültürel özelliklerini dönüşüm alanlarında da görülmektedir. Yerel halk ayrıca göç ettiği mekâna uyum sorunu yaşayarak kendini dışlanmış hissedebilmektedir. Bu özelliklerle birlikte; kamuya veya özel mülkiyete ait olan alanın olması ve kiracı ya da mülk sahipliği durumu da kentsel dönüşüm projelerindeki stratejileri etkileyen nedenleri oluşturmaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2018:75).

Ülkemizde kentsel dönüşüm uygulamaları mekânsal anlamda sık sık gecekondu alanlarının dönüşümü olarak algılanmış ve bu alanlardaki projelere ağırlık verildiği görülmüştür. Genel olarak gecekondu alanları yoksul mekânlardır. Gecekondu alanları eskimiş, köhnemiş, çöküntüye uğramış, rantın yüksek fakat mülk değerinin düşük olduğu alanlardır. Bu alanlarda şiddet, uyuşturucu madde kullanımı, hırsızlık ve terör gibi asayiş ve güvenlik sorunları da sık sık görülmektedir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2018:81).

Bu alanlardaki kentsel dönüşüm projelerinin başarısı yapılacak olan analizlere bağlıdır. Bu analizler sosyal yapı, demografik yapı, kültürel yapı bulundukları alana aidiyetlik ve memnuniyet, mülk sahibi olma durumu gibi toplumsal parametrelere dayanmaktadır. Toplumsal ve ekonomik sorunları ortadan kaldıracı ve yaşanabilir alanlar yaratabilmek için yerel halkın kentsel dönüşüm projelerine aktif katılımı ve yaşam alanlarına yönelik doğrudan söz sahibi olmaları gerekmektedir. Bu da projeyi yürüten kurumlar ile yerel halk arasındaki ilişkiye bağlıdır. Yapılan analizlerin sonuçları çerçevesinde strateji

oluşturulduğu, yerel halkın gereksinimlerinin belirlendiği, yerel halka güven duygusu verildiği, kentsel dönüşüm projelerinden kimlerin yararlanacağı ve projenin yararlarının doğru anlatılması suretiyle yerel halkın da kentsel dönüşüm projelerini desteklemesi beklenmektedir. Aksi halde; bulundukları alana karşı sahiplenme duygusunun geliştiği ve yerinden edilme tedirginliği yaşayan halkın, kentsel dönüşüm projelerine karşı çıkması muhtemeldir.

Kentsel dönüşüm sosyal boyutu itibariyle sosyal dışlanmanın, yoksulluğun ve yoksunluğun önlenmesini, eğitim seviyesi ve ekonomik yapının iyileşmesini hedeflemektedir. Ekonomik seviyenin yükselmesi, yeni iş kaynaklarının oluşmasına, istihdamın artmasına, işsizliğin azaltılmasına ve gelir seviyesi artmasına neden olacaktır. İstanbul'da gerçekleşen Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu (2004)'nda kentsel dönüşümün sosyal boyutu üzerinde önemli sonuçlar çıkarılmıştır. Bu maddeler şöyledir;

- Kentsel alanda yaşayanların aidiyet duygusu ve toplumsal yapının gelişmemiş olması, yenilikçi sosyal yapının oluşması açısından uygun ortamın yaratılması önemlidir.
- Dönüşüm süreci başlamadan yerel halkın bilgilendirilmesi, tanımlanması, sosyo-ekonomik durumunun, ihtiyaçlarının ve beklentilerinin ortaya konması gereklidir.
- Yerel halkın ihtiyaçlarını dile getirmesi amacıyla katılımcı mekanizmanın kamu, özel ve sivil sektördeki aktörler dâhil edilerek oluşturulması gereklidir.
- Halkın kentsel dönüşüm sürecinde kendi yerel inisiyatiflerini oluşturmasına olanak tanınmalıdır.
- Kentsel dönüşüm süreci içinde alandaki kullanıcıların mekânsal değişiklik yapacağı durumda nereye gideceği ve geride kalanların ise değişime nasıl uyum sağlayacağı düşünülmelidir.

Kentsel dönüşüm uygulamalarının başarıya ulaşabilmesi için 2017 Şehircilik Şurası tarafından sosyal yönden öne çıkan konular ve sorunlar belirlenmiştir. Şehircilik Şurası Komisyon Raporu (2017:142) 'na göre sorunlar üç aşama olarak

belirtmiştir. İlk aşamada toplumda kentsel dönüşüm projelerine karşı oluşan önyargı ile kentsel dönüşüm sürecine dair iletişim eksikliğine dayanan bilgi kirliliği yer almaktadır. İkinci aşama ise dönüşüm alanındaki kullanıcıya ait sosyal yapının saptanması, planlama ve tasarımda bu saptamalara dair kararlar alınmasıdır. Üçüncü aşama ise, kentsel dönüşüm uygulamaları sonrasında kentsel donatıların sosyal projeler ile desteklenerek alandaki sosyal yapı değişiminin çevresine ve kente kazanımlarının ortaya konmasıdır.

Ekonomik boyut

Üretim; işgücü, sermaye ve toprak ilişkisine bağlıdır. Kentsel dönüşümde ise amaç bu üretim faktörlerini en etkili şekilde kullanarak istihdama yönelik stratejiler oluşturmaktır. Bir diğer anlamda, kentsel dönüşüm alanının ekonomik dinamiklerini en etkin şekilde değerlendirilerek, ekonomik yönden refaha kavuşmaktır. Buna bağlı olarak ise işsizliğin önüne geçilmesi ve iş olanaklarının artırılması beklenmektedir. Kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmasının ekonomik olanaklara bağlı olduğu aşikârdır. Projelerin başarıya ulaşabilmeleri için kamu ve özel sektörün dayanışması ile sürdürülebilir ekonomik gelişme için stratejiler oluşturulması gerekmektedir.

Şehircilik Şurası Raporu (2017:150), kentsel dönüşüm uygulamalarının kaynağına dair yaşanan sorunları beş başlık altında belirtmiştir. Buna göre ilk sorun imar planlarında yapılaşma yoğunluğunun artışıdır. İkinci sorun, kamu kuruluşlarının uygulamaları düzenleme ve yönlendirme görevi üstlenmemeleridir. Üçüncü sorun kentsel dönüşüm projeleri özel hesabı dışında kentsel dönüşümü finanse edecek başka bir kaynak bulunmamasıdır. Dördüncü sorun, kentsel dönüşüm projelerine dış kaynak sağlanması amacıyla gayrimenkul sertifikası çıkarılmasına rağmen kapsamlı sonuçların elde edilememesidir. Belirtilen beşinci sorun ise, kentsel dönüşüm projeleri sonucu ortaya çıkan değerden kamunun yeterince yararlanamamasıdır.

Yasal-yönetmel boyut

Kentsel dönüşüm projelerinde yerel halk, , sivil toplum kuruluşları, kamu ve özel sektör, meslek odaları, merkezi ve yerel hükümet aktörleri söz sahibi olmaktadır. Fakat her bir aktörün görüşü, isteği, çıkarı farklılaşmakta buna bağlı anlaşmazlıklar doğabilmektedir. Bu durumun önüne geçebilmek adına yasal-yönetmel çerçeve çizilerek projelerin başarıya ulaşması sağlanabilmektedir. Çünkü kentsel dönüşüm, çok aktörlü ve çok sektörlü bir yapıdan meydana gelmektedir. Başarıya ulaşabilmek için aktörler arasında işbirliği gerekmektedir.

Kentsel dönüşüm projelerinde yasal-yönetmel boyutun başarıya ulaşmasına yönelik olarak, kanunlardaki eksikliklerin giderilmesi ve kurumlar arası işbirliğinin oluşması gerekmektedir.

Kentsel dönüşüm yasal çerçevesi ele alındığında konu ile ilgili hukuki altyapının olduğu görülmekte ve kentsel dönüşüm projesinin başarıyla gerçekleşebilmesi için bu yasalar birbirini tamamlayıcı nitelikte olmalıdır (Tez çalışması kapsamında kentsel dönüşümün hukuki boyutu 3.3.7. bölümde detaylı olarak incelenmiştir)

Planlama-tasarım boyutu

Kentsel dönüşümün bir başka boyutu ise planlama ve tasarımıdır. Kentsel dönüşüm her ne kadar stratejiler bütünüymiş gibi görünse de, stratejilerin planlara yansiyarak fiziksel-mekânsal alana dökülmesi büyük önem taşımaktadır. Kısacası, kentsel dönüşüm projelerinin somutlaşmasına planlama vesile olmaktadır (Özden, 2008:98).

Planlama ve tasarım boyutu, tarihsel süreç içinde kentsel dönüşüm alanına uygulanan imar planı değişiklikleri, kentsel donatı ve erişebilirliği, ulaşım ve mülk dağılımı analizlerine bağlı olarak şekillenmelidir. Konutlar ve diğer yapılar ile ulaşım ve teknik altyapı sistemlerinin iyileştirilmesi, köhneyen alanların geri kazanımı, asgari kentsel donatı alanlarının yeterliliğinin sağlanması ve halk

tarafından erişimi ile uygulamalarda sürdürülebilirliğin gözetilmesi hedeflenmektedir. Şehircilik Şurası Raporu (2017:151-152)'nda planlama ve tasarım boyutuna dair sorunlar beş başlık altına toplanmıştır. Bunlar; planlama ve tasarım süreçlerinin yönetimindeki eksiklikler, parçacıl planlama yaklaşımlarının yarattığı kopukluklar, tek odaklı olmanın geniş kapsamlı bakışları engellemesi, kentsel dönüşümün finansmanının imar hakkı artışı olup olmadığı, planlama ve kentsel tasarımın bütünselliği ve olumsuzluklarıdır.

Mevcut durumdaki şehre, dönüşüm kavramı içeriği gereği, halkın fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel geleceğine etki etmektedir. Dolayısıyla kentteki tüm dengeler etkilenebilmektedir. Planlama çok aktörlü bir disiplin olmakla birlikte kentsel dönüşüm projelerinde de şehir plancılarının, mimarların, peyzaj mimarlarının, inşaat mühendislerinin, sosyologların ve ekonomistlerin kolektif bir şekilde çalışması beklenmektedir.

3.3.2. Kentsel dönüşümün hedefleri

Kentsel dönüşüm projeleri uygulandıkları alanları ve halkı başta çevresel, sosyal ve ekonomi açıdan etkilemektedir. Roberts (2008:10), kentsel dönüşümün hangi amaçlara yönelik hizmet etmesi gerektiğini maddeler halinde açıklamıştır. Roberts'ın belirttiği 5 temel ana hedef şöyledir;

1. Kentsel alanlarda görülen fiziksel koşulların, sosyal ve politik koşulların arasında ilişki kurulması. Bir başka deyişle toplumsal çöküntünün nedenlerini araştırarak, bu durumun kentsel alanlarda da bozulmaya yol açmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Çünkü kentsel dönüşüm projeleri toplumda çöküntünün sebebini araştırarak, bunları önleyici stratejileri ortaya konması beklenmektedir.

2. Kentsel alanlardaki bozulmalardan dolayı konut, sağlık ve esenlik konularına ihtiyaç duyularak, kentsel alanların yeniden geliştirilmesini sağlamak. Yani kentsel dönüşüm kentsel ihtiyaçlara yönelik olarak kent parçalarının planlanmasını amaçlamaktadır.

3. *Kentsel politikanın değişen rolünün etkisi.* Kentsel dönüşüm alanına ait özellikler, kentsel dönüşüm stratejilerini şekillendirmektedir. Dolayısıyla kentsel politikalar bu doğrultuda belirlenmekte ve kentin sosyal, ekonomik ve mekânsal anlamda iyileştirilmesini amaçlamaktadır.

4. *Toplumsal gelişim ve refahı, ekonomik ilerlemeyle ilişkilendirme arzusu.* Kentsel çöküntünün bir başka sebebi ise dönüşüm alanlarının ekonomik yönden potansiyellerini kaybetmesidir. Kentsel dönüşüm projeleri ile bu alanların ekonomik refah seviyesine ulaşabilmesi için stratejiler oluşturulması amaçlanmaktadır.

5. *Kentsel alanlardaki büyümeyi sınırlayacak müdahaleler oluşturması.* Buna bağlı olarak kentlerde kullanılmayan atıl durumda olan alanların tekrar değerlendirilerek kullanımını sağlayan ve kentsel yayılmanın sınırlandırılmasına yönelik stratejiler geliştirilmesidir.

Polat ve Dostoğlu (2007:62) ise kentsel dönüşümün amacını 4 temelde ele almış ve şöyle belirtmişlerdir;

1. Fiziksel  k ş  durdurmak ve tarihi dokunun sürdürülebilirliğini sağlamak
2. Ekonomik yaşamı canlandırmak
3. Mimarlık ve kentsel yaşam kalitesini arttırmak ve kültüre dayalı dinamikleri harekete geçirmek
4. Proje sürecine her ölçekte ilgili aktörlerin katılımı sağlamaktır.

Kentsel dönüşüm, yukarıda incelenen 5 farklı hedefi ulaşmakla birlikte aynı zamanda fiziksel, ekonomik ve sosyal amaç içermektedir.

Çizelge 3.8. Kentsel dönüşümün amaçları (Şişman ve Kibaroglu, 2009:2; Balamir, 2005:29'dan geliştirilmiştir)

Amaçlar	Stratejiler
Fiziksel Amaçlar	• Değişen koşullara uygun olarak fiziksel ihtiyaçları karşılayabilmek • Sürdürülebilir kentleşmeyi sağlamak • Kent içindeki nüfus yoğunluğu dengesini sağlamak • Kaçak yapılaşmayı ve gecekondulaşmayı önlemek • Kentteki yetersiz altyapı sistemlerini tamamlamak • Ulaşım sistemi sorunlarını çözmek; yaya yolu, bisiklet yolu akslarını oluşturmak • Kamusal alanları, sosyal donatı alanları, yeşil alanları ve ulaşım sistemi ile fonksiyonel, erişilebilir kentler planlamak • Hava-su-çevre kirliliği gibi yaşam kalitesini olumsuz etkileyen kirleticilerin önüne geçmek • Afet risklerine karşı önlem almak • Modern kentsel mekânlar ile tarihi kentsel mekânlar arasındaki dengeyi sağlamak • Tarihi yapıları restorasyon projeleri ile kente kazandırmak • Şehir silüetini ve manzarasını korumak ve estetiğini sağlamak • Kent kimliğinin oluşturmak • Yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmak • Yeni kentsel gelişme alanlarında kentsel tasarım ilkelerini uygulamak
Ekonomik Amaçlar	• İşsizliğin önlenmesi • Kentlerin getirilerinden halkın eşitçe pay almasının sağlanması • Ekonomik cazibe alanlarının oluşturularak ekonominin canlandırılması • Kentsel refahın artırılması
Sosyal Amaçlar	• Dar gelirliilerin konut sahibi olmasının kolaylaştırılması • Güvenli ve sağlıklı kentsel alanların oluşturulması • Toplumsal sorunların tespit edilerek, çözüm bulunması • Yaşam standartlarının yükseltilmesi • Kentsel yoksulluğun önlenmesi • Kentsel dönüşüm projelerine halkın, yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin katılımının sağlanması

3.3.3. Kentsel dönüşümün yöntemleri

Kentler tarihler boyunca yaşanan değişimlerden etkilenmişlerdir. Bundan dolayıdır ki kentler müdahalenin, değişimin ve dönüşmenin yaşandığı yerler haline gelmişlerdir.

Sanayi devrimi ve kapitalizm, toprağa bağlı yaşamı sona erdirerek nüfusu kente doğru yönlendirmiş buna bağlı olarak da toplumda ekonomik ve sosyal anlamda değişimlere sebep olmuştur (Yırtıcı, 2005:83). Kente göç eden nüfus kentte çeşitli sorunlara da yol açmıştır. Kentsel dönüşüm projeleri de kentteki sorunlu kentsel alanların iyileştirilmesine yönelik ortaya çıkmıştır.

Kentsel dönüşüm projeleri uygulanırken, kentsel alanların nitelikli özelliklere sahip olabilmesi için çeşitli müdahale yöntemleri geliştirilmiştir. Bunlar uygulanacak olduğu alana dair soruna, hedefe ve zamana göre müdahale biçimleri farklılık gösterebilmektedir. Kentsel dönüşümün başlıca müdahale biçimleri şöyledir;

Kentsel koruma (Conservation)

Kentbilim Terimleri Sözlüğü'nde kentsel koruma *"Kentlerin belli kesimlerinde yer alan çağbilimsel ve yapıtasarcılık değerleri yüksek yapıtlarla, anıtların ve doğal güzelliklerin -kentte bugün yaşayanlar gibi- gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı saldırgan dokuncalı eylemler karşısında güvence altına alınmasıdır"* şeklinde tanımlanmıştır (Keleş,1998:93). Bir başka tanımda ise kentsel koruma *"...taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alan yerleridir"* olarak belirtilmiştir (Karavelioğlu,2004:229).

Kentler zaman içinde köhneme, yıpranma veya kimliksizleşme gibi bir takım sorunlarla karşı karşıya gelebilmektedir. Bu tür olumsuz durumların önüne geçilerek, tarihi kentsel değerlerin günümüz koşullarıyla bütünlüğünün sağlanması, korunması, işlevlendirilmesi kentsel koruma stratejileri ile mümkündür.

Yeniden canlandırma (Revitalization)

Kentsel yeniden canlandırma, Giritlioğlu (2005:386) tarafından *“Yıkıp yeniden yapmak yerine yapıları koruyarak yapılan kentsel müdahale”* olarak değerlendirilmiştir. Tekeli (2006:6) ise, kavramın ekonomik yönüne de değinerek *“Bir alandaki fiziksel yapının sağlıklılaştırılması ve yasal meşrutiyetinin yanında o alandaki ekonomik yaşamın ve ekonomik faaliyetlerin canlandırılması”* olarak belirtmiştir.

Çöküntüye uğramış kentsel alanda, bu duruma sebep olan nedenler tespit edilmekte, nedenlere uygun çözüm üretilmekte, oluşturulan çözümlerle kentin yeniden canlandırılması mümkün olabilmektedir (Özden, 2001:2).

Yeniden canlandırma yöntemi, kentteki çöküntü alanların kente tekrar kazandırılmasına yönelik, ekonomik ve sosyal özelliklerinin iyileştirilmesini, çöküntüye neden olan sebeplerin ortadan kalkması amacını taşımaktadır.

Kentsel yenileme (Renewal-Renovation)

Kentsel yenileme yöntemi; zamanla eskiyen, yıpranan, terk edilen yapıların, kentsel dokunun özellikleri göz önüne alınarak ve sosyo ekonomik şartlar dikkate alınarak müdahale edilmesidir (Özden, 2008:43). Yerleşme kalitesinin arttırılması amaçlı, açık alanların iyileştirilmesi gibi kentsel donatı alanlarının temini ve ulaşım sisteminin düzenlenmesi de yine kentsel yenilemenin birer parçasıdır (Özden, 2008:176). Kocabaş (2006:2) 'a göre ise kentsel yenileme *“Bir kentin tamamına ya da belirli yerleşim alanlarına yönelik, bilinçli olarak sistematize edilmiş ve planlanmış eylem”* dir.

Kentlerde ortaya çıkan bozulmalara karşı 1800'lü yılların ortalarından 1945'li yıllara kadar kentsel yenileme yöntemi ile kentlere müdahale edilmiştir. Kamusal alanların arttırılması amaçlanmış, bunun paralelinde Birkenhead Parkı, Victoria Parkı ve Central Park gibi alanlar kazanılmıştır (Akkar, 2006:30). Kentsel

yenileme yöntemi, gerektiğinde yıkıp yeniden inşa etmeyi kapsamakla birlikte, kentin yeniden üretilmesini amaçlamaktadır.

Çizelge 3.9. Kentsel yenileme tanım matrisi (Rui, 2003)

Proje Tipi	Faaliyet Kapsamı	Amaç	Fiziksel Çevre	Kavramdaki Yeri
Bakım	Boyama, onarma, eskiyen parçaları değiştirme	Güncel tutma, işlevi koruma	Etkilenmez	Yok
İyileştirme	Yeni elementler ekleme; balkon, tavanarası, ısıtma, banyo, mevcut elementleri güncelleme	Modernleştirme, Binayı çağın gereklerine uygun hale getirme	Etkilenmez	Yok
Restorasyon	Eksikliklerin kaldırılması, eskiyenlerin değiştirilip yeni eklenmesi	Modernleştirme, Binayı çağın gereklerine uygun hale getirme	Etkilenmez	Var
Esenleştirme (Rehabilitasyon)	Geniş kapsamlı restorasyon	Modernleştirme, Binayı çağın gereklerine uygun hale getirme	Etkilenmez	Var
Yeniden İnşa	Dış görünümü aynı kalmakla beraber iç yapıyı iyileştirmek, ıslah etmek	Binayı yeni kullanımlara uygun hale getirmek	Kullanıma başlandıktan sonra oluşacak önemsiz değişiklikler	Var
Yeniden Geliştirme	Yapının kısmen veya tamamen yıkılıp ardından yeniden yapılması	Köhnemiş, aşağı kalmış alanları yeni kullanıma hazır hale getirmek	Plana göre yeniden inşa edilir	Var

Yukarıda yer alan Çizelge 3.9'a göre, kentsel yenilemenin yeniden geliştirme, yeniden inşaa, restorasyon ve esenleştirmeden oluşan 4 farklı türden oluştuğu görülmektedir.

Yeniden geliştirme (Redevelopment)

Keleş (1998:139)'e göre yeniden geliştirme *“Ekonomik ve yapısal özellikleri, iyileştirilmesine olanak vermeyecek ölçüde kötüleşmiş olan yoksul konutların yıkılması ve bunların oluşturduğu kent bölümlerinin yeni bir tasarlama düzeni içinde bayındırılması”* olarak tanımlanmıştır.

Kentsel alandaki fiziksel bozulmanın, iyileştirme yoluyla başarıya ulaşamayacağı durumlarda, alandaki yapıların yıkılıp kentsel tasarım projeleri ile kent mekânına tekrar eklemleendiği bir yöntem olan yeniden geliştirme yöntemi, alandaki yapıların yıkılıp tekrar inşası dolayısıyla oldukça ekonomik maliyet gerektirmektedir.

İyileştirme (Rehabilitation)

Sözlük anlamına göre rehabilitation, *“esenleştirme, ıslah etme, onarma, iyileştirme”* olarak tanımlanmıştır. Özden (2004:55)'e göre kentsel iyileştirme yöntemi *“Bir yerleşim yerinin tümünü ya da bir bölümünü, işlevlerini gereği gibi yerine getirilemez durumdan kurtarmak, özellikle oturulabilirlik niteliklerini yitirmiş ve eskimiş konut alanlarını daha üstün işgörü ölçünlerine kavuşturmak”*tır. Kentsel alanın özgün niteliğine zarar veren, aykırı tüm oluşumların ayıklanması, kentsel iyileştirmenin hedefleri arasındadır

Bu yöntem kentsel çöküntünün henüz alanın niteliğini bozmadığı yani henüz özgünlüğünü yitirmediği durumlarda, kentsel alanların eski haline döndürülmesi amaçlı tercih edilmektedir (Özden, 2008:179).

Alansal temizleme (Urbanclearance)

Bu yöntem *“Çöküntüye uğrayan bir kentsel alanda fiziksel dokunun tümüyle yıkılıp yerine yeni bir doku getirilmesi”* olarak tanımlanmaktadır. Alansal temizleme yöntemi, yüklü maliyetler gerektirdiğinden dolayı zaman içinde terk edilmiştir.

Çöküntüye uğrayan alanın rehabilitasyonun mümkün olmadığı durumlarda son çare olarak bu yöntem uygulanmaktadır (Özden, 2008:163).

Alansal temizle yöntemi, çöküntüye uğramış alanın yıkılarak yerine yeni dokunun inşa edilmesidir. Bu yöntem 6 kriterden oluşmaktadır. Bunlar (Erzene, 2013:22);

- Alanda insan sağlığına uygun olmayan ve yaşamını tehlikeye sokan 1.derece binaların bulunması
- Alanda insan sağlığını ve yaşamını tehlikeye atan 2.derece binaların olması
- Alandaki sokakların insan sağlığına ve yaşamına uygun olmaması
- Alandaki olumsuz koşulların ancak alanda yer alan tüm yapıların yıkılarak ve temizlenerek giderilebilecek olması
- Alanda yaşayan halkın uygun bir yerleşim yerine taşınabilecek olması
- Bu yöntemi karşılayacak yeterli miktarda kaynağın varlığı

Bu müdahale yöntemi 2.Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'de uygulanmaya konmuştur. Çünkü gelişen endüstri, planlama yapılmadan şehirlerin çevresine konumlanmış, düşük nitelikli endüstri ve konut yapıları inşa edilmiştir. Yetersiz kalan kentleşme yerini yeni kentler inşa etmeye bırakmıştır. Alansal temizlemeye maruz kalan kesimin toplumun en güçsüz ve azınlık gruplarının olması tepki çekmiştir. Buna bağlı olarak çıkarılan yasalar gereği sivil haklar hukuki bir statüye kavuşmuş ve alansal temizleme yöntemi de sona ermiştir (Erzene, 2013:23).

Kentsel yenileşme (Regeneration-Renaissance)

Bilsel vd. (2003)'ne göre göre kentsel yenileşme ile “...kentli insanın kent mekanı ile birlikte ele alınması, kentin yerleşik değerleri ölçü ve oranları ile korunur, mekânsal tanım ve anlamları ile saklı tutulurken, kent kültürü ve kentsel yaşamın yeniden canlandırılması” amaçlanmaktadır. Böylece, çöküntüye uğrayarak sorunlu hale gelen kentsel yaşam çevreleri, gerekli dokunuşlarla içinde

yaşamaktan zevk alınacak, özenilen kentsel mekânlara dönüştürülebilecek; eskiyerek özgün niteliklerini ve önemlerini yitiren tarihsel çevreler, çağdaş yaşam koşullarına uygun olarak yeniden kullanılabilir kılınırken, tümüyle yıkıp yenilemek yerine bir tür koruma yoluyla kent ve kentli kültürünün yeniden kazanımları sağlanabilecektir.”Köhneyen alanlar yeni dokunun oluşturulmasıyla veya kentsel iyileştirilme yöntemleri ile kente yeniden kazandırılmaktadır (Özden, 2001:257).

Kentsel yenileşme, kültürel yenilemeyle birlikte, sosyal içeriğin, ekonomik gelişmenin, özel sektör ve kamu kurumları arasındaki işbirliğinin planlama disiplini ile mekân üzerine etkileyen yöntemdir.

Soylulaştırma (Gentrification)

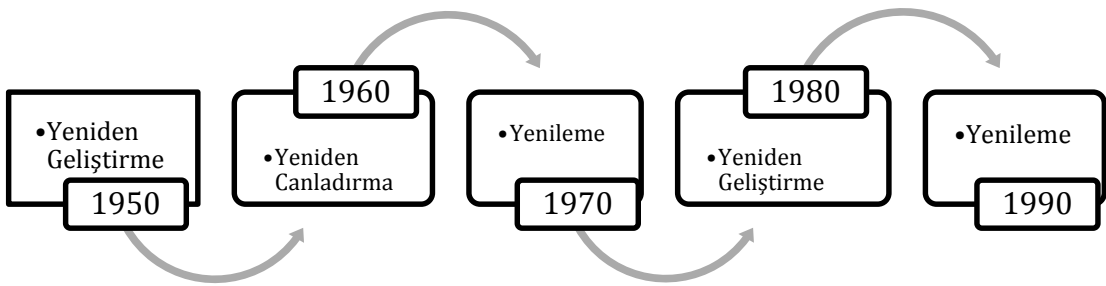
Soylulaştırma, hakkında birçok tanımın yapıldığı bir kavram olup, kent çeperindeki konut dokusunun üst ile orta gelir grubuna sahip kullanıcıların talepleri doğrultusunda el değiştirmesidir (Kayasu ve Yetişkul, 2013:147).

Sosyo-kültürel yönden bozulmuş ve fiziksel yönden çöküntü hale gelmiş alanlar başta olmak üzere özellikle tarihi kent merkezlerindeki sosyal yapı ıslahına dayanan bir yöntem olan soylulaştırma; ekonomik veya tüketimle özdeşleştirilen kültürel etkenler ile ekonomi açısından rant ve emlak değer farklılıklarını yaratan sermaye akışıyla üst ve orta sınıfın yeni, yaratıcı ve sanayi sonrası değişen sosyal ve estetik tercihlerinin etkili olduğu bir süreçtir (Özden, 2001:528; Kayasu ve Yetişkul, 2013:147). Enlil’e göre (2000:46); “...soylulaştırma daha geniş kapsamlı bir toplumsal dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Kentsel alanların çeşitli müdahale biçimleriyle gerek işlevini koruyarak, gerekse yeniden işlevlendirilerek kente yeniden kazandırılmalarını ifade eder. Ancak, burada esas olan çoğu kez düşük gelirli eski kullanıcıların dışlanmalarını, söz konusu alanların her iki durumda da terk etmek zorunda kalmalarıdır. Böyle bir pencereden bakıldığında, küresel yeniden yapılanmanın kentlerdeki en görünür mekânsal izdüşümlerinden biri olan soylulaştırma, bir bakıma kent merkezlerinin yeniden ele geçirilmesi anlamına gelen bir sınıfsal proje olarak” açıklanmaktadır.

Soylulaştırma, kentsel mekanın geri kazanımı, orta ve üst gelir grubunun yenilenmiş bir çevre elde etme arzusu ya da girişimcilerin rant elde etmeyi umduğu bir yöntem olmaktan çok içeriği açısından bütünselliğin sağlanamadığı, bireysel girişimcilerin müdahalesi ile şekillenen bir yöntem olmuş ve sosyal içerik görmezden gelinmiştir.

3.3.4. Kentsel dönüşümün tarihsel gelişimi

Kentler devamlı olarak değişim gösteren dinamik bir özelliğe sahiptirler. Kentsel dönüşüm ile ilgili planlı çalışmalar 2.Dünya Savaşından sonraki 1950'li yıllarla başlamıştır. Savaş sonrası bozulan ekonomi ve ortaya çıkan sosyal sorunlar kentlerde çöküntüye sebep olmuşlardır. Bu dönemde kentsel nüfus, nüfus yoğunluğu ve kentsel çap artmış, bu da kentleşme hızını arttırıcı yönde etkilemiştir. ABD, New Heaven kentini tümüyle yıkıp yenilemek; Almanya, 2.Dünya Savaşının etkilerini yok etmek; İngiltere, Sanayi Devrimiyle birlikte oluşmuş işçi kentlerini insani yaşam koşullarına uygun kentlere dönüştürmek; Fransa ise, ülkesinde çıkan kent ayaklanmalarını kontrol altına almak amacıyla geniş yol ve bulvarlar açarak ilk kentsel dönüşüm projelerini gerçekleştirmişlerdir (Bilsel vd., 2003).

Şekil 3.7. Kentsel dönüşüm uygulamalarının yıllara göre değişimi (Roberts ve Sykes, 2000)

Şekil 3.7' de kentsel dönüşüm onar yıllık dilimlere göre incelenmiştir. Buna göre, 1950'li yıllar savaş sonrası yıkımlarının onarılıp yeniden inşa edildiği, 1960'larda ise bu müdahale biçimin yeniden canlandırma halinde devam ettiği dönem olmuştur. 1970'lerde ise yenileme olarak gelişen kentsel dönüşüm, 1980'lerde

yeniden geliştirme yöntemine yerini bırakmıştır. 1990'larda ise yenileme projelerinin göze çarptığı bir dönemdir.

Çizelge 3.10. Kentsel dönüşümün yıllara göre değişimi (Roberts ve Sykes, 2000;14)

Dönem/ Politika	1950'ler Yeniden İnşa	1960'lar Yeniden Canlandırma	1970'ler Yenileme	1980'ler Yeniden Geliştirme	1990'lar Yeniden Oluşum Kentsel Canlandırma
Temel Strateji	Kentlerdeki köhneleşmiş alanların yeniden inşası, banliyölerin büyümesi	1950'lerdeki anlayışının devam ederek banliyölerin büyümesi, saçaklanmalar ve ilk esenleştirme çabaları	1970'lerde yenileme ve semt projelerine ağırlık verilmiştir. Ayrıca yakın çevre gelişimlerine devam edilmiştir.	Birçok temel gelişim ve yeniden geliştirme projeleri bu dönemde ortaya çıkmıştır ve şehir dışı projeler de göze çarpmaktadır	Politika ve uygulamalar- da daha bütünlük yaklaşımlara yönelenmiştir.
Temel Aktörler ve Paydaşlar	Merkezi ve yerel hükümet, özel sektör gelişimcileri ve müteahhitler	Kamu ve özel sektör arasında denge sağlanmaya önem verilmiştir	Artan özel sektör rolü ve yerel yönetimlerde ortaya çıkan desentralizasyon	Özel sektöre ve uzman birikimlerle iş birliği ve artan ortaklıklar	Ortaklıkların hakimiyeti
Eylemin Alansal Boyutu	Yerel ve mevzi ölçek vurgusu	Bölgesel ölçeğin ortaya çıkışı	Önce bölgesel ve yerel ölçek, sonra yerel ölçeğin öne çıkışı	1980'li yılların başlarında mevzi ölçekte ardından yerel ölçekte yoğunlaşma	Stratejik perspektifin yeniden önem kazanarak, bölgesel eylemlerin gelişimi
Ekono- mik Odak	Genelde kamu yatırımları, düşük seviyede özel yatırımlar	1950'li yıllara göre özel sektörün artan önemi	Kamu kaynakları ve giderek artan özel artışlar	Kamu fonları ve özel sektör	Kamu, özel sektör ve gönüllü fonların oluşturduğu denge

Çizelge 3.10. Kentsel dönüşümün yıllara göre değişimi (Roberts ve Sykes, 2000;14) (Devam)

Sosyal İçerik	Konut ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi	Sosyal koşulların ve refahın iyileştirilmesi	Toplumsal odaklı eylemler	Devlet desteği ile toplumun kendi işini kendi görmesi	Toplum rolünün önem kazanması
Fiziksel Durum	İç bölgelerin ve yakın çevre gelişimlerinin yeniden önem kazanması	Mevcut alanların, 1950'lerin esenleştirme eylemleri ile birlikte iyileştirilmesi	Kentteki köhne alanların yenilenmesi	Yerine koyma ve yeni gelişimin temel projelerin hazırlanması	Koruma anlayışının devam etmesi
Çevresel Yaklaşım	Peyzaj ve yeşillendirme düzenlemeleri	Seçici çevresel iyileştirmeler	Yenilikçi çevresel iyileştirmeler	Daha geniş kapsamlı iyileştirmeler	Geniş kapsamlı sürdürülebilir çevre anlayışı

1950'li yıllar savaş sonrası döneme rastlamakta ve Buldozer Dönemi olarak adlandırılmaktadır. 2.Dünya Savaşı sonrası, enkaz yığınının dönüşen kentlerin ve işçilerin barınması için inşa edilen yapıların komple yıkılması ile ilk yenileme eylemleri başlamıştır. Bu dönemde tüm kentsel alanlar yıkılıp yerine yeni bir şehrin inşa edilmesi politikası izlenmiştir. Yeniden inşa yönteminin kullanıldığı bu dönemde kentsel dönüşüm sadece fiziki olarak ele alınmış fakat sosyal boyut dikkate alınmamıştır.

1950'li yıllarda savaşta yaşanan yıkımların onarılmasına yönelik bir yöntem olarak seçilen yeniden inşa, 1960'larda yerini yeniden canlandırma yöntemine bırakmıştır. Buna göre 1950'li ve 1960'lı yıllarda kentsel çöküntünün yıkılarak giderildiği yöntemlere başvurulduğu görülmektedir.

1970'li yıllarda sanayi alanları yeni alt merkezler yaratmış ve eski merkezler çöküntü haline gelme riskiyle karşı karşıya kalmışlardır. İşte bu noktada yenileme çalışmaları hız kazanmış ve semt projeleri düzenlenmiştir. Yerelliğin ve çevresel değerlerin öne çıktığı bu dönemde, sosyal boyut dâhil edilmeye

başlanmıştır. Bu projelerde, 1950-1960'lı yıllara göre özel sektörün etkisi artmıştır.

1970'li yıllarda oluşan yenileme müdahalesi 1980'li yıllarda yerini yeniden geliştirme yöntemine bırakmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan şehir dışı projelerinde özel sektörün etkisi geçmiş yıllara göre artmış aynı zamanda uzman kişiler ve ortaklıklar da dâhil olmaya başlamıştır. Genel olarak 1970-1980'li yıllar için yıkıp yeniden yapmanın ağır maliyeti sebebiyle iyileştirme müdahalesi uygulanmıştır. 1980 dönemi, geçmiş yıllardan farklı olarak sosyal boyutun önem kazanmıştır.

1990'lı yıllara ulaşıldığında ise konut alanlarında oluşan sorunlar sebebiyle yeni kentsel yenileme yaklaşımları, kentsel dönüşüm projeleri fiziksel, ekonomik, sosyal yönlerden ele alınmıştır. Bu dönemde bütüncül bir bakış açısı ve sürdürülebilir çevre kavramı ile yeniden oluşum yöntemi göze çarpmaktadır.

3.3.5. Kentsel dönüşümün uygulama ilkeleri

Kentsel dönüşüm projelerinin başarıya ulaşabilmeleri için 2 temel ilkeye ihtiyaç vardır. Bunlardan ilki katılımcılık, diğeri ise yerinde kentsel dönüşüm ilkesidir.

Kentsel dönüşümde katılımcılık ilkesinin önemi

Neoliberal politikaların 1980'li yıllar itibariyle yükselişe geçmesi devletin yönetim anlayışında da bir takım değişimlere yol açmıştır. Devlet, yaşadığı değişimle üretici rolünü terk ederek, düzenleyici görevler almıştır. Devlet anlayışındaki yaşanan değişim demokrasi kavramının da yeniden tanımlanmasına neden olmuş ve genel olarak halkın halk tarafından yönetilerek, egemenliğin millete ait olması şeklinde tanımlanmıştır (Akalin, 2016:373). Değişen devlet yapısı ile kamu sektöründeki ekonomik yükün azaltılarak, kentteki ekonomik dinamiklerin harekete geçirilmesi amaçlanmıştır. Buna bağlı olarak kentsel dönüşüm projelerinde kamu-özel sektör, STK, meslek odaları ile yerel halkın katılımcılığı stratejilerin gelişmesinde etkili olmuştur.

Küreselleşme süreci ile birlikte emeğin ön plana çıktığı kentleşme deneyimi, 1970’li yıllarda gelişen neoliberal politikaların ortaya çıkışı ile geri plana atılmış ve sermayeyi destekleyen politikalar gelişmiştir. Üretimin örgütlenebilmesi ve sermayenin dolaşımı için küreselleşme giderek önem kazanmıştır. Buna bağlı olarak kentler, kendilerini pazarlayabilmek için geniş katılımlı sürece ihtiyaç duymuşlardır (Sert vd., 2005:106).

Değişen anlayış gereği yerel aktörlerin desteğini almayan hiçbir yönetimin kenti temsil etmesi mümkün görünmemekte ve yeni yerel yönetim yapısı üç temelden oluşmaktadır. Sert vd. (2005:107)’ne göre *“Bunların ilki devletin kentsel mekândan çekilmeye başlaması ve yerel yönetim yapıları üzerinden kentsel hizmetlerin üretilmeye başlaması ile açıklanacak olan kurumsal boyut yani yerel kentsel hizmetlerin üretimi boyutu olacaktır. İkinci vurgu ise, kentler üzerinden demokratikleşmenin gerçekleşeceği söylemi arasından sıyrılan kentsel yönetim kavramı ve bunun yerel yönetim yapıları üzerine etkisini içeren boyut üzerine yapılmaktadır. Üçüncü ve son vurgu ise özellikle gelişmiş ülke deneyimlerinde gördüğümüz yerel yönetimin siyasal güçsüzlüğünün durum değiştirmesi ile birlikte yerelin siyasal olarak yönetim ve hizmet üreticiliği sonucu güç kazanması boyutu olarak ele alınmaktadır”*

Kent ve dünya ölçeğinde nüfusun hızlı artışı yerel düzeyde karar verme süreçlerini karmaşık hale getirmiş ve bu karmaşıklığı önlemek amacıyla yönetim kavramı ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu kavram *“...otoritenin yukarıdan aşağıya doğru hâkimiyetini esas alan klasik hiyerarşik yönetim anlayışı yerine, tüm toplumsal aktörlerin karşılıklı işbirliği ve uzlaşmasına dayanan, katılımcılığı ve sivil toplum kuruluşlarını ön plana çıkaran, saydamlığı, açıklığı, hesap verme sorumluluğunu, yetki devri ve yerindeliği esas alan bir yönetim anlayışını ifade etmektedir”* (Akalın,2016:374).

Katılım ise *“...somut bir olaya, eyleme, oluşuma ya da soyut düzlemde bir düşünceye, onu diğerleriyle paylaşarak ve tartışarak dâhil olmaktır. Halk katılımı ise, vatandaşları ilgilendiren veya etkileyen konularda politik kararlar almadan*

önce, bu kararlardan etkilenmesi beklenen vatandaşların ve STK'ların kamusal aktörlerle bir araya gelerek konuyu müzakere etmeleridir” (Kara, 2010:186).

Katılım toplumsal, ekonomik ve kültürel bir sorunsal olduğu için gerçekleşmesi bazı koşullara bağlıdır. Bunlardan ilki, halkın kendi yaşam alanları hakkında karar verebilmelerine yönelik farklı seçeneklerin sunulmasıdır. Diğer koşul, aktörlerin fırsatlar üzerinde fikir pazarlığı edebileceği donanım ve ekonomik güce sahip olmalarıdır. Son koşul ise, planlama sürecini etkileyebilmek amacıyla tam bilgi ve örgütlenme becerisine sahip olmaktır (Ökten, 2008:1).

Yerel halkın uygulanan projelere katılımı ve projelere ilişkin görüşleri halk katılımı ve halka danışma olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Halk katılımı; halk jürileri, uzlaşma konferansları, halk panelleri, planlama hücreleri, müzakereci oylama tekniği başta olmak üzere yapılan ve halkı karar alma süreçlerine dâhil eden yöntemdir. Bir diğeri ise halka danışma tekniğidir. Açık oturumlar, halk panelleri, anketler, odak gruplar, vizyon geliştirme, uzlaşma sağlama egzersizleri, açık davetler, danışma kurulları, toplumsal planlama, halk oylaması, yapılandırılmış değer oylaması, bildirim yapıp yorum isteme olarak yapılmakta ve yerel yönetimin ya da özel sektörün aldığı kararlara karşılık vatandaşın tepkisini ölçme amacı gütmektedir (Kaya, 2011:187).

Bir başka yaklaşım ise katılımcılık ilkesini iki grupta incelemiştir. Bunlardan ilki yenilemenin yasal ve ekonomik anlamda örgütlenmesine dâhil olması, diğeri ise proje sürecine dâhil olmalarıdır. İlk grupta merkezi-yerel yöneticiler, kentsel gelişim firmaları, yatırımcılar ve kamu-özel sektör yer alırken; ikinci grupta yerel halk, sivil toplum kuruluşları yer almaktadır (Özden, 2008:207).

Dönüşüm projelerine yerel halkın katılımı, bu kişilerin bulundukları alana dair geniş bilgiye sahip olmalarından dolayı önem arz etmektedir. Bu bilgilerin doğru analizi, problemlerin saptanmasında ve müdahale stratejilerinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Akalin,2016:376). Böylece kararların alınmasına meşru zemin hazırlanmaktadır. Fakat katılımcıların kentsel dönüşüm katılım sürecine aynı oranda katılımları yahut aynı oranda etkilemeleri mümkün

olmamaktadır. Kavram doğrudan kişilerin temel hak ve özgürlükleri ile ilgili olup, sonuçları itibariyle hayatlarını ve geri kalan yaşamlarını etkileyecek olan sürecin dışında tutulmaması gerekmektedir. Çünkü kentsel dönüşüm tek bir kurum-kuruluşla gerçekleştirilmesi imkânsız bir projedir (Özden,2008:202). Bir başka olumsuzluk ise halkın katılımını sağlayan tekniklerde tartışma gündeminin yetkililer tarafından belirlenerek yürütülmesidir. Bu durum da halkın katılımının tam olarak sağlanmasını engelleyen bir durum olmaktadır (Kara, 2010:188). Kentsel dönüşüm projelerinde katılımcılık (Ökten vd, 2008:9);

- Geniş perspektifli ve klişeleri aşan yaratıcılığın
- Projede bütüncül planlama yaklaşımının gerçekleşmesinin
- Farklı kurumlar ve örgütlenmeler arası işbirliğinin
- Farklı düzeyde ve değişik alanlardaki kamu kurumları arasında çeşitli ölçeklerde işbirliğinin
- Proje esnasında kamunun yön veren olarak rol üstlenmesini sağlamaktadır.

Kentsel dönüşüm projelerinden, kent makroformuyla ve diğer ölçeklerle uyumlu, demokratik ve katılımcılığın sağlandığı, yeni istihdam olanaklarının yaratıldığı, sosyal bölünmüşlük ve ötekileştirmeyi önleyen müdahalelerin ortaya konduğu, eşitlikçi bir düzenleme beklenmektedir. Planlama disiplini ile dönüşüme uğramış alanda yaşayanlarda dayanışma duygularını güçlenmesi, sosyal ilişkilerinin geliştiği kentte yaşamalarını sürdürmeleri özlem olmaktan ziyade hak olarak görülmelidir (Gökçe, 2013:27). Yerel halkın, yerel-merkezi yönetimin, kamu-özel sektörün, gönüllü grupların ve STK'ların oluşturduğu çok aktörlü katılım sayesinde kentsel dönüşüm projelerinin başarıya ulaşabileceği açıkça görülmektedir. Katılımcılığın sağlandığı kentsel dönüşüm projelerinde kamu yararının gözetildiği, alınan kararların meşruluğu, uzlaşmanın sağlandığı ve buna bağlı olarak projenin uygulanmasının da kolaylaşması beklenmektedir.

Kentsel dönüşümde yerinde kentsel dönüşüm ilkesinin önemi

Mekânsal anlamda plansız büyüyen, çarpık kentleşme yaşanan, gecekondulaşmanın görüldüğü alanlar ile öncelikle deprem riski olmak üzere doğal afet tehlikesi altındaki riskli alanlar, tarihi dokuya sahip korunma ihtiyacı olan alanlar ile sosyo-ekonomik ve kültürel sebeplerin yol açtığı çöküntü alanlarda kentsel dönüşüm uygulamaları yapılabilmektedir. Kentsel dönüşüm yapılacak olan alanın kimliği yani kendine özgü sosyo-ekonomik ve mekânsal özellikleri, yasal-yönetmelik sınırlar dâhilinde kentsel dönüşüm projelerinin birbirinden farklılaşmasına neden olmakta ve dolayısıyla kentsel dönüşüm alanının özgünlüğü korunarak kentsel kalitenin artırılması sağlanabilmektedir.

Bazı kentsel dönüşüm alanlarının tamamen boşaltılıp, alanın farklı işlevde kullanımı söz konusu olabilmektedir. Çeşitli sebeplerin etkili olduğu çöküntü alanlarda uygulanan kentsel dönüşüm projelerinde yerel halk toplu ya da parçalar halinde göçe zorlanabilmekte, apartmanlarda ya da sitelerde yaşamaya mahkûm edilmektedirler. Fakat yerel halk, kırdan göç ettikleri kentte kendi çabaları ve imkânları dâhilinde gecekondualarını inşa etmişler ve gecekondualarına karşı aidiyet duygusu edinmişlerdir. Bu yüzden apartmanlar ya da siteler gecekondualara göre daha yaşanabilir koşullara sahip olmalarına rağmen onların adapte sorunu yaşadıkları, kendilerini huzursuz hissettikleri mekânlardır.

Zaman zaman yerinde kentsel dönüşüm uygulamalarının gerçekleştiği projeler de karşımıza çıkmaktadır. Fakat yerel halk burada da yeni yaşam alanı ile adaptasyon sorunu yaşamaktadır. Bulunduğu mekâna alışamayan kullanıcılar, eski yaşam alanlarını andıran mekânlara göç etmektedir. Yerel halkın bu alanlardan uzaklaşmasının nedeni sadece sosyal sebepler değildir. Düşük gelir grubuna sahip olan kullanıcılar, apartmanda yaşamının getirdiği masrafları karşılayamamaktadır. Yani içinde bulundukları sosyal ve ekonomik özellikler onların apartmanlarda yaşamalarının önlerinde büyük engeller teşkil etmektedir. Kentsel dönüşüm alanında hâkim olan sorunlar sebebiyle alandaki yerel halkın göçü zorunlu hale gelebilir. Özellikle doğal afet riski taşıyan alanlarda görülen, yerel halkın can ve mal güvenliğini sağlamaya yönelik, onların alandan

tahliye edilmesi dışında başka seçeneği olmayan projeler de halkın istekleri ve talepleri doğrultusunda bulundukları alandan tamamen koparılmadan, en yakın yeni bir kentsel alana yerleştirilmeleri şeklinde olmalıdır.

Kentsel dönüşüm projelerinde yerinde edilme ile ilgili yerel halkın karşılaştığı tek sorun adaptasyon sorunu değildir. Dönüşüm alanlarında sağlanan ranttan yerel halkın hiçbir kazanç elde edememesi karşımıza bir başka sorun olarak çıkmaktadır (Yasin ve Şahin, 2013:13).

Yerinden edilmelerin önüne geçmek için kentsel dönüşüm projeleri, bütüncül planlama anlayışına sahip olmalıdır. Yerel-merkezi hükümet ile yerel halk arasında güçlü bir iletişim ağı kurulmalı, bilgilendirme çalışmaları ile yerel halkın projelere katılımı sağlanmalı, onların isteği doğrultusunda projeler şekillenmelidir. Sadece gelir düzeyi yüksek gruba değil farklı gelir gruplarına da hitap eden ve haklarını gözetten projeler oluşturulmalıdır.

3.3.6. Kentsel dönüşümün uygulama alanları

Kentsel dönüşüm, proje alanında yaşayan halkın yeteneklerini, kapasitelerini ve beklentilerini, sosyal ve ekonomik anlamda refah seviyesine ulaşmalarını, iş olanakları yaratarak istihdam olanaklarını arttırmayı ve bu alanlara ilgili firmaları ve halkı çekerek, burada kalmalarını sağlamayı amaçlamaktadır (Turok, 2004:57).

Kentsel dönüşüm uygulama alanları toplumsal, fiziksel, ekonomik, çevresel, ideolojik ve siyasal faktörlerin etkisiyle müdahale edilen yerlerdir. Kentlerde yaşanan bu değişim ve dönüştürme, kimi zaman mekânın kalitesini yükseltmekte kimi zaman ise fiziksel, toplumsal, çevresel ve ekonomik yönlerden olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır (Akkar, 2006:29). Kentsel dönüşüm, ekonomik ve sosyal yönden kentsel dönüşüm alanının iyileştirilmesiyle birlikte aynı zamanda atıl durumda olan kent arazilerinin yeniden değerlendirilmesi ile tarihi ve kültürel değerlerin de korunarak yenilenmesi gibi mekâna etkiyen fiziki müdahaleleri kapsamaktadır.

Kentsel dönüşüm geniş kapsamlı bir kavram olduğu için, mekânsal uygulama alanları da içerdiği amaca göre değişmektedir. Eskiyen kent merkezleri, fonksiyonunu kaybetmiş sanayi alanları, afet riskine sahip yerleşim alanları ve gecekondu alanları gibi mekânsal sorunların yaşandığı bu alanlar, kentsel dönüşüm projelerinin uygulanma alanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kent merkezlerinde kentsel dönüşüm uygulamaları

Kent merkezleri, 21. yüzyıl ortaları itibariyle giderek boşalan, nüfus banliyölere ve çeperlere kayan alanlar haline gelmiştir. Nüfus ve istihdamın azalması bu alanlardaki ekonomik canlılığın yitirilmesine neden olmakla birlikte mekânsal anlamda da kent merkezlerinde terk edilen yapıların ve arsa fiyatlarının düşmesine, niteliksiz işlerin bu alanların ucuz olması sebebiyle tercih ettiği alanlar haline gelmesine neden olmuştur (Özden, 2008:240).

1980’li yıllar sonrasında sermaye hareketliliğinin artışı ve kent ekonomisinin yeniden canlandırılmasına yönelik çabalar, kent merkezindeki kentsel dönüşüm projelerinin artmasına yol açmıştır (Özdemir, 2005:1). Kentsel dönüşüm projelerine uygulama alanı olan kent merkezi, çok boyutlu mekân özelliğini barındıran tarihi kent merkezleridir. Bu alanlar mekânsal olarak köhnemiş, eskimiş alanlar olmakla birlikte düşük nitelikli çevre kalitesine sahip, sosyal anlamda ise kentle bütünleşme sorunları yaşayan, düşük gelirli hane halkına sahip, toplumsal ve ekonomik dinamikleri düşük alanlardır. Bu alanlar genellikle üst ve orta sınıf halkın terk ettiği, günümüzde ise yoksul ve göçmen sınıfın ikamet ettiği alanlardır (Şen, 2011:34).

Merkezi hükümet politikaları, kent merkezinin ekonomik, sosyal ve fiziksel köhnemesinin önüne geçmek ve canlılığının devamlılığının sağlanmasına yönelik çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bunların başında İngiltere Çevre Departmanı’nın hazırladığı planlama politikası kılavuzunda yer alan “PPG 6, Kent Merkezleri ve Perakende Gelişim” başlığıdır. Bu başlık, hükümet tarafından kent merkezlerinin canlılığını ve yaşanabilirliğini sürdürme olarak görülmektedir. Bu başlık ile birlikte 1994 yılında İngiltere Çevre Departmanı tarafından hazırlanan

“Canlı ve Yaşanabilir Kent Merkezleri” raporu da bu konuyu desteklemiştir. Farklı ülkelerdeki uygulamalar ise, yerel yönetimlerin kent merkezine nüfusu belirli programlar dâhilinde, farklı sosyal gruplar içinden belirli bir denge ile seçip belirlenerek olmuştur (Özden, 2008:241).

Kent merkezlerinde uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin rant odaklı gelişmesine değinen Kahraman (2006:100)’a göre *“...bu projeler ile birlikte bulundukları çevreler önemli dönüşümlere hazırlanıyor. Fakat kent merkezinde yer alan dönüşümleri ile birlikte kentte önemli merkezler halini alabilecek olan ve kent için dönüşümleri kaçınılmaz olan bu alanlar kamu yararına kullanılmak yerine uluslararası sermayenin iştahını kabartacak şekilde...”* pazarlanmaktadır.

Kent merkezlerine özgü geleneksel doku ile kentsel fonksiyonların değişmesi, kentsel donatı alanlarının yetersizliği, ulaşım sistemlerinin aksaması, nüfusun ve ekonomik faaliyetlerinin yeni gelişen merkezlerde yoğunlaşması kent merkezlerinin cazibesini yitirmesine neden olmuştur. Tüm bu sorunların giderilmesi ise yerel-merkezi yönetimlerin işbirliği ve kent merkezlerine yatırımın özendirilmesi, kent merkezlerinin boşalmasının önüne geçecek ve kent merkezinin canlılığını arttıracak olan etkenler olarak görülmektedir. Böyle kapsamlı bir uygulamanın da kentsel dönüşüm projeleriyle gerçekleşmesi mümkündür. Fakat projelerde mekân meta olarak görülmemeli ve ranta teslim olmamalıdır.

Sanayi alanlarında kentsel dönüşüm uygulamaları

Sanayi devrimi sonrası hızla gelişen kentleşme ve gelişen teknoloji, sanayi alanlarının kent içinden taşınmasına ve kent içinde yer alan sanayi alanlarının çöküntü alanlar haline gelmesine neden olmuştur. İşlevini yitirmiş sanayi alanlarına (brownfield) uygulanan kentsel dönüşüm projeleri, sanayi fonksiyonundan kaynaklı çevresel kirliliklerinin yarattığı olumsuzluklarına müdahale edilmesi ve sanayi tesislerinin endüstri mirası olarak korunmasına yönelik çeşitli stratejiler içermektedir (Ürkmez ve Atanur, 2016:109).

Sanayi alanları, sadece ekonomik ve çevresel sorunların yaşandığı alanlar olmakla kalmamış sosyal, politik ve kültürel sorunların da yaşandığı yerler olmuştur. Tüm bu sorular etnik farklılıklara dayalı sosyal dışlanmayı da beraberinde getirmiştir (Özden, 2008:252). Ekonomik, sosyal, çevresel sorunlarla birlikte, kentlerdeki nüfusun artışı, arazi değerlerinin yükselmesi ve giderek artışı, sanayi alanlarının genişleme imkânı bulamayarak belirli alana hapsolması ile birlikte; kentlerin genişlemesi, sanayi sektöründen yaşanan değişimler, ulaşım ağlarının gelişmesi, çevresel farkındalığın artışı, risk konusuna dair değişen bakış açıları, post-fordist üretimin yaygınlaşması, haberleşme sektöründeki gelişmelere paralel olarak üretim tekniklerinin de değişmesi, küresel rekabetin artarak ve buna bağlı olarak maliyetin düşmesi, gelirin ve paranın artan hareketliliği bu alanların sürdürülebilirlik kavramıyla ele alınmasını gerekli kılan nedenler olmuştur (Ürkmez ve Atanur, 2016:110).

Genel olarak kent içinde bulunan sanayi alanlarının dönüşümü belirli bir program dâhilinde yapılmaktadır. Bu program; sanayi alanlarının yeniden işlevlendirilmesi, sanayi nüfusunun yeni özelliklerinin belirlenerek ve çeşitlendirilmesi, endüstriyel mirasın korunarak ve sürdürülebilirliğin sağlanması, mekânsal anlamda ise kentsel tasarım ilkeleri doğrultusunda donatı alanlarının temin edilmesi, konut kullanımının desteklenmesi ve ulaşım deseninin güçlendirilmesidir (Özden, 2008:253). Avrupa’da bu uygulama, işlevini yitirmiş sanayi alanlarının dönüşümünün kentsel kimliğin parçası olduğunun düşünülmesi ve geliştirilecek projelerin söz konusu alanın geçmişteki sanayi kimliğini de yansıtmaları şeklinde olması ile endüstri arkeolojisi kavramıyla yasal-yönetmelik düzenlemelerin yapılması şeklinde gerçekleşmektedir (Ürkmez ve Atanur, 2016:111).

Avrupa’daki sanayi alanlarının dönüşümüne yönelik verilebilecek başarılı örneklerin başında Almanya’da yer alan Ruhr Bölgesi gelmektedir. Ruhr bölgesinde yer alan kömür ile demir-çelik sanayi bölgesi olan Emscher Landschaft 2010 projesi sanayi alanlarının dönüşümü şeklinde gerçekleşmiştir. Bu proje, ekonomik değişime dayalı sürdürülebilir kentsel dokusu yaratmak amacıyla 20 kent ve yerel kuruluşlardan oluşmaktadır. Bölge, eski sanayi yapıları

eğlence ve dinlence alanlarına ve sanat eserlerine dönüştürmüştür. Bölgenin bağlı olduğu eyalet olan Kuzey Westphalia Uluslararası Emscher Park Yapı Fuarı (IBA ya da Internationale Baustellung Emscher Park) adıyla plan hazırlamıştır. Bu plan, Ruhr vadisini ve Emscher nehrini kirlilikten kurtarıp, yeşil ve çevreci hale getirmektedir. Proje, geniş-açık alanların gelişmesi ile yeni ekosistemlerin oluşmasına ve ağaç dikimi gibi birçok farklı eylemi içermektedir. IBA, eskiden sanayinin bulunduğu ve sonradan çöküntü haline gelen bu bölgenin üretimden tüketime geniş perspektifte eğlence ve hizmet sektörüne yönlendirmeyi amaçlamıştır. Eski sanayi binalarını temizlenmiş, yenilenerek uygun fiyatlarla kiralanmıştır. Böylelikle eski endüstri alanları yeni fonksiyonlarla işlevlendirilmiştir (Erzene, 2013:37-38).

Afet alanlarında kentsel dönüşüm uygulamaları

Ülkemizde toprakların %96'sı, nüfusun %98'i, önemli sanayi tesislerinin ise %75'i farklı oranlarda deprem riski altındadır. Deprem başta olmak üzere sel, kasırga, yangın gibi doğal afetler özellikle çarpık kentleşmenin üzerinde yıkıcı etki yarattıkları gibi ayrıca ekonomik ve sosyal açıdan maliyetlerin artmasına neden olmaktadır. Bu durum afet yönetiminin hazırlık, risk azaltma, müdahale ve yeniden inşa aşamalarını kapsayan ve risk yönetiminin üzerinde durulduğu bütüncül yaklaşımla ele alınmasını gerekli kılmaktadır (ÇŞB, 2018). Bu noktada kısmen veya tamamen boşalan alan kentsel yenileme alanı olarak ilan edilerek, kentsel dönüşüm uygulamalarına tabi tutulmaktadır.

Doğal afetlerin kentler üzerinde yaratacağı kayıpları engellemek üzere başta kentsel riskler belirlenmeli ve bunlara yönelik müdahaleler oluşturulmalıdır. Kentleşme Şurası (ÇŞB, 2009)'na göre; *"Riskler gözetilerek kullanımların coğrafi konumlandırma işlemleri, açık alanların düzenlenmesi, özel tehlikelere (sıvılaşma, heyelan, tsunami, sel, vb) maruz alanlarda farklı imar kısıtlamalarının uygulanması, tehlikeli kullanımlara ilişkin tasarruflar, sanayi tesislerinin çok yönlü risklerinin azaltılması, konut bölgelerinde yapı yoğunlukları ve yapılaşma dokularının konumlarına göre farklılaştırılması, kritik tesislerin yer seçimleri, kullanımların ve komşuluklarının risk azaltmak üzere düzenlenmesi, yapısal ve*

yapısal olmayan risk azaltma önlemlerinin planlanması, toplumun bilgilendirilmesi ve örgütlenmesi, mahalle yönetimlerinin oluşturulması, katılımlı kentsel dönüşüm süreçlerinin geliştirilmesi, risk azaltma çalışmalarında insan kaynaklarının kullanımı, ulaşım ve altyapı sistemlerinde güzergâh ve şebeke düzenlemeleri, çok disiplinli ve katılımcı karar süreçlerini gerektirmektedir. “

Doğal afetlerin yaratacağı bir takım sorunlar Bütünleşik Kentsel Afet Risk Yönetim Stratejisi tarafından yapısal, ekolojik ve sosyo-ekonomik olarak gruplandırılmış ve değişkenleri belirlenmiştir.

Çizelge 3.11. Zarar görebilirlik değişkenleri ve grupları (ÇŞB, 2009 'dan düzenlenmiştir)

Zarar Görebilirlik Değişkenleri	Alt Ölçek (Tek yapı, yapı grubu)	Orta Ölçek (Mahalle, ilçe)	Üst Ölçek (Şehir, bölge, ülke)
Yapısal Zarar Görebilirlik Değişkenleri	-Bina yapı tarzı -Bina durumu -Kat adedi -Yapı yaşı -Tadilat ve değişiklikler -Yapı kullanım türü -Yapı/kullanım uyumu -Yapı bir araya gelişleri -Ulaşım yolları -Yol genişlikleri -Yol cinsi -Tarihi yapılar -Kritik yapılar	-Doluluk/boşluk oranı -Yerleşim dokusu -Yapı yoğunluğu -Yerleşim yaşı -Arazi kullanımı -Arazi kullanımı arasındaki uyumsuzluklar -Yeşil ve açık alan oranı -Kritik tesislerin yeri -Ulaşım sistemi -Trafik yoğunluğu -Alt yapı tesisleri -Tarihi doku	-Arazi kullanımı -Ulaşım ağı -Altyapı ağı -Kentsel/arkeolojik sit alanı
Sosyo-Ekonomik Görebilirlik Değişkenleri	-Cinsiyet -Yaş -Eğitim -Aile büyüklüğü -Hane geliri -Ekonomik bağımlılık -Ailede çocuk,/bebek, yaşlı, hasta sayısı -İşletme tipi -İşletmenin faaliyet kolu -Sigorta	-Nüfus yoğunluğu -Nüfus artış hızı -Nüfus hareketliliği -Etnik çeşitlilik -Turist sayıları -Ekonomik faaliyet alanları	-Nüfus artış hızı -Ekonomik büyüme -Bölgeler arası eşitsizlik -Temel faaliyetler -İthalat/İhracat -Borçlar -Katma değer -Vergi

Çizelge 3.11. Zarar görülebilirlik değişkenleri ve grupları (ÇŞB, 2009 'dan düzenlenmiştir) (Devam)

Ekolojik Zarar Görülebilirlik Değişkenleri	...	...	-Hassas ekosistem -Su kaynakları -Orman alanları -Tarım alanları -Doğal sit alanları -Hava kalitesi
--	-----	-----	--

Afet alanlarındaki kentsel dönüşüm uygulamaları çeşitli sorunları da içinde barındırmaktadır. Bu sorunlar kısaca şöyledir (Özden, 2008:260-263) ;

- **Yasal Sorunlar:** Bu konudaki sorun mülkiyet durumundan kaynaklanmaktadır. Yenileme projeleri üzerindeki önceden bulunan parsel sahiplerinin tespiti ile yenileme projesiyle oluşan parselasyonun adil dağıtımını karşılaşılan başka bir problemi oluşturmaktadır. Bununla birlikte yasal düzenlemelerden kaynaklı sorunlar da ortaya çıkabilmektedir.
- **Teknik Sorunlar:** Yasal olarak karşılaşılan sorunlarda yer alan parselasyonun paylaşılması durumu burada da görülmektedir. Bununla birlikte kısmen yıkılmış alanlarda, eskiden kalan yapı ve altyapının yenilenen kısımlardaki yapı ve altyapının birbirine entegrasyonu konusunda da sorun yaşanmaktadır. Ayrıca alansal temizleme yönteminin gerekli olup olmadığının tespiti de teknik anlamda karşılaşılan bir başka sorundur.
- **Sosyal Sorunlar:** Afete maruz kalan alanda yaşayan halk yerinden çıkarılma, yeni alana adapte olamama ve alana karşı güvensizlik hissi sorunları ile de karşılaşabilmektedir.
- **Finansal Sorunlar:** Afet alanlarında yaşanan dönüşümde finansal sorunlar önemli bir yer tutmaktadır. Bu alanlarda kamulaştırılması gereken yapı ve arsalar bulunabilmektedir. Ayrıca urban clearance yöntemine yani temizleme işlemine başvurulması takdirinde de maliyet daha da artmaktadır. Yine dönüşüm projelerinde yer alan kentsel altyapı, kentsel

üstyapı ve kentsel donatı alanlarının temini için de ciddi ekonomik kaynaklar gerekmektedir.

Özden'in de değindiği sorunlardan yola çıkıldığında sadece zemin ve yapıların kalitesinin arttırılmasının afetlerin yıkıcı etkisi üzerinde etkili olamayacağı aşikârdır. Bu sebeple kentlerimize yönelik risk analizleri yapılmalı, çıkan sonuçlar doğrultusunda planların yapılması gerekmektedir.

Konut alanlarında kentsel dönüşüm uygulamaları

Dönüşüm uygulamaları içinde en karmaşık olanı konut alanlarındaki kentsel dönüşüm uygulamalarıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Amerikan ekonomisi büyüme ve üretim sürecine girerken, eski kentler de işgücü ve nüfus yönünden güç kaybetmeye başlamışlardır. Banliyölerdeki nüfus artışına karşın kent merkezlerinde nüfus kaybı yaşanırken, artan ırkçılık sebebiyle kent merkezlerinde Afrika kökenli Amerikalılar yerleşmiş; beyaz ve orta sınıf çalışanları ise ekonomik potansiyelleriyle birlikte yeni gelişen merkezlere taşınmıştır. Bu ayrışmanın ortasında çöküntüye uğramış merkezi ticaret alanlarının yeniden canlandırılması için 'Housing Act' yasası çıkarılmış, bu yasa yardımıyla 'slum area' adı verilen çöküntü alanları temizlenerek, her ailenin yaşam standartlarına uygun proje çalışması gerçekleştirilmiştir (Erzene, 2013:31).

Dünyada ölçeğinde incelediğimiz Amerika örneğinden sonra, ülkemizde konut alanlarındaki kentsel dönüşüm uygulamalarında bazı önemli sorunlarla karşılaşıldığı görülmektedir. Bu sorunları üç grup olarak şu şekilde incelenmiştir (Özden, 2008:235-240);

- Sosyal Sorunlar: Yerel halk, geleceklerini doğrudan etkileyen kararlar alınırken kuşkuyla yaklaşabilmekte, etnik sorunlar ve alınan kararları benimseme sorunu yaşayabilmektedir. Bu sorunların aşılmasında bilgilendirme ve eğitim programları etkili olmaktadır.
- Yasal Sorunlar: Konut alanlarında kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmasında karşılaşılan bir diğer sıkıntı da yasal sorunlardır. Yasal

sorunlar, içinde mülkiyet yapısından, mevzuattan ve planlama ile ilişkili diğer mevzuatlardan kaynaklı sorunları barındırmaktadır.

- Ekonomik Sorunlar: Kentsel dönüşüm alanında yaşayan halkın genel ekonomik durumu, kiracı-ev sahipliği dengesi, devlet-özel-yerel yönetimlerin yardım kapasitesi, devlet teşviki ekonomik sorunların önemli etkenleri olmuşlardır.

Gecekonduların kentsel dönüşümü

Ülkemizde yer alan gecekondu yapılarında da kentsel dönüşüm uygulamaları yapılmakta ve bu alanlar kente yeniden kazandırılmaktadır. 2.Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan göç olgusu, büyük şehirlerde çarpık kentleşmeye neden olmuştur. Özellikle sanayi sektörünün öne çıktığı şehirlerde yoğunlaşan göç, başta İstanbul'u ardından Ankara, İzmir, Mersin, Bursa, Kocaeli, Diyarbakır, Gaziantep gibi şehirleri etkilemiştir. Yani sanayileşmenin paralelinde ortaya çıkan göç olgusu tek bir alan ile sınırlı kalmamış, sanayinin geliştiği tüm alanlarda yaşanmıştır. Hızlı kentleşme ve göçlerin yaşanması, kente yeni göç eden halkın barınma ihtiyaçlarını kendilerinin karşılayabilecekleri gecekondu alanlarını inşa etmelerine yol açmışlardır (Keleş, 1973: 177-178).

1940'lı yıllarla birlikte hayatımıza giren gecekondu, Kentbilim Terimleri Sözlüğü (1964)'nde *"Bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak, gerçek ya da tüzel, kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine toprak iyesinin istenç ve bilgisi dışında onamsız olarak yapılan, barınma gereksinimleri devletçe ve kent yönetimlerince karşılanamayan yoksul ya da dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türü"* olarak tanımlanmıştır. *"İmar yasalarına aykırı olarak, çoğu zaman ilkel, denetimsiz ve sağlık koşullarından da yoksun olarak, acele yapılmış konutlara verilen isim"* olarak belirtilen gecekondu, 1966 tarihli Gecekondular Yasası'nda ise *"İmar ve yapı yasalarına aykırı olarak, başkalarına ait arsa ve araziler üzerinde ve arsa sahibinin rızası olmaksızın yapılmış yapı"* olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 2010:493). Kısaca gecekondu; devlet ve yerel yönetimler tarafından barınma ihtiyaçlarının karşılanmadığı durumlarda, özellikle köyden kente göç eden göçmenler

tarafından yasal olarak başkalarının arazileri üzerine inşa edilen, yaşam koşullarına uygun olmayan barınaktır.

Ülkemizde gecekondulaşma dört dönemde incelenmektedir;

- Birinci Dönem (1945-1960): Bu dönemde kırdan kente göçen nüfus sadece barınma ihtiyacını karşılamayı amaçlamıştır. 1945-1960'lı yılları kapsayan birinci kuşak gecekonduları genel itibariyle arazi yapısına uygunluğu, net sokak dokusunun olmaması, çıkmaz sokak ve avlu sisteminin bulunması, ön ve arka çekme mesafelerinin geniş olması ve bu sebebe bağlı düşük yapı yoğunluğu ile barınma ihtiyacına bağlı olarak baraka usulü inşa edilmişlerdir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2004:118-119).
- İkinci Dönem (1960-1970): Birinci dönem gecekondualarında görülen sadece barınma ihtiyacı bu dönemde kalkmıştır. Çünkü hane halkında aile babasından ziyade eşi ve çocukları da çalışmaya başlamış ve refah seviyeleri artmıştır. Buna bağlı olarak da gecekonduları kiraya vermeye ve satmaya, yani yatırım olarak değerlendirmeye başlamışlardır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2004:202-203). Bu dönemde üzerine gecekondusu inşa edilmiş arsa sahibinin yazılı isteği ile gecekondunun yıkılması ya da konut sahibi olmayan kişilerin kredi, plan ve tasarım çizimi, arsa gibi yardımlarla konut sahibi olmalarına imkân tanınarak, gecekondulaşmanın önüne geçilmeye çalışılmıştır (Karaaslan, 2005:226-227).
- Üçüncü Dönem (1970-1980): Bu döneme damgasını toprak spekülasyonları vurmuştur. Toprak spekülasyonu, ileride oluşabilecek değer artışlarından yararlanabilmek için, kişilerin sahip oldukları arsaları boş olarak bekletmelerine ve bu amaç doğrultusunda arsa satın almalarıdır (Keleş, 1993:78)
- Dördüncü Dönem (1980 ve sonrası): Bu dönemde ülkedeki gecekondusu sayısı önemli ölçüde artmış ve gecekonduların inşa edildiği alanların yakınında bulunan halkta rahatsızlık yaratmaya başlamıştır. 1983 yılında çıkarılan ve gecekondusu affı ile ilgili ilk yasa olma özelliği taşıyan 2805 sayılı yasa, artan gecekondulaşma sorununun çözülmesini amaçlamıştır. Bu yasa gereği gecekondu muhafaza edilecek ve

yıkılacak şeklinde iki gruba ayrılmışlardır. Yine bu yasaya göre *“Üzerinde gecekondur bulunan arsa ve araziler ile hisseli arsa ve arazilerde bir sınır belirlenecek, bu sınır aynı zamanda İslah İmar Planı’nın yapılacağı alan olacaktır”* ibaresi yer almaktadır (Karaaslan, 2005:233-235).

Kentsel dönüşüm çalışmalarının önemli boyutlarda rant oluşturduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak sosyal iyileştirmeyi, yalnızca rant yaratmak amacıyla kullanmak çöküntü sürecine girmiş kent parçalarının altın bir tepsi içinde yeni bir sosyal tabakaya sunulması ve eski sakinlerin alandan dışlanması, kamu yararı ve planlama mantığıyla örtüşmemektedir. Kentsel dönüşüm uygulamaları; rant sağlamak amacıyla asıl sahiplerin yerlerinden edilerek yüksek seviyeli gelir grubuna pazarlamanın bir yolu olarak görülmemelidir (Özden, 2008:152).

Fiziksel anlamda sağlıklı, niteliksiz, altyapı ve teknik imkânlardan yoksun kısacası çöküntü halde olan bu alanlar kentsel dönüşüm uygulamalarının alanlarını oluşturmuştur.

3.3.7. Kentsel dönüşümün hukuki boyutu

Tez çalışması kapsamında, kentsel dönüşümle ilişkili olan hukuki gelişmeler 1959 yılından çıkarılan Hazinesinden Belediyelere Devredilecek Arazi ve Arsalar Hakkında Kanun’ dan başlanarak, 2014 yılında çıkarılan Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği’ne değin kanunların amaçları doğrultusunda Ek.A’da belirtildiği şekliyle incelenmiştir.

Kanunlarla birlikte kentsel dönüşüm uygulamalarını yönlendiren çeşitli mevzuat hükümleri vardır. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır;

- 775 sayılı Gecekondur Kanunu
- 2981 sayılı İmar Ve Gecekondur Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler Ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun
- 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu

- 5543 sayılı İskân Kanunu
- 3194 sayılı İmar Kanunu

Kentsel dönüşüm ile ilişkili kanun tasarıları 2005 ve 2006 yıllarında çıkarılmıştır. İlgili kanun tasarılarının amacı Ek.B’de incelenmiştir.

Kentsel dönüşüm projeleri üzerinde etkili olan kanunlarda özellikle 6306 sayılı kanun ve 5393 sayılı kanun öne çıkmaktadır. 6306 sayılı kanun ile 5393 sayılı kanun aynı amaca hizmet etmesine rağmen aralarında bazı çelişkiler bulunmaktadır. Bu karşılaştırma Çizelge 3.12’de açıklanmaktadır.

Çizelge 3.12. 6306 sayılı kanun ve 5393 sayılı kanunun 73.maddesinin karşılaştırılması (T.C. Resmi Gazete. 3.7.2005, sayı:25874; T.C. Resmi Gazete, 15.12.2012, sayı:28498)

	6306 Sayılı Kanun	5393 Sayılı Kanunu 73.Madde
Amaç	Bu kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat normları ile standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir.	Konut, sanayi, ticaret, kamu hizmet, rekreasyon ve sosyal donatı alanları ile teknoloji parkları oluşturmak; eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak
Tanımlamalar	Risk, risk alanı, riskli yapı, rezerv yapı alanı	Kentsel dönüşüm alanı, gelişim proje alanı
Yetkili Kurum	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkilidir. Yerel kuruluşlara yetki devredebilmektedir.	Büyükşehir Belediyeleri yetkilidir.

Çizelge 3.12. 6306 sayılı kanun ve 5393 sayılı kanunun 73.maddesinin karşılaştırılması (T.C. Resmi Gazete. 3.7.2005, sayı:25874; T.C. Resmi Gazete, 15.12.2012, sayı:28498) (Devam)

Alan Büyüklüğü ve İlanı	Kentsel dönüşüm alanı hakkında bir gösterge yer almamakla birlikte, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının görüşü üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilir.	5 ila 500 hektar arasındaki büyüklüğe sahip alanlarda, belediyelerin isteği üzerine, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın görüşü ile Bakanlar Kurulu kararıyla ilan edilir.
Proje Gerçekleştirme Esası	Kullanıcıların 2/3'i çoğunluğu sağlamaları	-
Planlama Sürecinde Yetkili Kurumlar	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkili olmasına rağmen, belediyeler ve TOKİ yetki alabilir.	Büyükşehir belediyelerinin yapacağı projelerde büyükşehir belediyeleri yetkili iken, belediyelere de bu yetki büyükşehir belediyeleri tarafından verilebilmektedir.

Ülkemizde 6306 sayılı kanun, kentsel dönüşüm kanunu olarak bilinmektedir. Ancak 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun, yaşanması muhtemel olan doğal afetlerin zararlarını en aza indirmeyi hedefleyen bir kanundur. Bu hedef, sağlık ve güvenlik boyutuyla, *“Bir an önce tamamlanması, bu yüzden de kolaylaştırılması gereken bir süreç”* olarak belirtilmiştir (Kürşat, 2013:21). Şahin (2013:51)'e göre *“...Türkiye'deki başlatılmış en büyük imar hareketi olarak nitelenen 6306 sayılı Afet Riski altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun, başta mülkiyet olmak üzere, birçok temel hak ve özgürlüğün ihlal edilmesi sonucunu doğuracak müdahaleler öngören, yetki ve usul saptırmalarına davetiye çıkartabilecek, kamu yararına yönelik olmaktan çok, rant amaçlı uygulamalara zemin hazırlamaya müsait ve neredeyse bütün maddeleri bakımından eleştiriye açık bir yasal düzenlemedir.”*

6306 Sayılı Kanunun 1.maddesi ile *“...kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat*

norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemek.” olarak belirtilmiştir. Can ve mal kaybına sebep olabilecek afetlerin önlenmesini, risk taşıyan yapıları ve çevresini güvenli hale dönüştürebilmek için gerekli iyileştirme çalışmalarına dair usul ve esasları düzenlemektedir. 6306 sayılı Kanun ile birlikte riskli alan, riskli yapı, rezerv alanı kavramları ortaya çıkmıştır. Rezerv alanı, 6306 sayılı Kanuna göre yapılan uygulamalarda yeni yerleşim alanı olarak kullanılmaya yönelik, TOKİ veya İdarenin isteğine bağlı olarak Bakanlığın belirlediği alanlardır. Riskli alan, zemin yapısının ya da üzerindeki yapılaşmanın can veya mal kaybı riskine sahip olduğu alanlardır. Riskli yapı, riskli alanda ya da dışında yer alan, ekonomik ömrünü tamamlamış, yıkılma ya da hasar görme riski tespit edilmiş yapılardır (T.C. Resmi Gazete, 15.12.2012 sayı:28498).

6306 sayılı Kanun’un uygulamaları gerçekleştirebilmesine yönelik olarak 6306 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği ile riskli yapıların tespitine yönelik ekler yayınlanmıştır. Ayrıca kentsel dönüşüm uygulamalarını ekonomik açıdan desteklemek üzere Dönüşüm Projeleri Özel Hesabı oluşturularak, Dönüşüm Projeleri Özel Hesabı Yönetmeliği ve Kira Yardımı Uygulamaları Kılavuzu oluşturulmuştur (Akbiyıklı vd, 2017:121).

6306 sayılı Kanun, geçmişte yürürlüğü girmiş kentsel dönüşüm ile ilgili olan yasalardan bir takım farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar şöyledir (T.C. Resmi Gazete, 15.12.2012 sayı:28498);

- 6306 sayılı Kanun ile riskli yapı, rezerv alanı veya riskli alanda kentsel dönüşüm projesi yapma ve onaylama yetkisini Çevre ve Şehircilik Bakanlığına verilmiştir (Madde 2).
- 6306 sayılı Kanun ile riskli yapıların tespitini Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nca lisanslandırılan kurum ve kuruluşlar yapmaktadır. Yapılan tespitlere karşı malikler 15 gün içinde itiraz edebilmektedir. Yapılan itirazlar ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın belirlediği kişiler ve ilgili meslek gruplarının öğretim üyeleri tarafından incelenmektedir (Madde 3).

- 6306 sayılı Kanun gereği riskli olduğu tespit edilen yapıların yıkılması gerekmektedir. Bu yıkımların gerçekleşmesi ve hak sahiplerinin mağdur olmaması için maliklere geçici olarak konut, kira yardımı ya da işyeri tahsisi imkânları sunulmaktadır. Fakat yıkımın malikler tarafından gerçekleşmemesi durumunda idari yönetim tarafından gerçekleştirilmektedir (Madde 5).
- 6306 sayılı Kanun ile riskli yapının yıkılmasına yönelik uygulamalarda, kullanıcıların 2/3'nin onayı aranmaktadır. Onay vermeyenlerin payları, onay veren diğer kullanıcılara açık artırma usulü ile satılmaktadır (Madde 6).
- 6306 sayılı Kanunla gerçekleştirilen uygulamalara 30 gün içinde yargılama açılabilir. Fakat davalarda yürütmeyi durdurma kararı verilmeyecektir (Madde 6).
- 6306 sayılı Kanun'un işleyişini engelleyenlere yönelik Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusundan bulunulabilir (Madde 8).
- 6306 sayılı Kanun hükümleri; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Kıyı Kanunu, Orman Kanunu ve Mera Kanunu'nun uygulanmasına engel olmayacaktır (Madde 9).

Son yıllardaki kentsel dönüşüm projelerine hukuki taban hazırlayan bu kanun bazı eksiklikler ve sorunlar taşımaktadır. Bu sorunlar şöyle sıralanmaktadır (Daşkiran ve Ak, 2015:264-268);

- Kentsel dönüşüm projelerindeki yetkilendirme çoğunlukla Çevre ve Şehircilik Bakanlığına verilmektedir. Bakanlık, bu kanun ile gerekli gördüğü alanı riskli alan ilan edip, uygulamayı kendisi yapabilecektir.
- Uygulama bütünlüğünde risk taşımayan yapılarda, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından belirlenen riskli alan sınırları içinde kalması durumunda, kanun hükümleri uygulanacaktır. Bu durum da mülkiyet hakkının göz ardı edilmesine neden olacaktır.
- Riskli yapılar, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın lisanslandığı kurum ve kuruluşlar tespit edilmektedir. Tespite yönelik itirazlar da yine Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın belirlediği kişiler tarafından değerlendirilmektedir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın her iki durumda da yer alması, objektifliğine gölge düşürecektir.

- Riskli yapıların yıkılarak dönüşüme uğraması için 2/3 çoğunluk aranmaktadır. Bu durum da malikleri anlaşılmaya zorlayacaktır.

Kentsel dönüşüm hukuki boyuta ilişkin bir başka gelişme ise 2018 yılında çıkarılan, 3194 sayılı İmar Kanunu'na geçici olarak eklenen 16.maddeyle gelen İmar Barışı'dır (ÇŞB, 2018).

Özellikle 1950-2000 yılları arasında artan ve sayısı mevcut yapıların %50'sini aşan imara aykırı yapılar kentleşme açısından büyük tehdit oluşturmaktadır. Kullanıcılarının kaçak elektrik, su, doğalgaz bağlatamamasına ya da kaçak kullanmasına, ilgili belediyelerin ise imara aykırı bu yapıları yıkması ülke gündemini sıkça meşgul eden konular olmuştur (ÇŞB, 2018a). İmar Barışı ile imara aykırı olan yapıların kayıt altına alınması amaçlanmıştır. 31 Aralık 2017 tarihinden önce yapılan yapıları kapsayan İmar Barışı, kayıt bedelinin ödenmesi şartı ile 31 Aralık 2019 tarihine kadar devam eden başvurulara Yapı Kayıt Belgesi vermektedir (T.C. Resmi Gazete, 1.7.2019, sayı:30818). Yapı Kayıt Belgesi verilmesine yönelik hüküm ise, Yapı Kayıt Belgesi Verilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Yönetmeliği ile açıklanmıştır. Yönetmeliğin amacı ve kapsamı *"...3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanununun geçici 16 ncı maddesi uyarınca Yapı Kayıt Belgesi verilmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. İşbu Usul ve Esaslar, Yapı Kayıt Belgesi müracaatına, Yapı Kayıt Belgesi bedelinin hesaplanması ve ödenmesine, Yapı Kayıt Belgesi verilen Hazineye ait taşınmazların satışına, Yapı Kayıt Belgesi düzenlenmeyecek yapılar ile bu belgenin düzenlenmesi safhasında yalan beyanda bulunanlar hakkında yapılacak işlemlere ilişkin hususları kapsar"* olarak belirtilmiştir. İmar Barışı kırsal ve kentsel alanlardaki imara, ruhsata veya ekine aykırı olan yapıları kapsarken, sadece beş alan kapsam dışıdır. Bunlar; Boğaziçi Sahil Şeridi ve öngörüm bölgesi, İstanbul Tarihi Yarımada'nın Sultanahmet ve Süleymaniye çevresi ve Gelibolu Tarihi Alan'ı ile üçüncü kişilere ait özel mülkiyete konu taşınmazlar üzerine ve kesinleşen sosyal donatı alanı olarak belirlenen ve Maliye Bakanlığınca aynı amaçla değerlendirmek için ilgili

kurumlara verilmiş hazineye ait taşınmazlardır (T.C. Resmi Gazete, 6.6.2018, sayı:30443).

Bilindiği üzere imara aykırı yapılar hazineye ve belediyeye ait taşınmazların üzerine inşa edilmektedir. Bu alanlar ile ilgili de İmar Barışı çözüm önermektedir. Hazine arazileri üzerindeki yapılara Yapı Kayıt Belgesi Verilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Yönetmeliği'nde yer alan 7.maddenin 1.bendinde açıklanmaktadır. Buna göre, *"Yapı Kayıt Belgesi alınan yapıların Hazineye ait taşınmazlar üzerine inşa edilmiş olması halinde, bu taşınmazlardan özel kanunları kapsamında kalan ve bu özel kanunlara göre değerlendirilmesi gerekenler dışında kalanlar Bakanlığa tahsis edilir. Tahsis işleminden sonra, Yapı Kayıt Belgesi sahipleri ile bunların kanuni veya akdi haleflerinin talepleri üzerine bu taşınmazlar Bakanlıkça rayiç bedel üzerinden doğrudan satılır."* Buna göre hazine üzerindeki yapı sahipleri, yapı kayıt belgelerini aldıktan sonra ilgili arsayı satın alabilmek için Bakanlığa müracaat ederek, rayiç bedel üzerinden satın alma işlemi gerçekleştirebileceklerdir. Belediyeye ait arazilerin üzerindeki yapılara Yapı Kayıt Belgesi Verilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Yönetmeliği'nde yer alan 7.maddenin 4.bendinde *"Belediyelerin özel mülkiyetinde olan taşınmazlar üzerine inşa edilmiş olan yapılara Yapı Kayıt Belgesi verilebilir. Böyle bir durumda, Yapı Kayıt Belgesi sahipleri ile bunların kanuni veya akdi haleflerinin talepleri üzerine bedeli ilgili belediyesine ödenmek kaydıyla taşınmazlar rayiç bedel üzerinden belediyelerce doğrudan bunlara satılır"* şeklinde açıklanmış, bu alanlarda da yapı kayıt belgesine sahip kullanıcılar bedelini ilgili belediyeye ödeme şartı ile rayiç bedelin üzerinden belediyelerden satın alabilme şansını yakalamışlardır (T.C. Resmi Gazete, 6.6.2018, sayı:30443).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından İmar Barışı ile birlikte (ÇŞB, 2018a);

- Yapı kayıt belgesi alan yapılar elektrik, su ve doğalgaz hizmetinden yararlanabilecekler
- Hakkında yıkım kararı alınan yapılar ya da tahsil edilemeyen para cezaları varsa, yapı kayıt belgesi alınması durumunda bunlar iptal edilecektir.

Böylelikle yapıların yıkılma riski ortadan kalkmakta fakat depreme yönelik tedbirleri maliklerin alması beklenmektedir.

- Önceden ekonomik bir değere sahip olmayan yapılar, yapı kayıt belgeleri almalarıyla birlikte sahiplerine ekonomik bir değer kazandırılacak olması öngörülmüştür.

Fakat Çevre ve Şehircilik Bakanlığının ortaya koyduğu bu tabloya karşılık İmar Barışı'nın eksik veya negatif yönleri bulunmaktadır. Bunların en başında yasalara aykırı yapıların elbet birgün yasallaşacağı algısının oluşmasıdır.

Şehir Plancıları Odası Muğla Şubesi tarafından *“İmar barışı değil; düpedüz imar affı”* benzetmesi yapılarak; *“...sözde kayıt altına alınacak tüm kaçak yapılar böylece gerçekte yasallaştırılacak ve bir anlamda yasalara uyarak kaçak yapı yapmayan vatandaşlarımız cezalandırılmış, suç işleyenler ise ödüllendirilmiş olacaktır”* sözleri ile eleştirilmiştir. (ŞPO, 2018). Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi ise bu konudaki eleştirilerini şu maddelerle sıralamıştır (ŞPO, 2018a);

- 1950 yılından günümüze kadarki süre zarfında çıkan toplam 14 imar affı, kamu taşınmazlarının işgalini ve yağmalanmasını, çarpık yapılaşmasını, düzensiz, plansız kentleşmenin önünü açmaktadır.
- Başlangıçta kent yoksullarının ve alt-orta sınıfın lehine olarak görünen imar affı, aslında mülksüzleştirme sürecine yol açan bir etken olacaktır.
- Başta kıyılar, ormanlar, meralar olmak üzere kamusal alanlara inşa edilen kaçak yapılar ruhsat alabilecek böylece talanın önüne geçmek yerine talan ödüllendirilmiş olacaktır.
- Deprem kuşağından olan ülkemizde, yapının depreme karşı alınacak önlemin devlet yerine malikin sorumluluğuna verilmesi denetim açısından eksiklikler doğuracak ve afet yaşanması durumunda can ve mal kayıplarının artmasına yol açacaktır.
- Yasa, barınma sorununa yönelik sağlıklı konutlar üretebilmek yerine; kırsal ve kentsel alanları rant için kullanan sermayeye peşkeş çekmektedir.
- Haksız rantın ortaya çıkardığı ekonomik getiri olacaktır.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından gerekli yasal düzenlemelerle hukuki olarak bir zemin yaratılmış olsa da imar barışı; başta toplumda yer alan adalet duygusunu zedelemekle birlikte, yasadışılığı ödüllendirerek izinli yapı yapan vatandaşların mağdur olmasına sebep olacak, çeşitli yasalarla korunan alanlardaki yapılara izin vererek ve doğanın talan olmasına aracı olacak, şehircilik ilkelerini yoksayan anlayışıyla kentlerin yaşanabilir mekân olmasını engelleyeceği öngörülmektedir.

3.4. Kentsel Dönüşümün Tarihsel Gelişimi

Kentler; coğrafya, ekonomi, sosyoloji, politika disiplinleri ile demografik ve kültürel özelliklerin etkilediği karmaşık bir yapıdır. Tez çalışması kapsamında Dünyada ve Türkiye’de kentsel dönüşüm kavramının nasıl ortaya çıktığı, tarihi süreçte nasıl gelişmeler yaşadığı ve aralarındaki farklılıklar incelenmiştir.

3.4.1.Dünyada kentsel dönüşümün tarihsel gelişimi

Tez kapsamında kentsel dönüşüm kavramının tarihsel gelişimi, 1800-1945’li yıllar, 1950’li yıllar, 1960’lı yıllar, 1970’li yıllar, 1980’li yıllar ve 1990’lı yıllar olmak üzere 10’ar yıllık 6 dilime ayrılmıştır.

1800 ve 1945 yılları arası dünyada kentsel dönüşümün gelişimi

Giddens, ‘Sosyoloji’ isimli kitabında ‘Kentler kime aittir?’ diye sorar ve kentleri iki gruba ayırır. Bunlardan ilki ‘kentsel ısıltı kuşağı’ olarak adlandırılan kentlerdir. Bu kentler, küresel ekonominin meslek gruplarının gittiği şık lokanta, işhanı, otel, havaalanlarının oluşturduğu baş döndürücü çevredir. Diğeri ise, ekonomik büyümenin kıyılarında olan, kentle ilgili beklentilerde eşit hakkı olmasına rağmen hoş karşılanmayan kent kullanıcısının oluşturduğu çevredir. Göçmenler, yoksullar ve yoksunlar giderek artmaktadır. Kapitalist sistemin hâkim olduğu küresel kentler, gücü ve zenginliği ellerinde tutarlarken aynı zamanda yoksulluk ve yoksunluğa da ev sahibi yapmaktadırlar (Giddens,2008:562).

Şüphesiz Sanayi Devrimi, dünyanın yaşadığı ekonomik gelişmelerin başında gelmektedir. Bu durum kentlerde hızlı nüfus artışına, çiftlik, köy ve kasabalardan yabancı göçü yaşanarak kentlerin genişlemesine neden olmuştur. Yaşanan göç Avrupa'dan Amerika'ya yöneldiği gibi aynı zamanda Avrupa ülkelerinin kendi aralarında da gerçekleşmiştir. Kırsaldaki geçim olanaklarının yetersizliği, sokakları 'altın kaplı' kentlerin çekiciliği kitlesel olarak göçü meydana getirmiştir (Giddens, 2008:565).

Göç kuramları 2'ye ayrılmaktadır. İlki modernleşme ekolü olarak bilinen 'iyimserler', diğeri ise bağımlılık ekolü olarak bilinen 'kötümserler'dir. İyimserler göçü, bölge ve mekânsal birimler arası dengenin sağlanmasına yarayan olumlu nüfus hareketleri olarak değerlendirmektedir. İyimserlere göre, gelişmemiş alanlardan gelişmiş alanlara doğru yapılacak olan göç, kentlerde yeni talep ve işgücü transferinin artmasını sağlayacak, kırdaki ise üretim artışı ve işgücü talebi doğarak göç azalacaktır. Bölgeler arası dengesizlikleri giderme işlevini göçe yükleyen iyimserlerin düşüncelerinin aksine kırdaki, yoksulluk ve geri kalmışlık artmış, nüfus yoğunluğu azalmış ve kentlerde ikili toplumsal yapı ortaya çıkmıştır. Bir diğeri grup olan kötümserlere göre ise göç veren yörenin insan gücü ve emek yönünden devamlı kayba uğramasına ve kaynaklarını tüketmesine göç neden olmuştur. Onlara göre dengesizliğin sebebi kentten kıra doğru gerçekleşen sermaye akışıdır (Çınar, 2013:99-100).

Sanayi Devrimi kentlerde, Giddens'ın vurguladığı özelliklerin oluşmasına, çevre kirliliğinin ve nüfusun artmasına, yaşam standartları düşük konut alanlarının oluşmasına neden olmuş ve kentler değişim sürecine girmişlerdir. Harvey (2010:87), 1800'lü yılların ortalarından 2.Dünya Savaşı'nın bitişine kadar kentsel yenileme yönteminin uygulandığını, bu yöntemin gelişmesinde savaşların kentler üzerindeki tahrip edici etkisinin olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte Harvey, savaş sonrası halkın beklentilerini karşılayacak programların oluşturulmasını; bu programların insan onuruna yakışır konutlar, toplumsal hizmetler, tam istihdam, refah ve daha iyi gelecek yaratabilme fırsatının oluşması üzerine dayalı olması gerektiğini ileri sürmüştür.

Dönemin kent mekânına ilişkin yapılan en somut çalışmaların başında ise Engels'in 1845'te yazdığı *"İngiltere'de Emekçi Sınıfının Durumu"* adlı çalışması gelmektedir. Bu çalışma, dönemin kent mekânının özelliklerine dair önemli bilgiler vermektedir. Çalışmada özellikle İngiltere sanayi kentlerinde yaşam mekânları ve üretim süreçleri irdelenmiştir. Engels (1997:85), Birmingham kenti ile ilgili şu bilgileri aktarmaktadır; *"Kentin daha eski mahallelerinde birçok kötü sokak ve yapı var; bunlar kirlidir, ihmal edilmiştir, su birikintileriyle ve çöp yığınlarıyla doludur. Birmingham'da ev blokları çoktur, her yöne doğru yayılmıştır; sayıları 2000'i geçer, emekçi sınıfların geniş bir kesiminin evi bu bloklardır. Çoğu dardır, pistir, havalandırması kötüdür, lağım tesisatı berbattır; her bir blok sekizle yirmi arasında evi içerir; evler bir başka eve karşı kurulmuştur ve blokun sonunda genelde külhan vb. bulunur; külhanın pisliği tanımlanır gibi değildir..."* Engels'in bu cümleleriyle emekçi konutlarının ne denli sefil ve insan yaşamına tezat halde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte sırt sırta yapılmış arada tek duvarın olduğu çirkin konut blokları, kötü ve düzensiz sokaklar, bodrum daireleri, yetersiz havalandırma, tuvaletin birçok ev için ortak kullanıldığı, lağımın üzerinin tahta kapatılarak oluşturulan giriş katları, hava ve çevre kirliliği, geleneksel yapı elemanı olan parlak kırmızı tuğlanın siyahlaşıp donuklaştığı renge dönüşen dış cepheler dönemin işçi mahallerinin karakteristik özelliğidir (Engels,1997:92).

Dönemin kentlerinde göze çarpan bir diğer özellik ise saçaklanmadır. Bu durumu, sanayi kentlerinin oluşmasında etkili olan dokuma sektörünün yarattığı etki üzerinden örnekleyen Engels (1997:53) şöyle belirtmektedir; *"Bu sanayinin ana merkezi, başladığı Lancashire'dır; bu gözlerden ırak, kötü ekilip biçilen, bataklıklarla kaplı yöreyi tümünden değiştirmiş, meşgul, canlı, seksen yılda nüfusunu on kat arttıran, toplam nüfusu 700.000 olan Liverpool'la Manchester gibi iki dev kent yaratan, 60.000 nüfuslu Bolton, 75.000 nüfuslu Rochdale, 50.000 nüfuslu Oldham, 60.000 nüfuslu Preston, 40.000'er nüfuslu Ashton ve Stalybridge gibi komşu kasabaların yanı sıra, sanki sihirli değnekle dokunmuşçasına bir dizi imalatçı kasaba yaratan bir bölgeye dönüşmüştür"* Kötü yaşam koşullarının egemen olduğu İngiltere işçi kentlerindeki bu durumu Krallık Komisyonu tarafından belirtilmiştir. Fakat bu durumu önleyici hiçbir girişimde bulunulmamıştır (Engels, 1997:31).

İngiltere’de fabrikaların yakınlarında açılan yerleşim alanları, işçilerin konut sorununu çözmek yerine konut sorunları yumağını oluşturmıştır (Engels, 2013:63). Çizilen kötü tablo, kentlerin gelecek yıllarda uğrayacakları müdahaleler için gerekli nedenleri oluşturmıştır.

Müdahalelerden ilki hukuksal anlamda olmuş; işçi konutlarının sağlıklı yapı denetimi, sağlıksız ve her an yıkılma tehlikesi olan binaların yasaklanması için İngiltere’de 1855 ve 1858 yılında iki yasa çıkarılmıştır (Engels, 2013:72). Kentte yaşanan sorunların çözümüne yönelik ve yaşanabilir kentlerin gelişmesi hedefiyle ilk kentsel yenileme projeleri, kamusal mekânların arttırılmasıyla başlamıştır. 19.yüzyılın ikinci yarısında Park Hareketi, doğayı kentlere getirme ve entegre etme amacıyla; 1844’te Liverpool’da Birkenhead Parkı, 1845’te Londra’da Victoria Parkı, 1863’te New York’ta Central Parkı kurulmuştur. Park Hareketinin ardından Housmann öncülüğünde Paris’te kentsel yenileme projeleri gerçekleşmiştir. Çevrenin ve trafiğin iyileştirilmesi ile kent merkezi ve çevresindeki nüfus kalabalığını azaltma amacı taşıyan Hausmann; Paris’in merkezinde büyük yıkımlar yapmış, geniş bulvar ve caddeler açmış ve kent merkezi dışında yer alan parklara ulaşım akslarını bağlamıştır (Akkar, 2006:30). Hausmann planları sonrası işçiler kent merkezinden dış mahallelere sürülmüş, işçi konutları dış mahallelere taşınmış, genel olarak küçük evler ekonomik yönden pahalı ve erişilemez duruma gelmiştir (Engels, 2013:21). Böylelikle burjuva ve işçi sınıfı mekânsal olarak ayrılmıştır (Şengül, 2001:22). Fakat halkın yaşamlarını sürdürebilecekleri başka bir alana yönlendirilmeden, ellerinden yaşadıkları konutların alınması kentsel sorunlara bir çözüm olarak görülmemiştir.

Bu dönemde yenileme projeleri sadece Avrupa ile sınırlı kalmamış, Kuzey Avrupa’da da Güzel Kent Hareketi gelişmiştir. Buna göre, kentlerde geniş cadde ve bulvarlar açılmış, kamu binaları bulvar ve caddelere cepheleri olacak şekilde inşa ederek kentsel yenilenme sağlanmıştır (Akkar, 2006:30-31).

1950-1960'lı yıllar arası dünyada kentsel dönüşümün gelişimi

2.Dünya savaşı sonrası itibariyle yakılıp yıkılan kentlerin yeniden inşa edilmesini zorunlu hale gelmiştir. Çünkü savaş sonrası kentler tahrip olmuş ve ekonomik çöküntüye uğramışlardır.

Bu yıllarda İngiltere kentleri 2.Dünya Savaşının etkilerini yaşarken Amerikan kentleri ise banliyöleşmede maksimum seviyeye ulaşmıştır. Çocuklarını Siyahilerle aynı okula göndermek istemeyen Beyazlar'ın bile banliyöye taşındığı bu dönemde kent merkezleri %10 büyürken, banliyölerde ise büyüme %48'lere ulaşmıştır (Giddens, 2008:570). Amerikan kentleri, elverişsiz konutlara, İngilizce konuşamayan göçmenlerin karşılaştığı kalabalığa, yetki sorununa, hizmetlerden adil bir şekilde yararlanamamaya, yetersiz gelire, toplumsal düzensizliğe ve ırkçılığa ev sahipliği yapmışlardır (Özden, 2008:61).

Avrupa ve Amerika kentlerinde durum genel anlamda bu haldeyken, Gibson ve Langstaff İngiltere'deki uygulamaların ilk kapsamlı çözümlemesini yaparak (1982:12'den alıntılan [Kocabaş, 2006:3]), kentsel yenileme eylemlerinin Amerika kökenli olduklarını iddia etmişler ve bunu şu şekilde açıklamışlardır; *"...kentsel yenileme deyimi Amerika kökenlidir. Orada ve pek çok ülkede, eski kent ve kasabaların, merkezi iş alanları dâhil olmak üzere, iyileştirilmesi ya da yeniden yapılandırılmasını ifade etmektedir. Uygulamada ise, kentsel yenileme, tanımlandığı biçimde genellikle mevcut düşük gelirli nüfusun yerinden edilmesi, daha kârlı ofis, ticari ve lüks konut yapılaşmaları veya ulaşım altyapısının sağlanması anlamlarına gelmiştir"*.

1950-1960'lı yıllar arasındaki kentsel yenileme gayrimenkul piyasasının talepleri doğrultusunda gerçekleştirmiş ve ilk kentsel yenileme eylemi, 1950'li yıllarda 'slum'ların buldozerler tarafından yıkılıp temizlenmesiyle başlamıştır (Özden, 2008:52, Kocabaş: 2006:3).

Kentsel yenileme stratejilerinde 20.yüzyılda 'Modernist Hareket' etkili olmuştur. Bu stratejiye göre modern kentler; temiz, sağlıklı, güzel çevreye sahip olmalı,

sağlıksız alanlar yıkılmalı, sağlıksız alanlar tekrar yapılaşırken ise geniş yeşil alanlar üzerine yüksek katlı binalar inşa edilmeli, kentsel işlevler ile yaya ve taşıt trafikleri birbirinden ayrılmalıdır (Akkar, 2006:31). Modernist Hareket doğrultusunda İngiliz Hükümeti tarafından gerçekleştirilen kentsel yenileme projeleri, düşük nitelikteki konutlardan oluşan mahallelerin eğitim alanı, yeşil alan, ticaret ve sosyal donatılara sahip mahallelere dönüştürülmesine yönelik ilk mahalle yenileme projeleri olmuşlardır (İnce, 2006:28).

Amerika’da 1949 tarihinde çıkartılan Konut Yasası ile sosyal konut politikasının geliştirilerek ve kentsel yenilenmenin kurumsallaşması sağlanmaya çalışılmıştır (Akkar, 2006:31). Tarihi kent merkezlerinin yeniden canlandırılmasını önemseyen Amerika ayrıca özellikle Siyahların yaşadığı konut bölgelerinin sağlıklı ve güvenli alanlara dönüşümünün sağlanmasına yönelik yıkımlar yapmıştır (İnce, 2006:30).

Amerika’da yoksulların yaşamlarını sürdürdükleri alanlarda, yeniden yaşam standartlarına uygun konutlara sahip olmalarına yönelik programların olmaması; bir süre sonra ‘mutenalaştırma’ (gentrification) uygulamasının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gibson ve Langstaff (1982:12’den alıntıl原因an [Kocabaş, 2006:3]) bu uygulamayı İngiltere ile karşılaştırmıştır; *“Kent merkezlerinde aynı tipteki ticari yapılaşmaya yönelik baskılar konut dokusunun yer yer tahribatına neden olurken, konut alanlarını ve çevresel koşulları iyileştirme anlamında savunulup uygulanan kentsel yenilemenin etkisi ile karşılaştırıldığında, bunun etkisi minimum olmuştur. ...Buradaki kilit konu ise işçi sınıfı hane halkını geliri ile karşılayabileceği konut kalitesi ile kabul edilebilir minimum konut standartları arasındaki boşluktur. Bu boşluğu kapatmak için devlet müdahalesi, standartların altındaki konutların (slum) yıkılıp yeniden yapılaştırılması, sübvansede edilmiş sosyal konutlar ile ilgili yolların, okullar, rekreasyonel ve kamu hizmetlerinin sağlanmasını da içerdiğinde, son derece göz ile görülür durumdadır. Son on yıldır bu tür müdahe, giderek, mülk sahiplerine eski konutlarını iyileştirmelerine yardım etmek için, bazen belediyenin çevreyi modernize etme projeleri ile ilintili olarak, sağlanan koşullu ödenekler biçimini almıştır.”*

Gibson ve Langstaff'ın açıklamalarından yola çıkarak dönemin İngiltere ve Amerikan kentlerine yönelik müdahaleleri karşılaştırıldığında, müdahalelerin İngiltere'de devlet denetiminde gerçekleştirilirken Amerika'da bu durumun özel sektör aracılığıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Ayrıca İngiltere'de düşük standartlarda yaşayan yoksul halk yerleşim alanlarından çıkartıldığında yeni alanlara yönlendirilirken, Amerika'da böyle bir yönlendirme olmamış ve halk bir başka çöküntü alana göç etmiştir (İnce, 2006:30).

1950'li yıllardaki kentsel yenileme; iç bölge ve yakın çevre gelişiminin önem kazanmasıyla, banliyöleşme ve kent mekânında yer alan yaşam standardı düşük konut alanlarını iyileştirilmesi amaçlı yerel hükümet, merkezi hükümet ve özel sektörün desteği ile kent mekânının çöküntü alanlarını yeniden inşası, peyzaj ve yeşil alanlara gereken önemin verilmesiyle sağlanmıştır (Çizelge 3.10).

1960-1970'lı yıllar arası dünyada kentsel dönüşümün gelişimi

1950'li yıllarda kentlere yapılan müdahaleler sosyal, ekonomik ve mekânsal ayrışma sorunları karşısında yeterli olmamıştır. 1960'lara kadar merkezi kentlerde büyüme görülürken; 1960 yılları itibariyle 'kentsel saçaklanma' başlamıştır. Kentsel saçaklanma, izole edilmiş yaşam alanlarının oluşmasına, ırksal ayrışmaya, trafik sorununa, özellikle çocuklarda astım hastalığına, rekreasyon alanı yetersizliğine, işsizliğe ve dolayısıyla yoksulluğa sebep olmuştur (Özden, 2008:61).

İkinci Dünya Savaşı sonrası konut alanlarının yenilenmesine yönelik programlar üretilmeye başlanmıştır. İngiltere 1969 Konut Yasası ile politik anlamda adım atan ilk ülke olmuştur (Yedekci, 2015:28).

Bu dönemin bir diğer özelliği ise kentsel çöküntü alanlarında uygulanan soylulaştırma müdahalesidir. Bu müdahale, kentsel dönüşüm alanlarında alt gelir grupların dışlanmış, bu alanlara pahalı ve lüks konutlar, alışveriş ve iş merkezleri inşa edilmiştir. Yüksek gelirli gruba hitap eden bu uygulama sonralarda uydu

kentlerin oluşmasına neden olmuştur. İngiltere başta olmak üzere özellikle Amerika'da geniş yer bulmuştur (Dağ, 2012:44).

1960'lı yıllarda fiziksel bozulma ve toplumsal bozulma arasında bağlantı kurulmuş ve 1950'lerde göz ardı edilen sosyal boyut planlamaya dâhil edilmiştir. Buna bağlı olarak toplumsal sorunlara duyarlı kentsel yenileme projeleri ortaya çıkmıştır. Yenileme konusunda sağlıklılaştırmaya ve sosyal hizmetlerin arttırılmasına önem verilmiş; yenileme alanı olarak kent merkezlerinin çevreleri ile kenar mahallelere öncelik tanınmıştır. Merkezi yönetimin kontrolünde gerçekleşen projelerde güç paylaşımı ve halkın katılımı öne çıkmıştır. Bu dönem projelerinin etkileri sınırlı olmakla birlikte, kent merkezlerinin ve yoksul mahallelerin iyileştirilmesi ve yenilenmesinin merkezi yönetimlerce öncelikli politika alanları gelmesi açısından önemli bir gelişmedir (Akkar, 2013:31 ve Yiğitcanlar, 2001:56).

1970-1980'lı yıllar arası dünyada kentsel dönüşümün gelişimi

Kentsel bozulma, 1970'li yılların başına kadar toplumsal bir hastalık olarak görülmekte iken 1970'li yılların sonuna doğru yapısal ve ekonomik sebeplere bağlı olduğu anlaşılmıştır (Akkar, 2013:31). Buna bağlı olarak kentsel bozulmanın önüne geçebilmek için yeni stratejiler oluşturulmuş, Robert ve Çizelge 3.10'da yer aldığı gibi kent merkezi ve çevresini konu alan, özel sektör ve yerel yönetim işbirliğinin gerçekleştiği, kentteki köhnemiş alanların yenilenip, çevresel iyileştirmelerin gerçekleştirildiği katılımcı projeler uygulanmıştır.

İngiltere'nin 1960-1970 yılları arasında hukuksal anlamda attığı adımın ardından Amsterdam ve Rotterdam ve 1970'li yılların başında ise Hollanda kentsel dönüşüm üzerine yasal düzenlemeler yapan ülkeler olmuşlardır. Almanya'da savaş sonrası konut sorununu çözmek için 1971 yılında şehrin iç kısımlarında yer alan konutların ıslahının önü açılmıştır. Fransa ise 1970'li yıllarda küçük ölçekli alanların gelişim alanları olmasına imkân tanımıştır (Yedekci, 2015:28).

1980-1990'lı yıllar arası dünyada kentsel dönüşümün gelişimi

1970'li yıllarda başlayan, artan kapitalizm ve refah devleti politikalarının çöküşü, neoliberalizm düşüncesinin gelişmesine sebep olmuştur. 1980'li yıllarla birlikte İngiltere ve ABD'de siyasal iktidarı elinde bulunduran bu sistem dünyada hızla yayılmaya başlamıştır. Bu dönemde neoliberalizme bağlı olarak da küreselleşme kavramı sık sık kullanılmış ve kenti etkileyen bir olgu olarak görülmüştür (Dağ, 2012:44).

Küreselleşme ile kentsel dönüşüm ilişkisi, 1960'lı yıllarda rekabetçi yapı isteyen sermayenin bulunduğu bölgelerdeki piyasa ihtiyaçlarına daha verimli yanıt verebilmek için kentsel yapılanmalara ihtiyaç duymasıyla başlamıştır. Bu ihtiyaca bağlı olarak ofisler, iş merkezleri, imaj yükseltici yapılar inşa edilmiş; sosyal ihtiyaçların karşılanması göz ardı edilmiştir. 1980'li yıllarda ise neoliberal politikalar kentsel dönüşüm politikalarını kentsel yeniden yapılandırma uygulamaları ile tamamen yönlendiren bir etkiye sahip olmuşlardır. Kentsel dönüşüm projelerinin odağı çöküntü hale gelmiş ve boşaltılmış alanlar olmuş, bu alanların ekonomik yönden canlandırılması amaçlanmıştır. Bu yıllar itibariyle kentler, cazibe merkezi olarak tasarlanıp, uluslararası ölçekte yarışa girebilecek şekilde kurgulanmıştır. Avrupa, İngiltere ve Kuzey Amerika'da 'öncü projeler' gerçekleştirilmiştir. Birmingham'da bulunan Senfoni Sarayı ve Kültür Merkezi, Londra'da bulunan Canary Wharf, Liverpool'da bulunan Albert Docks, Rotterdam'daki Rotterdam Waterstad ile The Cultural Triangle, New York'da bulunan Battery Park City ile South Street Seaport bu dönemin öncü projeleri olmuşlardır. Yine bu dönemde özellikle Londra, Paris, Dubai şehirleri dönemin rekabetçi ve kar odaklı düşüncenin kentleri olarak öne çıkmıştır (Akkar, 2003:31-32; Dağ,2012:45).

Bu dönemde özellikle özel sektörün rolü ön plana çıkmıştır. Merkezi yönetimlerin liderliğinde, özel ve kamu sektörlerinden oluşan örgütlenmeler oluşturulmuş; kamu fonları ile özel sektör dönemin ekonomisinin odağı olmuşlardır. Çevresel iyileştirmelerin de uygulandığı bu dönemde yerel ölçek uygulamalarına da önem verilmiştir (Çizelge 3.10).

1990-2000'li yıllar arası dünyada kentsel dönüşümün gelişimi

Bu dönem kentsel canlandırma uygulamaların yaşandığı bir dönem olmuştur. Bununla birlikte kamu ve özel sektörlerle birlikte gönüllü kuruluşlar da kentsel dönüşüm süreçlerine katılmışlardır. Böylece kentsel dönüşüm uygulamalarının çok sektörlü ve çok aktörlü bir oluşum olduğu görülmüştür. Bu dönemde yerel yönetimlerin etkisi de giderek artmıştır. Ayrıca kentsel dönüşüm ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutlarıyla ele alınmış, bütünlük bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu dönemin bir başka öne çıkan özelliği de sürdürülebilirlik anlayışının kente yansımalarıdır. Sürdürülebilir kentlerin oluşmasına yönelik adımlar bu dönemde atılmıştır. Ayrıca doğal ve tarihi mirası koruma anlayışı yine bu dönemde oluşturulan hedefler olmuştur (Çizelge 3.10).

Dönemin kentsel canlandırma anlayışına uygun projeler hedefleri açısından çeşitlilik göstermiştir. Manchester'da yer alan Salford Quays ve Plymouth'da yer alan Sutton Harbour Canlandırma Projesi, alanda fiziksel ıslahı sağlamakla birlikte çevresel iyileştirme ve ekonomik canlandırmayı da sağlamıştır. Massachusetts-Boston yakınlarında bulunan Cruddas Park'da ise toplumsal boyut öne çıkmaktadır. Dönemin bir başka örnek projesi olan Duisburg Nord'da yer alan Emscher Park ve Newcastle'daki Grainger Town'da ise kültürel ve tarihi mirasın öne çıktığı görülmektedir (Akkar, 2003:33).

Bu dönemde uygulanan bazı projeler ise kültürel etkinlikler liderliğinde kentsel dönüşüm uygulamaları gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Glasgow, Dublin, Rotterdam gibi kültür şehirlerinde kent merkezinde ve çeperlerinde, eski liman ve sanayi alanlarında dönüşüm uygulamalarına gidilmiştir. Bununla birlikte Edinburgh ve Utrecht'te tarihi ve kültürel mirası koruma amaçlı projeler; New Orleans, Pekin Barcelona, Porto, Atina, Orlando gibi kentlerde ise spor, konser ve festival organizasyonlarına bağlı projeler gerçekleştirilmiştir (Akkar, 2003:34).

Tüm bu kentsel dönüşüm uygulamalarına rağmen projeler kentte yaşayan insanların sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının gidermediği, kentlerin metalaşarak alt gelir gruplarının kentten dışlanmasına neden olduğu şeklinde eleştirilmiştir.

Küreselleşmenin etkisi bu dönemde de görülmüş, her ne kadar tarihi mirası korumaya yönelik çalışmalar gerçekleşse de küresel rekabetten galip çıkabilmek adına kentler pazarlama ögesi olarak görülmeye devam etmiştir (Dağ, 2012:46).

2000 ve sonrası dünyada kentsel dönüşümün gelişimi

2000 ve sonrasındaki yıllarda kentsel dönüşüm uygulamalarını etkileyen başlıca olgu küreselleşme olmuştur. Dünyada gelişen siyasi, ekonomik ve sosyal değişiklikler kentler üzerinde de etkisini göstermiştir.

2000'li yıllar ile birlikte kentlerdeki dönüşüm, gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin ile ilişkilendirilmiştir. Çünkü gelişmiş teknoloji barındıran yeni üretim süreçlerinin servisi ve ulaşılabilirliği hızlı ulaşım ağları sayesinde olacaktır. Bu da mekânsal dönüşüm sürecini destekleyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Kayasu ve Yaşar, 2006:21).

Kentsel dönüşüm kavramının 1980'lerdeki fiziksel ve ekonomik boyutun vurgusuna, 1990'larda fiziksel ve ekonomik boyut da eklenmiş ve yasal, kurumsal, örgütlenebilme süreçlerinin birlikte ele alındığı bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. 2000'li yıllarla birlikte ise tüm bunlara sürdürülebilir toplum yaratma amacı eklenmiştir. Bu gelişme ile birlikte Avrupa kentleri, ekonomik, toplumsal ve çevresel kaynaklarını daha verimli kullanabileceği projelerin üretilmesini hedeflemiştir (Jeffrey ve Pounder, 2008:86-108).

Başta Avrupa ve Amerika gibi gelişmiş ülkelerde koruma ve sürdürülebilirlik kavramları üzerinden ilerleyen kentsel dönüşüm, gelişmiş veya az gelişmiş ülkelerde gelişmiş ülkelerde olduğu gibi koruma ve sürdürülebilirlik kavramlarının önemini götmeyen ve günü kurtarma çabası içinde olan projeler üretilmiştir (Öz, 2009:21).

3.4.2. Türkiye’de kentsel dönüşümün tarihsel gelişimi

Kentsel dönüşüm kavramı ülkemizde son yıllarda sıkça tartışılan bir konu olmuştur. Ülkemizdeki kentsel politikalar, yaşanan siyasal değişimler neticesinde zaman zaman belirgin kırılmalar yaşamıştır. Tez kapsamında ele alınacak olan Cumhuriyet öncesi dönem, 1923-1950 yılları arası, 1950-1980 yılları arası, 1980-2000 yılları arası ve 2000 sonrası kentsel dönüşüm uygulamaları da bu kırılma noktalarına göre kategorize edilmiştir (Çizelge 3.13).

Çizelge 3.13. Türkiye’de dönemlerine göre kentsel dönüşüm uygulamaları (Ataöv ve Osmay, 2007:60)

Dönüşüm Değişkenleri ve Uygulamaları	1950-1980	1980-2000	2000 ve sonrası
Yapısal/Bağlamsal	Ekonomik Politikalar: -Ekonomik Büyüme	Ekonomik Politikalar: -Ekonominin dışa açılması, küreselleşme ve yerelleşme	Ekonomik Politikalar: -Özelleştirme, AB ilişkileri
	Demografik Değişim: -Kentlere göç ve hızlı nüfus artışı	Demografik Değişim: -Kentsel nüfus artışı, metropellerde doğurganlık oranının düşmesi	Demografik Değişim: -Doğudan batıya göç
Sosyo-Ekonomik	Konut Sunum Biçimleri: -Yapsatçı konut, kısıtlı sayıda kooperatif, Toplu Konut	Konut Sunum Biçimleri: -Ruhsatlı ve ruhsatsız yapılaşma	Konut Sunum Biçimleri: -Belediye Toplu Konut Kooperatifleri, özel sektör lüks konut siteleri, düşük nitelikli apartmanlar, kent merkezlerinde tarihi konut, deprem riski olan alanlarda devlet kredisi ile afet konutları

Çizelge 3.13. Türkiye’de dönemlerine göre kentsel dönüşüm uygulamaları (Ataöv ve Osmay, 2007:60) (Devam)

Sosyo-Ekonomik	İşgücü-Konut ilişkisi: -Düşük gelirli işgücünün sanayi ve sanayi dışı istihdamı, konut ihtiyacına çözüm olarak gecekondular	İşgücü-Konut ilişkisi: -Kent merkezlerindeki küçük üretim birimlerinde çalışanların çevre gecekondusu ve merkez mahallelerde yaşayan niteliksiz ve düşük gelirli nüfustan oluşması; Orta gelir grubunun yaşam alanlarının desantralizasyonu	İşgücü-Konut ilişkisi: -Yüksek gelir grubu kent dışında konut çevreleri oluşturmakta, gecekondusu alanlarında istihdam yapısındaki değişime göre konut biçim ve standartları değişmekte
Kentsel Makroform	‘Azman Kent’: -Merkezde yoğunlaşma, - gecekonduların gelişimi	‘Çok Merkezli Metropolen Kentleşme’: -Kırsal yayılma, ruhsat dışı yapılaşmanın yasallaşması	‘Bölgesel Yayılma’: -Merkezlerin farklılaşması ve yeni ilişki ağlarının kurulması
Yönetim/ Uygulama	Yetkilerin Dağılımı: -Devlet Planlama Teşkilatı -İmar ve İskan Bakanlığı -Yeni Belediyecilik Hareketi Planlama Uygulamaları: -Merkezi Planlı Kalkınma Modeli -Bütüncül Planlama Yaklaşım	Yetkilerin Dağılımı: -Yerel ilçe belediyelerine planlama yetkisinin verilmesi -Yerel Gündem 21 Planlama Uygulamaları: -Kentsel gelişmeye desantralization -Nazım İmar ve Uygulama Planları	Yetkilerin Dağılımı: - Büyükşehir belediyelerinin yetkisinin genişletilmesi Planlama Uygulamaları: -Stratejik Planlama -Katılımlı planlama uygulamalarının başlaması Politikalar ve Yasal Düzenlemeler: -Büyükşehir, -Belediye,

Çizelge 3.13. Türkiye’de dönemlerine göre kentsel dönüşüm uygulamaları (Ataöv ve Osmay, 2007:60) (Devam)

Yönetişim/Uygulama	Politikalar ve Yasal Düzenlemeler: -Belediye -Gecekondu -Arsa Ofisi -İmar ve Kat Mülkiyeti kanunları	-Yerelde yukarıdan-aşağıya yönetim anlayışı Politikalar ve Yasal Düzenlemeler: -Büyükşehir Belediye, -İmar -Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma -Çevre -Boğaziçi, Milli Parklar kanunları - Af yasaları	-Mali İdareler, -Kentsel Dönüşüm ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma kanunları
Kentsel Dönüşüm Uygulamaları	-Gecekondu bölgelerinin sağlıklılaştırılması -Kent merkezinin çöküntü alanına dönüşümü -Gecekondu alanlarının yeniden yapılandırılması	-Yaşam kalitesi düşmüş ve riskli alanlarda kentsel yenileme -İyileştirmeye yönelik sağlıklılaştırma ve islah-imar uygulamaları -Tarihi değeri olan alanların korunması ve soylulaştırılması.	-Kentsel alanlarda yenileme -Apartman alanlarının iyileştirilmesi -Yeni siteler ve kapalı yerleşim alanlarının yeniden geliştirilmesi; - Tarihi konut alanların soylulaştırılması

Cumhuriyet öncesi kentsel dönüşüm uygulamaları

16.yüzyıl ve Tanzimat Fermanı’nın ilan edilmesi arasındaki geçen sürede, Osmanlı devletinin kent mimarisine ve planlamasına ait çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmalar doğrultusunda Osmanlı kentlerine yönelik iki genel sonuç ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, bina yüksekliklerinin, cephe özelliklerinin, kullanılacak olan malzemenin, imara kapalı alanlarının açıklandığı kentsel mimariye yönelik sonuçlardır (Yerasimos, 1999:6).

Bir diğer çıkarımda ise, kentlerin güvenliği ile planı arasında ilişki kurulmuştur. Buna göre yangınlardan korunmak için ahşap yapılar ve bina ifrazları yasaklanmış, yangın anında ortaya çıkabilecek talanı önlemek amacıyla

mahallelerin kapılarla kapatılması sağlanmış, kaçak göçü önlemek amacıyla yasadışı yapılaşmanın önüne geçmek istenmiş, yeni göçmen hanları ile kentin kontrolsüz büyümesini önlemek amacıyla kent çevresindeki inşaatlar yasaklanmıştır. Yıllar boyunca mimari yapı ilgili talimatlar kendini yinelerken, şehircilik anlamındaki telkinler imara açılmamış arazilere yapı yasağı şartı konulmasına rağmen kent çevresindeki varoşların oluşması engellenememiş, Müslüman halkın gayrimüslimlere arazi satışının yasaklanmasına rağmen Hristiyan ve Yahudi mahallelerinin oluşumunun önüne geçilememiştir (Yerasimos, 1999:7).

Osmanlı Devleti'nin 1839'daki Tanzimat Fermanı'nı kabul etmesiyle 19.yüzyılın 2.yarısı itibariyle kentsel yapıda önemli değişiklikler yaşanmıştır. Sanayi Devrimi sonrası Avrupa'da gelişen modernite kavramı Osmanlı Devleti'ni de etkilemiştir. Ekonominin kapitalist ilişkilere açılması ve yönetim alanında yapılan reformlar modernite düşüncesinin ortaya çıkardığı gelişmeler olmuştur. Bu iki gelişme de, Osmanlı kentlerinde yaşanacak olan değişimin ilk adımını oluşturmuştur (Tekeli, 1998:2). Artık Osmanlı kentleri, yeni kent merkezlerinin olduğu, yeni altyapı sistemlerine ihtiyaç duyulduğu ve yeni kurumsallaşmaya yönlendiği değişimler dizisini yaşamıştır(Tekeli, 1999:19).

Yaşanan gelişmelerle dünya ekonomisine açılan Osmanlı Devleti, 1860'lı yıllar itibariyle bedesten çevresindeki çarşılar, liman çevresindeki kapanlar ve pazarlardan oluşan merkezlere ek olarak merkezi iş alanları oluşturmuştur. Bu yeni merkezler, bankaların, sigorta şirketlerinin, iş hanlarının ve otellerin bulunduğu; alt yapısının geliştirildiği; başta demiryolu ve denizyolu sistemlerinin güçlendirildiği; devlet dairelerinin bulunduğu ve eski kent merkezinden ayrıştığı bir alana dönüşmüştür. Döneme dair diğer önemli gelişme ise kent içi ulaşımında yaşanmıştır. Tramvay, vapur ve banliyö treninin kullanılması bu döneme rastlamaktadır. Kentsel ulaşım sisteminde yaşanan bu değişiklikler ile kent nüfusunda yaşanan artış ve toplumsal sınıflaşma, kentlerin yayılmasına ve banliyöleşmenin oluşmasına neden olmuştur. Kentsel anlamdaki bir diğer gelişme ise sosyolojik anlamda yaşanmıştır. Yaşanan değişimler sonucu toplumsal tabakalaşma değişmiş, yeni sınıflar oluşmuş ve konut alanlarında etnik

farklılaşma yaşanmıştır (Tekeli,1998:2). Kent dokusunda yaşanan gelişme sadece etnik boyutta yaşanan değişimle kalmamış aynı zamanda ahşap yapılardan kâgir yapılara geçiş yapılmış, arazi fiyatlarının yüksek olması ve yeni orta sınıfın oluşmasına bağlı olarak sıraevler ve apartmanlar ortaya çıkmıştır (Tekeli, 1999:28-29).

Osmanlı kentleri, 19.yüzyılın ikinci yarısı itibariyle kaybettiği topraklar ve sağlık konusunda yaşanan gelişmeler dolayısıyla göç almaya başlamıştır. Göç yaşayan kentler genişlemiş, kent çevrelerinde göçmenlerin yaşadığı alanlar ortaya çıkmıştır. 1850'li yıllarda oluşturulan mevzii planlar ile yangın alanlarının yeniden imarı ve göçmenlerin yeni oluşturulan mahallelere yerleştirilmeleri söz konusu olmuştur (Tekeli, 1998:3).

Yapılan imar çalışmaları ile kentsel alanın genişlemesi kent mezarlarını kentin ortasında bırakmıştır. İçleri boşaltılan mezarlıklar, Batı'dan örnek alınarak beaux-arts ilkelerine uygun olarak parklara dönüştürülmüştür. Taksim Kışlası yanındaki Katolik Mezarlığı bu yönde oluşturulan ilk örnektir (Tekeli, 1999:26). Kentsel anlamda yaşanan büyük değişimlerin önünü 1839'da yayınlanan İlmühaber Belgesi açmıştır. Bu belge, ulaşım aksları ve yol kademelerini, gelecekte yeni yerleşim alanlarında geometrik temelli yeni yolların açılacağını, çıkmaz sokakların yasaklanmasını, ekonomik gücü yetenin kâgir bina yaptırmasını, ekonomik gücü olmayıp ahşap bina yapmak isteyenlerin ise belirli mesafede yapması gerektiğini ve kentsel plan hazırlanması ilkelerini içermiştir (Tekeli, 1999:23). 1839'da yayınlanan bu belgenin içeriği 1848'de sadece İstanbul'da geçerli olmak şartıyla Ebniye Nizamnamesi ve Ebniye Beyannamesi ve 1849 tarihli Ebniye Nizamnamesi'nin oluşturulmasıyla yasal statüye kavuşmuştur. Fakat bu gelişmeler yine de yetersiz kalmış, 1858'de Sokaklara Dair Nizamname'nin oluşturulmasına neden olmuştur. 1863 yılında yayınlanan, diğer kentler ile büyük kasabalarda uygulanması öngörülen Turuk ve Ebniye Nizamnamesi hazırlanmıştır. Bu belgede yol genişlemesine yönelik çalışmalar da yer almıştır. Buna göre yangın haritası oluşturulacak, harita üzerinde mülk sahibi gösterilecek ve yolun genişlemesi için yola terk edilen alan düşülecek ve geri kalan parsel yeniden hesaplanacaktır. Yaşanan gelişmeler bir başka belgenin

oluşmasına yönelik gereklilik doğurmuş ve 1882 yılında Ebniye Kanunu oluşturulmuştur. Bu kanunda da yangın yerlerinin düzenlenmesine ilişkin bilgiler içermiştir. Yangın yeri için minimum 10 evin yanmış olması gerektiği ve yeniden düzenlenecek arazilerin ¼'ünün bedelsiz alınma koşulu getirilmiştir (Tekeli, 1999:24).

1923-1950 yılları arasında kentsel dönüşüm uygulamaları

1923'te yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, benimsediği ekonomik ilkeler doğrultusunda ulus-devlet modeli ile kentleşmenin önünü açmıştır. Buna bağlı olarak ülkede mekânsal anlamda üç önemli strateji geliştirilmiştir. Bunlardan ilki yüzyıllardır başkentlik yapan İstanbul yerine Ankara'nın başkent seçilmesi olmuştur. Ankara'nın başkent seçilmesindeki hedef, Anadolu'nun ortasında aydınlanmış ulus-devlet yaratmaktır. Bir diğer strateji de Osmanlı'nın inşa ettiği demiryolu sisteminin eksiklerinin giderilerek, Ankara merkezli yeni hatların açıldığı ve yabancı devletlerin elindeki demiryollarının devletleştirilerek Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlanması olmuştur. Yeni oluşturulan sistem, ülke içi pazarın bütünlüğünü sağlayarak ülkeyi baştanbaşa sarmayı amaçlamıştır. Üçüncü strateji ise ülkenin benimsediği devletçilik ilkesi doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Komplike hale getirilen demiryolları güzergâhlarında bulunan küçük Anadolu kentlerinde fabrikalar açılmıştır (Tekeli, 1998:5).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kentsel anlamda oluşturduğu bu stratejiler bazı sorunlarla karşılaşmıştır. Bunlardan ilki Yunanların Anadolu'dan kaçarken yakıp yağlamadığı Batı Anadolu kentlerinin planlanması ve Ankara'nın Cumhuriyeti ve çağdaşlığı simgeler şekilde planlanması gerekliliğidir. Bu sorunlar karşısında Ege kentleri harita mühendislerince planlanırken, Ankara için de bir yarışma düzenlenmiştir (Tekeli, 1998:7).

Jansen'in hazırladığı, 1932'de onaylanan plana göre kentin gelişimi Çankaya yönüne doğru verilmiştir. Dikey ve yatay yoğunluğun düşük tutulduğu planda, çok katlı apartmanlara ve fazla nüfusa sahip yerleşim alanlara izin verilmemiştir. Kentsel donatı alanları ve altyapı sorunlarının çözülme istendiği planda, İngiliz

bahçe-kent modelinden etkilenilmiş ve yerleşim alanlarının ön ve arka bahçeli olmasına özen gösterilmiştir. Rüzgâr yönü hesaplanarak endüstri bölgesi için yer seçilmiştir. Ulaşım konusunda ise yollar kısa, düz, dar hatlardan geçmiştir. Ankara Kalesi etrafı ise korunarak, müze, konferans salonu gibi kültürel yapılarla zenginleşmesi planlanmıştır (Duru, 2012:8-9). Oluşturulan kent planı ile Ankara'da yeni bir merkez oluşturulmuş ve görkemli idari binaları barındırmıştır (Osman, 1998:141).

Fakat bu dönemin planları, Türk kent dokusu ile uyumlu olmadığı ve sadece estetik kaygı güderek planı uygulamaya yönelik ekonomiye sahip olunmadığı gerekçesi ile eleştirilmiştir (Tekeli, 1998:11).

1950-1980 yılları arasında kentsel dönüşüm uygulamaları

Başta İkinci Dünya Savaşı olmak üzere çok partili siyasi hayata geçilmesi ve benimsenen liberal ekonomi politikaları ile değişen tarım politikaları, halkın kırdan kopmasına, sanayi kentlerinin oluşmasına ve hızlı kentleşmeye yol açmıştır.

Az gelişmiş bir ülkenin, sanayileşmeyi başaramayan sosyo-ekonomik bir durumun yansıması olarak bu döneme gecekondular ve yapsatçılık damgasını vurmuştur. Köyden toprakları ve işleri olmadığı için göçen halk, kentte kazandıkları gelirleri ölçüsünde, topoğrafyası elverişli olmayan, derme çatma, çoğunlukla devlet ve hazine arazileri üzerinde, yıkıldığı takdirde tekrar kolayca yapılacak nitelikte, işyerlerine yakın, sadece barınılacak bir yer olarak kurgulanan bu alanlar ortaya çıkmıştır (Kıray, 2007:23). Yaşanan hızlı kentleşme arsa fiyatlarına da yansımış, 1954 yılı itibarıyla ilgili yasadaki değişiklikle yapsatçı ve kooperatif aracılığıyla gerçekleşen konut sunumları gelişmeye başlamıştır (Tekeli, 1998:14).

Yaşanan bu sorunların önüne geçebilmek adına çeşitli önlemler alınmıştır. 1945 yılında çıkarılan 4758 sayılı kanun ile İller Bankası kurulmuştur. 5228 sayılı Bina Yapımını Teşvik Kanunu, 6188 sayılı Bina Yapımı Teşvik ve İzinsiz Yapılan

Binalar Hakkındaki Kanun, 6785 sayılı İmar Kanunu dönemin sorunlarını aşabilmek için ortaya konan diğer gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Sağlam, 2016:263-264).

Yaşanan gelişmeler planlama disiplininde de değişikliğe gidilmesine neden olmuştur. Fiziksel biçimlendirme kaygısı güden planlama yerine, rasyonalist planlama anlayışı benimsenmiştir. Bununla birlikte planlama, birçok disiplini içinde barındıran, çok yönlü araştırmaları kapsayan, parçacı müdahale izin vermeyen ve esnek olmayan bir yöne evrilmiştir (Tekeli, 1998:15).

1960 yılına gelindiğinde ise 27 Mayıs Askeri Darbesi bir dönüm noktası teşkil etmiştir. İkinci Dünya Savaşı itibariyle başlayan kente göç hareketi devam etmiş, kentler doğal nüfus artışından daha fazla göç almaya başlamış ve büyük kentlerde yaşayan halkın %30'u gecekondu ikamet etmeye başlamıştır. İthal ikameci sanayileşme politikaları nedeniyle küçük üretim faaliyeti gösteren işletmeler tarihi-geleneksel merkezi iş alanının çevresinde yoğunlaşmıştır. Çoğunlukla enformel sektörlerin ucuz mekan bulduğu bu alanlar, bir süre sonra harabeliğe dönüşmüştür. Kent içinde sermaye birikimi yapabilen aynı zamanda da kent dışında kooperatifler aracılığıyla iş kurma yöneliminde olan işletmecilere, 1965 yılında tanınan devlet desteği ile kentin çeperlerine kurulan küçük sanayi sitelerine taşınmıştır. 1970'li yılların ilk yarısı itibariyle de toplu iş merkezleri ve sanayi siteleri de tarihi kent merkezinden uzaklaşmışlardır (Osmay, 1998:143). Kent merkezinden taşınan bu alanlar, trafik sorunundan çevre kirliliğine, yangın ve güvenlik tehlikesine karşı birçok sorunun ortaya çıkmasını önlemiştir.

Konut sorununa yönelik önceki dönemlerde geliştirilen gecekondu, yapsatçılık ya da konut kooperatiflerinden istenilen başarı elde edilememiş, sağlıklı yaşam koşullarına uygun yaşam alanları inşa edilememiştir. Bu da beraberinde kentlerin yağ lekesi gibi büyümesine, yık-yap süreçlerine, tarihsel ve kültürel mirasların tahrip edilmesine, nüfus yoğunluğundaki artışa, kentsel donatı ve yeşil alanlardaki asgari miktarın ulaşılamamasına neden olmuştur (Tekeli, 1998:16).

Ülkemizde 2.Dünya savaşı sonrası ortaya çıkan gecekondulaşma, 1948’de 25.000-30.000 civarında iken, 1953’te 80.000’e çıkmış ve 6188 sayılı kanunun getirdiği af neticesi 1960 yılında 240.000’e ulaşmıştır (Keleş, 2010:493). Bu dönem, ortaya çıkan sorunları önlemek için 1966 yılında 775 sayılı Gecekondu Kanunu çıkarılmıştır. Fakat bu kanun, ilk kez gecekondu alanlarını tanıma özelliği taşımakla birlikte, gecekondu alanlarını kabul etmiş ve imar kanunu ile tezat olmasına rağmen gecekondulara yasal statü kazandırmıştır (T.C. Resmi Gazete, 20.7.1966, sayı:12362)

Bu dönemin bir başka gelişmesi, İstanbul’da 1956-1960 imarlarında kentsel belleğin ve mekânın sürekliliğinin bozularak, kentsel dokunun değiştirilmesi ile yaşanmıştır. Tekeli (1998:17) ’nin ifadeleri ile *“Kentlerin büyümesi, yine aralarda hiç boşluk bırakmayan bir biçimde gerçekleşmekte, metropoliten bir yapıdan çok, azmanlaşmış bir sanayi kenti oluşturmaktadır”*. Siyasi ve idari bakımdan gücü elinde bulundurulan yöneticiler, mevcut planı ve ilgili meslek sahiplerini görmezden gelerek imar hareketlerine girişmişlerdir. Halk arasında Menderes İmarı olarak bilinen kentsel yenileme çalışmaları ile İstanbul’un eski kentsel dokusu, ihtiyacı karşılayacak şekilde yıkılmış, apartmanlaşma başlamış, yol genişletmek için tarihi yapılar yıkılmıştır. Bu operasyonlarla birlikte sermayenin kentte yıkıcı etki yarattığı açıkça görülmektedir (Esmer, 2013:54-55). 1950’li yılların sonu itibariyle Kat Mülkiyeti Kanunu’nun kabul edilmesi kent merkezlerinde apartmanlaşmanın ve ‘arsa karşılığı daire’ anlayışının oluşmasına yol açmıştır. Kent merkezinde yaşanan bu değişime karşılık kent çeperlerinde de yapılaşmaya gidilmiştir. Eski kentsel mahallelerin çevresindeki kırsal araziler, parselasyonla bölünerek yapılaşmaya açılmış ve orta sınıfa yönelik yeni konut alanları oluşturulmuştur (Yılmaz, 2016:43).

Bu dönemde gecekondu alanlarının yaşanabilir konut alanlarına dönüştürülmesi amacıyla yapılan projelerde kentsel yenileme yöntemi kullanılmıştır (Şahin, 2003:91). 1950-1980 yılları genel olarak kentleşmeye hazırlıksız yakalanan kentlerin plansız ve düzensiz yapılaştığı bir dönem olmuştur.

1980-2000 yılları arasında kentsel dönüşüm uygulamaları

1980 yılları sonrası dönem, dünyada hâkim olan küreselleşmenin ve neo liberalizmin ekonomi politikaları üzerine damga vurduğu bir dönem olmuştur. Ülkemizde ise 1980 yılı bir dönüm noktasıdır. 1980’de alınan 24 Ocak Kararları ve 12 Eylül Darbesi’nin gerçekleşmesi ülke politikalarını ve dolayısıyla kenti doğrudan etkileyen olaylar olmuşlardır.

Gelişen bu olaylar nüfusun mekândaki dağılımını etkileyen unsurlar olmuşlardır. 1940 yılından 1975 yıla kadar aralıksız artan ülke nüfusu ve nüfus artış hızı, 1980 yılına geldiğinde yerini nüfus artış hızının düşmesine bırakmıştır. 1975’te %2,50 olan nüfus artış hızı 1980’de %2,06’ya gerilemiştir. 1985 yılında tekrar yükselişe geçerek %2,48’e ulaşan oran 1990 yılında tekrar düşüşe geçmiştir (TÜİK, 2019).

Bu dönemde değişen sadece toplam nüfus ve nüfus artış hızı olmamıştır. 1980-2000 yılları arası kır-kent nüfusu ve kentleşme hızında da dalgalanmaların yaşandığı bir dönem olmuştur. Bir önceki dönem olan 1970-1975 yılları arasında %5,22 olan kentleşme hızı, 1975-1980 yılları arasında %3,82’ye düşerken; 1980-1985 yılı itibariyle %3,82’den %7,38’e çıkmıştır. Fakat bu oran 1985-1990 yılları itibariyle yeniden düşüşe geçmiştir. Bir önceki dönem ile kıyaslandığında kentsel nüfusun giderek arttığı ve kentsel nüfusun yüzdelik payının %32,9’dan %57,0’lere ulaştığı; yine kırsal nüfusun da arttığı fakat yüzdelik payının %67,1’den %43,0’a düştüğü görülmektedir (Kocaman, 2008:7)

Bu dönemin kentsel müdahale politikaları bir önceki dönemlerde gündeme gelen gecekondü alanlarının dönüşümü, kentsel gelişim, ulaşım, bölgesel dengesizlikler, kentleşme-göç ilişkisi, konut ve kentsel kalitenin tekrar tartışıldığı fakat kentsel yaklaşımlarda dünyadaki gelişmelere paralel olarak değişim gösterildiği bir dönem olmuştur (Yaylı, 2012:337).

Artan nüfusları ile dünya kenti olma yolunda gelişme gösteren Türkiye kentleri, 1980 sonrası turizm yatırımlarına verilen desteklerine yoğunlaşmıştır. Böylece kıyılarını, kapitalizm ve nüfusun mekânla buluştuğu alanlara dönüştürmüştür.

Yaşam kalıplarında yaşanan değişim kıyıları imara açılmıştır. Dönemin ekonomik olarak dışa açılma politikası ile Denizli, Gaziantep, Çorum gibi Orta Anadolu kentleri de dünya ölçeğine eklemlenerek sanayilerini geliştirmişlerdir (Tekeli, 1998: 21). Kentler, merkezileşme ve çepere yayılma yönelimine bu dönemde de devam etmişlerdir. Üretici hizmetler kent merkezlerinde yığılırken, tüketime yönelik hizmetler kent dışında yer bulmuşlardır. Merkezi iş alanlarının sayısı artmış, kentsel gelişim ana ulaşım aksları ile çevre yolları doğrultusunda merkez dışına yayılmıştır. (Osmay, 1998:147).

Başta İstanbul olmak üzere Türkiye'deki metropol kentlerde, kentsel iş merkezlerinin gelişim yönüne doğru ekonomik yönden güçlü kurumlar tarafından çok katlı büyük iş merkezleri olan plazalar inşa edilmiştir (Osmay, 1998:148). Kent içinde silüet tartışmalarına neden olan plazalar ünlü mimar Doğan Hasol (2001:48)'un cümleleriyle şöyle açıklanmaktadır; *"1983'te iktidara gelen ANAP'ın Belediye Başkanı olarak 12 Eylül cunta yönetiminden aldığı destek ve güçle, İstanbul'u yeni Hong Kong yapma heveslisi, vizyon sahibi (!) Dalan, çoğu kez yasaları zorlayarak, hatta delerek, Haliç'i dümdüz etmesiyle, Boğaziçi ve Haliç kıyı yollarıyla, Tarlabası yıkımlarıyla, Beton canavar olarak anılan ve sonradan 16 katı yıkılan Park Otel, Gökkafe (Süzer Plaza), Swissotel, Conrad Oteli ve Levent-Maslak gökdelenleri ile göz battı. Yine Dalan'ın izin verdiği kimi ucube gökdelenler bugün de kötü sürprizler olarak ortaya çıkmakta..."* dır.

Artan araç sahipliği ile gelir düzeyi orta ve yüksek gruplar, kent dışındaki gecekondu alanlarının da dışındaki yerleşim alanlarına taşınmıştır. Böylece kentlerde, altkentler olarak yeni yaşam alanları gelişmiştir. Fakat gecekondu ile üst gelir grubunun sahip olduğu iki farklı yerleşim alanlarının birbirine olan yakınlığı, gecekondu alanlarının üst gelir grubuna yönelik projelerin geliştirildiği alanlara dönüştürülmesine neden olmuştur (Tekeli, 1998:22).

Dönemin konut sorununu çözebilmek üzere 1984 yılında Toplu Konut İdaresi (TOKİ) kurulmuştur. Dar gelirli ailelere konut yapma amacıyla hizmete başlayan TOKİ'nin yanı sıra yerel yönetimler, kooperatifler ve kooperatif üst birliklerince

oluşan konut alanları, özel girişimciler ve Türkiye Emlak Bankası da bu amaçla hizmet vermişlerdir (Yılmaz,2016:37).

Bu dönemdeki bir başka önemli gelişme ise düzensiz konut alanlarına yönelik çıkarılan kanunlardır. Düzensiz konut alanlarının yasallaştırılmasına ilişkin çıkarılan ilk kanun hükmü 1983 tarihli 2805 sayılı yasa ile başlamıştır. Ardından 1984'te çıkarılan gecekondü affı ile gecekondular yasallaşmıştır. Gecekondü affı böylece gecekondü alanlarındaki rantın artmasına neden olmuştur. 1984 tarihli çıkarılan 2981 sayılı ve 1986 tarihli 3290 sayılı yasalar da bu konudaki diğer çalışmalardır. Bu iki yasa, amaç ve içerik olarak 2805 sayılı yasaya benzemekle birlikte sadece affedilecek konut alanlarını kapsamaları yönünden daha geniş imkânlarla sahiptir (Ekinci, 1998:196; Sönmez, 2003:102).

Bu dönemde, planlama yetkileri 3194 sayılı yasa ile belediyelere verilerek, belediyelere aktarılan ekonomik kaynaklar sonucu büyük kentlerde kapsamlı imar ve planlama çalışmaları başlamıştır. Tarihi alanların restorasyonu, gecekondü alanlarının sağlıklılaştırılması projeleri özellikle kentsel dönüşüm kapsamında öne çıkmıştır (Şahin, 2003:97). Yerleşik alanlardaki kent parçalarında planlı dönüşüm uygulamaları iki yönlü gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki, mülk sahiplerinin bireysel kararların sonucu ortaya çıkan dönüşümlerdir. İkinci türü ise kent parçalarının planlanarak bütün halde dönüştürülen uygulamalardır. Buna bağlı olarak uygulamalara yönelik müdahale biçimleri de üç türde ortaya çıkmıştır. Birinci müdahale yöntemi kentsel yenileme olmakla birlikte ikinci müdahale yöntemi de ıslah imar planları ve sağlıklılaştırma şeklinde gelişen uygulamalar olmuşlardır (Tekeli, 2003:3). Üçüncü müdahale yönetimi de koruma olarak öne çıkmıştır. Özellikle Ankara Kalesi ve çevresi buna yönelik çalışmalarla bu yönetime örnek verilebilir (Şahin, 2003:98).

1980'li yılların sonu itibariyle geniş kapsamlı kentsel dönüşüm projeleri hazırlanmaya başlamıştır. Gecekondü bölgelerine yönelik olan Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi hazırlanan ilk kentsel dönüşüm olma özelliği taşımaktadır. Dikmen Vadisi, Jansen'in planında kent merkezine yakın vadi ve tepelerin korunmasını ve yapılaşmaya açılmaması gereken bir alan olarak

planlanmıştır. Fakat projeksiyon nüfustan fazla nüfus çeken kent, Dikmen Vadisi'ni kent merkezinden uzaklaştırmış ve bu alanda 1950'lerle birlikte gecekondu oluşmaya başlamıştır. 1980'lere geldiğinde yaklaşık 4.000 gecekondu barındıran bu alan, vadinin doğal yapısının bozulması, sağlıksız yaşam koşullarının oluşması ve çevresel tehditle karşı karşıya kalmıştır (Kırbaş, 2017:108).

Dikmen Vadisine yönelik çalışmalar esasen 1957 yılında Uybadın-Yücel Planında vadinin yeşil alan ayrılması ile başlamıştır. 1982'de revizyona uğrayan plana göre vadi yine yeşil alan olarak belirtilmiş, gecekondu dikkate alınmamıştır. 1989 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Çankaya Belediyesi tarafından Metropol İmar A.Ş. tarafından Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi hazırlanmıştır (Sönmez, 2006:124).

290 hektarlık alanda uygulanacak projede kentin tamamına hizmet edecek rekreasyon alanı, kültürel, ticari, sosyal çekim noktası oluşturmak amaçlanmıştır. Gecekonduya yaşayan vatandaşların da konut ihtiyacını karşılamak isteyen projede, 4.000 gecekondu 1.800'ünün barınmasına imkân sağlamıştır (Kırbaş, 2017:109). Nispeten düşük kalitede 80 metrekare şeklinde sunulan bu konutlara ek olarak vadiye lüks konut ve işyeri kullanımları da önerilmiş ve hayata geçirilmiştir. Kentte yeni çekim merkezi oluşturan dönüşüm alanı, gecekondu sahipleri ile yeni ikamet etmeye başlayan vatandaşlar arasında uyumsuzluğun çıkmasına ve ikili sosyal yapının çıkmasına neden olmuştur. Dikmen Vadisi günümüzde yeşil ve rekreasyon alanı olmaktan öte lüks konutların olduğu bir alana dönmüştür. Dikmen Vadisinde yapılan uygulamanın kentsel dönüşümden öte soylulaştırma olduğu ortadadır. Gecekondu alanları, Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi ile yüksek gelir gruplarına hitap eden bir alan olarak karşımıza çıkmıştır (Sönmez, 2006:125).

2000 ve günümüzdeki kentsel dönüşüm uygulamaları

Mevcut hükümetin 2002 yılından bu yana görevde olması, bu dönemde planlama yasalarındaki düzenlemeler ve kentsel müdahalelerin sayı ve niteliklerindeki

artış, 2000 yılı sonrasının kentsel dönüşüm uygulamalarında bir kırılma noktası olmuştur (Özalp ve Erkut, 2016:242).

2000'li yıllar ile birlikte kentsel dönüşüm yasalarda yer almaya başlamıştır. Bu gelişme ile birlikte, yerel girişimlerle uygulanmaya başlanmış olan katılımcı yaklaşım ve katılım araçları bu dönemde tartışılmaya başlanmıştır. Katılımcı koruma politikaları, stratejik planlama yaklaşımı, sivil örgütlenmeler, çok aktörlü karar alma süreçleri de 2000 yılı itibari ile yaygınlaşmıştır (Ataöv ve Osmay, 2007:68).

1999 yılında yaşanan Marmara ve Düzce depremleri, afet riskinin azaltılmasına yönelik kentsel dönüşüm uygulamalarının araç olarak kullanılmasını gündeme getirmiştir (Genç, 2014:19). Buna bağlı olarak ilk adım 2014 yılında atılmış ve Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanunu Tasarısı çıkarılmıştır. Tasarı, koruma-kullanma dengesinin gözetilerek, kentin çöküntü alanlarının yaşam kalitesine uygun hale getirilmesini amaçlamaktadır (T.C. Resmi Gazete, sayı:1.3.2005, sayı:1/984).

2004 yılında yaşanan bir başka gelişme de 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunun çıkarılması ile yaşanmıştır. Kanunda kentsel dönüşüme yönelik yetki büyükşehir belediyelerine verilmiştir (T.C. Resmi Gazete. 23.7.2004, sayı:25531). 2004 yılında çıkarılan bir diğer kanun ise 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu'dur. Bu kanun, Ankara'da Protokol Yolu olarak geçen Esenboğa'da yer alan gecekonduların yaşam koşullarına uygun halde dönüşümünün gerçekleşmesini amaçlamıştır (T.C. Resmi Gazete. 4.3.2004, sayı:25400).

2004 yılında çıkarılan kanunların ardından 2005 yılında Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun kabul edilmiştir. Kanun, sit alanı olarak ilan edilen bölgelerde, bölgenin gelişimine uygun olarak konut, ticaret, kültür ve sosyal donatı alanlarının afet risklerine karşı tedbir alınarak oluşturulmasını ve tarihi

ve kültürel taşınmazların korunmasını ve yaşatılmasını amaçlamıştır (T.C. Resmi Gazete, 16.6.2005 sayı:25866).

Konu ile ilgili bir başka düzenleme 2006 yılında meclise sunulan Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı'dır. Kanun Tasarısının amacı *"...imar planı bulunsun veya bulunmasın kentsel ve kırsal tüm alanlarda bilim, teknik, sanat ve sağlık kurallarına uygun olarak, afetlere ve kentsel risklere duyarlı yaşam çevrelerinin oluşturulması için veya fiziki köhneme ve sosyal ve teknik altyapının yetersiz ve niteliksiz olduğu alanların iyileştirme, tasfiye, yenileme ve gelişimini sağlamak üzere dönüşüm alanlarının tespitine ve dönüşümün gerçekleştirilmesine dair her türlü iş ve işlemler ile ilke ve esasları belirlemektir."*(T.C. Resmi Gazete, 16.6.2005, sayı:25866). Bu kanun tasarısı, 2012 yılında 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun olarak yasallaşmıştır. (Bu kanun hakkındaki detaylı bilgi bölüm 3.3.7.'de incelenmiştir.)

Özellikle 5393, 5998 ve 6306 sayılı yasaların yürürlüğe girmesi ile birçok kamusal alan kentsel dönüşüm alanı olarak kabul edilmiş, üst ölçekli plan kararlarına uyulmamış, gökdelenler inşa edilmiş ve bu kentsel alt yapı eksikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuş, kentler kontrolsüz olarak büyümüş ve kırsal alanlara doğru saçaklanmıştır (Karaaslan, 2016:358).

2000'li yılların ilk yarısından itibaren başlayan hukuki çalışmalar çerçevesinde Toplu Konut İdaresi, kentsel dönüşüm projelerinde yetkilendirilmiştir. Ülkedeki kentsel dönüşüme ve yenilenmeye muhtaç kentsel alanlarda TOKİ ve yerel yönetimlerin işbirliği ile çeşitli projeler uygulanmaya başlanmıştır (Görün ve Kara, 2010:141). TOKİ, 58.hükümetin yürürlüğe koyduğu Acil Eylem Planı çerçevesinde Planlı Kentleşme ve Konut Seferberliği'nin başlamasıyla yeni bir gelişme yaşamış, bu gelişme de TOKİ'nin kent üzerindeki belirleyici bir aktör olmasının önünü açmıştır.

Konut piyasasının hâkimi olmaya çalışan, ihtiyaç duyulan bölgelerde konut üreten, alt gelir grubu vatandaşlara yönelik ödeme kolaylığı sağlayan, gecekonduların dönüşümünü sağlayan bir kurum olan TOKİ, gerçekleştirdiği

kentleşme ve konut projeleri aşağıdaki modeller üzerinden yürütmektedir (TOKİ, 2018a);

- Dar ve orta gelir grubuna yönelik projeler
- Alt ve yoksul gelir grubuna yönelik projeler
- Gecekondu dönüşüm projeleri
- Afetler sonucu ortaya çıkan konut eksikliğini tamamlamaya yönelik projeler
- Tarım köy uygulaması projeleri
- Arsa üretimi projeleri
- Kaynak geliştirmeye yönelik projeler
- Kredi uygulamaları

TOKİ'nin görevleri bu şekilde sıralanmakla birlikte, hem devlet kuruluş ve kurumları arasında güçlü ve ayrıcalıklı bir konumu da bulunmaktadır (Geray, 2007:333). Bu yetkilerin başında (Bektaş, 2014:159);

- Devletin hiçbir organına hesap vermek zorunda değildir
- Devletin iş görme biçimine tabi değildir, ihale kanunundan muaftır
- Gerçek ve tüzel kişilerin topraklarını kamulaştırma yetkisine sahiptir
- Hazine ve diğer devlet kurumlarına ait arazilerin TOKİ'ye devrinin kolaylaştırılması gelmektedir.

TOKİ'nin konut üretiminde sahip olduğu yetki ve kapasiteler değerlendirildiğinde belirli bir üstünlük sağladığı görülmektedir. Hukuki düzenlemelerle de desteklenen TOKİ günümüzde yapı üretiminde ülkenin tek ilgili kurumuna yükselmiştir. Özellikle 2000 yılları sonrasında Türkiye'de uygulanan kentleşme politikalarını yönlendiren aktörlerden olan TOKİ çeşitli nedenlerden dolayı eleştirilmektedir. Bu eleştirileri, uyguladıkları proje tekniği ve izlediği politikalar olarak 2 gruba ayırmak mümkündür.

2000 yılı itibariyle TOKİ, kent merkezlerinde ve rantın yüksek olduğu alanlarda, alanın sosyal donatı, ulaşım, teknik altyapı ve nüfusu ile ilgili önceden alınan kararlarını göz ardı ederek gökdelen dönemini tetiklemiştir. Bu durumdan fayda gören taraf da sadece müteahhitler ve inşaat firmaları olmuştur.

2001 yılında yaşanan kriz, kentleşme politikalarını doğrudan etkilemiş ve önceki yıllardan beri süregelen gecekondu sorununa da farklı yaklaşmıştır. Gecekonduluların daha önceki yıllarda haksız kazanç elde eden, talancı ve yağmacı sıfatları, 2000'li yıllarda bunlara ek olarak varoş kavramı ortaya çıkan bir başka yakıştırma olmuştur. Artık kentteki seçkinler, köyden gelen göçmenleri kültürleri nedeniyle eleştirmekle birlikte, onları kentin güvenliğini bozmakla itham etmişlerdir. 1950'li yıllarda, köyden taşıdıkları değerleri sayesinde toplumun modernleşmesine engel olduğu düşünülen gecekondu, 2000'li yıllarda ise 'sakıncalı öteki'ler olarak görülerek ve ayrıştırılmışlardır. Artık gecekondu, şiddetle ve yasadışılıkla anılan, kent için tehlike teşkil eden alanlar olmuşlardır (Aksoy ve Kocataş, 2017:281-282).

TOKİ, kentlerdeki barınma koşullarının insani yaşam standartlarına getirilmesine; kentlerin, kent merkezlerinin ya da kentin bir parçasının günün yaşam koşullarına uygun hale dönüştürülmesini amaçlamıştır. Kentsel dönüşüm de bu hedefe hizmet eden bir araç olduğuna göre gecekondu da dönüşüme tabii olmuşlardır. Böylece kentsel alanlar sağlıklılaştırılacak, gecekondu nüfusunun kent dışına atılacak ve kentlerin temizlenecektir. Bu durum da gayri menkul piyasası için gecekondu alanları artık büyük bir avantaj olacaktır(Aksoy ve Kocataş, 2017:283). Böylece 1980'li yıllarda kaçak olarak yapılan gecekondu alanları, 2000'li yıllarda yık-yap-sat sürecine dâhil olmuşlardır.

Çizelge 3.14. Dönemlerine göre Avrupa ve Türkiye’de yaşanan kentsel dönüşümü tetikleyen nedenler

Dönemler	Avrupa	Türkiye
1.Dönem	Avrupa’da 19.yüzyıl kentlerinin kendiliğinden dönüşümü	Osmanlı’da Tanzimat Dönemi ıslahatları
2.Dönem	Avrupa kentlerini talan eden 2.Dünya Savaşı	Türkiye’de yaşanan göç hareketleri
3.Dönem	Avrupa’daki yeni başlayan küreselleşme akımı	Türkiye’de imar afları ile gelen yasadışı yapılaşma
4.Dönem	2000 yılı sonrası artan küreselleşme akımı	AB süreci, hukuki düzenlemeler, rant dönük konut-turizm-ticaret yapılaşması

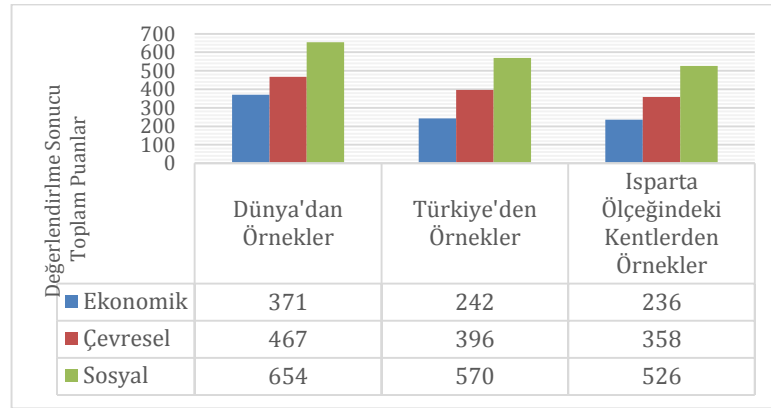
3.5. Dünya’dan ve Türkiye’den Kentsel Dönüşüm Uygulamaları

Dünyadan ve Türkiye’den seçilen kentsel dönüşüm projelerinin içinden, Çizelge 3.16’da yer alan kentsel dönüşüm sürecinde sürdürülebilir gelişme hedeflerinin kriterleri esas alınarak, başarılı örnekler belirlenmiştir.

Kentsel dönüşüm sürecinde sürdürülebilir gelişme hedefleri ekonomik sosyal ve çevresel olarak 3 başlık altında toplanmıştır. Oluşturulan grafik ile, kriterlerin kentsel dönüşüm projesi üzerinde az, orta veya çok etkisi belirlenmiş ve etki durumunun azlığından çokluğuna göre 1, 3 veya 5 puan verilmiştir. Tüm kriterler değerlendirildikten sonra toplam puan elde edilmiş ve Dünya, Türkiye ve Isparta ölçeğindeki kentlerden en yüksek puanı alan 3 proje başarılı olarak görülmüş ve incelenmiştir.

Dünyadan, Türkiye’den ve Isparta ölçeğindeki kentlerde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projelerinin sürdürülebilirlik açısından değerlendirildiği Şekil 3.8’ göre; üç gruptaki kentsel dönüşüm projelerinde sırasıyla çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerin dikkate alındığı görülmüştür. Dünyadaki örnekler incelendiğinde en çok çevresel etkiler gözetildiği fakat sosyal ve ekonomik etkiler açısından diğer iki gruba göre daha çok dikkate alındığı görülmüştür. Türkiye’den

ve Isparta ölçeğindeki kentlerdeki uygulamalarda ekonomik ve sosyal etkilerin birbirine yakın değerlere sahip olduğu görülmüştür.

Şekil 3.8. Sürdürülebilir gelişme ilkeleri doğrultusunda hesaplanan toplam değerler

3.5.1 Dünyadaki başarılı kentsel dönüşüm uygulamaları

Tabloda oluşturulan kriterlere göre dünyadaki başarılı kentsel dönüşüm örneklerinden Londra Dokları Kentsel Dönüşüm Projesi, Liverpool Kuzeybatı Bölgesi Kentsel Dönüşüm Projesi, Beyrut Kentsel Dönüşüm Uygulama Projesi incelenmiştir (Ek.C).

İngiltere/Londra Doklar Bölgesi Kentsel Dönüşüm Projesi

Doklar Bölgesi, Thames Nehri boyunca 22 kilometrelik alanda yer almakta ve 88 kilometre uzunluğundaki sahil şeridini kapsamaktadır. Londra Dokları, dünyanın en işlek limanının çevresinde inşa edilmiş, etraflarında ise gemi tersaneleri, rafinerileri, gemicilik servis endüstrileri, mühendislik işleri ve çeşitli ticari eylemlerin yer aldığı ağır sanayi kuruluşları yer almıştır. Zamanla çöküşe geçen bu alanda yer alan doklar kapanma sürecine girmiş ve liman işlevini kaybetmiştir (Altaban, 1990:96).

Çeşitli uğraşlar sonunda bu alana yönelik 1990'lı yıllarla birlikte planlama çalışmaları hız kazanmıştır. West Silvertown'da köy-kent oluşturulmuş, Royal

Albert Dock'da yeni bir üniversite kampüsünün inşası başlanmış, ulaşım sistemi planlanmış, Greenwich yarımadasında yer alan atıl durumdaki endüstri yapılarının dönüşümü gündeme gelmiş, ticari ve sosyal tesislerin inşası hızlanmış, Thames Nehri herkesin erişebileceği şekilde canlandırılmış, yapılar sanat merkezine, ambarlar ise konut alanlarına dönüştürülmüştür.

Şekil 3.9. Kentsel dönüşüm sonrası Londra Dokları ve Thames Nehri (Anonim, 2018)

Beyrut Kentsel Dönüşüm Uygulama Projesi

1975-1990 yılları arasında gerçekleşen Lübnan Savaşı'ndan sonra Beyrut'ta 20.000 kişi evsiz kalmış, şehrin altyapısı hasara uğramış ve kıyılar kontrolsüzce yağmalanmıştır. Savaştan sonra kurulan ilk hükümet özel sektör ile işbirliği yaparak planlı özel bir bölge tasarlamak istemiştir. Bu proje, savaşla yıkılan Beyrut şehir merkezinin yeniden inşasını kamu-özel sektör işbirliği ile tamamlamak isteyen; şehrin tarihi dokusunu bozmayacak şekilde şehir merkezindeki sosyal mekânların tekrar inşası üzerine odaklanmıştır (Tadmori, 2006).

Şekil 3.10. Kentsel dönüşüm projesi uygulanmadan önce Beyrut (Tadmori, 2006)

Proje temel hedef olarak (Solidere, 2018);

- Kentteki koruma alanlarının ve tarihi yapıların korunarak restore edilmesi
- Yeni inşa edilen yapılar ile tarihi yapıların birbirleri ile entegresinin sağlanarak kentsel tasarım uygulamasının gerçekleştirilmesi
- Bahçeler, meydanlar, belvederler, gezi yolları ve patikalar da dâhil olmak üzere kamusal alanlar yaratmak
- İşyeri ve kurumsal alanlardan konut alanlarına, kültürel ve rekreasyonel tesislere kadar geniş arazi kullanımı ve mahalle yapılarının yeniden kurmak
- Sürdürülebilirliğin teşvik edilmesine yönelik pazar odaklı geliştirme çerçevesi oluşturmak
- Şehir merkezinde yeni cazibe alanları oluşturmak
- Şehrin 24 saat aktif ve canlı olmasını sağlamak
- Denize açık alanlar oluşturmak

Şekil 3.11. Kentsel dönüşüm projesi uygulandıktan sonra Beyrut (Solidere, 2018)

Beyrut şehir merkezinde yer alan Yeni liman bölgesi ve tarihi kent merkezi uygulanan kentsel dönüşüm projesi ile birbirine bağlanmıştır. Bu bağlantı ile ekonomik yönden güçlü bir bölge oluşturulmuş, projenin maliyetini üstlenmiştir. Ayrıca bu proje ile genelde Lübnan’da, özeldeyse Beyrut’ta yitirilen kent kimliğinin geri kazanımı, sürdürülebilir kentsel mekân kavramının kazanılması ve gelecek kuşaklara aktarılması sağlanmıştır (Aydın ve Çamur, 2016:61).

Portakal Çiçeği Kentsel Dönüşüm Projesi

Portakal Çiçeği Kentsel Dönüşüm Projesi, gecekondular tarafından ele geçirilmiş vadinin, ülkenin başkentine yakışır çağdaş, yeşil bir kentsel alan yaratma çabasına yönelik bir projesi olmuştur. Projeye konu olan alan, Jansen döneminde yeşil alan, Yücel ve Uybadin'in planında ise yoğunluğu düşük olan konut alanı olarak planlanmıştır. Fakat kentleşme baskısı nedeni ile 1990'lı yıllara kadar gecekonduların hâkim olduğu, kendi haline terk edilmiş, çöküntü bir alana dönüşmüştür (Uslu ve Yetim, 2006:171-172).

Portakal Çiçeği Vadisi Projesi, kentin gecekondular ile kaplanmış önemli vadilerini yaşanabilir alanlara dönüştürebilmek adına kamu yoluyla gerçekleştirilen projelerin arasında ilk sıralarda yer almaktadır. (Şahin, 2006:114). Proje ile Ankara'ya çağdaş ve kentsel standartlar yönünden yüksek alan kazandırılmasını, projenin kendi kaynağını kendi oluşturmasını ve arsa sahiplerinin proje ile mülk edinmelerini sağlamayı amaçlamıştır (Uslu ve Yetim, 2006:173).

Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Karayalçın'ın yönetimi tarafından, senaryosu yazılan, kamu yararını gözeten, katılımcı, kaynak yaratan, arazi kapasitesini değerlendirebilen, kaliteli çevre yaratmayı öne çıkaran Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi 76 gecekonduda 500 kişinin yaşamını sürdürdüğü, kamu-özel mülkiyetin sahip olduğu, 74 imar parselinde ise 240.000 metrekare yapılaşma hakkı olan, önceki dönemlerdeki belediyeler tarafından kamulaştırma kararı olup da uygulanmayan 11 hektarlık alanı kapsamaktadır. 11 hektarlık alandan 80.000 metrekaresinin yeşil alan olarak ayrıldığı projede, konut inşa alanı 56.100 metrekare olarak belirlenmiş, bunun 37.600 metrekaresi tamamlanmıştır. 10.600 metrekarelik alanda ise 150 adet işyeri önerilmiş fakat belirli bir kısmı tamamlanmıştır (Uslu ve Yetim, 2006:173).

Vadi'nin planlaması 2'ye ayrılmıştır. 30.000 metrekare planlama alanının bulunduğu birinci kısımda, geneli itibariyle yürüme yolları, oturma alanları, seyir terasları ile canlandırılmıştır. İkinci kısım ise 50.000 metrekareden oluşmakta, Ankara'nın işlek semtlerine bağlanan geçitler, gölet-şelaleler, vadi girişleri, spor

alanları, otoparkları kapsamaktadır. Ayrıca ikinci etapta arboretum projesi kapsamında çeşitli bitki türlerinin dikimi planlanmış fakat belediye başkanlığı yönetiminin değişmesi üzerine gerçekleştirilememiştir. (Uslu ve Yetim, 2006:174). Özellikle ODTÜ’de görev yapan akademisyenlerin dönüşüm projelerinde aktif rol alması, projenin başarılı olmasına vesile olmuştur (Şahin, 2006:114). Fakat proje alanının üst ölçekli planlarda heyelan bölgesi olarak belirlenmesi, projenin üst ölçekli plan kararlarına uymadığına dair bir göstergedir (Bektaş, 2014:162).

Şekil 3.13. Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Gelişim Projesi şeması (Anonim, 2016)

Konya Eski Garaj Kentsel Dönüşüm Projesi

Konya'nın en eski yerleşim yeri olan Karatay kent merkezi, sınırları içinde bulunan otogarın zamanla yetersiz kalması; sosyo-ekonomik ve fiziksel bakımdan geride kalmış olan yapılarına yönelik kentsel dönüşüm projesi başlatılmıştır. Bu proje, çöküntü alanların geri kazanılarak köhneyen kent merkezinin yeniden canlandırılmasını amaçlamıştır. Proje alanında; ticaret alanları, konut alanları, kamu kurum ve kuruluşları, dini alanlar, otobüs terminali, kültür merkezi, yeşil alanlar ve ulaşım sistemi geliştirilmiştir (Eren, 2006:69)

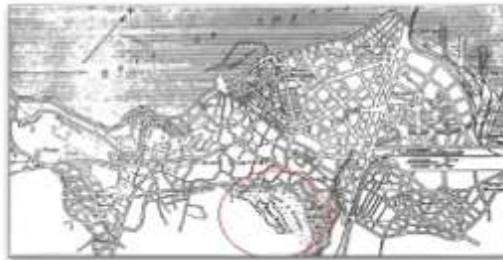

Şekil 3.14. Konya Eski Garaj Kentsel Dönüşüm Projesi uygulama sonrası (Karatay Belediyesi, 2018)

Kadifekale/İzmir Kentsel Dönüşüm Projesi

Kadifekale; Helen, Roma, Bizans ve Osmanlı medeniyetlerine dair kalıntılara ev sahipliği yapmış olan, Antik Dönemdeki ismi Pagos olan 186 metrelik tepeye konumlanmıştır. İzmir'in tarihi çarşısı olan Kemeraltı'na, Konak Meydanı'na, İzmir Körfezini ve İzmir Enternasyonal Fuarı gibi İzmir'in cazibe noktası olan mekânlarına hâkim olan ve MÖ 4.yüzyılda kurulan İzmir'in ilk yerleşim alanlarındanandır (Akdağ, 2009:759).

Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki kentleşme çabaları İzmir'de de görülmüş, 1924-1925 yıllarında Danger ve Prost tarafından kenti bütün olarak yeniden düzenleyen plan hazırlanmıştır. Bu plan, Fransız Beaux-Arts Okulu'nun öğretileri doğrultusunda formalist bir anlayışı yansıtmıştır. Kadifekale, deniz veya anıt yönünde perspektif bir aks oluşturan ışınsal bulvarların kesişerek üçgen veya yıldızlı biçimde meydanlar oluşturması dikkat çekici olmakla birlikte Kadifekale, ağaçlandırılacak alan olarak planlanmıştır (Bilsel, 2009:13).

Şekil 3.15. Rene Danger Planında ağaçlandırılacak alan olarak belirlenen Kadifekale (Çıkış, 2011:49)

Kadifekale'yi kapsayan bir diğerk plan ise Le Corbusier tarafından 1949 yılında yapılmıştır. Bu planında lineerlik fikrine odaklanan Le Corbusier, projesini 400.000 nüfuslu bir yeşil kent teması üzerine oturtmuştur. Bu proje, 1947'de CIAM merkez komitesince onaylanan Şehircilik Çerçevesi'nin (LA Grille CIAM d'Urbanisme) uygulandığı örnek proje olması sebebiyle önem arz etmektedir (Bilsel, 2009:15). Planda Kadifekale'nin sur içindeki alanı ağaçlandırılacak alan olarak belirlendiğı görölmektedir.

Şekil 3.16. LeCorbusier Planında ağaçlandırılacak alan olarak belirlenen Kadifekale (Genel, 2017:42)

Kadifekale bu tarihi değerkleri barındırmasına rağmen, İzmir'de yaşanan çarpık kentleşmenin yüzü olmuştur. Artan gecekondulaşma ile birlikte son yıllarda gecekondulu bölgesi haline dönüşmüştür. Fakat Kadifekale gecekonducuların tercih ettiğı mekân olmasına karşın jeolojik sakıncalı alan statüsündedir. Bölge, 1977 heyelanında 5000 konuttan 800'ünün kullanılmaz hale gelmesinden sonra, 1978, 1998 ve 2003 yıllarında Afete Maruz Bölge Bölge olarak ilan edilmiştir (Kılıç ve Göksu, 2015). Heyelan riskinden dolayı yerleşmeye uygun olmayan bu alan hem bu nedenle hem de barındırdığı tarihi tiyatro ve stadyum gibi değerklerden dolayı alandan kentsel dönüşüm projesi başlanmıştır.

Kadifekale Kentsel Dönüşüm alanındaki taşınmazlar için İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 2006 yılında aldığı kamulaştırma kararı sonrasında, 2007 yılında yıkımlara başlanmıştır. Proje, 20.000 kişinin etkilendiğı, 9 mahalleyi kapsayan 42 hektarlık alanda gerçekleşmiştir. Alanda toplam 1881 yapı yıkılmış ve kente yaklaşık 500.000 metrekarelik yeşil alan kazandırılmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2018)

Yıkımların gerçekleşmesinin ardından, bu alanda yaşayan vatandaşlar için Uzundere Toplu Konutları'nın kuraları çekilmiş, hak sahiplerine yeni konutları teslim edilmiştir. Uzundere'ye yerleşerek merkezden uzaklaşan halk, sosyal yaşantısını değiştirmek zorunda kalmış ayrıca TOKİ konutları olan bu yapıların henüz ikinci yılında eskimeye başlaması, sosyal donatı gereksinimlerinin ve toplu taşıma olanaklarını yetersizliği ile karşı karşıya kalmıştır (Şenyol Kocaer ve Bal, 2013:451).

Heyelan riski sebebiyle gecekondulardan arındırılan bu alanın yeşil alana dönüştürülmesinden ardından, alanın tarihsel potansiyelinin değerlendirileceği bir başka proje hazırlanmıştır. Bu proje, İzmir Büyükşehir Belediyesinin 'tarih desteği' kapsamında atılan adım olan Kadifekale-Agora-Kemeraltı hattının arkeoloji ve tarih parkına dönüştürülme projesidir. Bir başka proje yine alanda bulunan Antik Roma Tiyatrosunun gün yüzüne çıkarılmasıdır. Bunun için İzmir Büyükşehir Belediyesi Tarihsel Çevre ve Kültür Varlıkları Müdürlüğü tarafından 1/1.000 ölçekli Kadifekale Antik Roma Tiyatrosu ve Çevresi Koruma Amaçlı İmar Planı oluşturulmuş ve çalışmalar hala devam etmektedir. Ayrıca İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan, Kadifekale Sur Duvarları Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri kapsamında M.Ö 334 yılında inşa edilen Kadifekale sur duvarları onarılmış, tarihi kale ayağa kaldırılmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2018a)

Şekil 3.17. Kadifekale kentsel dönüşüm projesi (Akdağ, 2009:762)

Özetle, Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi ile heyelan riski altındaki alan, kaçak yapılardan arındırılmış ve tamamıyla boşaltılmıştır. Bununla birlikte alanda bulunan tarihi ve arkeolojik kalıntılar gün yüzüne çıkarılmış, kent merkezindeki çöküntü alanların canlandırılarak oluşturulan turizm odakları ile kentsel mekâna biçimi olması yönünden önem arz etmekte olduğu görülmektedir.

3.5.3. Isparta ölçeğindeki kentlerde uygulanan başarılı kentsel dönüşüm projeleri

Isparta ölçeğindeki kentlerde uygulanan başarılı kentsel dönüşüm projeleri incelendiğinde Uşak Tabakhane Deri Sanayi Bölgesi Kentsel Dönüşüm Projesi, Samsun Saathane Meydanı Kentsel Dönüşüm Projesi ile Niğde Efendibey Kentsel Dönüşüm Projesinin en yüksek puanları aldıkları görülmüştür (Ek.E).

Uşak Eski Tabakhane Deri Sanayi Bölgesi Kentsel Dönüşüm Projesi

Bu proje, Uşak Eski Tabakhane Deri Sanayi Bölgesi alanında gerçekleşmiştir. Alan, ana ulaşım akslarına yakın olmakla birlikte aynı zamanda kullanılmayan çöküntü durumdaki fabrika binalarının atıkları ile kirlenen Dokuz Sele Deresini kapsamaktadır. Uşak Eski Tabakhane Deri Sanayi Bölgesi'nin yıpranmış ve hasar görmüş fiziki durumu ile eski önemini yitirmesi bu alana kentsel dönüşüm projesi uygulanarak alanın kent bütününe entegre olması sağlanmak istenmiştir (Koçan, 2011:131-132).

Proje, 430.000 metrekarelik alanda 2 etap halinde gerçekleşmiştir. Öncelikle Dokuzsele Deresi ıslah edilmiş, dere yatağı genişletilmiş ve dere kenarında yeşil alanlar oluşturulmuştur. Böylece dere, projenin yeşil omurgası haline dönüşmüştür. Oluşturulan bu yeşil omurga ile yaya yolları ve bisiklet yolları arasında bağlantı kurulmuş ve taşıt yolları ile ulaşım aksı desteklenmiştir. Alanda, farklı konseptlerde 1267 konut çözümlenmiştir. Projede, şehir ekonomisine katkı sağlamasına yönelik, toplamda 923 ticaret alanı ve ticari sergi alanlarına yer verilmekle birlikte; ilkokul, sağlık merkezi, cami, rekreasyon alanları, otopark ile belediye hizmet binaları tasarlanmıştır (Uşak Belediyesi,

2010:29-43). Proje, Uşak kenti için kentsel yenilenme ve dönüşümün yer aldığı ilk proje olma özelliği göstermektedir (Koçan, 2011:136).

Şekil 3.18. Uşak Uşak Eski Tabakhane Deri Sanayi Bölgesi'nin uygulama öncesi ve sonrası(Anonim, 2018a)

Niğde Efendibey Kentsel Dönüşüm Projesi

Ülkemizde 1950'lerden 1980'lere kadar yaşanan sanayileşme, kırdan kente göçü hızlandırarak ve kentsel alanlarda bulunan hazine arazilerine gecekonduların inşa edilmesine neden olmuştur.

İnşa edilen bu izinsiz yapılar Efendibey mahallesinde de görülmüştür. Hem gecekonduların ve çarpık kentleşmenin görülmesi hem de şehrin yıpranmış durumu Efendibey mahallesinde kentsel dönüşüm projesi ihtiyacını doğurmuştur (Bulut ve Ceylan, 2013:251).

Şekil 3.19. Niğde Efendibey Kentsel Dönüşüm Projesi uygulama öncesi (Anonim, 2017)

Gökçe ve Akçaözoğlu (2012:158-160)'na göre Niğde'deki nüfus artışını etkileyen bir başka sebep de Niğde Üniversite'nin kurulması olmuştur. 1995 yılındaki 50.000 olan nüfus, günümüzde 100.000'i geçmiştir. Gelen nüfus, ilin sosyo-kültürel profilinin değişmesine neden olmuştur. Kentin ekonomik ve kültürel dinamikleri, kentsel dönüşüm projesi ihtiyacını doğuran bir başka etken olmuştur. Kentin dinamiklerini harekete geçirmek, dünyada yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik değişikliklerle bütünleşebilmek, kentin yeni gelişim yönünü planlayarak halka daha kaliteli ve çağa ayak uyduran yaşam sunma hedeflerini hayata geçirebilmek için bu proje başlatılmıştır.

Belirlenen hedefler ile birlikte Niğde Efendibey Kentsel Dönüşüm Projesi, Niğde Belediyesince hazırlanmış olup, Efendibey-Şahinali-Şehitler mahallesi ile 1.210.000 metrekarelik bir alanı kapsayacak şekilde başlamıştır. Proje 3 etap halinde devam etmiş ve 6.000 konut, 240.000 metrekare rekreasyon alanı, açık spor alanları 120.000 metrekare kent parkı, sağlık ocağı cami, kültür- iş-alışveriş merkezleri, lise, ilköğretim okulları ve meydan tasarlanmıştır (Gökçe ve Akçaözoğlu, 2012:153).

Şekil 3.20. Niğde Efendibey Kentsel Dönüşüm Projesi vaziyet planı (Niğde Efendibey Kentsel Dönüşüm Projesi, 2011)

Samsun Saathane Meydanı Projesi

Saathane Meydanı, Samsun'un tarihi merkezinde yer almakta ve Taşhan, Süleyman Paşa Medresesi, Şifa Hamamı, Tarihi Belediye Binası gibi kentin anıtsal yapılarını da üzerinde bulundurmaktadır (Yılmaz ve Gül, 2018: 62). Saathane

Meydanı Projesi, kentin doğal, coğrafi ve tarihi kimliğini öne çıkarmayı amaçlamıştır. Samsun Saathane Meydanı Projesi için tescilli binaların dışındaki yapılar yıkılmıştır. Proje çalışmaları günümüzde hala devam etmekte olup, alanın kent için tarih ve turizm yönünden önemli bir çekim merkezi olacağı belirtilmektedir (Samsun Büyükşehir Belediyesi, 2018).

Şekil 3.21. Samsun Saathane Meydanı Projesi (Samsun Büyükşehir Belediyesi, 2018)

3.6. Uygulanan Projelere Yönelik Genel Değerlendirme

Dünyadan Isparta ölçeğine doğru yaklaştıkça uygulanan projelerin sadece tek bir yöne odaklandığı görülmektedir. Sonuçlar incelendiğinde (Çizelge 3.15), yeni yatırım cazibe merkezi yaratma düşüncesi projelerin ekonomik açıdan ilk hedefidir. Sanayi alanlarının dönüştürülerek, yeni yaşam alanı oluşturma çabaları ülkemizde yeteri kadar karşılık bulamamıştır. Arazi kullanımının etkin bir şekilde kullanımı ve kalifiyeli işgücünün korunması da yine ülkemizde göz ardı edilen diğer ekonomi ilkeleridir. Çevresel ilkeler irdelendiğinde projelerin fiziki şartları iyileştirmek hedefinde olduğu görülmektedir. Fakat ülkemizdeki uygulamalarda fiziki şartlar iyileştirilirken doğal kaynakların korunmasına özen gösterilirken, eski ve yeni gelişmeler arasında denge oluşturulması ve kaynak verimli teknolojilerin kullanımı üzerinde yeterli durmadığı görülmektedir. Yapılan değerlendirmeye göre projelerin sosyal anlamda yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik gerçekleşmekte, konut ve kamu kurumlarının temin edilmesine öncelik verildiği görülmektedir. Ancak ülkemizde gerçekleşen

uygulamalarda halka iş fırsatlarının sunulması ve alana özgü yerel özelliklerin korunmasının yeterli düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. Gerek kentsel dönüşüm gerekse sürdürülebilirlik kavramını ekonomik, sosyal ve çevresel bozulmaları iyileştirilmektedir. Fakat ortaya çıkan sonuca göre uygulamalarda bu üçlü düzenin sağlanmadığı ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 3.15. Sürdürülebilir gelişme ilkeleri doğrultusunda hesaplanan toplam değerler

Sürdürülebilir İlkeleri	Kentsel Gelişim	Dünyadan Kentsel Dönüşüm Örneklerinin Puanlar Toplamı	Türkiye'den Kentsel Dönüşüm Örneklerinin Puanlar Toplamı	Isparta Ölçeğindeki Kentlerden Kentsel Dönüşüm Örneklerinin Puanlar Toplamı
Ekonomik	Eski sanayi alanların kaldırılması, geleneksel ticaretin dönüştürülmesi	82	30	38
	Arazi kaynaklarının etkin kullanımı	98	78	66
	Kalifiyeli işgücünün korunması	85	30	38
	Yeni yatırımlar için cazibe merkezlerinin açılması	106	104	94

Çizelge 3.15. Sürdürülebilir gelişme ilkeleri doğrultusunda hesaplanan toplam değerler (Devam)

Sürdürülebilir İlkeleri	Kentsel Gelişim	Dünyadan Kentsel Dönüşüm Örneklerinin Puanlar Toplamı	Türkiye’den Kentsel Dönüşüm Örneklerinin Puanlar Toplamı	Isparta Ölçeğindeki Kentlerden Kentsel Dönüşüm Örneklerinin Puanlar Toplamı
Çevresel	Yapılı çevrenin fiziken iyileştirilmesi	150	150	150
	Eski ve yeni gelişmeler arasında denge	89	70	38
	Doğal kaynakların korunması	142	142	140
	Kaynak verimli teknoloji kullanımı	86	34	30
Sosyal	Yaşam koşullarının iyileştirilmesi	144	142	144
	İş fırsatlarının sağlanması	128	76	58
	Konut temini	138	144	134
	Kamu kurumlarının temini	150	146	150
	Yerel özelliklerin korunması	94	62	40
Toplam		1492	1208	1120

3.7. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm

Şehirler; büyüklükleri, işlevleri ve rolleri değiştikçe benzeri görülmemiş sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel dönüşümler geçirmektedirler. 1980’li yıllardan günümüze kadar süregelen hızlı küreselleşme süreci, kentsel dönüşüm açısından, temel sorunları da gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, küreselleşme sürecindeki kentlere odaklanmak; çevresel, ekonomik, sosyal ilişkilerle bu mekanizmalardaki dinamikleri araştırmanın ve sürdürülebilir kentsel dönüşüm kavramını anlayanın önemi giderek artmaktadır.

Genel anlamda kentsel dönüşüm, kentsel sorunlara karşı gerçekleştirilen fiziksel çözümler olarak algılanmaktadır. Özden’e göre kentsel dönüşüm, fiziksel niteliklerin yükseltilmesiyle birlikte, kültürel mirasın korunmasına yönelik binaların ve çevrelerin korunmasını, halkın sosyal gelişiminin sağlanmasını ve ekonomik işlerin yerine getirilmesini kapsamaktadır (Özden, 2001:255). Primeus’un (2004:199) belirttiği gibi kentsel dönüşüm, sadece ‘tuğla’ ve ‘harç’ içermeyen; fiziksel sosyal ve ekonomik anlamdaki bileşenleri oluşan bir süreçtir.

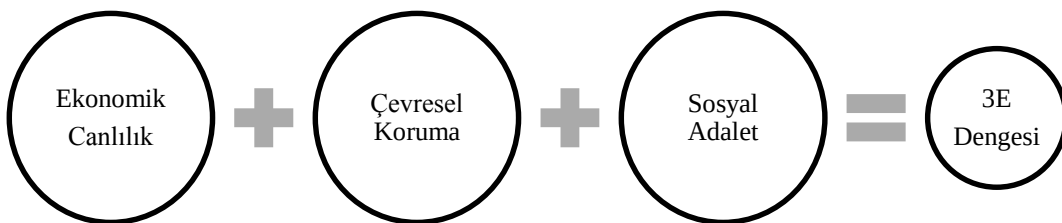
Kentsel dönüşüm; bozulan kentsel işlevlerden, kentsel alanda meydana gelen sosyal gelişmeye ve çevre kirliliğine kadar kentsel problemleri çözmeyi amaçlamaktadır. Bu bilgiler ışığında kentsel dönüşüm kavramının, konuttan, sağlığa, eğitimden, ulaşım, ekonomiden, çevreye ve sosyal konulara olan bağlantısı açıkça görülmektedir.

Daha detaylı ele aldığımızda ise kentsel dönüşüm, arazi değerlerinin teşvik edilmesi, çevre kalitesinin iyileştirilmesi, kentsel bozulma sorunlarının çözülmesi, sosyo-ekonomik hedeflerin karşılanması, dışlanan grupların dahil edilmesi, kaliteli konutların oluşmasını, çöküntü mekanların onarımının teşviki, kentteki bina stoğunun ve arazi kullanımının etkin kullanımının iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır (Zheng vd.,2014:275). Günümüzde sıkça gördüğümüz, mülkiyet esaslı gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamaları, kenti fiziken yenilemekte fakat diğer koşulları göz ardı etmektedir. Göz ardı edilen bu eksiklikleri en aza indirebilmek için sürdürülebilir bir yaklaşım gerekmektedir.

Bu yaklaşım da sürdürülebilirlik kavramının, kentsel dönüşüme uygulanmasıyla gerçekleştirilmesi mümkündür (Tang, 2002).

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm, kentsel dönüşüm ve kentsel sürdürülebilirlik anlayışına dayanan bir kavramdır. Sürdürülebilir bir süreçte, kentsel dönüşüm sürecini vurgulamaya ve güçlendirmeye odaklanan bu kavram mevcut bulunan çevresel, ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde; ekonomik, sosyal ve çevresel gereklilikleri gerçekleştirmek için bir anahtar görevi görmektedir. Böylece günümüz kentler için kaçınılmaz olan kentsel dönüşüm, çevresel koruma ve kentsel kalkınmayı dengeleyerek sürdürülebilir kentsel gelişim kavramını elde etmiş olacaktır (Balaban, 2011:3). Sürdürülebilirlik kavramının, halkın uzun vadede sosyal, ekonomik ve çevresel refahını sağlayabilmesi için kentsel dönüşüme entegre olması, sürdürülebilir kentsel dönüşüm olarak adlandırılmaktadır (Ng vd., 2001:171-183). Böylece tarihi çevre, arkeolojik miras, doğal kaynaklar, sosyal, ekonomik ve kültürel yapı geleceğe aktarılabilir (Turgut vd.,2007:9). Sürdürülebilir kentsel dönüşüm ve kentsel dönüşüm kavramları arasındaki en temel fark ise; sürdürülebilir kentsel dönüşümün ekonomik ve fiziksel sorunlarla birlikte sosyal ve çevresel sorunlara ilişkin stratejiler geliştirmesidir (Türkoğlu ve Okumuş, 2011).

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm, İngilizce’de yer alan “Economical Vitality”, “Environment Protection”, “Social Equity” sözcükleri, başharflerindeki E harfi sebebiyle “3E Dengesi” olarak adlandırılmakta ve Türkçe’de “Ekonomik Canlılık”, “Çevresel Koruma”, “Sosyal Adalet” anlamlarına gelmektedir.

Şekil 3.22. Sürdürülebilir kentsel dönüşümde 3E dengesi (Çiftçi,2016:102)

Roberts ve Sykes (2008:17)'ın “...kentsel sorunların çözümlenmesini sağlayan ve değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamayı amaçlayan geniş kapsamlı bir vizyon ve eylem” olarak tanımladığı sürdürülebilir kentsel dönüşüm, ekonomik, çevresel ve sosyal dönüşüm bileşenlerinden oluşmaktadır. Ekonomik dönüşüm esasen, halkın ekonomik açıdan daha iyiye ulaşmasını, kentin de ekonomik açıdan sürdürülebilir olmasını ve sosyo-ekonomik organizasyonun uzun vadede belirli bir ekonomik üretimi destekleyebilmesidir (Freyman, 2012). Ekonomik dönüşüm, arazi kaynaklarının etkin kullanımı ve kalifiyeli işgücü ile yerel ekonomiyi geliştirmeyi ve büyümeyi hedefleyerek, geleneksel ticareti dönüştürmeyi içermektedir.

Çevresel dönüşüm, fiziki çevrenin iyileştirilmesi ve doğal çevrenin korunması olarak iki temel üzerine kurulmaktadır. Temelde, sürdürülebilir kaynaklardan elde edilenlerle, kirlilik yaratan ve yenilenemeyen kaynakların tükenme oranlarını koruma yeteneğidir (Freyman, 2012). Çevresel dönüşümde, özgün kent kimliği kaybedilmemeli, doğal kaynakların verimli şekilde kullanılırken, eski ve yeni gelişim alanları arasında denge kurulmasını amaçlamaktadır.

Sosyal dönüşüm, topluluğun belirli bir sosyal refah düzeyinde ilerlemesini sağlamaktadır (Freyman, 2012). Buna göre toplumun sosyal koşullarını ve yerel özelliklerini koruyarak iyileştirilmesi ile yaşam standartlarının yükseltilmesini hedeflemekte; halka iş fırsatlarının sunulmasını, tüketiciye uygun konut teminini ve kamu kurumları teminini içermektedir.

Çizelge 3.16. Kentsel yenileme sürecinde sürdürülebilir kentsel gelişme ilkeleri (Lee, 2008:42)

	Sürdürülebilir Kentsel Gelişme İlkeleri			
Çevresel Dönüşüm	Yapılı çevrenin fiziken iyileştirilmesi	Eski ve yeni gelişmeler arasında denge kurulması	Doğal kaynakların korunması	Kaynak verimli teknoloji kullanımı

Çizelge 3.16. Kentsel yenileme sürecinde sürdürülebilir kentsel gelişme ilkeleri (Lee, 2008:42)(Devam)

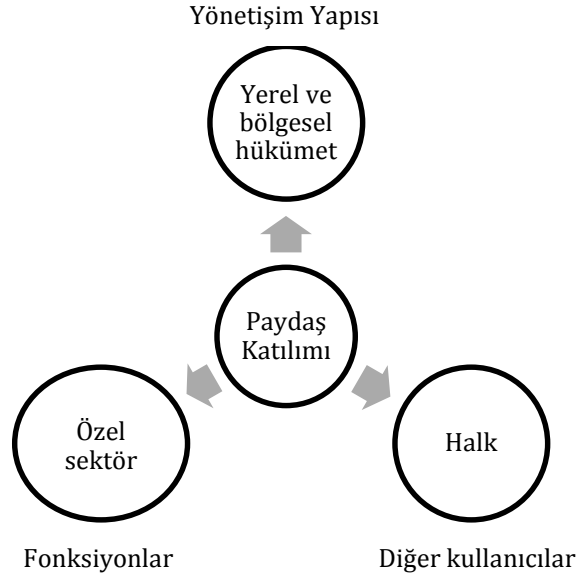
Ekonomik Dönüşüm	Eski sanayinin kaldırılması, geleneksel ticaretin dönüştürülmesi	Arazi kaynaklarının etkin kullanımı	Kalifiyeli işgücünün korunması	Yeni yatırımlar için cazibe merkezlerinin açılması	
Sosyal Dönüşüm	Yaşam koşullarının iyileştirilmesi	İş fırsatlarının sağlanması	Yerel özelliklerin korunması	Kamu kurumlarının temini	Konut temini

Sürdürülebilirlik kavramı, kent planlama ve kentsel dönüşüm üzerine sosyal, çevresel ve ekonomi başlıkları ile etkilemektedir. Bu başlıklar sağlık, eğitim, ulaşım, kamusal alan, arazi kullanımı, sosyal ve çevresel adalet, halkın katılımı, çevresel ve doğal sistemler gibi birçok ilkenin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm ilkeleri olarak Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu (SDC) tarafından bu ilkeler aşağıdaki gibi belirlenmişlerdir (Çiftçi, 2016:103);

- Sürdürülebilir kentsel dönüşüm; çevresel, ekonomik ve sosyal etkenler arasındaki sağlanan karşılıklı yarardır.
- Dönüşüm uygulama alanında halkın, çevrelerine dönük endişelere cevap vermekte, fiziksel çevrenin sosyal davranış üzerindeki etkisini tanımlamaktadır
- Dönüşüm faaliyetlerini teşvik etmekte, kaynak kullanımına ve doğal sistemler üzerinde nötr ya da olumlu etkiye sebep olmaktadır.
- Halkın dönüşüm uygulamalarına sahiplenmesi amacıyla dönüşüm projelerinin planlanması ve uygulanması süreçlerinde güçlü bir katılım ve işbirliği ortamı sağlamaktadır.
- Çevresel adaletsizliğe yol açabilecek küçük müdahalelerle hızlı düzeltmeler yerine, istihdam olanaklarının sağlanması ve toplumsal uyumun yükseltilmesi gibi sürdürülebilir yaklaşımları desteklemektedir.

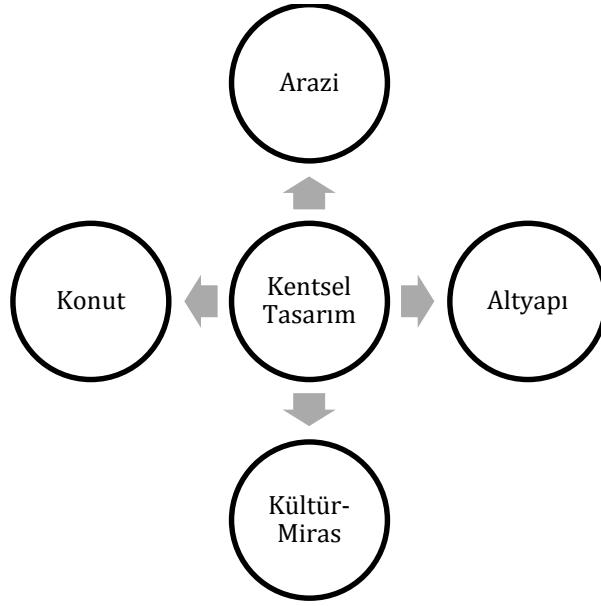
- Sonuçlardan ziyade çıktılarına odaklanarak dönüşüm projelerine başta sürdürülebilirlik olmak üzere, yaşam kalitesi göstergeleri ve sağlık etki değerlendirmeleri gibi birçok etkiyi projeye entegre eder.
- İnşaat malzemesi, yerel kaynak seçimi ve enerji üretimi konularında çevrenin korunmasına yardımcı olarak, kaynakların akılcı kullanımını sağlamaktadır.
- Geri dönüşüm gibi yerel çevreel faaliyetlerle toplumsal yeniden yatırım fırsatları sunar.
- Sağlık hizmetleri, gıda, yeşil alanlar gibi kamu hizmetlerine çevreye duyarlı yerel ulaşım ağları ile erişimi artırır.
- Motorlu taşıtlardan ziyade o bölgede yaşayan halk için daha fazla mekânlar oluşturur.
- Kişilerin yaşadığı yere aidiyet duyması, toplumsal uyumun güçlendirilmesi amacıyla toplulukların kapasitesinin ilerletilmesi için gerekli ortamı sağlar.
- Sosyal donatıcılar aracılığıyla kentsel mekânı daha çekici hale getirerek canlı, sosyal ve çekici kentsel alanlar oluşturur.
- Yaşam alanlarının yıkım gibi eylem neticesinde boşaltılarak, halkın yerlerinden edilmeden yaşam alanlarının yenilenmesini sağlar.
- Sürdürülebilir kentsel dönüşüm, paydaşlarla birlikte işbirliğine gidilerek katılımı sağlar.

Kentler, mekânsal-yapısal ve sosyal bir sistem olarak varsayılmakta; iki büyük alt sistem olan şehir planlama ve sosyal alt sistemlerinden oluşmaktadırlar. Şehir planlama alt sistemi, bölgesel yapıyı içeren çevresel faktörlerle birlikte şehrin tüm maddi unsurlarını içermektedir. Sosyal alt sistem ise, sistemin tüm kullanıcılarını kapsamaktadır.

Şekil 3.23. Sürdürülebilir kentsel dönüşümde sosyal altyapı sistemi planlama (Zheng vd., 2014)

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm projelerinde yer alan paydaşlar, hem çevresel hem de ekonomik kalkınmada yerel ve ulusal yetkililer ile sermaye yatırmak, kar elde etmek amacı güden özel sektörü içermektedir. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm politikalarının süreci ve proje uygulamaları, farklı paydaşlar arasındaki ilişki, mekanizma ve işleyişinden etkilenmekte ve yönetim yapısında önemli rol oynamaktadırlar. Özel sektör paydaşları ise, dönüşüm projelerine yatırım yapan ve inşa eden geliştiricilerdir. Bunlar peyzajdan kentsel alana tasarımda ve kullanıcıların üzerinde önemli bir yere sahiptir. Bir başka unsur olan halk ise bu grubun nihai paydaşıdır. Dönüşüm uygulamalarının sürdürülebilir olup olmaması halkın yaşamını, davranışlarını ve tercihlerini doğrudan etkilemektedir. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulamaları bağlamında, sosyal içermeler amaç haline gelmiş ve özellikle halkın katılımı önemli bir yer edinmiştir.

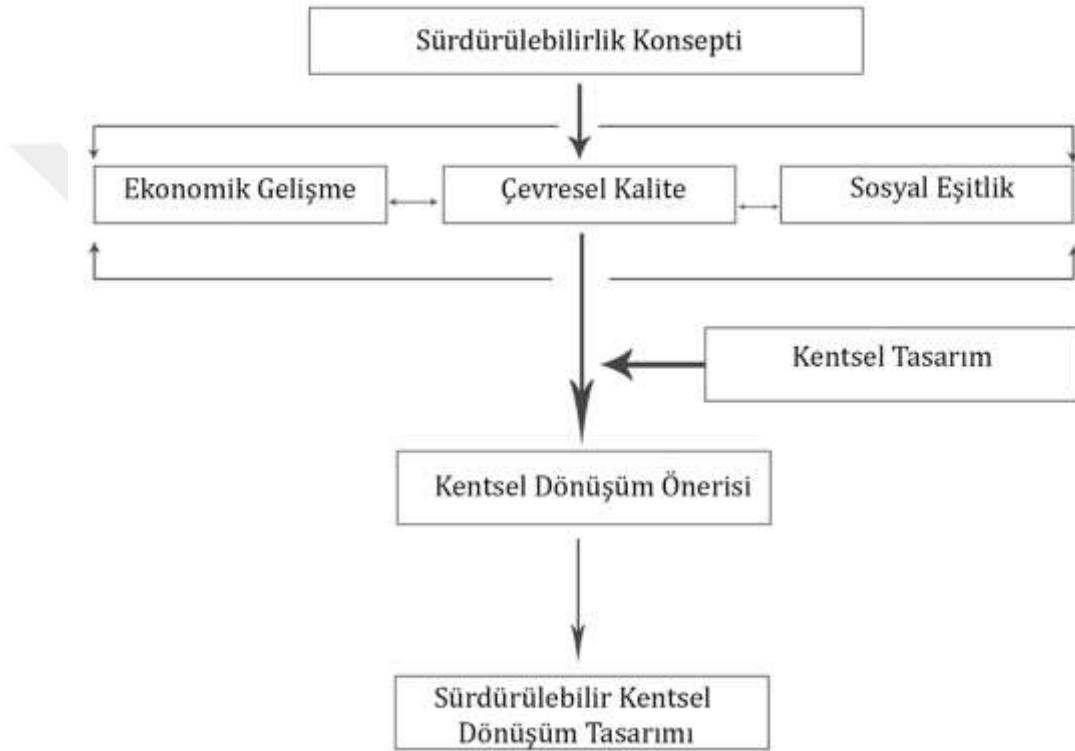

Şekil 3.24. Sürdürülebilir kentsel dönüşümde kentsel alt sistemi planlama (Zheng vd., 2014)

Sürdürülebilir kentsel dönüşümde bir diğer alt sistem ise planlama alt sistemine aittir. Planlama alt sistemi arazi, konut, altyapı ve kültür-miras olmak üzere dört ana unsur içermektedir. Arazi, sürdürülebilir kentsel dönüşümün ana unsuru olmakla birlikte, dönüşüm projesi uygulamak için bir kaynaktır. Arazinin etkin ve verimli olarak yeniden kullanımı, kentsel dönüşümde bir metod olarak kabul edilmektedir. Diğer unsur olan konut ise uygulanan politikası gereği kentsel dönüşümün sürdürülebilirliği üzerine olumlu ve olumsuz etki yaratabilmektedir. Kullanıcılarının barındığı alan olmasından dolayı, yaşam kaliteleri ve refahları için önemli bir etkenken; diğer yandan da bazı yönleri sebebiyle çevre ve ekosisteme bir takım olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm politikalarına uygun olarak sürdürülebilir konutların konumu, inşaatı, tasarımı, kullanımı önemlidir. Altyapı unsuru, sürdürülebilir kentsel dönüşüm için gerekli bir başka konudur. Çünkü dönüşüm alanlarına adil erişim imkânı önemli bir husustur. İnsanların kentsel çevre ve mirası ile sürekli etkileşimde bulunması hali, kültür ve miras unsurunu gerekli kılmış; sosyal bütünleşme ve pazar geliştirme potansiyeline sahip oldukları belirlenmiştir.

Kentsel tasarım ise, sürdürülebilir kentsel dönüşüm için alt sistem planlamasındaki sorunları ele alan geniş bir perspektiftir. Başarılı bir

sürdürülebilir kentsel dönüşüm projesinin oluşturulabilmesi için kentsel tasarıma gerek duyulmaktadır. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm ile kentsel tasarım arasındaki ilişki şekil 3.25 'de gösterilmektedir. Şekile göre sürdürülebilirlik sosyal eşitlik, ekonomik gelişme ve çevresel kalite olmak üzere üç öğeden oluşmakta ve her öğe birbirleri ile ilişki halindedir. Kentsel dönüşüm önerisine kentsel tasarım kavramı dâhil olduğunda ise sürdürülebilir kentsel dönüşüm elde edilmiş olmaktadır.

Şekil 3.25. Sürdürülebilir kentsel yenileme yaklaşımının kavramsal çerçevesi (Lee, 2008:46)

Kentsel tasarım daha yüksek bir yaşam kalitesi, ekonomik canlılık, verimli kaynak kullanımı sağlamak üzere kullanılan etkili bir araçtır. Kentsel alanları şekillendirmeyi ve kentsel yaşamın farklı yönlerini kullanılabilir şehir formlarına dönüştürmeye yardımcı olmaktadır. Sadece halkın sürdürülebilir yaşam tarzını desteklemekle kalmayıp aynı zamanda çevresel, ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanmasında da önemli bir rol oynamaktadır.

Sık sık kentsel planlama ve mimarlıkla karıştırılan kentsel tasarım kavramı, kentsel planlama ve mimari arasında ara yüz görevi görmektedir. Mimarlık, binaların ve çevresindeki alanın fiziki tasarımına odaklanırken, kentsel planlama ise yapılı çevrenin tasarımıyla daha az uğraşırken, imarı düzenlemek, arazi kullanımı ve kentsel büyüme yönetimine daha çok odaklanmaktadır. Kentsel tasarım ise her iki disiplini de içermesine rağmen, çevrenin fiziksel özellikleriyle de ilgilenmektedir. Bu bilgiler ışığında, kentsel tasarım büyük ölçekli mimari ya da kentsel planlamanın fiziksel yönü olarak açıklanabilmektedir (Lee, 2008:47). Böylece kentsel tasarım, sürdürülebilir kentsel dönüşümün gerçekleştirilmesi için, alt sistem planlama hususunda önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Çubuk (2016:8)'a göre kentsel tasarım *"...ülke-bölge-kent-semt-mahalle-sokak-kent ana planının önemli kentsel uzantıları gibi her ölçekteki mekânlarda uygulanan, makro ve mikro ölçeklerde gelişmelerde uygulamaların zamanını birleştiren"*, kamusal ve özel alanlarda tasarımların oluşturan, sosyal yararlılık sağlayan çözümler sunan, mekân-insan arasında doğru ilişkinin kurulmasına yönelik yöntemler geliştiren, sürdürülebilir koşulları yaratan, tüm bu ekonomik-sosyal ve çevresel verilerle tasarım hedeflerini belirlemeyi sağlayan bir disiplindir. Kavrama yönelik diğer tanımlar ise Günay (1997:54) tarafından aşağıdaki gibi tarif edilmiştir;

- Kentin biçimi ile yaşamının, üst, orta ve alt ölçeklerde üretilmesinin kuram ve uygulaması
- Kent ve kent parçalarının tasarlanması, üretilmesi ve yoğunlukla yönlendirilmesi
- Planlama kararlarını hayata geçirerek, üretilmiş olan çevreyi sürdürme sürecidir.

Yapılan tanımlardan da yola çıkılarak, kentsel tasarım esasen, kentlerdeki yaşam kalitesi, estetik ve işlevsellik yönünden dengede olan mekânlar üretmeyi amaçlamaktadır (Günay: 1997:56).

Kentsel tasarım içeriği itibari ile birden çok değişkenle açıklandığı için bu durum tanımı hakkında karmaşıklığa neden olmaktadır. Kentsel tasarım üzerine çeşitli tanımlar ve vurguladıkları özellikleri şu şekildedir (Tezer, 2002:4-5).

- Kentsel tasarım, iki boyutlu kent planları ve plan notları ile mimari ve mühendislik detaylarına inmeden disiplinler arası aracılığı sağlamaktadır. Bu sayede ise fiziksel tasarım yönü öne çıkmaktadır.
- Kentsel tasarım, insanların bulunduğu alanları üç boyutlu olarak tasarlamaktadır. Bu sayede ise fiziksel tasarımın, sınırlılığını ve çerçevesini çizdiği yönü öne çıkmaktadır.
- Kentsel tasarım, politikadan, sosyal yönetimden, ekonomi ile fiziksel yapısında devamlı değişikliğe uğrayan kentte ve kırsal kesimde konut, ulaşım ve kent elemanlarının tasarımını sağlamaktadır. Bu sayede ise kentsel sistemler ile yerel özellikler doğrultusunda yorumlama yönü öne çıkmaktadır.
- Kentsel elemanları kentsel sistemlerle bütünleştiren kentsel tasarım, davranış ve çevre ilişkisini anlayıp ilişkilendiren bir özelliğe sahip olma yönü ile öne çıkmaktadır.
- Mimarlığın estetik, tipoloji ve program konularını kurup, kentsel planlamada yer alan analitik yöntemlerden faydalanan kentsel tasarım, bu yönüyle de disiplinler arası özelliğe sahip olduğu yönünü öne çıkarmaktadır.
- Bir diğer özelliği, planlamanın politikalar üretme süreci yaşaması, arazi kullanımını planlayarak çevrenin biçimlenmesinde etkili olan ekonomik, politik ve sosyal aşamalarda kentsel gelişme metodları ve süreçleriyle yakından ilişkili olan bir disipline ihtiyaç duyulması sebebiyle ortaya çıkan kentsel tasarım, tasarım alanının yaygınlığını ortaya koymaktadır.

Yukarıda sıralanan maddeler kentsel tasarımın; görsel, zaman, ölçek, fonksiyonel algısal ve sosyal olarak çok boyutlu bir disiplin olduğu; bu özelliği dolayısıyla da dokusal-çevresel-görsel veya sosyal, sürdürülebilirlik, politik, ekonomik ve süreç olmak üzere 5 şart öngörülmüştür (Önal, 2001:50).

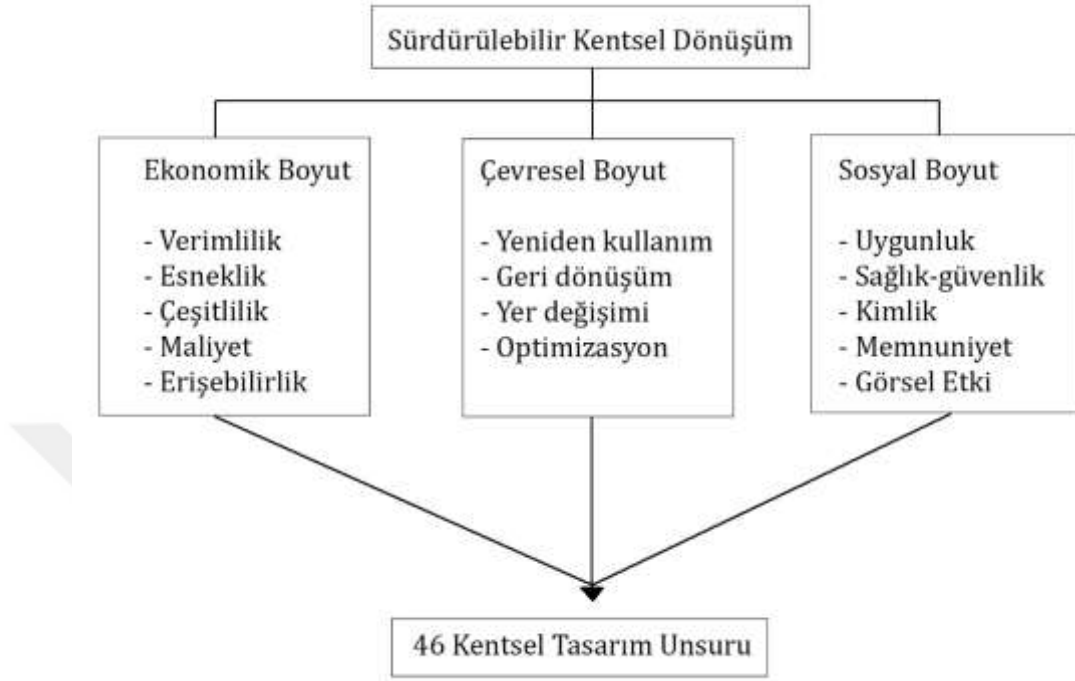
Kentsel tasarımın sadece yapılanmış fiziksel çevreye değil aynı zamanda doğal çevreye karşı da sorumluluğu vardır. Çevreye karşı duyarlı ve sürdürülebilir kentsel planlar oluşturmak amacıyla, kentsel tasarımın sürdürülebilirlik ve ekolojik anlamda temel ilkeleri bulunmaktadır. Bunlar (Önal, 2001:51);

- Enerji yeterliliği; yapay enerji kullanımının minimuma azaltılması, ve doğal enerji kaynaklarının kullanımı
- Esneklik; zamanla farklı kullanımlara olanak sağlanması bir başka deyişle yenisini yapmadan, var olanın değerlendirilmesi
- Temizlik; mekanların ve çevrenin ürettiği atıkların minimuma azaltılması, bunun gerçekleşmediği zamanlarda ise kendini temizleyen sistemlerin oluşturulması
- Doğal hayatın desteklenmesi; doğal çevrenin ve doğal kaynakların korunarak desteklenmesi
- Geçirgenlik; oluşturulan mekânların ve çevrenin kolay ulaşılabilir olması
- Canlılık; çevrede aktif kullanım ve kullanıcıların var olması
- Çeşitlilik; birden çok deneyimlerin oluşturularak seçilmesi
- Algılanabilirlik; oluşturulan deneyimlerin seçiminin anlaşılabilir olması

Bu ilkeler; konuma, alt yapıya, ulaşılabilirliğe yönelik mekânsal tasarım stratejilerinde, karma kullanıma yönelik fonksiyonel tasarım stratejilerinde, yoğunluk, yeşil alan, peyzaj, doğal yapı, güneş ışığı ile diğer arazi koşullarına bağlı arazi tasarımında, bina formu, yönlendirmesi, iklim özellikleri, malzemesi ile detay bina tasarımında uygulandığı takdirde, kentsel tasarım sürdürülebilir çevre oluşturmaya yönelik harekete geçmiş olur (Önal, 2001:50).

Sürdürülebilir kentsel tasarım, temelinde çevreye duyarlı, ekonomik ve sosyal değerlerini koruyabilen gelişmeleri kente yansıtabilen tasarım sürecidir (Oktay,2001:46). Kentsel tasarım ve sürdürülebilirlikle ilgili literatüre göre sosyal, ekonomik ve çevresel unsurların, mevcut yapılı çevreyi değiştireceğine ve sürdürülebilir kentsel dönüşüme kentsel tasarım ile ulaşılacağı görüşü öne çıkmaktadır. Sürdürülebilir kentsel dönüşüme ulaşmak amacıyla oluşturulan

kentsel tasarımın temel ilkeleri 46 maddede toplanmıştır. Kentsel tasarım ilkelerinin seçilmesinin teorik çerçevesi ile şekil 3.26 'da belirtilmiştir.

Şekil 3.26. 46 Kentsel tasarım unsurunun seçilmesindeki teorik çerçeve (Lee, 2008: 53)

Lee'nin ekonomik, çevresel ve sosyal boyutta temellendirdiği; ekonomik açıdan verimlilik, esneklik, çeşitlilik, maliyet ve erişilebilirlik; çevresel açıdan azalma, yeniden kullanım, geri dönüşüm, yer değişimi ve optimizasyon; sosyal boyutta ise uygunluk, sağlık-güvenlik, kimlik, memnuniyet ve görsel etki olarak temellendirdiği tasarım unsurları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Lee, 2008:54-55);

- Karma kullanım geliştirme
- Yerel işletme faaliyetlerinin kurulması (perakende mağaza, banka vs.)
- Çeşitli ticari faaliyetler
- Kamu kurumlarının sağlanması (okul, sağlık hizmeti, spor tesisi vs.)
- Kamu kurumlarının çeşitliliği
- Açık alanların sağlanması (park, oturma alanı vs.)
- Değişen ihtiyaçlara yönelik gelişimin uyarlanabilmesi

- Binaların, tesislerin ve mekânların bakımı ve yönetimine yönelik düzenlemeler
- Kirliliğe yönelik önlemlerin sağlanması
- Hava kalitesi ve gürültü seviyesi
- Enerji verimli cihazların kurulumu
- Doğal aydınlatma ve havalandırma optimizasyonu
- Çevresel tasarımın dâhil edilmesi (güneş şemsiyeleri, balkon kullanımı vs.)
- Ger dönüştürülmüş, geri dönüştürülebilir ya da dayanıklı malzemelerin kullanımı
- Vahşi yaşamı koruma
- Su tasarrufu sağlayan cihazların kullanımı
- Atık toplama, azaltma ve geri dönüşüm yöntemleri ile atık yönetimi sağlama
- Tarihi yapıların ve özelliklerin korunması
- Yerel farklılıkların teşvik edilmesi
- Sosyal ağların korunması ve kolaylaştırılması
- Yerel istihdamın oluşturulması
- Farklı gelir gruplarına yönelik barınma alanlarının oluşturulması
- Engelli, yaşlı veya çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanması
- Kamu kararlarına halkın katılımının sağlanması
- Topluma ait olma hissi
- Güvenliği sağlama
- Ulaşımında kolaylık, verimlilik ve sürücülerin güvenliği
- Yayaların rahatlığı, etkinliği ve güvenliği
- Engellilerin, yaşlıların ve çocukların erişimi
- Kamu kurumlarına erişim
- Açık alanlara erişim
- İşyerlerine erişim
- İş faaliyetlerine yakınlık
- Gelişmelere erişilebilirlik
- Bina tasarımı ve genel görünüm

- Komşuluk üniteleri ile uyumluluk
- Bina yoğunluğu, yükseklik ve kütle
- Bina ve caddelerin yerleşimi
- Açık alanların tasarımı (Görünüm, konum, şekil, boyut vs)
- Peyzaj tasarımı
- Şehir mobilyalarının görünümü (Sokak lambaları, banklar, tabelalar vs)
- Yaya yollarının ve kaldırımlarının görünüm
- Tamir edilebilir yapıların rehabilitasyonu

Sürdürülebilir kentsel dönüşümün gerçekleşebilmesi, kentin geleceğine ilişkin alınan kararlarda uygulama alanındaki yerel grupların katılımı yönünden önemli bir yer tutmaktadır. Bu konuda hem Ortak Geleceğimiz Raporu'nun hem de Yerel Gündem 21'in açıklamaları mevcuttur. Ortak Geleceğimiz Raporu sürdürülebilirliğin başarıya ulaşabilmesi için; bilinçlendirilmiş halktan, sivil toplum kuruluşlarından, bilim ve sanayi kuruluşlarından gelen güçlü destek ile bu kesimin haklarının ve rollerinin kentsel planlamaya daha etkin katılımın gerekli olduğunu vurguladığı görülmektedir. Yerel Gündem 21 ise, kadın, çocuk, genç, yerel topluluk, sivil toplum kuruluşu, yerel yönetim, işçi, ticari dernek, iş ve sanayi dünyası ile bilim ve teknoloji çevresinden insanların planlama süreçlerine daha aktif katılımının sağlanması ve güçlendirilmesi gerektiğinin vurgulandığı görülmektedir. Bu bilgiler ışığında, kente dair politikaların hazırlanması ve uygulanması aşamasında; kentteki yerel halkın, sivil toplum kuruluşları ile kamu-özel kurum ve kuruluşların, aktif rol almaları gerektiği açıktır. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm başarıya ulaşabilmesi, kente dair alınan kararların, kentte yaşayan her kesim ve statüden halkın benimsemesine bağlıdır (Karakurt Tosun, 2009).

3.7.1. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm göstergeleri

Kentlerin sürdürülebilirlik girişimlerine yönelik dünyanın önde gelen birçok kuruluşunca kentsel sürdürülebilirlik göstergeleri belirlenmiştir. Tez çalışması kapsamında, mevcut kentsel sürdürülebilirlik göstergeleri incelenmiş ve sürdürülebilir kentsel dönüşüm ile ilişkilendirilmiştir. Sürdürülebilir kentsel

dönüşüm göstergeleri ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan 3 başlık etrafında incelenmiştir. Ardından alt kategorilere ve performans ölçümlerine yer verilmiştir (Ek.F).

4. ISPARTA KENT MERKEZİNE AİT ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Isparta İlinin Genel Özellikleri

Isparta, Akdeniz Bölgesi'nin batısında, Antalya-Isparta-Konya-Afyonkarahisar-Burdur illeri arasında kalan Göller Yöresi'nde bulunmaktadır. Ülkede en fazla göl yüzeyine sahip olan il özeliği taşıyan Isparta, 9.933 km²'lik yüzölçümüne ve 1050 metrelik rakıma sahiptir (Isparta İli 1/25.000 Ölçekli ÇDP, 2016:2).

Şekil 4.1. Türkiye ve Isparta ilçe sınırları haritası

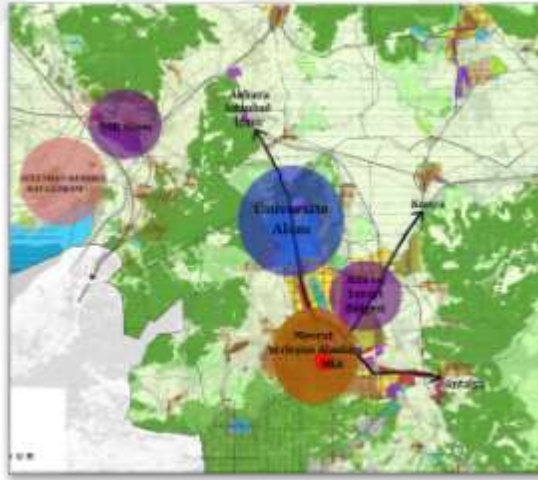
Isparta; kuzey ve kuzeybatıdan Afyon'a bağlı olan Sultandağı, Şuhut Çay, Dinar ve Dazkırı, batıdan ve güneybatıdan Burdur'a bağlı olan Merkez, Ağlasun ve Bucak, güneyden Antalya'ya bağlı olan Manavgat ve Serik, doğu ve güneydoğudan ise Konya'ya bağlı olan Akşehir, Beyşehir ve Doğanhisar ilçeleri ile komşudur (Isparta Belediyesi İmar Raporu, 2006:7). İlde merkez ilçe dâhil olarak Aksu, Keçiborlu, Atabey, Senirkent, Eğirdir, Sütçüler, Uluborlu, Gelendost, Şarkikaraağaç Gönen, Yalvaç ve Yenişarbademli'den oluşan 13 ilçesi, 22 belde (belediyesi) ve 203 köyü bulunmaktadır (Isparta İli 1/25.000 Ölçekli ÇDP, 2016:2).

2015 yılına ait adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre, il genelinde toplam 421.766 kişi yaşamaktadır. Bu nüfusun 323.241 kişi kentsel (%77),

98.525 kişisi ise kırsal nüfus (%23) olarak tespit edilmiştir. İl merkezinde ise 214.096 kişi yaşamaktadır (TÜİK, 2015).

İlde karayolu yaygın olarak kullanılmaktadır. İstanbul'a 593 km, Ankara'ya 421 km, Antalya'ya 130 km, İzmir'e 382 km ve Denizli'ye 165 km uzaklıktadır. Isparta'da kent merkezine yaklaşık 35 km uzaklıkta Süleyman Demirel Havaalanı bulunmakta, demiryolu ile yolcu taşımacılığı yapılmamaktadır (Isparta İli 1/25.000 Ölçekli ÇDP, 2016:2).

Kentte, Organize Sanayi Bölgesi ile dağınık şekilde yer edinmiş sanayi tesisleri bulunmaktadır. Merkez ilçe ekonomik yönden hizmetler sektörünün geliştiği, mal ve hizmet sunumunun yapıldığı yerleşim özelliği göstermektedir (Isparta İli 1/25.000 Ölçekli ÇDP, 2016:6). 1992'den beri faaliyette olan Süleyman Demirel Üniversitesi ile 2018'de kurulan Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, kentin ekonomik-mekânsal ve sosyal gelişiminde etkin rol oynamaktadır.

Şekil 4.2. 1/25.000 ölçekli ÇDP'na göre Isparta kent merkezi (Isparta İli 1/25.000 Ölçekli ÇDP)

4.2. Isparta Kent Merkezinin Tarihsel Gelişimi

Isparta'nın geçmişte Hititler'den, Makedonlar'a, Hamitoğulları Beyliği'nden Osmanlılar'a ev sahipliği yapmış olması, mekâna dair özgünlüklerin oluşmasını sağlamıştır.

Isparta, en yoğun imar faaliyetlerini Cumhuriyet Dönemi'nde yaşamıştır (Haştemoğlu, 2006:66). Prof. Ölsner tarafından 1938-1943 yılları arasında hazırlanan nazım imar planı, 1945'te ise Kemal Ahmet Aru tarafından uygulama imar planları hazırlanmıştır. Hazırlanan bu planlar, Isparta'nın Cumhuriyet dönemi gelişimine katkı sağlamıştır (Demirci, 2011:37).

Şekil 4.3. Prof. Ölsner ve Kemal Ahmet Aru tarafından hazırlanan Isparta imar planı (Isparta Belediyesi, 2019)

Prof.Ölsner'in hazırladığı planda ticaretin, kamusal ve dini yapıların bulunduğu kent merkezi ile Türk, Rum ve Ermeniler'in ikamet ettiği Belönü Çayı'nın kuzei, Aksu caddesi, Belönü Çayı, Fabrika Caddesi ve Kaymakkapı Meydanı ile sınırlı olan mevcuttaki yerleşim alanlarına müdahale edilmemiştir (Kayalı, 2005). Ana caddeler doğu-batı yönünde ilerlemeye devam etmiş, kuzey-güney yönünde yer alan caddeler ise ana yolla bağlantısı kurularak genişletilmiştir. Bu planda iki aks ön plana çıkarılmıştır. Bunlardan ilki, sanayinin ve otogarın bulunduğu kuzeybatı aksı; diğeri ise kent merkezi ve tren garını birbirine bağlayan kuzeydoğu aksıdır. Şehir merkezinden gidiş-dönüş yönünde geçen iki cadde Demirköprü mevkiine

kadar uzanmış; merkez ile mahalleler arasındaki ulaşım güçlendirilmiştir (Çetin, 2007:20).

Isparta tarihinde pazar kent özelliği taşımasından dolayı, yapılan planda da bu özelliği korunmuştur. Halkevi'nin (günümüzde Gazi Kemal Mahallesi civarı) arkasındaki alan pazar yeri olarak planlanmıştır. Çarşı merkezi ise, Hükümet Konağı karşısındaki alan olarak belirlenip, 5000 kişi kapasiteli meydan tasarlanmıştır. Hükümet meydanı ile Tren Garı İstasyonu önündeki meydan birbiri ile İstasyon Caddesi sayesinde bağlanmıştır. Gidiş-geliş yönlü ve 20 metrelik genişliğe sahip olan İstasyon Caddesi sahip olduğu kaldırım, refüj ve ağaçlık alanları; cadde üzerinde yer alan Valilik Konağı, Garnizon Komutanlığı Binası, ilkokul ve dönemin modern konutlarının sebebiyle Cumhuriyet ve Cumhuriyet'in getirdiği yeniliklerin ve modernizmin sergilenmesi bakımından ayrıca önemli bir yer tutmaktadır (Çetin, 2012:117-118).

Edinilen bilgilere göre Kemal Ahmet Aru ve Prof. Ölsner'in çalışmalarından sonraki imar planının 1968'de yürürlüğe girdiği yönündedir. 1967 yılında hazırlanan, 1968 yılında onaylanan imar planı Y.Mimar Fahri Yetman tarafından hazırlanmıştır. Bu plana göre; kentin kuzeyinde küçük sanayi sitesi, merkezi ticaret alanının kuzey ve batı yönlerinde geliştirilmesi ile kuzey, batı ve doğu yönlerinde yeni konut alanları önerilmiştir (Isparta Belediyesi İmar Planı Raporu, 1992:44).

Şekil 4.4. 1968 yılında hazırlanan Isparta imar planı (Isparta Belediyesi İmar Planı Raporu, 1992:44)

Kentteki hızlı nüfus artışı, hızlı nüfus artışından kaynaklanan konut alanlarının olağandışı yayılması ve kamu kurumlarının ihtiyaçları Yetman tarafından hazırlanan imar planının yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bunun ardından Yüksek Mimar Behçet Baykut tarafından 2 etapta gerçekleştirilen imar planı hazırlanmıştır. İlk etabı 1976 yılında yürürlüğe giren planda, bir önceki imar planının sınırı dışında kalan yapıların, yeni ihtiyaçlar da dikkate alınarak mevcut yerleşimler ile entegre olması sağlanmıştır (Isparta Belediyesi İmar Planı Raporu, 1992:45). 119.500 nüfusa göre hazırlanan bu plan 1334 hektar alanı kapsamıştır (Isparta Belediyesi, 2006:24).

Baykut tarafından hazırlanan planın ikinci etabı ise 1979 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu plan, kentin kuzey bölgesini ve Çünür yerleşmesini kapsamıştır. Kent planını bütünleyici nitelik taşıyan bu planda sanayi alanı, küçük sanayi alanı, eğitim alanları, yükseköğretim alanları, konut gelişme alanları ve Organize Sanayi Bölgesi alanı belirlenmiştir (Isparta Belediyesi İmar Planı Raporu, 1992:46). Bu plan ise toplamda 25000 nüfusu ve 431.7 hektarlık fidanlık hariç 787 hektar alanı kapsamıştır (Isparta Belediyesi, 2006:24).

Şekil 4.5. 1976 yılında hazırlanan Isparta imar planı (Dampo, 1987)

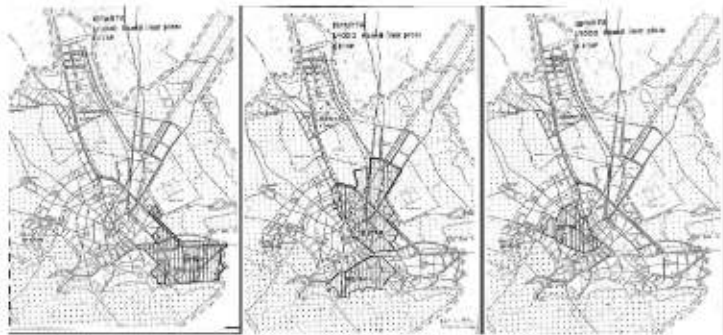
1985-1990 yılları arasında şehir plancısı Remzi Sönmez ve DAMPO Ltd.Şti. tarafından gerekli etütler yapılmış ve hazırlanan planlar 1990 yılında

onaylanmıştır. Hazırlanan imar planı, 5 etap halinde ele alınarak bölgelendirme yapılmıştır.

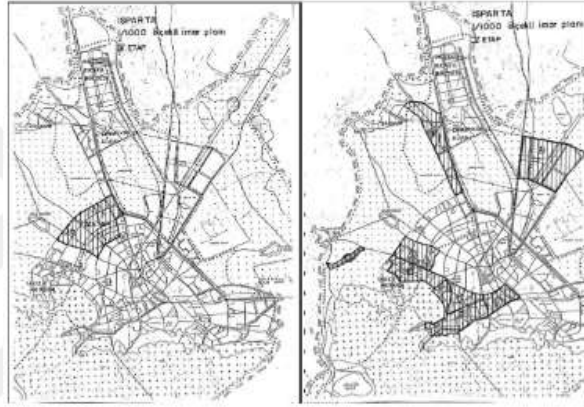
Şekil 4.6. Dampo tarafından hazırlanan imar planının gelişme etapları (Dampo,1988)

DAMPO'nun planına göre 1.etap, kentin güney-doğusundaki 558 hektarlık alanı kapsamıştır. 2.etap imar planı 2 bölgeden oluşmuş, birinci bölgeyi Belönü Çayı'nın kuzeyi, Afyon yolunun batısında kalan ve Eğirdir yolunun çevresini kapsayan toplam 770 hektarlık alan ile Anadolu, Sanayi, Davraz, İstiklal, Kepeci, Karağaaç ve Sermet mahalleri oluşturmuştur. 2.bölgeyi ise, Belönü Çayı'nın güneyinde kalan 225 hektar alan ile Halifesultan, Gülcü, Hisar, Sülübey, Keçeci, ve Emre mahalleri oluşturmuştur. 3.etap imar planı ise kent merkezinde yer alan Kaymakkapı Meydanı'nı Gölcük'e bağlayan yolun kuzeyi ile Afyon yolu ve kuzeyde yer alan çevre yolunun arasında bulunan Bahçelievler, Yedişehitler, Bağlar, Yayla, Gülistan, Piri Mehmet ve Kutlubey mahalleleri oluşturmuştur (Dampo, 1988).

Şekil 4.7. Dampo tarafından yapılan imar planının 1., 2. ve 3. Etapları (Dampo, 1988)

İmar planının 4.etabını otogarın kuzeyi, Deregümü köyü ve Afyon yolu arasında kalan 356,5 hektarlık bölgeyi kapsamıştır. 5.etap ise, Eğirdir yolu sanayi gelişme alanı, Afyon yolu ile Çünür mahallesinin batısında bulunan konut ve çalışma alanları, Gölcük yolu üzerinde bulunan tarımsal karakterli ve ucuz konut alanları, Gölcük yolunun güneyinde bulunan konut gelişme alanları ve Asri Mezarlık, Hızırbey mahallesinde bulunan konut gelişme alanı, Dere, Yenice, Doğancı mahalleri ile eski sit bölgesi olan İskender, Gazi Kemal, Çelebiler, Kurtuluş, Turan, Keçeci mahalleri olmak üzere toplam 1200 hektar alanda gerçekleşmiştir (Dampo, 1988).

Şekil 4.8. Dampo tarafından yapılan imar planının 4. ve etapları (Dampo, 1988)

Cumhuriyet Dönemi'nde küçük üretim merkezi, yönetim ve ticaret niteliği taşıyan ve 16000 nüfuslu bir il olma özelliği taşıyan Isparta, 1950'li yıllarda kırdan kente doğru gerçekleşen göç ve kente yapılan sanayi, ticaret ve kamu yatırımları ile demografik, sosyal ve ekonomik anlamda gelişmeler yaşamıştır. Yaşanan gelişmeler sonucunda ulaşım, parselasyon ve yapılaşma durumunda görülen eksiklikler nedeniyle 2006 yılında revizyon imar planı hazırlanmıştır. Plan günümüzde de hala geçerliliğini sürdürmektedir. Hazırlanan bu planda; 2.küçük Sanayi Sitesi, Toplu Konut Alanı ve Süleyman Demirel Üniversitesi'nin kente kattığı sosyal, ekonomik ve kültürel değişimin mekânsal gelişim ve plan kararları üzerine etki ettiği görülmüştür (Isparta Belediyesi İmar Planı Raporu, 2006:24).

İki etap halinde gerçekleşen bu planın birinci etabı; 1300 hektarlık bir alan kapsamış; İstasyon Caddesi, Isparta Otelı'nin güneyi, Davraz, Gülevler, Vatan, Ayazmana, Halıkent, Gazi Kemal, Karaağaç, Sermet, Halifesultan, Dere, Doğancı, Kepeci, Çelebiler, Keçeci, Sülübey, Turan, Emre ve Yenice mahallerinde kat artışına ve ada bütünlemesine gidilmiştir. 2.Etap ise, kuzey ve batı yönlerinde toplam 4100 hektar alanda gerçekleşmiştir. Bu plana göre, mevcut 201.537 kişi olan nüfus, 242.276'ya; mevcut 3526 hektar olan alan, 4683,42 hektara çıkarılmış böylece 57,16 kişi/hektar olan mevcut yoğunluk 49,82 kişi/hektara düşmüştür (Özgünkent, 2006)

Plan, üç temel müdahale bölgesi etrafında düzenlenmiştir. Bunlar (Özgünkent, 2006);

1. Kentsel dönüşüm bölgeleri, ulaşım şeması ve yapılaşma koşullarının büyük ölçüde değiştiği, kentin yenileme bölgeleri
2. Kısmi müdahale gerektiren, özellikle ulaşım şemasının iyileştirilmesine yönelik müdahalelerin yapıldığı alanlar
3. Planlı bölgeler, fazlaca müdahale gerektirmeyen ve mevcut onanlı imar planının büyük ölçüde aynen alındığı bölgelerdir.

Kentsel dönüşüm bölgeleri: Kent içinde yenilenme sürecine girerek ekonomik ömrünü tamamlayan binalardan oluşan, kentin yatayda çok yoğun ancak dikeyde yoğun olmayan köhneleşen bölgelerini kapsamaktadır. Genel olarak; niteliksiz, yıpranmış binalara sahip, sokaklarının dar, ulaşım akslarının belirsiz olduğu bu alanlar, yatay yoğunluğa sahip olmakla birlikte açık, yeşil alanlara sahip değildir. Hazırlanan imar planında bu alanların ana ulaşım aksları belirginleştirilerek, dış sınırlarını ana ulaşım akslarının belirlediği komşuluk üniteleri oluşturulmuştur.

Kısmi dönüşüm bölgeleri: Bu bölgeler, kentsel dönüşüm bölgelerinden farklı olarak ekonomik ömrünü tamamlayan binalarla birlikte, kullanışlı yapıların da bulunduğu kısmi yenileme bölgeleridir. Bu alanlarda yapılaşma koşullarının

dışında, ulaşım şemasına işlerlik kazandırılması yönünde gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Planlı bölgeler: bu bölgeler ise planlı bölgeler olmakla birlikte daha önceki planlama dönemlerinde yapılaşmayan ya da az yapılaşmış bölgelerdir.

Kent, revizyon imar planı sonucunda kuzeye doğru yönelmiştir. Süleyman Demirel Üniversitesi ile Isparta Organize Sanayi Bölgesi'nin bulunduğu konum dolayısıyla Isparta-Ankara ve Isparta-İstanbul ulaşım aksları ön plana çıkmıştır. Kentsel doku, kent merkezi ve çevresinde yoğunlaşarak kompakt makro form oluşmuştur. AVM, sanayi ve kamu kurumlarının yer seçimi kentin çeperlere sıçramasına; havaalanı ve OSB gibi büyük alan kullanımlarının kent dışında yer seçmeleri tarım toprakları, mera ve orman alanlarının tehditine yol açmıştır.

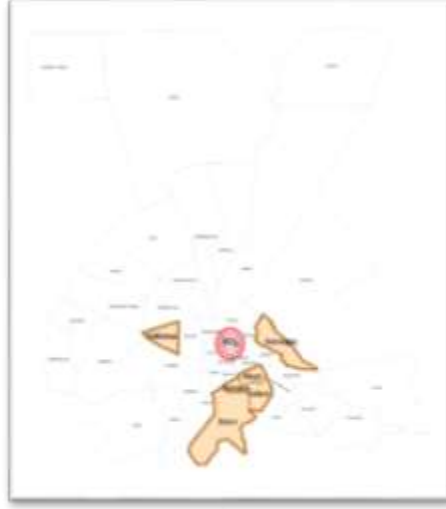
Şekil 4.9. Günümüz Isparta imar planı (Isparta Belediyesi, 2019)

4.3. Isparta Kent Merkezindeki Kentsel Dönüşüm Uygulamaları

Kentsel dokunun, büyük alan kullanımlarına doğru sıçraması ile 1992 yılında kurulan Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta kent merkezindeki mekânsal yapının değişmesine yol açmıştır. 2019 yılı itibariyle yaklaşık 80.000 öğrenci barındıran kent, şehir merkezindeki ticari fonksiyonları ve hizmet sektörü ile eski tarihi dokuyu günümüz ticaret merkezine dönüştürmüştür. İnşaat sektörü ev, apart ve yurt ihtiyacını karşılamaya odaklanmıştır. Kent merkezinde yeterli konut alanlarının olmaması, gelişme konut alanlarının tarım alanları yönünde ilerlemesine neden olmuştur. Bu nedenler Isparta'da kentsel dönüşüm çalışmalarının başlamasında önemli rol oynayan faktörler olmuşlardır.

Isparta kent merkezindeki kentsel dönüşüm uygulamaları 2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun sayesinde başlamıştır. Isparta Belediyesi tarafından 2014 yılında çıkarılan Yüksek Yapılar Yönetmeliği, 6306 sayılı kanunun uygulanmasını hızlandırmıştır. Çıkarılan yeni yönetmeliğe göre, 10 kat ve üstü yapılardaki dayanıklılığı sağlayacak ölçütler belirlenmiştir (Isparta Belediyesi, 2019). 6306 sayılı kanunun çıktığı günden bugüne kadar Isparta için riskli alan ilan edilmemiştir. Bu durum, sağlıklı bir riskli alan projesi uygulamasını olumsuz yönde etkilemiştir (Ataseven, 2015:80).

Isparta'da kentsel dönüşüm 3 şekilde görülmüştür. Bunlar; 6306 sayılı kanuna tabii olarak bina bazında yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları, Gülistan mahallesi kentsel dönüşüm uygulaması ile Hisar-Gülcü-Sülübey-Emre Mahalleleri Kentsel Tasarım Projeleridir.

Şekil 4.10. Isparta kent merkezindeki kentsel dönüşüm projeleri alanları

6306 sayılı kanuna göre riskli yapılar tespit edilmiş, yapılar özelinde ve parsel bazında kentsel dönüşüm uygulamaları başlamıştır (Şenol ve ark, 2018: 252). 2014 yılında başlayan çalışmalar sonucunda günümüze kadar toplamda 749 yapıya ruhsat verilmiştir. Yıllara göre verilen ruhsat sayısı Çizelge 4.1’de yer almaktadır.

Çizelge 4.1. Yıllara göre 6306 sayılı kanun gereği riskli yapılara yazılan yıkım ruhsat sayısı (Isparta Belediyesi, 2019)

Yıllar	6306 Sayılı Kanun Gereği Riskli İlan Edilen Yapılara Yazılan Yıkım Ruhsat Sayısı
2014	131
2015	150
2016	158
2017	219
2018	77
2019	14 (ilk 6 ay)
Toplam	749

Isparta kent merkezinin tamamına yakının 1.derece deprem riski altında bulunduğu Isparta’da kentsel dönüşüm projeleri öncelikle kent merkezinde, ardından kent merkezine yakın konumdaki çeperlerde yoğunlaşmıştır. Bu

alanlarda riskli olduğu belirlenen yapılar yıkılmış, yerine kat yüksekliği artan binalar inşa edilmiştir (Akman vd, 2018:2993).

Şekil 4.11. Isparta kent merkezindeki riskli yapılar (Akman vd, 2018:2993)

Isparta'daki kentsel dönüşüm uygulamalarına yönelik bir başka çalışma Gülistan Mahallesi'nde 2014 yılında başlamış olan projelerdir (Isparta Belediyesi, 2019).

Şekil 4.12. Gülistan mahallesi kentsel dönüşüm alanları

Gülistan Mahallesi, kent merkezinin kuzeybatısında ve kent merkezine ortalama 1 km uzaklıkta yer almaktadır. Mahalle, Isparta'yı Burdur'a bağlayan aksta yer almakta ve çeşitli ticari fonksiyonları yakın çevresinde barındırmaktadır (Isparta Belediyesi, 2019). Alan, 1970'li yıllarda düşük gelir grubunun kooperatif üyeliği ile sahip olduğu konutlardan oluşmaktadır. Konutların iki tipolojiden oluştuğu görölmektedir. Bunlardan ilki, bahçeli betonarme konutlar, diğeri ise bahçeli 1-2 katlı müstakil konutlardır. Yasal düzenlemelerde belirlenen sosyal donatıların ve

yeşil alanların, alanda yaşayan nüfusun ihtiyaçlarını karşıladığı saptanmıştır (Şenol vd, 2019:6).

Kent merkezinin 1.derece deprem bölgesinde bulunması ile Gülistan mahallesinde yer alan yapıların günümüzde riskli yapılar sınıfına girmesi, kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleşmesi için zemin hazırlayan iki temel unsur olmuştur.

Mahalle, toplamda 35.75 hektarlık alana sahipken, bunun %21,87'sine tekabül eden 7.82 hektarı kentsel dönüşüm uygulamalarına girmiştir. Dönüşüm projesi öncesi 3500 kişilik nüfusa ve 2-5 katlı yapılara sahip olan alan, dönüşüm sonrasında yaklaşık 7000-10000 kişiye ulaşması beklenen nüfusa ve 11-12 katlı binalara sahip olmuştur (Şenol vd, 2019:6; Bingöl ve Gök, 2018:595).

Kentsel dönüşüm uygulamaları sonrasında nüfus yoğunluğunun arttığı alanda ulaşım, teknik ve sosyal altyapı sistemlerinde ve yeşil alan miktarlarında artan nüfusun ihtiyacını karşılamaya yönelik herhangi bir tedbir alınmamıştır. Kamusal alanda yaşanan bu yetersizlik, alanda yaşayan nüfusun sosyalleşme fırsatlarını ortadan kaldırmıştır. Gülistan mahallesi kentsel dönüşüm uygulamalarındaki eksiklik sadece mekânsal yapıdaki yetersizlikle kalmamış; politik, ekonomik ve sosyal anlamda da sorunlar ortaya çıkmıştır. Özellikle projelerde üst ölçekli planın olmayıp projelerin sadece müteahhit ve mülk sahipleri tarafından yürütülmesi dikkat çekicidir. Alandaki konut fiyatları son dört yılda üç kat artmakla beraber, kentsel dönüşüm projelerinin uygulandığı alanlara yakın mesafede olan fakat 12 kat izni alamayan diğer parseller, müteahhitler tarafından görmezden gelinmiştir. Bu durum, alanlara yönelik riskin devam etmesine ve sosyal adaletsizliğe yol açmıştır. Proje sürecinde oluşan atık ve kirlilikler, çevre üzerinde olumsuz etki bırakmıştır. Aynı zamanda, inşa edilen bu yapılar kent kimliğine aykırı bir durum yaratmıştır (Şenol vd, 2019:6-7; Bingöl ve Gök, 2018:596).

Kent merkezinde bir başka kentsel dönüşüm projesi de "Hisar-Emre-Sülübey-Emre Mahalleleri Kentsel Tasarım Projeleri" olmuştur. Bu projede de tıpkı

Gülistan mahallesinde olduğu gibi, kent merkezinin 1.derece deprem bölgesinde bulunması, köhnemiş yapıların yenilenmesi, yetersiz ulaşım ve altyapı sistemi ile sosyal donatı alanlarının telafi edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Isparta'nın eski yerleşimlerinden olan bu alanların cazibesini arttırmak ve bu alanlara yatırımcı çekmek de projenin bir başka hedefidir (Isparta Belediyesi, 2019).

Hisar-Emre-Sülübey-Emre Mahalleleri Kentsel Tasarım Projeleri ile yapılaşma yoğunluğu korunmuş, ulaşım aksları genişlemiş, yaya ve bisiklet yolları, yeşil alanlar ile su öğeleri tasarlanmıştır. Proje alanında bulunan tarihi yapılar korunmuş ve kente kazandırılmıştır. Planla birlikte yapı adalarının ve yolların büyüklüğü azalmış, yeşil alanlar ise yaklaşık yirmi kat artmıştır.

Çizelge 4.2. Hisar-Emre-Sülübey-Emre Mahalleleri Kentsel Tasarım Projeleri'ne ait arazi kullanımı (Isparta Belediyesi, 2019)

Arazi Kullanımı	Plandan Önce		Plandan Sonra	
	Büyüklik	Yüzde	Büyüklik	Yüzde
Yapı Adası	310.312 m2	%75	262.754 m2	%63.4
Yeşil Alan	5.367 m2	%1.3	81.064 m2	%20
Yol	98.434 m	%23.7	70.304m	%16.6
Toplam	414.113			

Isparta kent merkezinde uygulanan son kentsel dönüşüm projesi ise “Karaağaç Mahallesi Kentsel Tasarım Projesi”dir. Bu proje de Hisar-Emre-Sülübey-Emre Mahalleleri Kentsel Tasarım Projeleri'nde olduğu gibi deprem riski altında bulunması, köhneyen yapılara sahip olması ve yetersiz kalan ulaşım ve altyapı sistemi ile sosyal donatı alanlarının karşılanmasını amaçlayarak, yatırımcılar için cazibe merkezi haline getirmeyi amaçlamıştır (Isparta Belediyesi, 2019).

Karaağaç Mahallesi Kentsel Tasarım Projesi'nde 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 18.Madde uygulaması yoluyla hazırlanmıştır. Böylece yeni yapılaşma koşulları belirlenmiştir. Proje ile 5164 m2 park alanı planlanmış, yapı adaları düzenlenmiştir (Isparta Belediyesi, 2019).

Şekil 4.13. Karaağaç Mahallesi Kentsel Tasarım Projesi ve Hisar-Emre-Sülübey-Emre Mahalleleri Kentsel Tasarım Projeleri'ne ait plan (Isparta Belediyesi, 2019)

Tez kapsamında, Isparta Belediyesi'ne ve Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'ne gerekli verileri temin etmek üzere yazılı dilekçe ile başvurulmuştur. Başvuru sonucunda, Isparta Belediyesinin hazırlamış olduğu imar planlarına, Karaağaç mahallesi kentsel tasarım projesine, Hisar-Emre-Sülübey-Emre Mahalleleri Kentsel Tasarım Projeleri'ne ve Gülistan mahallesi kentsel dönüşüm proje alanlarının kararlarına ulaşılmıştır. Bununla birlikte, 6306 sayılı kanuna göre kentsel dönüşümün ilgili Bakanlığı olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nda ve Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünde, projelere yönelik herhangi bir çalışma olmadığı görülmüştür.

2009 yılında gerçekleşen Kentleşme Şurası, kentsel dönüşümün “ Fiziksel mekânın dönüşümünün yanı sıra sosyal adalet ve gelişimle birlikte sosyal bütünleşme, yerel-ekonomik kalkınma, tarihi ve kültürel mirasla birlikte doğal çevrenin korunması, zarar azaltma ve risk yönetiminin hâkim kılınması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gibi ilkeler kapsamında bütünsel bir yaklaşımla” uygulanması gerektiğini vurgulamıştır. Fakat gerçekleşen uygulamaların, bu yaklaşımlara uymadığı açıkça görülmektedir. Müteahhitler tarafından yapılan kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştiği alanlarda nüfus artmasına rağmen; ulaşım, kentsel altyapı ve sosyal altyapı sistemlerinde artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak bir gelişme olmadığı açıktır. Bununla birlikte bu alanlarda kentsel dokunun korunduğunun ve sürdürülebilir mahalle olgusunun gerçekleştiğinden de bahsedilememektedir.

Ülkemizde kentsel dönüşüm uygulamalarını gerçekleştirebilmesine yönelik olarak, TOKİ'nin ortak olduğu ya da tek başına uygulama yapabilmesine dair hukuki zemin hazırlanmıştır. Kentsel dönüşüm projelerinin önemli paydaşlarından biri haline gelen TOKİ, Isparta kent merkezinde dar ve alt gelir gruplarına uygun olarak sosyal konut özelliğinde konutlar inşa etmiştir.

Çizelge 4.3.Isparta kent merkezinde uygulanan TOKİ çalışmaları (TOKİ, 2019)

	TOKİ Uygulama Alanları			
	Isparta Merkez – Çünür Mahallesi	Isparta Merkez- Çünür Mah. 2.Etap	Isparta Merkez- Aliköy Mevkii 1.Bölge (Akkent) (Altgelir konut, lise, ilköğretim, cami, şadırvan, sağlık ocağı, kreş, spor salonu, ticaret merkezi	Isparta Merkez- Garnizon Lojmanları Bölgesi
Proje Tipi	İdare Konut Uygulaması	Alt Gelir Grubu	Alt Gelir Grubu	Konut+Sosyal Donatı
Konut Sayısı	168	240	732	335
Tamamlanma Durumu	Tamamlandı	Tamamlandı	Tamamlandı	Tamamlandı

Isparta kent merkezinde TOKİ aracılığı ile toplam 1.475 adet konut Aliköy Mevkiinde (Akkent) uygulanan projede ise eğitim, sağlık, dini ve ticaret alanları inşa edilmiştir (Çizelge 4.3).

TOKİ aracılığı ile uygulanan Çünür Mahallesi, Çünür Mahallesi 2.etap ve Akkent proje alanları hakkında “Kentsel Dönüşüm Alanı” ilan edilmemiş, tarım arazisi ve hazine arazisi statüsünde olan bu alanlarda projeler uygulanmıştır. Garnizon Lojmanları Bölgesi ise yıkılıp yeniden inşa edilerek sağlamlaştırılmış ve güvenli hale getirilmiştir.

TOKİ'nin kentsel dönüşüm projelerinde hukuki olarak ayrıcalığı olmasına rağmen, Isparta kent merkezinde gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamalarında herhangi bir rol oynamadığı görülmektedir. Bina bazlı gerçekleşen kentsel dönüşüm projelerinin belediye aracılığı ile yüklenici firmalara verilmektedir. Yüklenici firmaların da sadece binalarda kat artışına giderek sosyal ve teknik altyapı, ulaşım ve yeşil alan anlamında yetersiz kentsel mekânlar ortaya çıkarmaktadır. Belediye görevi gereği, kentsel mekânda ortaya çıkabilecek olan olumsuzluklara yönelik önlem alması ve çözümlemesi gerekmektedir. Fakat kent merkezinde gerçekleşen uygulamalarda dönüşümün önemli aktörlerinden biri olduğu ve kentsel dönüşüm uygulamalarının üst ölçekli planlarla entegre edilmediği ve ortaya çıkan olumsuzluklara karşı yeterli önlem alınmadığı görülmektedir.

Kentsel dönüşüm projeleri ile ortaya çıkan rantın, kent ve kentlilerin lehine olacak biçimde düzenlenmesi, kentsel dönüşümün ana hedeflerinden biridir. Ancak Isparta kent merkezinde gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamaları, “kentsel dönüşüm” yerine, “arazi rantı” dönüşümü ekseninde ilerlemektedir. Kent içi ya da kent çeperi fark etmeksizin imar kullanılarak bu uygulamalar hızla devam etmektedir. Belediyenin ve müteahhilerin büyük rol oynadığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın ise devreye girmediği bu projelerde toprak türlerine bakılmaksızın arazi dönüşümleri gerçekleşmektedir. Sürdürülebilir kentleşmeye ulaşmanın yolu olarak görünen kentsel dönüşüm uygulamalarında, sürdürülebilirliğin yer almadığı açıktır.

Isparta kent merkezinde uygulanan kentsel dönüşüm projeleri sürdürülebilir kentsel gelişim ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Ortaya çıkan sonuca göre uygulamaların sürdürülebilirlikte oldukça uzak oldukları, kentsel dönüşüm anlamında da başarılı olamadıkları açıkça görülmektedir (Ek.G, Ek.H).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde yaşanan hızlı nüfus artışı ile kırdan kente göç, kentsel alanları baskı altına alarak etkileyen iki önemli etken olmuştur. Kentsel alanlarda çöküntüye uğramış, köhneleşmiş ve sağlıksızlaşmış alanların fiziksel, sosyal ve ekonomik yönden iyileştirilerek kente entegre edilerek yeniden kazandırılması kentsel dönüşüm olarak ifade edilmektedir. Buna göre kentsel alanlar yalnızca fiziksel mekân olarak görülmemeli; sosyal, ekonomik, siyasal, yasal-yönetsel hatta kültürel boyutları ile birlikte düşünülmelidir. Fakat geleneksel planlama ile kentler sadece fiziki müdahalelerin gerçekleştiği alanlar olarak görülmüş dolayısıyla kentsel dönüşüm uygulamaları da sadece fiziki müdahaleleri içermiştir. Günümüzde ise sürdürülebilirlik kavramının kentsel dönüşüme entegre edilmesiyle birlikte, çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlar da görünür olmuş, katılımcılığın sağlandığı bütüncül bakış açısıyla kentsel dönüşüm projeleri uygulanmaya başlamıştır.

Tez çalışması ile sürdürülebilir kentsel dönüşümün temelindeki iki kavram olan sürdürülebilirlik ve kentsel dönüşüm kavramları detaylı olarak ortaya konulmuş ve her iki kavramın da aynı ekseninde olacağı bir ana akım oluşturulmuştur.

Bu kavramların dünyada ve ülkemizde ilk kez kullanıldığı tarihten günümüze kadar geçen sürede geçirdiği değişimler detaylı olarak irdelenmiştir. Lee'nin belirlediği sürdürülebilir kentsel gelişme ilkeleri doğrultusunda Dünyadan, Türkiye'den ve Isparta ölçeği kentlerde gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamaları araştırılmış, az-orta-çok etki etmesine göre 1-3-5 betimsel olarak puanlanmıştır. Ortaya çıkan değerlendirmeye göre uygulamaların ekonomik, çevresel ve sosyal yönden eşit bir şekilde etki etmediği görülmüştür.

Ardından ise sürdürülebilir kentsel dönüşüme ilişkin amaçlar, işleyişi, ilkeleri ve göstergeleri ile kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Tezin araştırma alanı olan Isparta kent merkezindeki kentsel dönüşüm projeleri irdelenmiş ve bu projeler de Lee'nin belirlediği kentsel gelişme ilkelerine ek olarak, sürdürülebilir kentsel dönüşüm göstergeleri üzerinde etkisinin bilinip bilinmemesi şeklinde 2 kriter

üzerinden değerlendirilmiştir. Projelerin kentsel gelişme ilkeleri doğrultusunda (uygulanan) gerçekleştirilmediği ortaya konulmuştur. Aslında Isparta gibi orta ölçekli kentlerin sürdürülebilir kentsel dönüşüm ilkeleri bağlamında gerçekçi, doğru, optimum, rantabl, sosyal açıdan yetersiz, çevresel duyarlılığı olmaya palyatif çözümler üretildiği görülmektedir. Tez bütünüyle değerlendirildiğinde ise aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

- Isparta kent merkezinde uygulanan projelerin sosyal ve ekonomik sorunları çözmekten oldukça uzak, sadece çevresel iyileştirmeye ve konut üretmeye odaklandığı görülmüştür. Bu durumda sürdürülebilirlikten bahsetmek olanaksızdır.
- Kentsel dönüşüm projeleri adı altında yapılan uygulamaların kentsel dönüşüm ilkelerine de uymadığı açıktır. Çünkü projeler kamu yararı gözetmekten, sağlıklı ve planlı çevre oluşturmaktan uzaktır.
- Kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmasında bir kamusal araç olarak görülen TOKİ'nin Isparta'daki uygulamalarda yer almaması düşündürücüdür. Çünkü kent merkezindeki uygulamalar özel sektör vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Fakat kentsel dönüşüm projelerinde kamu ve özel sektör işbirliğinin kurulması gerekmektedir.
- Kentsel dönüşüm projeleri uygulanırken katılımcılığa dair herhangi bir bilgiye ulaşılamaması düşündürücüdür. Bu durum kentsel dönüşüm ilkeleri ile tezatlık göstermektedir.
- Projeler parsel bazlı uygulamalarla gerçekleştiği için üst ölçekli kentsel planlarla entegre olamamış, bütüncül plan beklentisi karşılanmamıştır. Kentsel dönüşüm projeleri uygulanmadan önce 3-4 katlı konutların olduğu alanlara 10-12 katlı konutlar inşa edilmiştir. Fakat artan nüfusun kentsel ihtiyaçları karşılanmamıştır. Özellikle ulaşım aksları ve altyapı yeni oluşan kapasiteyi kaldıramamaktadır.
- Projelerde imarın bir rant ve spekülasyon aracı olarak kullanıldığı görülmüştür. Etik olarak bu noktada şehir ve bölge plancılarının hassasiyetlerinin de gözden geçirilmesi gerekmektedir.
- Kentsel dönüşüm projelerinin denetimi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nda olmasına rağmen, kent merkezindeki uygulamalarda rolünün olmaması

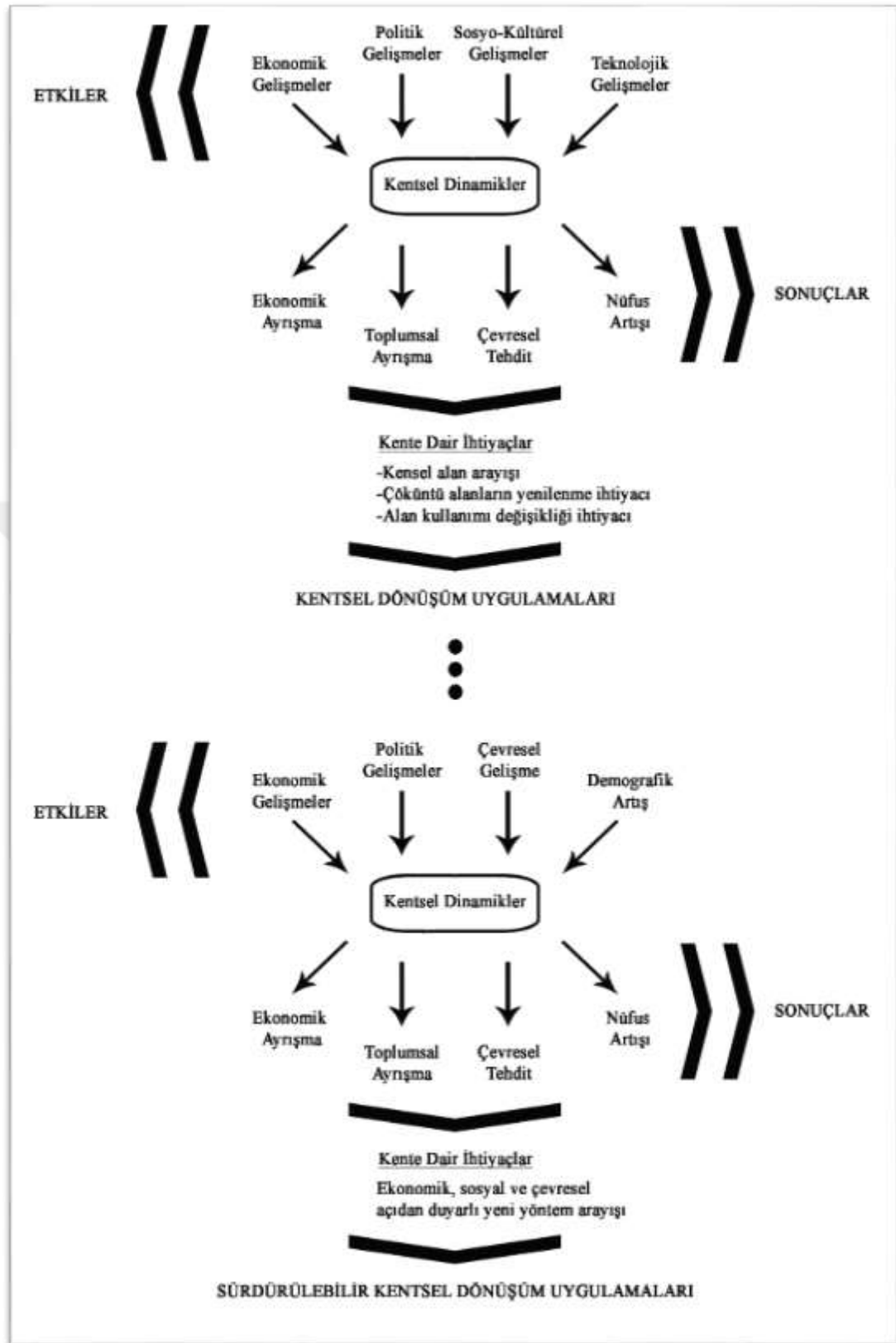
mevzuata uygun değildir. İlgili belediyenin ise kentsel dönüşüm projeleri üzerinde bu kadar etkin olması bu aktörlerin tarafsızlığının ve rollerinin gerçekleştirilebilirliği açısından sorgulanması gerekmektedir.

- Orta ölçekli bir kentte gerçekleşen uygulamalara dair zihnimizde bunca soru işareti oluşmuşken, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi metropol kentlerde durumun daha vahim boyutlarda olduğu düşünülmektedir.
- Orta ölçekli kentlerde bile kentsel dönüşüm uygulamalarının sürdürülebilirlik açısından yetersiz olması; İstanbul, Ankara ve İzmir gibi metropellerde sürdürülebilir kentsel dönüşüm kavramının amaçlarının, ilkelerinin, proje uygulamalarının, katılım düzeylerinin, ekonomik çıktılarının, sosyal ve çevresel boyutlarının ne kadar ele alındığı ve mevzuata ne kadar uygun gerçekleştiği gibi konularda soru işaretleri uyandırmaktadır.
- Konu ile ilgil yasal mevzuatlarda bulunan esneklikler ve denetim eksikliklerinin olması özel sektörün kentlerde egemen aktör olmasına yol açabilir görülmektedir. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm politikalarının da mevzuata tam uygun, kamu yararını gözeten, hakçal, kente entegre bir çözüm üretmesi beklenmektedir.
- Sürdürülebilir kentsel dönüşüme gerçekçi uygulanabilmesinin ana aracı olarak planlama ile birlikte rol oynayan kentsel tasarımın kullanılmadığı görülmüştür.
- Afet, göç, deprem, göç, iklim değişikliğinin etkileri gibi sebeplerden dolayı önemli bir planlama aracı olduğu düşünüldüğünde, bugünkü kentsel dönüşümün amacından saptığı ve saptırıldığı görülmektedir. Kentsel dönüşüm aslında mekân organizasyon aracı değil, toplumsal ekonomik ve çevresel, kente duyarlı ve kentin diğer alan kullanımları ile çatışmayan ve yarışmayan onlarla uyum halinde olması gereken bir düzenlemedir.

Kentleşme olgusu, ülkemizde gerçekleşen kentsel dönüşümün sürdürülebilirlik ekseninde uygulanmasına en büyük engel olarak görülmektedir. Kentlerin sürdürülebilir gelişmeden uzak kalmasının temel sebebi kentleşme politikalarındaki bu yetersizliktir. Sosyal yönden ayrışmaların çoğalması, ekonomik açıdan küresel sermayeye entegre olma çabası, kentin saçaklanarak

dev bir organizmaya dönüşmesi yanlış kentleşme politikalarının sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum kentsel dönüşüm projelerinde de ortaya çıkmakta, kentler geri dönüşü olmayan bir sisteme doğru hızla itilmektedir. Bu durumu önleyebilmek ve engelleyebilmek adına;

- Kentsel dönüşüm planlarının üst ölçekli planlarla entegre olması sağlanmalıdır.
- Kentler, metropol kentlerden başlayarak büyük, orta ve küçük ölçekli kentler olarak kademelenmelidir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın her kente yönelik hazırlaması planlanan Kentsel Dönüşüm Rehberi'nin içeriği genişletilmelidir.
- Bu çerçevede sürdürülebilir kentsel dönüşüm müdahaleleri geliştirilmeli ve sürdürülebilir kentlere yönelik doğru uygulamalar gerçekleşmiş olacaktır.

Şekil 5.1. Kentsel dönüşüm ve sürdürülebilir kentsel dönüşüm kavramlarının gelişimi

Şekil 5.2. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm çözümlemesi

KAYNAKLAR

- Akalın M., 2016. Katılımlı Kentsel Dönüşüm Projelerinde Mahalle Derneklerinin Rolü İzmir Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği Örneği. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(34), 374-376s, Hatay.
- Akbıyıklı R., Çınar Ö.F., Koç S., 2017. Kentsel Dönüşüm İşlemlerinde, 6306 Kanun İle 5393 Sayılı Kanun Hükümlerinin ve Uygulama Aşamalarının Kıyaslanması. Uluslararası Katılımlı 7. İnşaat Yönetimi Kongresi, 6-7 Ekim, Samsun, 117-128.
- Akçakaya O., 2016. Kentsel Sürdürülebilirliğin Uygulanması ve Ölçülmesi Bağlamında Yerel Yönetimlerin Fonksiyonu. Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, sayı4, 47-64s.
- Akdağ C. 2009. Dönüşüm Sürecinde Kentler, Afetler ve Kentsel Projeler. 1.TMMOB İzmir Kent Sempozyumu, 8-10 Ocak, İzmir, 757-766s.
- Akdağ C., 2009. Dönüşüm Sürecinde Kentler, Afetler ve Kentsel Projeler. TMMOB İzmir Kent Sempozyumu, 8-10 Ocak, İzmir, 757-766.
- Akkar Z.M., 2006. Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye. Planlama Dergisi, sayı 2006/2.
- Akman E., Can Y., Yalçın Ö., 2018. Bir Politika Uygulaması Olarak Kentsel Dönüşüm: Devlet Destekleri Çerçevesinde Değerlendirme. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Aralık 2018 22(Özel Sayı), 2987-3009s.
- Aksoy E., Kocataş Ö.G., 2017. Gecekondu Alanlarında Uygulanan Kentsel Dönüşüm Projelerinin Meşruiyet Zemini Olarak Yoksulluk ve Suç. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 7(14), 275-295s.
- Alata S. ve diğerleri (Ed), 2010. Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2010. Devlet Planlama Teşkilatı ve Birleşmiş Milletler Mukim Koordinatörlüğü, 12s, Ankara.
- Alberti M., 1996. Measuring Urban Sustainability. Environmental Impact Assessment Review (381-424p), Elsevier Science Inc., 383p, New York.
- Altaban Ö., 1990. 1980'li Yıllarda İngiliz Planlama Deneyimleri. ODTÜ MFD, 10(1-2), 75-101s.

- Anonim, 2016. Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Gelişim Projesi.
<https://kentselstrateji.com/kent-planlamada-yenilikci-uygulamaaraclariift-ihtr-menkullestirme/> Erişim Tarihi: 03.03.2019
- Anonim, 2017. Niğde Efendibey Kentsel Dönüşüm Projesi uygulama öncesi görüntüsü.<http://www.haberdesondurum.com/nigde-belediyesi-kentsel-donusumicinkamulastirma-yapacak-2059315> Erişim Tarihi: 05.03.2019
- Anonim, 2018. Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sonrası Londra Dokları.
<http://www.constructionphotography.com/Details.aspx?ID=47940&TyeID=1> Erişim Tarihi: 07.03.2019
- Anonim, 2018a. Uşak Uşak Eski Tabakhane Deri Sanayi Bölgesi'nin uygulama öncesi ve sonrası görüntüsü
<https://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=2050683> Erişim Tarihi 07.03.2019
- Ataöv A., Osmay S., 2007. Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım. METU, 24(2), 57-82.
- Ataseven C., 2015. Kentsel Dönüşüm Kanunu Kapsamında Deprem Bölgelerinde Yapılan Uygulamaların Değerlendirilmesi: Isparta ve Burdur Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 80s, Isparta.
- Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Özerklik Şartına İlişkin Bilgi Notu, 2011.
https://www.ab.gov.tr/files/haberler/2011/yerel_yonetimler_ozerklik_arti.pdf Erişim Tarihi: 02.02.2018
- Aydın A.H., Çamur Ö., 2016. Kentsel Dönüşüm Örneklerinde Başarılı Dünya Örnekleri: Danbara, Solidere, Rio De Janeiro. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(1), 53-68s.
- Bakıcı S., 2016. Kentsel Dönüşüm Proje Örnekleri. TOKİ Haber Dergisi, sayı72, 12-13s.
- Balaban O., 2011. Developing an Indicator-Based Approach to Evaluate the Effectiveness of Urban Regeneration for Climate Change Mitigation and Adaptation. UNU-IAS Working Paper No.167. 3p.
- Balamir M., 2005. Türkiye'de Kentsel İyileştirme ve Dönüşüme İlişkin Güncel Öneri ve Modeller. Mimarlık Dergisi, 322, TMMOB Mimarlar Odası, 28-35s.
- Bayram F., 2001. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar, Yaklaşımlar ve Türkiye. Prof. Dr. Cevat Geray'a Armağan (251-265), Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 258s, Ankara.

- Bayram, A.M. Kamunun Konut Sorununu Algılayış Biçimi: Hedef Kitle ve Finansman. Memleket Mevzuat Dergisi. 3(25). 3-25s.
- Bektaş Y., 2014. Bir Kentleşme Stratejisi Olarak Yasanın Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Etkisi: Ankara Örneği. Planlama Dergisi, 24(3), 157-172.
- Berg H., 1992. Urban Consumption must be Reduced-How Much ?. United Nations Economics Commision for Europe, 7th Conference on Urban and Regional Research, Urban Ecology (193-209p), Ankara.
- Bilsel C., 2009. İzmir’de Cumhuriyet Dönemi Planlaması (1923-1965): 20. Yüzyıl Kentsel Mirası. Ege Mimarlık Dergisi, 2009/4, 12-17s.
- Bilsel S.G., Yılmaz N., Polat E., 2003. Değişim-Dönüşüm Sürecinde Kimlik Arayışları ve KentselYenileşme Kavramı. TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, YTÜ, 53-64s, İstanbul.
- Bingöl B., Gök A.B., 2018. Kentsel Dönüşüm Uygulamaları; Isparta Gülistan Mahallesi Örneği. Kent Akademisi Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi, 11(4), 591-599.
- Bozdoğan R., 2005. Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi (1011-1028s), 1015-1024s. İstanbul.
- Bulut İ., Ceylan S., 2013. Kentsel Dönüşüm Yaklaşımlarına Bir Örnek: Efendibey (Niğde) Kentsel Dönüşüm Uygulaması. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(1), 239-256s.
- COE (Council of Europe), 1992. European Urban Charter. <http://www.mo.org.tr/UIKDocs/urbancharter1.pdf> Erişim Tarihi:15.02.2018
- Çahantimur A., 2007. Sürdürülebilir Kentsel Gelişmeye Sosyo-Kültürel BirYaklaşım: Bursa Örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 32s, İstanbul.
- Çakmanus İ., Göksal Özbalta T. 2008. Binalarda Sürdürülebilirlik: Ömür Boyu Maliyete İlişkin Çalışmalar. Doğa Sektörel Yayın Grubu, 185s. İstanbul.
- Çetin S., 2012. Geç Osmanlı’dan Erken Cumhuriyete İç Batı Anadolu’da Kentsel Yapısının Değişimi: Manisa, Afyon, Burdur ve Isparta Kentleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. METU Journal of the Faculty of Architecture. Vol:29, No:2., 89-126s.
- Çetin, S., 2008. Isparta’da Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarisi. Mimarlık Kent Dergisi. Sayı:2, 19-23s.

- Çıkış Ş., 2011. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi İzmir Konutu: Yerellik ve Melezlik. METU JFA, 28(2), 45-61s.
- Çınar A., 2013. Modernizm, Kent ve Toplum. Emin Yayınları, 99-100s, Bursa.
- Çiftçi S., 2016. Toplum Temelli Bir Yaklaşım Olarak Sürdürülebilir KentselDönüşüm: Ankara Dikmen Vadisi Örneği. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 102-103s, Sakarya.
- ÇŞB (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı), 2009. 2009 Yılı Kentleşme Şurası. https://webdosya.csb.gov.tr/db/kentges/editoridosya/komisyon_raporlari.pdf Erişim Tarihi: 05.07.2018
- ÇŞB (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı), 2018. İmar Barışı'na yönelik kanun maddesi <https://imarbarisi.csb.gov.tr/kanun-maddesi-i-86170> ErişimTarihi:07.02.2018
- ÇŞB (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı), 2018a. İmar Barışı'nın içeriği. <http://webdosya.csb.gov.tr/db/imarbarisi/icerikler/brosur20180603111057.pdf> Erişim Tarihi: 07.02.2018
- Çubuk M., 2016. Dünyadaki Gelişimin İzinde Kentsel Tasarımın Türkiye'ye Yansıması ve Gelişmesine Bakış. Kentsel Tasarım Rehberlerinin Hazırlanma Projesi Arama Rehberi Konferansı, 28 Eylül, Ankara, 8s.
- Dağ H., 2012. Küreselleşmenin Kentsel Dönüşüm Anlayışı ve Aykırı Bir Örnek Ruhr Havzası Örneği. Kent Ekonomisi Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi, 5(2), 40-51s.
- Daly, H. E., 1991. Elements of Environmental Macroeconomics. Constanza R.(ed), Ecological Economics (32-46p), Colombia University Press, New York.
- Dampo Ltd. Şti., 1987. Isparta Çevre Düzeni Nazım Planı Planlama Raporu, Ankara.
- Dampo Ltd. Şti., 1987. Isparta 1/1000 Ölçekli Uygulama Planı Planlama Raporları, Ankara.
- Daşkiran F., Ak D., 2015. 6306 Sayılı Kanun Kapsamında Kentsel Dönüşüm. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 13(3), 264-268s.
- Demirci D., 2011. Isparta Evleri. TC Isparta Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları: 7, 37s., Isparta.
- DPT, UNDP ve EU, 2007. Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel Politikalara Entegrasyonu Projesi. Ankara

- Duru B., 2012. Mustafa Kemal Döneminde Ankara'nın İmarı. Cantek F.Ş. (Haz),Cumhuriyet'in Ütopyası: Ankara (173-192s), Ankara Üniversitesi Yayınevi, Ankara.
- Ekinci O., 1998. Kaçak Yapılaşma ve Arsa Spekülasyonu. Sey Y. (Ed), 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık (191-199). Tarih Vakfı Bilanço 98 Yayın Dizisi, İstanbul.
- Emrealp S., 2005. Türkiye Yerel Gündem 21 Programı Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler Elkitabı. IULA-EMME (UCLG-MEWA) Yayını, 13-16s, İstanbul.
- Engels F., 1997. İngiltere'de Emekçi Sınıfının Durumu. Sol Yayınları, 31-92s, Ankara.
- Engels F., 2013. Konut Sorunu. Alter Yayınları, 21-72s, Ankara.
- Enlil Z.M., 2000. Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma: Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Konut Dokusunun Yeniden Ele Geçirilmesi. Domus M, sayı:8, 46-49s.
- Ertürk H., 1996. Sürdürülebilir Kentler. Yeni Türkiye Habitat II Özel Sayısı, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri, 175s., Ankara.
- Erzene Ş., 2013. Kentsel Dönüşüm ve Uygulanabilirliği İle İlgili Bir Yöntem Yaklaşımı. İstanbul Teknik Üniversitesi, Doktora Tezi, 22-38s, İstanbul.
- Esmer M., 2013. 1956-1960 İmarı: Karaköy-Beşiktaş Sahil Aksında Kaybolan/Yıkılan/Taşınan Yapılar. Mimarlık Dergisi. 374 Kasım Aralık. 54-59s.
- EU, 2004. Ministerial Meeting Urban Policy Cities Empower Europe Concept Conclusions Dutch Presidency, https://urbanpolicies.files.wordpress.com/2015/08/2004_rotterdam_conclusions-on-urban-policy.pdf Erişim Tarihi: 15.04.2018
- EU, 2005. Bristol Accord Conclusions of Ministerial Informal on Sustainable Communities in Europe https://www.eib.org/attachments/jessica_bristol_accord_sustainable_mmunies.pdf Erişim Tarihi: 17.04.2018
- Aalborg Charter, 1994. European Conference on Sustainable Towns and Cities, 1994.Charter of European Cities&Towns Towards Sustainability. http://www.sustainablecities.eu/fileadmin/repository/Aalborg_CharteAalbor_Charter_English.pdf Erişim Tarihi: 18.04.2018
- Finco A., Nijkamp P. 2001. Pathways to Urban Sustainability. Journal of Environmental Policy&Planning, 3(4), 289-302p.

- Genç F.N., 2013. Gecekonduyla Mücadeleden Kentsel Dönüşüme Türkiye’de Kentleşme Politikaları. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1), 15-30s.
- Genel A.Ö., 2017. İzmir Nazım Planı: Le Corbusier’nin Mimarlığı’nda Mekânsal Bir Strateji Olarak Lineerlik. Ege Mimarlık Dergisi. 2017/2 (96). 40-43s.
- Geray C., 2007. Toplumsal Konut Yöneltileri ve TOKİ’nin Tutum ve Yöneltilerindeki Son Değişiklikler. Mengü A. (Ed), Kent ve Planlama Geçmişi Korumak Geleceği Tasarlamak (283-341), İmge Kitabevi, 333s, Ankara.
- Giddens A., 2008. Sosyoloji. Kırmızı Yayınları, 562-565s, İstanbul.
- Gökçe C., 2013. Kentsel Dönüşümden Neyi Anlıyoruz, Neleri Anlamalıyız?. Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi. Sayı 478 (4), 27s. Ankara.
- Gökçe M.V. ve Akçaözoğlu S., 2012. Niğde Efendibey Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesinin Kentin Dinamikleri Açısından Değerlendirilmesi. 24. Uluslararası Yapı Yaşam Kongresi, 5-7 Nisan, Bursa, 153-162s.
- Görün M., Kara M., 2010. Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Girişimcilik Bağlamında Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesinin Arttırılması. Yönetim Bilimleri Dergisi, 8(2), 140-164.
- Güler Ç., Çobanoğlu Z., 1997. Çevre Sağlığı Boyutlarıyla Habitat II ve Kent Çevresi. Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi, no42, 11-31s, Ankara.
- Güler M., Turan A., 2013. Development Strategies for Sustainable Urbanization in Turkey: KENTGES Action Plan (2010-2023) Case. International Conference on Eurasian Economics, 17-18 Ekim, St Petersburg. 255-261p.
- Günay B., 1997. Kentsel Tasarım Kültürü ve Yaratıcılığın Sınırları. Planlama Dergisi, 97(2), 54-61s.
- Günerhan S., 2012. Doğal Öneme Sahip Alanlar Kapsamında Sürdürülebilir Kent Olgusu Üzerinde Araştırmalar: İzmir İli Örneği. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 6s, İzmir.
- Harris J.M. 2000. Sürdürülebilir Kalkınmanın Temel Prensipleri. Çev. Özmete E., Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e- Dergisi, 5-16s, Ankara.
- Harvey D., 2010. Postmodernliğin Durumu. Metis Yayınları, 87s., İstanbul.
- Hasol D., 2001. İstanbul’un Dönüşümü. Türk Mühendislik Haberleri, Sayı:413 2001/3, 48-49s.
- Işık ve Pınarcıoğlu, 2015. Nöbetleşe Yoksulluk. İletişim Yayıncılık, 118-203s, İstanbul

- IUCN (İnternational Union for Conservation of Nature) 1982.
<https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/wcs-004.pdf> e.t.
04.11.2017 Erişim Tarihi: 02.02.2018
- İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2018. Kentsel Dönüşüm Gelişim ve Yenileme Projeleri. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/kentsel-donusum-gelisim-ve-yenileme-projeleri/1271/4> Erişim Tarihi: 10.05.2019
- İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2018a. Arkeolojik Alanlarda Çalışmalar Sürüyor. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/1415/4> Erişim Tarihi: 10.05.2019
- Jeffrey P., Pounder J., 2008. Physical and Environmental Aspects. Roberts P., Sykes H. (Der), Urban Regeneration a Handbook (86-109). Sage Publication, 86-108p, London.
- Kahraman T., 2006. İstanbul Kentinde Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Planlama Süreçleri. Planlama Dergisi, 2006/2, 100s, İstanbul.
- Kara M., 2010. Türkiye’de Gecekondu Dönüşüm Projelerinin Konut Sorunun Çözümündeki Rolü: Ankara İli Gültepe ve Yatıkmusluk Örneği. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi (5:2), 186,188s.
- Karaaslan Ş., 2005. Gecekondu Dönüşüm. Çalgüner T.(Ed), Şehircilik Çalışmaları, Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 20.Yıl Anısı, Nobel Akademik Yayıncılık, 226-235s, Ankara.
- Karakurt Tosun E., 2009. Sürdürülebilirlik Olgusu ve Kentsel Yapıya Etkileri. Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi (e-dergi), ISSN 13057979, Yıl5, Sayı2
- Karakuzulu Z. 2010. Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar, Yerel Gündem 21 ve Bursa Örneği. 6.Ulusal Coğrafya Sempozyumu, 3-5 Kasım, Ankara, 397-406s.
- Karatay Belediyesi, 2018. Karatay Kent Merkezi ve Eski Garaj Uygulama sonrası. <https://www.karatay.bel.tr/> Erişim Tarihi: 11.05.2019
- Karavelioğlu C., 2004. İmar, İhale, İdari Dava Ansiklopedik Sözlük. Hukuk Yayınevi, 229s, Ankara.
- Kaya Altay İ., 2005. Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi’nde (ESDP) Kırsal Alan Politikaları. Planlama Dergisi, 2005/2, 82-88.
- Kayasu S., Yaşar S.S., 2006. Kentsel Dönüşüm Üzerine Bir Değerlendirme Kavramlar, Gözlemler. Özden P.P. (der), Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 143s, TMMOB ŞPO Yayını, Ankara.
- Kayasu S., Yetişkul E., 2013. Bir Araştırma Çerçevesi: Soylulaştırma. Planlama Dergisi, 23(3),147-152s.

- Kaypak Ş., 2011. Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 13(20), 19-33.
- Keleş, R., 1973. 100 Soruda Türkiye’de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu. Gerçek Yayınevi, 7-177-178s. Ankara
- Keleş R., 1993. Kentleşme Politikası. İmge Yayınevi, 78s, Ankara.
- Keleş R., 1995. Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Avrupa ve Türkiye. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi. 4(6), 3-19s.
- Keleş R., 1998. Kentbilim Terimleri Sözlüğü. İmge Kitabevi, 93s-112s. Ankara.
- Keleş R., 2010. Kentleşme Politikası. İmge Kitabevi, 493-498s, Ankara.
- Keleş R., 2013. 100 Soruda Çevre, Çevre Sorunları ve Çevre Politikası. Yakın Kitabevi, 108s. İzmir.
- KENTGES Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Gelişme Eylem Planı 2010 2023.https://www.kuzka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.kuzka.gov.tr_7_SF_K520_butunlesik_kentesel_gelisme_stratejisi_ve_eylem_plani_2010_2023.pdf Erişim Tarihi: 08.06.2018
- Kılıç E.M. ve Göksu A.E. 2015. Bir Kentsel Dönüşüm Deneyimi: Kadifekale Uzunlure İkliminde Bireysel Öyküler Üzerine Düşünmek. Planlama Dergisi, 28(2), 201-217s.
- Kıray M., 2007. Kentleşme Yazıları. Bağlam Yayıncılık, 23s, İstanbul.
- Kırbaş F.U., 2017. Neoliberalizmin Kent Üzerindeki Sosyo Mekansal Etkisi: Ankara Örneği. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 108-109s, Ankara.
- Kocabaş, A., 2006. Kentsel Dönüşüm (Yenileş(tir)me): İngiltere Deneyimi ve Türkiye’deki Beklentiler, Literatür Yayınları, 3-10s. İstanbul.
- Kocaman T., 2008. Türkiye’de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (19652000). Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 7s, Ankara.
- Koçan N., 2011. Sanayi Alanlarının Dönüşümü: Uşak Eski Tabakhane Deri Sanayi Bölgesi. Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi, 1(3), 124-138s.
- Kürşat Z., 2013. 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun Özel Hukuk Alanındaki Etkileri. Yasin M., Şahin C. (Ed), Kentsel Dönüşüm Hukuku (21-50s), İstanbul Üniversitesi S.S. ONAR İdare Hukuku ve İlimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 21s, İstanbul.

- Lee K.L.G., 2008. Sustainable Urban Renewal Model For a High Density City: Hong Kong. The Hong Kong Polytechnic University, PhD Thesis, 42-47p, Hong Kong.
- Leipzig Charter, 2007. <https://www.bbsr.bund.deBBSR/EN/UrbanDevelopment/UrbanDevelopmenteurope/EuropeanUrbanPolicy/Projects/MemberStateCooperationMemberStateCooperation.html?nn=385310#doc385274bodyText1> Erişim Tarihi: 20.02.2018
- Lichfield, D., 1992. Urban Regeneration for the 1990s. London Planning Advisory Committee, 20p, London.
- Lille Aciton Programme, 1998. <https://www.bbsr.bund.de/BBSR/EN/UrbanDevelopment/UrbanDevelopmenteurope/EuropeanUrbanPolicy/Projects/MemberStateCooperationMemberStateCooperation.html> Erişim Tarihi: 24.02.2018
- Liverpool Kuzeybatı Bölgesi Kentsel Dönüşüm Projesi, 2018. www.liverpoolvision.co.uk Erişim Tarihi: 18.05.2019
- McDonald S., Malys N., Maliene V., 2009. Urban Regeneration for Sustainable Communities: A Case Study. Technological and Economic Development of Economy.15:1, (49-59), 53p.
- Mengi A., Algan N., 2003. Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme AB ve Türkiye Örneği. Siyasal Kitabevi, 25s, Ankara.
- Ng. M.K., Cook A., Chui E.W.T., 2001. The Road Not Travelled: A Sustainable Urban Regeneration Strategy for Hong Kong. Planning Practice&Research, 16(2), 171-183p.
- Niğde Efendibey Kentsel Dönüşüm Projesi. Niğde Efendibey Kentsel Dönüşüm Projesi Vaziyet Planı. <http://www.ugurkentseldonusum.com.tr/tr/1368/Nigde-Efendibey-Kentsel-Donusum-Projesi> Erişim Tarihi: 20.05.2019
- Oktay D., 2001. Kentlerimiz, Yaşam Kalitesi ve Sürdürülebilirlik. Mimarlık Dergisi, No302, 45-49s.
- Oktay D., 2007. Sürdürülebilirlik, Yaşanılabilirlik ve Kentsel Yaşam Kalitesi. Mimarlık Dergisi, Mayıs-Haziran Sayısı, İstanbul.
- Okumuş G. ve Türkoğlu H., 2011. Sustainable Urban Regeneration: The Case of Fevzipaşa Neighbourhood, Çanakkale, ENHR Conference 2011, 5-8 July, Çanakkale.

- Oruç G.D. ve Giritlioğlu C., 2005. Planlama'da Yeni Politika ve Stratejik Riskler ve Fırsatlar. 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 29.Kolokiyumu, 7-9 Kasım, İstanbul 386s.
- Osmay S., 1998. 1923'ten Bugüne Kent Merkezlerinin Dönüşümü. Sey Y. (Ed), 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık (139-254). Tarih Vakfı Bilanço 98 Yayın Dizisi, 141-148s, İstanbul.
- Ökten A.N., Altınok E., Bilen Ö., 2008. Yoksulluk Deplasmanda. 32. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu: Kentsel Yeniden Yapılanma Kazananlar, Kaybedenler. 1-10s, İstanbul.
- Önal Ş., 2001. Kentsel Tasarım Kuramında ve Uygulanmasında Şartlar. Mimarlık Dergisi, No: 302, 50-53s.
- Özalp S., Erkut G., 2016. Kamu Yararı Perspektifinden İstanbul'da Kentsel Müdahaleler. Planlama Dergisi, 26(3), 234-250s.
- Özdemir D., 2005. Kent Merkezinde Kültür-Eksenli Bir Dönüşüm Projesi: Temple Bar, Dublin. Arredamento Mimarlık Dergisi, sayı 2005/03, 1s, İstanbul.
- Özdemir D., Aydın D., 2016. Fikirtepe'de 'Piyasanın Görünmez Eli'ne Kamu Sektörünün Görünür Müdahalesi. Mimarlık Dergisi, sayı:389, 53-58s.
- Özden P.P., 2004. Sağlıksız Yapı Stoğunun İyileştirilmesi Sürecinde Kentsel Tasarım: Malzeme, Estetik, Görsel Öğelerinin Kullanımı. ŞPO Mart Bülteni, 55s.
- Özden P.P., 2008. Kentsel Yenileme. İmge Yayınevi, 43-179s, İstanbul.
- Özden PP., 2001. Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 2s, İstanbul.
- Özgünkent İmar İnş. Tic. Ltd. Şti, 2006. Isparta (Merkez) Kısmi Revizyon İmar Planı İzah Raporu, 24s.
- Palabıyık H., 2005. Sürdürülebilirlik ve Yerel Yönetimler: Uygulanabilirliği ve Ölçümü Üzerine. Özgür H., Kösecik M. (Ed), Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-1: Reform (611-627). Nobel Yayınları, 617s, Ankara.
- Polat S. ve Dostoğlu N., 2007. Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa'da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri. Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 12(1), 62s.
- Premius H., 2004. The Path to Successful Urban Renewal: Current Policy Debates in the Netherlands. Journal of Housing and the Built Environment, 19(2), 199-209.

- PROPOLIS (Planning and Research of Policies Land Use and Transport for Increasing Urban Sustainability), 2004. Planning and Research of Policies Land Use and Transport for Increasing Urban Sustainability Final Report. http://www.spiekermannwegener.de/pro/pdf/PROPOLIS_Final_Report.pdf Erişim Tarihi: 19.02.2017
- Roberts, P., 2008. The Evulotion Definition and Purpose of Urban Regeneration. Roberts P., Sykes H. (ed), Urban Regeneration a Handbook, Sage Publication (9-37p), London.
- Rotterdam Urban Acquis, 2004. <https://www.bbsr.bund.de/BBSR/EN/UrbanDevelopment/UrbanDevelopmenteuropa/EuropeanUrbanPolicy/Projects/MemberStateCooperation/MemerStateooperation.html?nn=385310#doc385274bodyText1> Erişim Tarihi: 21.03.2018
- Rui L., 2003. Urban Renewal at Neighbourhood Level a Case Study at Huangjiadun Neighbourhood in Wuhan City. MSC in Geoinformation Science and Earth Observation with Speciaization in Urban Planning and Management, ITC, Hollanda
- Rydin Y., 2004. İn Pursuit of Sustainable Development: Rethinking The Plannig System. RICS Foundation, 3p, London.
- Samsun Büyükşehir Belediyesi, 2018. Saathane Meydanı Projesi. <https://www.samsun.bel.tr/proje/saathane-meydani-projesi-105-105> Erişim Tarihi 20.05.2019
- Semra Kutluay, 2012. Isparta İli 1/25000  l ekli  evre Düzeni Planı Plan Açıklama Raporu, 2-6s.
- Sert E., Karpuz H., Akgün G., 2005. Küreselleşme Sürecinde Değişen Kent Kavramı; Mekan ve Politikleşme  zerine Bir Okuma  alışması. Planlama Dergisi, 2005-2, 106-107s.
- Solidere, 2018. Beirut Central Disctrict Master Plan. <http://www.solidere.com/citycenter/urban-overview/master-plan> Erişim Tarihi: 18.05.2019
- Sönmez N. ., 2003. Islah İmar Plan Uygulamaları İle Oluşan Kentsel Dönüşümün Sosyal ve Mekansal Sonuçları  zerine G rg l Bir Değerlendirme. Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, 11-13 Haziran, İstanbul, 102-112.
- Sönmez N. . 2006. Düzensiz Konut Alanlarında Kentsel Dönüşüm Modelleri  zerine Bir Değerlendirme. Planlama Dergisi, 2006/2, Sayı36, 121-127s.
- şahin C., Yasin M., 2013. Kentsel Dönüşüm Hukuku. İstanbul Üniversitesi S.S.ONAR İdare Hukuku ve İlimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, no2013/1, 13-51s, İstanbul.

- Şahin S.Z., 2003. İmar Planı Değişiklikleri ve İmar Hakları Aracılığıyla Yanıltıcı (Psedua) Kentsel Dönüşüm Senaryoları: Ankara Altındağ İlçesi Örneği. Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, 11-13 Haziran, İstanbul, 89-101s.
- Şahin S.Z., 2006. Kentsel Dönüşümün Kentsel Planlamadan Bağımsızlaştırılması /Ayrılması Sürecinde Ankara. Planlama Dergisi, Sayı36, 2006/2, 111-120.
- Şen B., 2011. İstanbul Tarihi Kent Merkezinde Kentsel Dönüşüm: Mekansal Müdahaleye 'İçerden Bakış' ya da Mekansal Toplumsalla Birlikte Düşünmek. Toplum ve Demokrasi Dergisi. Yıl:5, Sayı:11-12, Ocak-Haziran, 34-36s, İstanbul.
- Şengül T., 2001. Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekanı. Praksis Kent ve Kapitalizm Özel Sayısı. Sayı2, 9-32s.
- Şenol P., Yalçın Ö., Kemeç A., 2018. Ekolojik Maliyet ve Geri Dönüşüm Ekseninden Kentsel Dönüşüm Pratiği: Isparta Örneği. Uluslararası Yeni Başkentler Kongresi, 2-11 Mayıs, Konya, 245-256s.
- Şenyol Kocaer Ö., Bal Ö.H., 2013. Kentsel Dönüşüm Gerçeği ve İzmir Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. 2. TMMOB İzmir Kent Sempozyumu, 28-30 Kasım, İzmir, 445-452s.
- Şişman A., Kibaroglu D., 2009. Dünyada ve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 11-15 Mayıs, 2s, Ankara.
- ŞPO(Şehir Plancıları Odası), 2018. ŞPO Muğla Şubesi'nin İmar Barışı'na Yönelik Açıklamaları. http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=9177 Erişim Tarihi 01.04.2018
- ŞPO(Şehir Plancıları Odası), 2018a. ŞPO Ankara Şubesi'nin İmar Barışı'na Yönelik Açıklamaları.<http://spoankara.org/wpcontent/uploads/2018/06/%C4%B0mar-Talan%C4%B1.pdf> Erişim Tarihi:01.04.2018
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,1968. <http://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/%C4%B0ikinciBe%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1kKalk%C4%B1nmaPlan%C4%B1-1968-1972%E2%80%8B.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2018
- T.C. Resmi Gazete. Hazineden Belediyelere Devredilecek Arazi ve Arsalar Hakkında Kanun. 29.07.1959, sayı:10265
- T.C. Resmi Gazete. Kat Mülkiyeti Kanunu. 23.6.1965, sayı:12038
- T.C. Resmi Gazete. Gecekondu Kanunu. 20.7.1966, sayı:124287
- T.C. Resmi Gazete. Arsa Ofisi Kanunu. 29.04.1969, sayı:13195

- T.C. Resmi Gazete. İmar Affı Kanunu. 24.2.1984, sayı:18335
- T.C. Resmi Gazete Toplu Konut Kanunu. 2.3.1984, sayı:18344
- T.C. Resmi Gazete. İmar Kanunu. 3.5.1985, sayı:18749
- T.C. Resmi Gazete. Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu. 4.3.2004, sayı:25400
- T.C. Resmi Gazete. Büyükşehir Belediyesi Kanunu. 23.7.2004, sayı: 25531
- T.C. Resmi Gazete. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. 27.7.2004, sayı:25535
- T.C. Resmi Gazete. Arsa Ofisi Kanunu ve Toplu Konut Kanununda Değişiklik Yapılması İle Arsa Ofisi Genel Müdürlüğünün Kaldırılması Hakkında Kanun. 15.11.2004, sayı:25671
- T.C. Resmi Gazete. Toplu Konut Kanununda ve Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerin Toplu Konut İdaresi Başkanlığına Ait Bölümünde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. 5.5.2004, sayı:25460
- T.C. Resmi Gazete. Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu. 3.7.2005 sayı: 25880
- T.C. Resmi Gazete. Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yeniden Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun. 16.6.2005, sayı:25866
- T.C. Resmi Gazete. İl Özel İdaresi Kanunu. 4.3.2005, sayı:25745
- T.C. Resmi Gazete. Belediye Kanunu. 3.7.2005, sayı:25874
- T.C. Resmi Gazete. İskân Kanunu. 19.9.2006, sayı:26301
- T.C. Resmi Gazete. Belediye Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun. 17.6.2010, sayı:27621
- T.C. Resmi Gazete. On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 6.12.2012, sayı:28489
- T.C. Resmi Gazete. On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 6.12.2012, sayı:28489

- T.C. Resmi Gazete. Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun. 15.12.2012, sayı:28498
- T.C. Resmi Gazete. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği. 14.6.2014, sayı:29030
- T.C. Resmi Gazete. KENTGES Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı 4.11.2017, sayı:27749.
- T.C. Resmi Gazete. Yapı Kayıt Belgesi Verilmesine İlişkin Usul ve Esaslar. 6.6.2018, sayı:30443
- T.C. Resmi Gazete. Cumhurbaşkanı Kararı. 1.7.2019, sayı:30818
- Tadmori, 2006. Beyrut'ta İç Savaş Sonrası Yeniden İmar ve Planlama Dönemi: 1990'dan Günümüze. 332 Kasım-Aralık sayısı.
- Tang, B.S., 2002. From Privatization to Bureaucratization: Implementing Urban Renewal in Hong Kong. Planning in a Global Era. Aldershot, UK: Ashgate.
- TBMM. Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanunu Tasarısı. 21.2.2005, sayı:1/984
- TBMM. Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı. 22.6.2006, sayı: 1/225
- Tekeli İ., 1996. Habitat II Konferansı Yazıları. TC Toplu Konut İdaresi Yayınevi, 26s, Ankara.
- Tekeli İ., 1998. Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlama. Sey Y. (Ed), 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık (1-25). Tarih Vakfı Bilanço 98 Yayın Dizisi, 17s, İstanbul.
- Tekeli İ., 1999. Sürdürülebilirlik Kavramı Üzerine İrdelemeler. Prof. Dr. Cevat Geray'a Armağan (729-747), Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 729s. Ankara.
- Tekeli İ., 2001. Sürdürülebilirlik Kavramı Üzerine İrdelemeler. Cevat Geray'a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları:25, 729s-730s, Ankara.
- Tekeli İ., 2006. Kentleri Dönüşüm Mekanı Olarak Düşünmek. 2003 Yılı Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 11-13 Haziran, 2-6s, Ankara.
- Tekeli, İ., 2014. Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 16-19s. İstanbul.
- Tezer H.K., 2002. Kentsel Morfoloji Bağlamında Kentsel Tasarımın Rehberlerinin İrdelenmesi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 4-5s, İstanbul.
- Thomas S., 2003. A Glossary of Regeneration and Local Economic Development, Centre for Local Economic Strategies, CLES, 43p, Manchester.

- Timmer C.P., 1991. The Agricultural Transform. Chenery H., Sirinivasa T.N., (der), Handbook of Development Politics. Elsevier Science Publications, 320p. Amsterdam.
- TMMOB Mimarlar Odası, 2008. Avrupa Kentsel Şartı-2: Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto.<http://www.mimarlarodasi.org.tr/index.cfm?sayfa=Belge&Sb=detail&RecID=> Erişim Tarihi: 15.04.2018
- TOKİ (Toplu Konut İdaresi), 2018. TOKİ Konut Üretim Raporu. <https://www.toki.gov.tr/AppResources/UserFiles/files/FaaliyetOzeti/et.pdf> Erişim Tarihi: 21.04.2018
- TOKİ (Toplu Konut İdaresi), 2018a. Kuruluş ve Tarihçe. <https://www.toki.gov.tr/kurulus-ve-tarihce> Erişim Tarihi: 24.04.2018
- TOKİ (Toplu Konut İdaresi), 2019. İllere Göre Projeler. <https://www.toki.gov.tr/illeregore-projeler> Erişim Tarihi: 27.27.2019
- Turgut H., Yıldız E., Önal G., 2007. Stratejik Kentsel Planlama ve Gelecek Çalışmaları Dünya Örnekleri ve Yöntemleri. Projem İstanbul Araştırma Raporu, 9s, İstanbul.
- Turok I., 2004. Urban Regeneration-What Can Be Done and What Should Be Avoided?. Özdemir D., Özden P.P., Turgut S., Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu: Küçükçekmece Belediyesi Atölye Çalışması(57-62), Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, 57s, İstanbul.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), 2011. TÜİK İstatistiki Göstergeler 1927-2000 Yılları Arası Türkiye Nüfusu ve Yıllık Nüfus Artış Hızı http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 Erişim Tarihi: 04.06.2018
- Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü, <http://www.tubaterim.gov.tr>, Erişim Tarihi: 25.10.2017
- Türkçe Sözlük, 2017. Türk Dil Kurumu Yayınları, 248s, Ankara
- Türker P.A., 1999. Evaluation of Turkish Plannning System Within the Context of Sustainable Urban Development. İnternational Conference on 20th Century Urbanisation and Urbanism: Urban Debate on The Eve of The New Millenium. Bled-Slovenia.
- Ulubaş Hamurcu A., Buldurur A. M., 2017. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm İçin Performans Göstergeleri. Planlama Dergisi, 27(3), 222-235s.
- Ulusoy A., Vural T., 2001. Kentleşmenin Sosyo Ekonomik Etkileri, Belediye Dergisi, 7(12), 12s.

- UN (The United Nations), 1972. The Document of the United Nations Conference on Human Environment-1972: Declaration on the Human Environment, Declaration of Principles, Recommendations for Action. <http://www.undocuments.net/aconf48-14r1.pdf> Erişim Tarihi:03.02.2017
- UN (The United Nations), 1972a. Report of the United Nations Conference on the Human Environment. 5p,Stockholm.
- UN (The United Nations), 1976. The Vancouver Declaration on Human Settlements.https://webdosya.csb.gov.tr/db/habitat/editoridosya/file/okumanlar/HABITAT%20The_Vancouver_Declaration_1976.pdf ErişimTarihi: 03.02.2017
- UN (The United Nations),1996. Conference on Human Settlements (Habitat II): Habitat Agenda: Goals an Principles. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/habitat/editoridosya/file/documanlar/Istanb%20Deklerasyonu.pdf> Erişim Tarihi: 03.02.2017
- UN (The United Nation), 2001. Sustainable City's Programme. www.mirror.unhabitat.org.tr Erişim Tarihi: 17.03.2018
- UN (The United Nations), 2002. World Summit on Sustainable Development Johannesburg Declaration on Sustainable Development. <http://www.undocuments.net/jburgdec.htm> Erişim Tarihi: 18.02.2017
- UN (The United Nations), 2015. Millennium Development Goals. undp.org/content/dam/turkey/docs/pressreleases/UNDPTRMDGs_glance_tr.pdf erişim tarihi: 21.02.2017
- UNCED (United Nations Conference on Environment and Development), 1992. United Nations Conference on Environment and Development Declaration.<https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/unced> Erişim Tarihi:20.02.2017
- UNCED (United Nations Conference on Environment and Development), 2002. Johannesburg Plan of Implementation. http://www.mfa.gov.tr/dunya/surdurulebilir_-kalkinma_-zirvesi_johannesburg_-26_-agustos-4_-eylul_2002_.tr.mfa Erişim Tarihi: 21.02.2017
- UNCSD 2007.. Indicators of Sustainable Development: Guidelines and methodologies.<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/guidelines.pdf> Erişim Tarihi: 15.02.2017
- United Nations World Summit, 2005. 2005 World Summit Outcome. <https://documentsddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/487/60/PDF/0548760.pdf?OpenElement>Erişim Tarihi 03.02.2017

- Uslu A., Yetim L., 2006. Çağdaş Kentsel Çevre Yaratma Çabalarına Örnek: Ankara/Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 3(2), 169-178.
- Uşak Belediyesi, 2018. Uşak Eski Tabakhane Bölgesi Kentsel Dönüşüm Projesi Raporu. 29-43s.
- Ürkmez G.K. ve Atanur G., 2016. İşlevini Yitirmiş Bir Sanayi Alanının Dönüşümünün Kent Kimliğine Etkisi: Bursa Sıcaksu Tabakhaneler Bölgesi. Karakurt Tosun E. (Ed), Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları (106-126),Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Aralık/2016, Cilt12, Özel Sayı, 109-111s.
- Üstün G., 2008. Kentsel Dönüşüm. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 40s, İstanbul.
- Wheeler S., 2004. Planning for Sustainability: Toward Livable, Equitable and Ecological Communities. 124p, Londra: Routledge.
- World Commission on Environment and Deveploment, 1987. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future.<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/597our-commonfuture.pdf> Erişim Tarihi: 02.02.2017
- Yaylı H., 2012. Küreselleşmenin Kentler Üzerine Etkisi: İstanbul Örneği. Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, yıl12, sayı24, 331-357s.
- Yazar K.H., 2006. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Orta Ölçekli Kentlere Dönük Kent Planlama Önerisi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 24s, Ankara.
- Yedekci G., 2015. Kentsel Dönüşüm. Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi, 28s, İstanbul.
- Yeni O., 2014. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma: Bir Yazın Taraması. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 187s.
- Yerasimos S., 1999. Tanzimat'ın Kent Reformları Üzerine. Dumont P., Georgeon F. (ed), Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri (1-18). Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 6-7s, İstanbul.
- Yılmaz E., 2016. Konut Sorunu ve Toplu Konut Üretiminde TOKİ'nin ve Belediyelerin Rolü. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(7), 31-50s.
- Yırtıcı H., 2005. Çağdaş Kapitalizmin Mekânsal Örgütlenmesi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 83s, İstanbul.

Yiğitcanlar T., 2001. Kentsel Yenileme Olgusu ve Gelişim Süreci. Planlama Dergisi, sayı:2001-4. 55-58s.

Zheng H. W., Shen G.Q., Wang H., 2014. A Review of Recent Studies on Sustainable Urban Renewal. Habitat International:41, 272-279p.

EKLER

EK A. Kentsel Dönüşüm İle İlişkili Kanunlar

Ek B. Kentsel Dönüşüme İlişkin Kanun Tasarıları

Ek C. Dünya’da Uygulanan Kentsel Dönüşüm Örneklerinin Değerlendirilmesi

Ek D. Türkiye’de Uygulanan Kentsel Dönüşüm Örneklerinin Değerlendirilmesi

Ek E. Isparta Ölçeğinde Uygulanan Kentsel Dönüşüm Örneklerinin Değerlendirilmesi

EK F. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Performans Göstergeleri

EK G. Isparta Kent Merkezindeki Kentsel Dönüşüm Örneklerinin Değerlendirilmesi

EK H. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Göstergelerine Göre Isparta Kent Merkezindeki Uygulamaların Değerlendirilmesi

Ek.A. Kentsel dönüşüm ile ilişkili kanunlar

Kanun Numarası	Kanun İsmi	Kanun Kabul Yılı	Kanunun Amacı
7367 Sayılı Kanun	"Hazineden Belediyelere Devredilecek Arazi ve Arsalar Hakkında Kanun"	1959	Gecekondu yapımını önlemek amacıyla çıkarılmıştır (T.C. Resmi Gazete, 29.07.1959, sayı:10265)
634 Sayılı Kanun	"Kat Mülkiyeti Kanunu"	1965	"Tamamlanmış bir yapının kat, daire, iş bürosu, dükkan, mağaza, mahzen, depo gibi bölümlerinden ayrı ayrı ve başlı başına kullanılmaya elverişli olanları üzerinde, o gayrimenkulün maliki veya ortak malikleri tarafından, bu Kanun hükümlerine göre, bağımsız mülkiyet hakları kurulabilir." (T.C. Resmi Gazete, 23.6.1965, sayı: 12038)
775 Sayılı Kanun	"Gecekondu Kanunu"	1966	"Mevcut gecekonduların ıslahı, tasfiyesi, yeniden gecekondu yapımının önlenmesi ve bu amaçlarla alınması gereken tedbirler hakkında bu kanun hükümleri uygulanır" (T.C. Resmi Gazete, 20.7.1966, sayı:12428)
1164 Sayılı Kanun	"Arsa Ofisi Kanunu"	1969	" Bu Kanunun amacı; arsaların aşırı fiyat artışlarını önlemek üzere tanzim alışı ve satışı yapmak; konut, sanayi, eğitim, sağlık ve turizm yatırımları ve kamu tesisleri için arazi ve arsa sağlamaktır." (T.C. Resmi Gazete, 29.04.1969, sayı: 13195)
2985 Sayılı Kanun	"Toplu Konut Kanunu "	1984	" Konut ihtiyacının karşılanması konut inşaatını yapanların tabi olacağı usul ve esasların düzenlenmesi, memleket şart ve malzemelerine uygun endüstriyel inşaat teknikleri ile araç ve gereçlerin geliştirilmesi ve Devletin yapacağı desteklemeler (...) bu Kanun hükümlerine tabidir." (T.C. Resmi Gazete, 2.3.1984, sayı: 18344)
2981 Sayılı Kanun	"İmar Affı Kanunu "	1984	" Bu Kanunun amacı; imar ve gecekondu mevzuatına aykırı olarak inşa edilmiş ve inşa halindeki bütün yapılar hakkında uygulanacak işlemleri düzenlemek ve bu işlemlere dair müracaat, tespit, değerlendirme, uygulama ve duyuru esaslarını ve ilgili diğer hususları belirlemektir. "T.C. Resmi Gazete. 24.2.1984, sayı: 18335
3194 Sayılı Kanun	"İmar Kanunu"	1985	" Bu Kanun, yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların; plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak amacıyla düzenlenmiştir." (T.C. Resmi Gazete. 3.5.1985, sayı: 18749)

Ek.B. Kentsel dönüşüm ile ilişkili kanunlar (Devam)

5104 Sayılı Kanun	“Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu”	2004	“ Bu Kanunun amacı, kuzey Ankara girişi ve çevresini kapsayan alanlarda kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde fiziksel durumun ve çevre görüntüsünün geliştirilmesi, güzelleştirilmesi ve daha sağlıklı bir yerleşim düzeni sağlanması ile kentsel yaşam düzeyinin yükseltilmesidir.” (T.C. Resmi Gazete. 4.3.2004, sayı: 25400)
5162 Sayılı Kanun	“Toplu Konut Kanununda ve Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerin Toplu Konut İdaresi Başkanlığına Ait Bölümünde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”	2004	“ 2.3.1984 tarihli ve 2985 sayılı Toplu Konut Kanununun 4 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Madde 4.- Başkanlık, gecekondu dönüşüm projesi uygulayacağı alanlarda veya mülkiyeti kendisine ait arsa ve arazilerden konut uygulama alanı olarak belirlediği alanlarda veya valiliklerce toplu konut iskân sahası olarak belirlenen alanlarda çevre ve imar bütünlüğünü bozmayacak şekilde her tür ve ölçekteki imar plânlarını yapmaya, yaptırmaya ve tadil etmeye yetkilidir. Bu plânlar, büyükşehir belediye sınırları içerisinde kalan alanlar için büyükşehir belediye meclisi tarafından, il ve ilçe belediye sınırları ile mücavir alanları içerisinde kalan alanlar için ilgili belediye meclisleri tarafından, beldelerde ve diğer yerlerde ilgili valilik tarafından, plânların belediyelere veya valiliğe intikal ettiği tarihten itibaren üç ay içerisinde aynen veya değiştirilerek onaylanması suretiyle yürürlüğe girer. Üç ay içerisinde onaylanmayan plânlar Başkanlık tarafından re’sen yürürlüğe konur.” (T.C. Resmi Gazete, 5.5.2004, sayı: 25460)
5216 Sayılı Kanun	“Büyükşehir Belediyesi Kanunu”	2004	“ Bu Kanunun amacı, büyükşehir belediyesi yönetiminin hukukî statüsünü düzenlemek, hizmetlerin plânlı, programlı, etkin, verimli ve uyum içinde yürütülmesini sağlamaktır.” (T.C. Resmi Gazete, 23.7.2004, sayı: 25531).
5226 Sayılı Kanun	“Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ”	2004	“ 21.7.1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 3 üncü maddesinin; (a) bendinin (1) numaralı alt bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, (3) numaralı alt bendine "kent kalıntıları" ibaresinden sonra gelmek üzere "kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya" ibareleri ile aynı bende (7), (8), (9), (10), (11) ve (12) numaralı alt bentler eklenmiş, (b) bendinin (3) numaralı alt bendi değiştirilmiştir “ (T.C. Resmi Gazete. 27.7.2004, sayı:25535)

Ek.C. Kentsel dönüşüm ile ilişkili kanunlar (Devam)

5273 Sayılı Kanun	"Arsa Ofisi Kanunu ve Toplu Konut Kanununda Değişiklik Yapılması İle Arsa Ofisi Genel Müdürlüğünün Kaldırılması Hakkında Kanun"	2004	" 29.4.1969 tarihli ve 1164 sayılı "Arsa Ofisi Kanunu"nun adı "Arsa Üretimi ve Değerlendirilmesi Hakkında Kanun" olarak değiştirilmiş ve 1164 sayılı Arsa Ofisi Kanunu ile kurulan Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü, teşkilâtı ile birlikte kaldırılmıştır." (T.C. Resmi Gazete, 15.11.2004, sayı: 25671)
5302 Sayılı Kanun	"İl Özel İdaresi Kanunu"	2005	" Bu Kanunun amacı; il özel idaresinin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir." (T.C. Resmi Gazete, 4.3.2005, sayı: 25745)
5393 Sayılı Kanun	Belediye Kanunu	2005	" Bu Kanunun amacı, belediyenin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usûl ve esaslarını düzenlemektir." (T.C. Resmi Gazete, 3.7.2005, sayı: 25874)
5403 Sayılı Kanun	Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu	2005	" Bu Kanunun amacı; toprağın korunması, geliştirilmesi, tarım arazilerinin sınıflandırılması, asgari tarımsal arazi ve yeter gelirli tarımsal arazi büyüklüklerinin belirlenmesi ve bölünmelerinin önlenmesi, tarımsal arazi ve yeter gelirli tarımsal arazilerin çevre öncelikli sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak planlı kullanımını sağlayacak usul ve esasları belirlemektir. " (T.C. Resmi Gazete, 3.7.2005 sayı: 25880)
5366 Sayılı Kanun	"Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yeniden Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun"	2005	" Bu Kanunun amacı, büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır." (T.C. Resmi Gazete, 16.6.2005, sayı: 25866)

Ek.D. Kentsel dönüşüm ile ilişkili kanunlar (Devam)

5543 Sayılı Kanun	“İskân Kanunu”	2006	“ Bu Kanunun amacı; göçmenlerin, göçebelerin, yerleri kamulaştırılanlar ile millî güvenlik nedeniyle yapılacak iskân çalışmalarını, köylerde fiziksel yerleşimin düzenlenmesine ilişkin uygulamaya esas şartları ve alınacak tedbirleri, iskân edilenlerin hak ve yükümlülüklerini düzenlemektir.” (T.C. Resmi Gazete, 19.9.2006, sayı: 26301)
5998 Sayılı Kanun	“Belediye Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun”	2010	“ Belediye, belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir. Bir alanın kentsel dönüşüm ve gelişim alanı olarak ilan edilebilmesi için yukarıda sayılan hususlardan birinin veya bir kaçının gerçekleşmesi ve bu alanın belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde bulunması şarttır. Ancak, kamunun mülkiyetinde veya kullanımında olan yerlerde kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı ilan edilebilmesi ve uygulama yapılabilmesi Bakanlar Kurulu kararına bağlıdır.” (T.C. Resmi Gazete, 17.6.2010, sayı: 27621)
6306 Sayılı Kanun	“Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun”	2012	“ Bu Kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir.” (T.C. Resmi Gazete, 15.12.2012, sayı: 28498)
6360 Sayılı Kanun	“On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	2012	“ Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van illerinde, sınırları il mülki sınırları olmak üzere aynı adla büyükşehir belediyesi kurulmuş ve bu illerin il belediyeleri büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür.” (T.C. Resmi Gazete, 6.12.2012, sayı: 28489)

Ek.E. Kentsel dönüşüm ile ilişkili kanunlar

6360 Sayılı Kanun	“On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”	2012	6360 sayılı kanun Aralık 2012’de “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” olarak değiştirilmiştir. “ (T.C. Resmi Gazete, 6.12.2012, sayı: 28489)
	Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği	2014	“ Bu Yönetmeliğin amacı; fiziki, doğal, tarihi ve kültürel değerleri korumak ve geliştirmek, koruma ve kullanma dengesini sağlamak, ülke, bölge ve şehir düzeyinde sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek, yaşam kalitesi yüksek, sağlıklı ve güvenli çevreler oluşturmak üzere hazırlanan, arazi kullanım ve yapılaşma kararları getiren mekânsal planların yapımına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir.” (T.C. Resmi Gazete, 14.6.2014, sayı: 29030)

Ek.F. Kentsel dönüşüm ile ilişkili kanun tasarıları

Kanun	Kanun İsmi	Kanun Kabul Yılı	Kanun Tasarılarının Amacı
Kanun Tasarısı	"Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanunu Tasarısı"	2005	" Bu kanunun amacı, büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediye sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri ve il belediyelerince, eskiyen ve özelliğini kaybetmiş kent bölgelerinin, kentin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilmesi, konut alanları, ticaret alanları, turizm ve kültür alanları ve sosyal donatı alanları oluşturulması, deprem risklerine karşı tedbirler alınması veya kentin tarihi ve kültürel dokusunun korunarak yenilenmesidir." (TBMM, 21.2.2005, sayı: 1/984)
Kanun Tasarısı	"Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı"	2006	" Bu Kanunun amacı, imar planı bulunsun veya bulunmasın kentsel ve kırsal tüm alanlarda bilim, teknik, sanat ve sağlık kurallarına uygun olarak, afetlere ve kentsel risklere duyarlı yaşam çevrelerinin oluşturulması için veya fiziki köhneme ve sosyal ve teknik altyapının yetersiz ve niteliksiz olduğu alanların iyileştirme, tasfiye, yenileme ve gelişimini sağlamak üzere dönüşüm alanlarının tespitine ve dönüşümün gerçekleştirilmesine dair her türlü iş ve işlemler ile ilke ve esasları belirlemektir." (TBMM, 22.6.2006, sayı: 1/225)

Ek.G. Dünya’da uygulanan kentsel dönüşüm örneklerinin değerlendirilmesi

Dünyada Uygulanan Kentsel Dönüşüm Örnekleri	Örneklerin Bulunduğu Ülkeler	EKONOMİK												ÇEVRESEL												SOSYAL												Toplam																																										
		Eski sanayi alanların kaldırılması, geleneksel ticaretin dönüştürülmesi						Arazi kaynaklarının etkin kullanımı						Kalifiyeli işgücünün korunması						Yeni yatırımlar için cazibe merkezlerinin açılması						Yapılı çevrenin fiziken iyileştirilmesi						Eski ve yeni gelişmeler arasında denge							Doğal kaynakların korunması						Kaynak verimli teknoloji kullanımı						Yaşam koşullarının iyileştirilmesi						İş fırsatlarının sağlanması						Konut temini						Kamu kurumlarının temini						Yerel özelliklerin korunması					
		A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç		A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç																																	
Manhattan Highline Park KDP	ABD																																																43																															
Los Angeles Bunker Hill KDP	ABD																																																49																															
Postdam Meydanı KDP	Almanya																																																49																															
Ruhr Vadisi ve Emscher Nehri Çevresi KDP	Almanya																																																61																															
Hafen City KDP	Almanya																																																51																															
Sidney Barangaroo KDP	Avustralya																																																57																															
Sidney Cumberland KDP	Avustralya																																																47																															
Melbourne Docklands KDP	Avustralya																																																49																															
Curitiba KDP	Brezilya																																																59																															
Rio de Janerio Kenti Gecekondu Sıkılaştırma Programı	Brezilya																																																41																															
Chengdu KDP	Çin																																																37																															
La Defense Bölgesi KDP	Fransa																																																51																															
Lyon KDP	Fransa																																																61																															
Grenoble KDP	Fransa																																																45																															
Seul Cheonggyecheon Nehri Restorasyon Projesi	Güney Kore																																																43																															
Seul Hapdong KDP	Güney Kore																																																47																															
Amsterdam Doğu Liman Bölgesi KDP	Hollanda																																																47																															
Trafalgar Meydanı KDP	İngiltere																																																45																															

Ek C. Dünya’da uygulanan kentsel dönüşüm örneklerinin değerlendirilmesi (Devamı)

Dünyada Uygulanan Kentsel Dönüşüm Örnekleri	Örneklerin Bulunduğu Ülkeler	EKONOMİK												ÇEVRESEL												SOSYAL												Toplam																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																
		Eski sanayi alanların kaldırılması, geleneksel ticaretin dönüştürülmesi				Arazi kaynaklarının etkin kullanımı				Kalifiyeli işgücünün korunması				Yeni yatırımlar için cazibe merkezlerinin açılması				Yapılı çevrenin fiziken iyileştirilmesi				Eski ve yeni gelişmeler arasında denge				Doğal kaynakların korunması				Kaynak verimli teknoloji kullanımı				Yaşam koşullarının iyileştirilmesi					İş fırsatlarının sağlanması				Konut temini				Kamu kurumlarının temini				Yerel özelliklerin korunması																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																			
		A	O	Ç		A	O	Ç		A	O	Ç		A	O	Ç		A	O	Ç		A	O	Ç		A	O	Ç		A	O	Ç		A	O	Ç			A	O	Ç		A	O	Ç																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
Londra Dockland KDP	İngiltere																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					

Ek.H. Türkiye’den kentsel dönüşüm örneklerinin değerlendirilmesi

Türkiye’de Uygulanan Kentsel Dönüşüm Örnekleri	Örneklerin Bulunduğu İller	EKONOMİK												ÇEVRESEL												SOSYAL												Toplam			
		Eski sanayi alanların kaldırılması, geleneksel ticaretin dönüştürülmesi			Arazi kaynaklarının etkin kullanımı			Kalifiyeli işgücünün korunması			Yeni yatırımlar için cazibe merkezlerinin açılması			Yapılı çevrenin fiziksen iyileştirilmesi			Eski ve yeni gelişmeler arasında denge			Doğal kaynakların korunması			Kaynak verimli teknoloji kullanımı			Yaşam koşullarının iyileştirilmesi			İş fırsatlarının sağlanması			Konut temini			Kamu kurumlarının temini				Yerel özelliklerin korunması		
		A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç				
Seyhan Sucuzade Mahallesi KDP	Adana																																						41		
Yeni Adana Projesi	Adana																																						41		
Eryaman Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi	Ankara																																						37		
Dikmen Vadisi KDP	Ankara																																						43		
Kuzey Ankara Girişi KDP	Ankara																																						45		
Portakal Çiçeği KDP	Ankara																																						47		
GEÇAK KDP	Ankara																																						41		
Kent Merkezi KDP	Antalya																																						45		
Doğanbey KDP	Bursa																																						37		
Eski Mudanya Gar Binası Restorasyonu	Bursa																																						37		
Kükürtlü KDP	Bursa																																						39		
Merinos Kültür Merkezi ve Parkı Projesi	Bursa																																						37		
Suriçi KYP	Diyarbakır																																						37		
Sulukule KDP	İstanbul																																						37		
Galataport Projesi	İstanbul																																						39		
Haydarpaşa Projesi	İstanbul																																						39		
Fener-Balat KDP	İstanbul																																						39		
Süleymaniye Bölgesi Yenileme Projesi	İstanbul																																						41		

Ek D. Türkiye’den kentsel dönüşüm örneklerinin değerlendirilmesi (devam)

Türkiye’de Uygulanan Kentsel Dönüşüm Örnekleri	Örneklerin Bulunduğu İller	EKONOMİK												ÇEVRESEL												SOSYAL												Toplam																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										
		Eski sanayi alanların kaldırılması, geleneksel ticaretin dönüştürülmesi						Arazi kaynaklarının etkin kullanımı						Kalifiyeli işgücünün korunması						Yeni yatırımlar için cazibe merkezlerinin açılması						Yapılı çevrenin fiziken iyileştirilmesi						Eski ve yeni gelişmeler arasında denge							Doğal kaynakların korunması						Kaynak verimli teknoloji kullanımı						Yaşam koşullarının iyileştirilmesi						İş fırsatlarının sağlanması						Konut temini						Kamu kurumlarının temini						Yerel özelliklerin korunması																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					

Ek.İ. Isparta ölçeğindeki kentlerde uygulanan kentsel dönüşüm örneklerinin değerlendirilmesi

Isparta Ölçeğindeki Kentlerde Uygulanan Kentsel Dönüşüm Örnekleri	Örneklerin Bulunduğu İller	EKONOMİK												ÇEVRESEL												SOSYAL												Toplam																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																
		Eski sanayi alanların kaldırılması, geleneksel ticaretin dönüştürülmesi						Arazi kaynaklarının etkin kullanımı						Kaliteli işgücünün korunması						Yeni yatırımlar için cazibe merkezlerinin açılması						Yapılı çevrenin fiziken iyileştirilmesi						Eski ve yeni gelişmeler arasında denge							Doğal kaynakların korunması						Kaynak verimli teknoloji kullanımı						Yaşam koşullarının iyileştirilmesi						İş fırsatlarının sağlanması						Konut temini						Kamu kurumlarının temini						Yerel özelliklerin korunması																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																											
		A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç		A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
Mara, Varlık, Musalla, Ulucami ve Alitaşı Mahalleleri KDP	Adıyaman																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					

Ek E. Isparta ölçeğindeki kentlerde uygulanan kentsel dönüşüm örneklerinin değerlendirilmesi (Devam)

Isparta Ölçeğindeki Kentlerde Uygulanan Kentsel Dönüşüm Örnekleri	Örneklerin Bulunduğu İller	EKONOMİK												ÇEVRESEL												SOSYAL												Toplam			
		Eski sanayi alanların kaldırılması, geleneksel ticaretin dönüştürülmesi			Arazi kaynaklarının etkin kullanımı			Kalifiyeli işgücünün korunması			Yeni yatırımlar için cazibe merkezlerinin açılması			Yapılı çevrenin fiziken iyileştirilmesi			Eski ve yeni gelişmeler arasında denge			Doğal kaynakların korunması			Kaynak verimli teknoloji kullanımı			Yaşam koşullarının iyileştirilmesi			İş fırsatlarının sağlanması			Konut temini			Kamu kurumlarının temini				Yerel özelliklerin korunması		
		A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç							
Yeşilyurt Mahallesi KDP- TOKİ	Osmaniye																																			35					
Saathane Meydanı Projesi	Samsun																																			41					
Çay Mahallesi KDP- TOKİ	Samsun																																			35					
Esentepe Bölgesi KDP	Sivas																																			39					
Bahçelievler Mahallesi KDP- TOKİ	Şırnak																																			39					
Süleymanpaşa KDP	Tekirdağ																																			37					
Yazıcıoğlu KDP	Tokat																																			35					
Tabakhane Bölgesi KDP	Uşak																																			41					
Erciş Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi	Van																																			39					
Bağlarbaşı Mahallesi KDP	Yalova																																			35					
Eski Sanayi Sitesi KDP	Yozgat																																			33					
Üzülmez Kentsel Dönüşüm Projesi- TOKİ	Zonguldak																																			37					
Toplam Puan		27	6	5	12	54	-	27	6	5	84	10	-	150	28	-	10	7	3	135	30	-	-	-	9	135	17	36	5	4	130	-	-	150	26	9	5	1120			
		38			66			38			94			150			38			140			30		144	58	134	150			40										

Ek.J. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm performans göstergeleri (Mc Kinsey Analysis, UCI, 2014: 5, Indicators for Sustainable Cities, 2015: 17, Sustainable Urban Development Indicators for the United States, 2011:55-61, Ulubaş Hamurcu ve Buldurur, 2017: 226-232'den uyarlanmıştır)

Ekonomi Boyutu	Kategori	Performans Ölçümleri
	İşsizlik Oranı	*İşsizlik / istihdam / işsizlik oranları; *Yerel ekonomideki yeşil işlerin yüzdesi; *İşgücünün ortalama mesleki eğitim yılı
	Ekonomik büyüme	*Yıllık GSYİH büyüme oranı; * Yıllık GSMH büyüme hızı; *Net İhracat Büyüme Oranları (ülkenin toplam ihracatındaki% eksi yıllık toplam ithalatın değerini eksi; *Doğrudan *Yabancı Yatırımlar (listelenen doğrudan yatırım gelirlerinden elde edilen Sermaye / Kazanç).
	Ekonomik Gelir	Kişi başına düşen gelir
	Üstyapı İçin Kamu-Özel Sektörden Kaynak Sağlama	Kaynak miktarı (tl) / (%)
	Altyapı İçin Kamu-Özel Sektörden Kaynak Sağlama	Kaynak miktarı (tl) / (%)
	Kaynak Sağlamada Kamu-Özel-Uluslararası Kurum ve Kuruluşların Ortaklık Sağlaması	Ortaklık payı (%), Uluslar arası kurum veya kuruluş sayıları ile bunlardan sağlanan finansman miktarı (adet, %)
	Zararların karşılanması	Zarar türüne göre maddi veya manevi yardım
	Geçici süreyle kira yardımının karşılanması	Kira ücreti (tl)
	Gelir durumlarına uygun, düşük faizli kredi olanaklarının sağlanması	*Taksitlendirme imkanı (tl, ay, faiz %) *Konut veya işyerlerinin takas edilmesi
	Konut-İşyeri Hak transferinin sunulması, hak transferine konu olan konut veya işyeri değerinin tespit edilmesi	Eski konut veya işyerinin değerinden(tl/m2), yeni konut veya işyeri değerinin(tl/m2) arasındaki farkın ödenmesine ilişkin taksitlendirme veya kredilendirme (tl,ay, faiz %)

Ek.K. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm performans göstergeleri (Mc Kinsey Analysis, UCI, 2014: 5, Indicators for Sustainable Cities, 2015: 17, Sustainable Urban Development Indicators for the United States, 2011:55-61, Ulubaş Hamurcu ve Buldurur, 2017: 226-232'den uyarlanmıştır) (Devam)

	İnşaat süresince ve sonrasında istihdam sağlanması	Toplam istihdamın içindeki oranı (%), yerinde istihdam sağlama oranı(%)
	İşgücüne katılımında cinsiyet eşitliğinin sağlanması	Cinsiyetlere işgücüne katılım oranı (%)
	Kentsel dönüşüm sonrası işyeri sayısının artırılması	Kentsel dönüşüm öncesi ve sonrası işyeri sayısının tespiti (adet)
	Çalışan sayısının artırılması	Sektörel olarak dağılımı (%), (kişi)
	Aylık gelir kaybının önlenmesi	İnşaat öncesi ve sonrası aylık gelir miktarının tespiti (tl/kişi)
Sosyal Boyutu	Kompakt bir bölge veya kent yaratılması, sosyal donatı, yeşil alan vs kamu hizmetlere kolay erişimin sağlanması	Kamu hizmetlerinden faydalanan kullanıcı sayısı (kişi), erişim süresi (dk)
	Kentte oturan herkese iyi konut koşulları sunulması	Konut sektörünün mülk sahipliğine göre dağılımı (%)
	Kaliteli kamusal alanların sunulması	*Kaliteli kamusal alan İyi durumda olan karayollarının oranı (%) *Şehir alanı ve / veya nüfus büyüklüğü ile ilgili olarak yeşil alan (halka açık parklar) kapsamı oranı (%)
	Eğitim imkânlarının artırılması	Okul sayısı ve yetişkin okuryazarların oranı (adet, %)
	Sanitasyon	Su kaynaklı veya alternatif (ve etkili) sıhhi kanalizasyon altyapısına erişimi olan nüfusun oranı (%)
	Sağlık	Ölüm ve sağlık hizmetlerine erişimi olan nüfus oranı (%)
	Emeklilik	Emeklilik güvencesi olan nüfusun oranı (%)
	Yoksulluktan, işsizlikten etkilenen, eğitim/öğretim, bilgi, eğlence hizmetlerine erişim sorunu olan, dışlanmış ve marjinal nüfusun azaltılması	Yoksulluktan, işsizlikten etkilenen, eğitim/öğretim, bilgi, eğlence hizmetlerine erişim sorunu olan genç, kadın, engelli ve işsizlerin oranı (%)

Ek.L. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm performans göstergeleri (Mc Kinsey Analysis, UCI, 2014: 5, Indicators for Sustainable Cities, 2015: 17, Sustainable Urban Development Indicators for the United States, 2011:55-61, Ulubaş Hamurcu ve Buldurur, 2017: 226-232'den uyarlanmıştır) (Devam)

Kent güvenliğinin sağlanması, saldırıların azaltılması	Saldırıya uğrayan, kaza geçiren nüfusun oranı (%)
Nüfus artış hızının dengede tutulması,	Nüfus artış hızı (%), yaş dağılımı (%), maksimum nüfus miktarı olan taşıma kapasitenin ölçülmesi (kişi)
Nüfus yoğunluğunun artırılması, hane halkı büyüklüğüne uygun konut tiplerinin sorulması	Ortalama nüfus yoğunluğu (kişi/hektar), ortalama hane halkı büyüklüğü (ortalama/konut türü)
Erkek, kadın, çocuk, genç, yaşlı ve engellilerin dönüşüm sürecine katılımının artırılması ve aidiyet duygusunun aşılması	Erkek, kadın, çocuk, genç, yaşlı ve engellilerin katıldığı toplantı sayıları (adet) ve katılım oranları (%)
Temsil edilecek grupların belirlenmesi, temsilci katılımının sağlanması ve temsil edilen gruplardan öneri alınması ve sunulması	Temsil edilen grupların sayısı (adet), temsilcilerin katıldığı toplantı sayısı (adet), öneri sunan kişilerin oranı (toplam kişi sayısı içindeki %)
Katılım toplantılarının gerçekleşmesi, katılımın teşvik edilmesi, etap başında veya sonunda katılım toplantılarının gerçekleşmesi, katılımın takip edilerek katılımda bulunmayanların uyarılması	Katılım toplantı sayısı (adet), katılımda bulunan kişi sayısı (kişi), etap başında veya sonunda gerçekleşen toplantı sayısı (adet), katılım çağrısının gerçekleşmesi (adet/geçen süre), katılım çağrısı gönderme ortamları ve sayısı
Katılım sürecinin şeffaflığının sağlanması	Bilgilendirme, bilinçlendirme, değerlendirme ve geri dönüş alma ile ilgili toplantıların sayısı (adet)

Ek.M. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm performans göstergeleri (Mc Kinsey Analysis, UCI, 2014: 5, İndicators for Sustainable Cities, 2015: 17, Sustainable Urban Development Indicators for the United States, 2011:55-61, Ulubaş Hamurcu ve Buldurur, 2017: 226-232'den uyarlanmıştır) (Devam)

	Halk tarafından sunulan fikir, istek ve taleplerin rapor edilerek kamuoyuyla paylaşılması	Halk tarafından sunulan fikir, istek ve taleplerine ilişkin rapor (adet/etap), itiraz süreci (gün veya ay), itiraz sonrası oluşturulan çözüm raporu
	Dernek, vakıf ve STK'ların katılımının sağlanması	Dernek, vakıf ve STK'ların sayıları (adet)
Çevresel Boyut	Yeşil alanlar	Toplam arazi alanı ile ilgili korunan alanların / rezervuarların / suyollarının / parkların toplam alana oranı (%) İl alanı ve / veya nüfus büyüklüğüne bağlı olarak şehirdeki ağaçların oranı (%)
	Sera gazlarının azaltılması ve enerji verimliliğinin sağlanması	Kentteki sera gazı emisyonu oranı (%), kentte tüketilen yenilenebilir kaynaklı enerji oranı (%)
	Hareketlilik	Her bir ulaşım modunun oranı (%)
	Su kalitesi	Su kalitesi endeksi, yeterli ve güvenli içme suyuna sahip nüfusun oranı (%)
	Hava kirliliği azaltılması	SO ₂ , NO ₂ ve PM ₁₀ Oranı Metreküp başına mg
	Sanayi kirliliği azaltılması	Endüstriyel SO ₂ Miktarı
	Atık su arıtılmasının sağlanması	Atık su arıtma oranı (%)
	Evsel atık yönetiminin sağlanması	Evsel atık ıslahı oranı (%)
	Asitleşmenin azaltılması	Hektar başına SO ₂ , NO ₂ ve NH ₃ birikmesinin oranı
	Ekosistemdeki toksik madde salınımının azaltılması	Salınmış kadmiyum, poliaromatik hidrokarbon, civa, dioksin, epoksietan, florür ve bakır miktarları Salınmış radyoaktif maddeler
	Geri dönüşümün sağlanması	Geri dönüştürülen maddeler (ton) ve oranları (%)
	Doğal afet risklerine karşı önlem alınması	Riskli alanda yaşayan insan sayısı (kişi), afet riski altındaki yapıların oranı (%)
	Kent içi tarımsal üretimin yaygınlaştırılması	Üretim çeşitliliği (%), üretim miktarı (ton), üretim alanı (hektar)
	Kentsel hareketlilikte, çevre dostu ulaşım türlerinin kullanılması	Çevre dostu ulaşım türleri (%)

Ek.N. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm performans göstergeleri (Mc Kinsey Analysis, UCI, 2014: 5, Indicators for Sustainable Cities, 2015: 17, Sustainable Urban Development Indicators for the United States, 2011:55-61, Ulubaş Hamurcu ve Buldurur, 2017: 226-232'den uyarlanmıştır) (Devam)

Ulaşım altyapısının geliştirilmesi	Toplu taşıma, yaya yolu, bisiklet yolu uzunlukları (km)
Merkezi iş alanında bulunan yayalaştırılmış bölgelerin artırılması	Yayalaştırılmış alanın oranı (%)
Toplu taşıma ve diğer ulaşım türleri arasında entegrasyonun sağlanması, toplu taşıma duraklarına erişimin kolaylaştırılması ve toplu taşımanın özendirilmesi	Ulaşım türleri arası entegrasyonun sağlanması, toplu taşıma duraklarına uzaklığının maksimum 400 metre olması, toplu taşıma kullanım oranı (%)
Çevre dostu inşaat malzemelerinin kullanılması	Çevre dostu malzemelerin kullanım miktarı (ton), kullanım oranı (%) ve çeşitlilik oranı (%)
Karma kullanım alanlarının oluşturulması	Kullanım oranları (%)
Konutlarda yaşam kalitesinin arttırılması	Güneş ışıması miktarı (W/m ³), doğal hava sistemlerinin kullanılması, yeşil alan miktarı (m ² /kişi)
Sosyal donatı alanlarının kalitesinin arttırılması ve erişiminin sağlanması	Sosyal donatı alan miktarı (m ² /kişi), sosyal donatı alanı çeşidi ve büyüklüğü (adet, m ² /kişi, hektar), dezavantajlı kişilerin erişim oranı (%)
Doğal, kültürel, tarihi miras alanlarının tespit edilmesi, korunması ve yeni yapılaşma alanları ile entegre edilmesi	Miras unsurlarının sayıları (adet), peyzaj ve kentsel tasarım projelerinin oluşturulması
Araç sahipliğinin azaltılması	Merkezi alanların otoparktan arındırılması, mahallelerde yaşayanlara veya ziyaretçilere yönelik otopark yeri ayrılması
Park et-devam et alanlarının oluşturulması ve kullanan kişi sayısının arttırılması	Park et –bin alanlarının oluşturulması ve kişi sayısının oranı (%)

Ek.O. Isparta kent merkezindeki kentsel dönüşüm örneklerinin değerlendirilmesi

Isparta Merkezde Uygulanan Kentsel Dönüşüm Örnekleri	EKONOMİK												ÇEVRESEL												SOSYAL												Toplam				
	Eski sanayi alanların kaldırılması, geleneksel ticaretin dönüştürülmesi			Arazi kaynaklarının etkin kullanımı			Kalifiyeli işgücünün korunması			Yeni yatırımlar için cazibe merkezlerinin açılması			Yapılı çevrenin fiziken iyileştirilmesi			Eski ve yeni gelişmeler arasında denge			Doğal kaynakların korunması			Kaynak verimli teknoloji kullanımı			Yaşam koşullarının iyileştirilmesi			İş fırsatlarının sağlanması			Konut temini			Kamu kurumlarının temini				Yerel özelliklerin korunması			
	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç	A	O	Ç					
6306 Sayılı Kanun ile bina ya da parsel bazındaki uygulamalar																																						25			
Gülistan Mahallesi Kentsel Dönüşüm Uygulamaları																																						29			
Hisar-Gülcü-Sülübey-Emre Mahalleleri Kentsel Tasarım Projeleri																																						31			
Karaağaç Mahallesi Kentsel Tasarım Projesi																																						27			
Toplam Puan	4	0	0	4	0	0	4	0	0	7	0	0	20	0	0	4	0	0	8	0	0	4	0	0	20	0	0	20	1	9	0	0	0	20	4	0	0	4	0	0	112

Ek.P. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm göstergelerine göre ısparta kent merkezindeki uygulamaların değerlendirilmesi

Ekonomi Boyutu	Kategori	Performans Ölçümleri	Etkisi Biliniyor	Etkisi Bilinmiyor
	İşsizlik Oranı	*İşsizlik / istihdam / işsizlik oranları; *Yerel ekonomideki yeşil işlerin yüzdesi; *İşgücünün ortalama mesleki eğitim yılı		
	Ekonomik büyüme	*Yıllık GSYİH büyüme oranı; * Yıllık GSMH büyüme hızı; *Net İhracat Büyüme Oranları (ülkenin toplam ihracatındaki% eksi yıllık toplam ithalatın değerini eksi; *Doğrudan *Yabancı Yatırımlar (listelenen doğrudan yatırım gelirlerinden elde edilen Sermaye / Kazanç).		
	Ekonomik Gelir	Kişi başına düşen gelir		
	Üstyapı İçin Kamu-Özel Sektörden Kaynak Sağlama	Kaynak miktarı (tl) / (%)		
	Altyapı ı İçin Kamu-Özel Sektörden Kaynak Sağlama	Kaynak miktarı (tl) / (%)		
	Kaynak Sağlamada Kamu-Özel- Uluslararası Kurum ve Kuruluşların Ortaklık Sağlaması	Ortaklık payı (%), Uluslar arası kurum veya kuruluş sayıları ile bunlardan sağlanan finansman miktarı (adet, %)		
	Zararların karşılanması	Zarar türüne göre maddi veya manevi yardım		
	Geçici süreyle kira yardımının karşılanması	Kira ücreti (tl)		
	Gelir durumlarına uygun, düşük faizli kredi olanaklarının sağlanması	*Taksitlendirme imkanı (tl, ay, faiz %) *Konut veya işyerlerinin takas edilmesi		

Ek.Q. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm göstergelerine göre ısparta kent merkezindeki uygulamaların değerlendirilmesi (Devam)

	Konut-İşyeri Hak transferinin sunularak, hak transferine konu olan konut veya işyeri değerinin tespit edilmesi	Eski konut veya işyerinin değerinden(tl/m2), yeni konut veya işyeri değerinin(tl/m2) arasındaki farkın ödenmesine ilişkin taksitlendirme veya kredilendirme (tl/ay, faiz %)		
	İnşaat süresince ve sonrasında istihdam sağlanması	Toplam istihdamın içindeki oranı (%), yerinde istihdam sağlama oranı(%)		
	İşgücüne katılımında cinsiyet eşitliğinin sağlanması	Cinsiyetlere işgücüne katılım oranı (%)		
	Kentsel dönüşüm sonrası işyeri sayısının arttırılması	Kentsel dönüşüm öncesi ve sonrası işyeri sayısının tespiti (adet)		
	Çalışan sayısının arttırılması	Sektörel olarak dağılımı (%), (kişi)		
	Aylık gelir kaybının önlenmesi	İnşaat öncesi ve sonrası aylık gelir miktarının tespiti (tl/kişi)		
Sosyal Boyutu	Kompakt bir bölge veya kent yaratılması, sosyal donatı, yeşil alan vs kamu hizmetlere kolay erişimin sağlanması	Kamu hizmetlerinden faydalanan kullanıcı sayısı (kişi), erişim süresi (dk)		
	Kentte oturan herkese iyi konut koşulları sunulması	Konut sektörünün mülk sahipliğine göre dağılımı (%)		

Ek.R. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm göstergelerine göre ısparta kent merkezindeki uygulamaların değerlendirilmesi (Devam)

Kaliteli kamusal alanların sunulması	*İyi durumda olan karayollarının oranı (%) *Şehir alanı ve / veya nüfus büyüklüğü ile ilgili olarak yeşil alan (halka açık parklar) kapsamı oranı (%)		
Eğitim imkânlarının artırılması	Okul sayısı ve yetişkin okuryazarların oranı (adet, %)		
Sanitasyon	Su kaynaklı veya alternatif (ve etkili) sıhhi kanalizasyon altyapısına erişimi olan nüfusun oranı (%)		
Sağlık	Ölüm ve sağlık hizmetlerine erişimi olan nüfus oranı (%)		
Emeklilik	Emeklilik güvencesi olan nüfusun oranı (%)		
Yoksulluktan, işsizlikten etkilenen, eğitim/öğretim, bilgi, eğlence hizmetlerine erişim sorunu olan, dışlanmış ve marjinal nüfusun azaltılması	Yoksulluktan, işsizlikten etkilenen, eğitim/öğretim, bilgi, eğlence hizmetlerine erişim sorunu olan genç, kadın, engelli ve işsizlerin oranı (%)		
Kent güvenliğinin sağlanması, saldırıların azaltılması	Saldırıya uğrayan, kaza geçiren nüfusun oranı (%)		
Nüfus artış hızının dengede tutulması,	Nüfus artış hızı (%), yaş dağılımı (%), maksimum nüfus miktarı olan taşıma kapasitenin ölçülmesi (kişi)		
Nüfus yoğunluğunun artırılması, hane halkı büyüklüğüne uygun konut tiplerinin sorulması	Ortalama nüfus yoğunluğu (kişi/hektar), ortalama hane halkı büyüklüğü (ortalama/konut türü)		

Ek.S. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm göstergelerine göre ısparta kent merkezindeki uygulamaların değerlendirilmesi (Devam)

Erkek, kadın, çocuk, genç, yaşlı ve engellilerin dönüşüm sürecine katılımının artırılması ve aidiyet duygusunun aşılması	Erkek, kadın, çocuk, genç, yaşlı ve engellilerin katıldığı toplantı sayıları (adet) ve katılım oranları (%)		
Temsil edilecek grupların belirlenmesi, temsilci katılımının sağlanması ve temsil edilen gruplardan öneri alınması ve sunulması	Temsil edilen grupların sayısı (adet), temsilcilerin katıldığı toplantı sayısı (adet), öneri sunan kişilerin oranı (toplam kişi sayısı içindeki %)		
Katılım toplantılarının gerçekleşmesi, katılımın teşvik edilmesi, etap başında veya sonunda katılım toplantılarının gerçekleşmesi, katılımın takip edilerek katılımda bulunmayanların uyarılması	Katılım toplantı sayısı (adet), katılımda bulunan kişi sayısı (kişi), etap başında veya sonunda gerçekleşen toplantı sayısı (adet), katılım çağrısının gerçekleşmesi (adet/geçen süre), katılım çağrısı gönderme ortamları ve sayısı		
Katılım sürecinin şeffaflığının sağlanması	Bilgilendirme, bilinçlendirme, değerlendirme ve geri dönüş alma ile ilgili toplantıların sayısı (adet)		
Halk tarafından sunulan fikir, istek ve taleplerin rapor edilerek kamuoyuyla paylaşılması	Halk tarafından sunulan fikir, istek ve taleplerine ilişkin rapor (adet/etap), itiraz süreci (gün veya ay), itiraz sonrası oluşturulan çözüm raporu		

Ek.T. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm göstergelerine göre ısparta kent merkezindeki uygulamaların değerlendirilmesi (Devam)

	Dernek, vakıf ve STK'ların katılımının sağlanması	Dernek, vakıf ve STK'ların sayıları (adet)		
Çevresel Boyut	Yeşil alanlar	Toplam arazi alanı ile ilgili korunan alanların / rezervuarların / suyollarının / parkların toplam alana oranı (%) İl alanı ve / veya nüfus büyüklüğüne bağlı olarak şehirdeki ağaçların oranı (%)		
	Sera gazlarının azaltılması ve enerji verimliliğinin sağlanması	Kentteki sera gazı emisyonu oranı (%), kentte tüketilen yenilenebilir kaynaklı enerji oranı (%)		
	Hareketlilik	Her bir ulaşım modunun oranı (%)		
	Su kalitesi	Su kalitesi endeksi, yeterli ve güvenli içme suyuna sahip nüfusun oranı (%)		
	Hava kirliliği azaltılması	SO ₂ , NO ₂ ve PM ₁₀ Oranı Metreküp başına mg		
	Sanayi kirliliği azaltılması	Endüstriyel SO ₂ Miktarı		
	Atık su arıtılmasının sağlanması	Atık su arıtma oranı (%)		
	Evsel atık yönetiminin sağlanması	Evsel atık ıslahı oranı (%)		
	Asitleşmenin azaltılması	Hektar başına SO ₂ , NO ₂ ve NH ₃ birikmesinin oranı		
	Ekosistemdeki toksik madde salınımının azaltılması	Salınmış kadmiyum, poliaromatik hidrokarbon, civa, dioksin, epoksietan, florür ve bakır miktarları Salınmış radyoaktif maddeler		
	Geri dönüşümün sağlanması	Geri dönüştürülen maddeler (ton) ve oranları (%)		
	Doğal afet risklerine karşı önlem alınması	Riskli alanda yaşayan insan sayısı (kişi), afet riski altındaki yapıların oranı (%)		

Ek.U. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm göstergelerine göre ısparta kent merkezindeki uygulamaların değerlendirilmesi (Devam)

Kent içi tarımsal üretimin yaygınlaştırılması	Üretim çeşitliliği (%), üretim miktarı (ton), üretim alanı (hektar)		
Kentsel hareketlilikte, çevre dostu ulaşım türlerinin kullanılması	Çevre dostu ulaşım türleri (%)		
Ulaşım altyapısının geliştirilmesi	Toplu taşıma, yaya yolu, bisiklet yolu uzunlukları (km)		
Merkezi iş alanında bulunan yayalaştırılmış bölgelerin artırılması	Yayalaştırılmış alanın oranı (%)		
Toplu taşıma ve diğer ulaşım türleri arasında entegrasyonun sağlanması, toplu taşıma duraklarına erişimin kolaylaştırılması ve toplu taşımanın özendirilmesi	Ulaşım türleri arası entegrasyonun sağlanması, toplu taşıma duraklarına uzaklığının maksimum 400 metre olması, toplu taşıma kullanım oranı (%)		
Çevre dostu inşaat malzemelerinin kullanılması	Çevre dostu malzemelerin kullanım miktarı (ton), kullanım oranı (%) ve çeşitlilik oranı (%)		
Karma kullanım alanlarının oluşturulması	Kullanım oranları (%)		
Konutlarda yaşam kalitesinin artırılması	Güneş ısınımı miktarı (W/m3), doğal hava sistemlerinin kullanılması, yeşil alan miktarı (m2/kişi)		

Ek.V. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm göstergelerine göre ısparta kent merkezindeki uygulamaların değerlendirilmesi (Devam)

	Sosyal donatı alanlarının kalitesinin arttırılması ve erişiminin sağlanması	Sosyal donatı alan miktarı (m2/kişi), sosyal donatı alanı çeşidi ve büyüklüğü (adet, m2/kişi, hektar), dezavantajlı kişilerin erişim oranı (%)		
	Doğal, kültürel, tarihi miras alanlarının tespit edilmesi, korunması ve yeni yapılaşma alanları ile entegre edilmesi	Miras unsurlarının sayıları (adet), peyzaj ve kentsel tasarım projelerinin oluşturulması		
	Araç sahipliğinin azaltılması	Merkezi alanların otoparktan arındırılması, mahallelerde yaşayanlara veya ziyaretçilere yönelik otopark yeri ayrılması		
	Park et-devam et alanlarının oluşturulması ve kullanan kişi sayısının arttırılması	Park et -devam et alanlarının oluşturulması ve kişi sayısının oranı (%)		

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Beyza TEKEDAR

Doğum Yeri ve Yılı: İzmir, 1993

Medeni Hali: Bekâr

Yabancı Dil: İngilizce

e-posta: beyzatekedar@gmail.com

Eğitim Durumu:

Lise: Ödemiş Anadolu Lisesi

Lisans: Süleyman Demirel Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü